Ms 13/112

DR. SŐREGI JÁNOS

A PANYOLAI PALÁNK-ERŐDITMÉNY ÁSATÁSI NAPLÓI NEGYEDIK KÖTET.

SÁTORTANYA A ZSARÓKERTBEN.

DEBRECEN, 1966.

SŐRECI

PANYOLA

IV.

KÖTET

DR. SŐRECI JÁNOS

A PANYOLAI PALÁNK-ERŐDITMÉNY ÁSATÁSI NAPLÓI NEGYEDIK KÖTET.

SÁTORTANYA A ZSARÓKERTBEN.

DEBRECEN, 1966.

N Y U G T A

3.000 Frt-ról, azaz Háromezer forintról, mely összeget"A panyolai palánkerőditmény ásatási naplói"-nak IV.kötetének /234 oldal/ vételára fejében a Debreceni Egyetemi Könyvtár kézirattára számára történő megvásárlás folytán a Kossuth Lajos Tudományegyetem Pénzügyi Osztályától a mai napon felvettem.

Debrecen, 1966.márc.26.

A kézirattári gyarapodási napló
tételszáma: 2/1966.

/Dr.Sőregi János/
ny.muzeumigazgató.
Debrecen, Péterfia u.46.

DR. SŐREGI JÁNOS

A PANYOLAI PALÁNK-ERŐDÍTMÉNY ÁSATÁSI NAPLÓI

IV. KÖTET.

VIII. ÁSATÁS 1938 VIII. 6–17.
IX. ÁSATÁS 1939 VIII. 19–26.
X. ÁSATÁS 1940 IX. 21–29.

MELLÉKLETEK: 127 db. FÉNYKÉP, 57 TOLLRAJZ, 28 db. EREDETI LEVÉL, 3 GRAFIKON, 1 REPRODUKCIÓ ÉS 2 db. APRÓNYOMTATVÁNY.

TERJEDELME KÉPES TÁBLÁKKAL EGYÜTT: 234 OLDAL

DEBRECEN, 1966.

TARTALOMJEGYZÉK

SOR SZÁM | OLDAL SZÁM

I.

A VIII. ÁSATÁS 1938 AUG. 6-17.

1. ELŐZMÉNYEK ..... 8.
2. ELUTAZÁSOM ÉS KISZÁLLÁSOM AZ ÁSATÁS SZÍNHELYÉRE 1938 VIII. 6. ..... 11.
3. EGY SZABAD VASÁRNAP TÖRTÉNETE. Az új sátortanya felütése. – Egy eláztatott kirándulás 1938 VIII. 7. ..... 16.
4. A VIII. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA: 1938 VIII. 8. – Sorozatos 10 felvétel a nábrádi légörvényről ..... 20.
5. SŐREGI: A NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNY. KLNY. „Az Időjárás" 1940. März.-ápr. számából 4 képpel, Bacsó Vándor helyzetjelentésével ..... 27.
6. A VIII. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA: 1938 VIII. 9. – A lenyesett partszakasz meghosszabbítása. – Baranyi, a középkori ősmagyar. – Tutajrabló halászok ..... 29.
7. A VIII. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA: 1938 VIII. 10. – A feltárás folytatása. – Debreceni vendégek. – Néprajzi és zoológiai feljegyzések ..... 38.
8. A VIII. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA: 1938 VIII. 11. – Az ásatási hely kibővítése. – Megmunkált faalkatrészek. – Deszkás kút. – Népies gyógymódok. – Egy új ballada. ..... 46.
9. A VIII. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA: 1938 VIII. 12. – A meredek part rétegei. – A „lobácsolás". – Kenderáztatás és kenderkötés. – Az I. sz. filmtekercs felvételei. ..... 54.
10. A VIII. ÁSATÁS HATODIK NAPJA: 1938 VIII. 13. – Grafikonkészítés. – Erős déli zápor. – Rajzok a sátortanyáról. – Adatok a süllő halászathoz ..... 64.
11. A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA. – Az eredeti helyszíni felvétel másolata ..... 66.

SOR SZÁM. OLDAL SZÁM.

12. A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS 2. SZ. FILMTEKERCSE ... 79.

13. A VIII. ÁSATÁS HETEDIK NAPJA: 1938 VIII. 14. – Egész napos eső, pihenés. – Sikertelen süllő – halászat. – Id. Szőke Sándor életrajzi adatai. – Kellemetlen fejfájás. ... 80.

14. A VIII. ÁSATÁS NYOLCADIK NAPJA: 1938 VIII. 15. – A feltárt és megmunkált faalhatrészek felszedése, a méretadatok feljegyzése, rajzok és fényképek készítése, a faanyag felhordása ... 87.

15. A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS 3. ÉS 4. SZ. FILMTEKERCSE 93.

16. A VIII. ÁSATÁS BEFEJEZÉSE, BEKÖLTÖZÉS PANYOLÁRA, HAZAUTAZÁS DEBRECENBE 1938 VIII 16-17 ... 96.

17. FÜGGELÉK A VIII. ÁSATÁSHOZ. – Id. Szőke Sándor gulácsi kishalászmester életrajzi adatai ... 102.

18. A VIII. PANYOLAI ÁSATÁST KÖVETŐ INTÉZKEDÉSEK, ESEMÉNYEK ... 112.

II.

A IX. ÁSATÁS 1939 AUG. 19-26.

19. ELŐZMÉNYEK ... 118.

20. A IX. ÁSATÁS ELŐKÉSZÍTÉSE ... 122.

21. UTAZÁS A IX. PANYOLAI ÁSATÁSRA. – Kihöltözés a Túrtói palajra. 1939 VIII. 19-20. ... 131.

22. A IX. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA: 1939 VIII. 21. – A part lenyesésének megkezdése 39 m hosszúságban ... 137.

23. A IX. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA. 1939 VIII. 22. – Hajnali fényjelenségek. – A lenyesés folytatása a parttöig. – Szarka Boldizsár látogatása. – Jándi halászok. – Földtorony-omlaszt ás. – A tükröző Hold kozáktánca. – Távoli ágyúdörgések. – Az I. sz. filmtekercs ... 140.

24. A IX. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA. 1939 VIII. 23. Uj palánkkarók. – Zoologiai megfigyelések. – Egy Költemény születése. – Természeti emberek tudásvágya. – Szegedi Péter szökése a kalmükök ménesétől ... 148.

24a. A IX ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA 1939 VIII. 24 ... 154.
Egy cserép. – Egy vers. – HÁBORÚ HÍREI. – MADÁRTANI ADATOK.

SOR SZÁM. OLDAL SZÁM.

25. A IX. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA: 1939 VIII. 25. — A feltárás folytatása. — Cölöpök, gerendák az északi palánkon túl. — Cserép, hődarab, állati csont. — Rétegtes mozgóntás, mélyforgalom kimutatása — — —

SORSZÁM. OLDALSZÁM

37. A X. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA: 1940 IX. 27. — Tutajosok. — Hajnalhasadás. — Csörzenmecsere. — Kigyó-mesék. — Halánok és a „halkapás". — Grafikon-kénítés. — Magános dalolók. — Fagyott mezei vadak. — — — — — — — — — — 212.

38. A X. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA. Másolat az eredetiről — — — — — — — — — — 219.

39. A X. ÁSATÁS HATODIK NAPJA: 1940 IX. 28. — Az alkatrének méretadatainak befejezése. — Cölöpök, gerendák, karók felnedése. — Az ásatás befejezése. — Tanyabontás. — Beköltözés Panyolára — — — — — — — — — — — — — — — — 222.

40. CÖLÖPÖK, ÁGASOK MÉRETEI — — — — — — — — 224.

41. HAZAUTAZÁSOM A X. PANYOLAI ÁSATÁSRÓL 1940 szept. 29. — — — — — — — — — — — — — — — — 226.

—•—

FÉNYKÉPES TÁBLÁK JEGYZÉKE.

VIII. ÁSATÁS.

I. PARTNYESÉS kezdete buktató földtoronnyal. — Vendégben a sátortanya! — Sátortanya. I. Tek. 1-3. — — — — 21.

II. NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNY első 5 felvétele. I. Tek. 4-8. — — 24.

III. " " második fele I. Tek. 9-13. — — 25.

IV. AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖRNYEZETE FELÜLRŐL nézve I. Tek. 14-15. — — — — — — — — — — — — — — — — — — 55.

V. AZ ÁSATÁS SZÍNHELYE. — ÚSZADÉK FÁK FÖLDTALAPZATON. — A FÖLDFAL ISZAP- ÉS AGYAGRÉTEGEI. — SÁTORTANYA A GULÁCSI FÜZESBEN. — RÁLÁTÁS A FELTÁRT részre II. Tek. 1-5. — — — — — — — — — — — — — — — 61.

VI. A TÚRTŐI PALAJ. — RÉSZLETEK AZ ÁSATÁS SZÍNHELYÉRŐL. II. Tek. 6-9. — — — — — — — — — — — — — — — 62.

VII. RÉSZLETEK A FELTÁRT RÉSZ alsó és középső szakaszáról II. Tek. 10-14. — — — — — — — — — — — — — — — 78.

SOR SZÁM. ÓLDAL SZÁM.

(VIII). RÉSZLETEK A SZÁMOZOTT ALKATRÉSZEKRŐL. III. Tek. 1-4.- PANYOLAI MUNKÁSOK CSOPORTJA. III. Tek. 6. ---84.
(IX). RUDAK, GERENDÁK, KARÓK, PÁROS PALLÓSZERŰ - TÖRZS, A 7. SZ. CÖLÖP KÖRNYEZETE, III. TEK. 7-10 ---- 85.
(X). A 7. SZ. NAGY CÖLÖP KIEMELÉSE. III. TEK. 12-15 ---86.
(XI). CÖLÖPÖK, LYUKSOROS GERENDÁK, - ÁGAS, BUNKÓ, OLDAL - ÁGAS RÚD A ZSARÓKERTBEN FELÁLLÍTVA. IV. Tek. 1-5 -- 94.
(XII). LYUKSOROS GERENDA, - TÖKÉS ÁGAS, - OLDALÁGAS RÚD A PANYOLAI PARÓKIA UDVARÁN FELVÉVE SZANISZLÓ ISTVÁN KERÉKGYÁRTÓVAL IV. Tek. 6-9 -- 97.

IX. ÁSATÁS.

(XIII). A TÚR ÉS A TISZA TÁJKÉPEI, A TÚR FAHÍDJA. I. TEK. 1-6. 133.
(XIV). HAJNALI VÍZTÜKRÖZÉS A TISZÁN, A KIS TÚR TORKOLATA, SÁTORTANYA A TÚRTÓI PALAJON SZARKA LELKÉSSZEL ÉS SZŐKÉVEL, A FÖLDTORONY LEDÖNTÉS ELŐTT. I. TEK. 7-12. 141.
(XV). A FÖLDTORONY, VARGA J. MEZŐŐR, A LENYESÉS ÉS LETISZTÍTÁS MUNKÁJA, SÁTORTANYA ALKONYATBAN, HAJNALI TISZA. I. TEK. 13-16. II. TEK. 1-2. ---- 146.
(XVI). TISZAI TÁJAK, FÜSTÖLGŐ TŰZHELLYEL, CSOLNAKKAL. II. Tek. 3, 7, 8, 15, 16. ---- 153.
(XVII). TISZAI RÉVKUNYHÓ, NAGY SZEG, A FELTÁRT, SZÁMOZOTT RÉSZ, A FELSZEDÉS ÉS A FELHÚZÁS MUNKÁJA III. TEK. 1, 2, 5, 6, 12 és 13. ---- 158.
(XVIII). A 12. SZ. CÖLÖP KIEMELÉSE, BUCSU FELV. SÁTOROMTÓL, A NAGY ÁGAS TÖRZS FELHÚZÁSA, U.A. FELÁLLÍTVA, A 27. SZ. KERESZTTÖRZS BEVÁGÁSOKKAL. III. TEK. 14, 15, IV. TEK. 1-2, III. TEK. 16. ---- 164.

X. ÁSATÁS.

(XIX). KOVÁCS MIKLÓS 12 FELVÉTELE 1940 VIII. 14-ÉN A PANYOLAI ZSARÓKERTI TISZAPARTRÓL ---- 176.

SOR-SZÁM. OLDAL SZÁM.

XX. CSOLNAK A PALAJ SZÉLÉN, SZÉLBARÁZDÁK A HOMOKON, TUTAJ A HOLTTÚR ELŐTT, DIÓ A HOMOKON. I. TEK. 1-5. — 186.

XXI. A TÚRTŐI PALAJ RÉSZLETE, SÁTORTANYA, KILÁTÁS A KISTÚR TORKOLATÁBÓL, HULLÁMBARÁZDÁK A SEKÉLY VIZ ALATT. I. TEK. 8, 10, 11, 12, 9. — 196.

XXII. AZ ÉSZAKI PALÁNK ÚJ KARÓI, KÖRNYEZETÉNEK VALLATÁSA, A CSAPOSFEJŰ CÖLÖP KÖRNYEZETE. II. TEK. 1-5. — 204.

XXIII. ID. SZŐKE SÁNDOR GULÁCSI KISHALÁSZMESTER, GYERMEKEI: JULISKA ÉS JÁNOS. I. TEK. 15, 14, 16. — 205.

XXIV. RÉSZLETFELVÉTELEK AZ ÉSZAKI PALANKTÓL ÉNy-RA FEKVŐ CÖLÖPCSOPORTOKRÓL. II. TEK. 6, 7, 8, 8, 10. — 214.

XXV. A TEREP LEGALSÓ RÉSZE, AZ ÉSZAKI PALÁNK, SÁTOR, ÖREG ALMAFA ODÚVAL, SÁTORTANYA A ZSARÓ — KERTBEN, RÉSZLET A ZSARÓKERTBŐL. II. TEK. 9, 11, 12, 13, 14, 15. — 215.

— . —

SZÖVEGKÖZTI TOLLRAJZOK:

Összesen van 57 rajz. Fontosabbak: Csolnak mint védő sátor (40. l.); cövekverő bunkó (47. l.); deszkás kút alkatrészei (49-50. ll.); kenderáztatás (59. l.); sátortanyáról 8 rajz (70-71. ll.); süllőhorogpalajon (77 l.); cölöpök (90. l.); megmunkált faalkatrészek (91-92. ll.); védekezés egér ellen (106. l.); gerendába nerkesztett oszlop (159. l.); 27. sz. törzs zselyépeléssel, lyukfurás (162. l.); Zsarókert méretei (197. l.); 14. sz. nagy ágas (225. l.). —

GRAFIKONOK A 66., 163. és 219. oldalakon!

A mellékelt LEVELEK, lev. lapok, névjegyek száma 28 db. Ezeket Gönczi Ferenc, Kiss Lajos múz. ig., Kölcsei Kende György, leveldi Kozma György, Máté Lajos bíró, Sesztina Nagybákay Jenő, Somogyi Zsigmond körjegyző, Szarka Boldizsár lelkész és dr. Szondy György írták.

A KÜLÖNLENYOMATOK a 27. és 198. oldalakon!

A VIII. ÁSATÁS 1938 AUG. 6–17.

ELŐZMÉNYEK.

1938 nyarán a Déri Múzeum 1937-es Évkönyvének nyomdai megjelentetése a VII. panyolai ásatás és a Szamosmenti kutató útam részletes feldolgozása miatt nagyon sok munkát adott. Így többek között igen fontosnak tartottam, hogy az ásatás folyamán előkerült középkori cserepeimet a legkiválóbb szakember vizsgálja és határozza meg korukat. Ezért 1938 VII. 5.-én egy ládába csómagoltam a IV. 128/1932. 1. 2 és a IV. 134/1935. 1, 2, 3. és 6. sz. alatt leltározott edénytöredékeket és elküldtem a budapesti Iparmüvészeti Múzeumba Höllrigl József-nek, a leletkörülmények adataival (314/1938 DMsz. ü. i.). Höllrigl haladéknélkül teljesítette kérelmemet. 1938 VII. 6.-án kelt 123/1938 sz. válaszában megírta, hogy a IV. 134/1935. 1. sz. cserép a legérdekesebb darab. Ez jellegzetes XIII. századi Árpád-kori cserépedény felső szélének töredéke, melynek pereme már gótizáló. A korra jellemző spirálisan körülfutó mély és rendetlen hornyoláson kívül a nyak körül köröm disz bevágások is láthatók, ami szintén a XIII. századra vall. Urna alakú edény töredéke lehet mint a szintén gótizáló IV. 128/1932. 1. sz. peremrész (XIII. esetleg XIV. sz-i). – Két cserép (IV. 128/1932. 2. és IV. 134/1935) parányi volta miatt meghatározásra nem alkalmas. – A IV. 134/1935. 6. sz. alatti iszapkorsó füle hozzákeveredhetett a régebbi cserepekhez, mert az XIX, esetleg XVIII. századi. Ez a típus primitívebb formában a XVI. sz.-ban lép fel, valószínűleg török eredetű. Az ilyen keveredés

gyakran előfordul. Így pl. a tabáni ásatásoknál őskori edények magasabb rivóban kerültek elő, mint a középkoriak (314/1938 Dlsz. ü. i.).

A cserepek rajzai, fényképei előbbi panyolai kutatásimban találhatók.

A Szamosmenti kutató útam feldolgozását 1938 július hó végére fejeztem be. Közben irányítottam és ellenőriztem a zelemér templomrom alapjának feltárását, majd a hajdúdorogi Temető hegyen Szent István-kori sírokat tártam fel: de minden felhalmozódott elfoglaltságaim dacára a panyolai ásatás őszi folytatásától semmi sem tarthatott vissza; megcsináltam még a sátoraljaújhelyi Vármegyei Múzeum tervezetét, az 1937-es Évkönyv korrekturájának legnagyobb részét is, de 1938 VII. 30-án elhatároztam, hogy a VIII. panyolai ásatást aug. hó első felében elvégzem. Ezen a napon még írtam Szarka Boldizsár panyolai papnak hogy kt. augustus 6-án érkezem meg Panyolára kutatásaink folytatására. Még éjszakákon át is dolgoztam lakásomon, hogy fervemet meg ne változtassam. Fáley az 1937-es Évkönyv adott sok munkát.

A körülmények azonban kedvezően alakultak. Társbeli kérelmemre Streicher Andor mátészalkai alispán 100 Pengő ínségsegélyt utalványozott a nábrádi főjegyzőhöz, aki vinnt értesített, hogy a felkedett tölgyfa alkatrészek elárverezéséből a panyolai Hitelszövetkezetnél 114·50 P. bankbetétet áll rendelkezésemre. (342/1938 Dlsz. ü. i.).

1938 VIII. 2-án írtam Szarka Boldizsárnak, hogy 6-án utazom el Debrecenből Fehérgyarmatra. Mivel tőzsfuvarosom, Baranyi Károly lova kimúltával „marhás ember" lett, küldjön egy rendes panyolai embert elibém az állomásra.

Irtam Somogyi Zsigmond nábrádi főjegyzőnek, hogy a VIII-ik ástást aug. 8-án reggel 7 órakor kezdem meg. 7-8 inségmunkást állitson rendelkezésemre ásó-, lapátáró- és csákányfelszereléssel. Id. Szőke Sándor éjjel-nappali szolgálata után dupla napszámot kap. Neki is irtam, hogy aug. 6-án délután csolnakjával várjon a panyolai Zsarókertben.

Streicher Andor alispánnak megkőszöntem az inségsegélyt s öt meghivtam az ásatás szinhelyére. Értesitettem dr. Györffy István egyetemi tanárt, Kiss Lajos nyiregyházai múzeumigazgatót s végül hivatalosan bejelentettem az ásatást a Közgyüjtemények Országos Főfelügyelőségének jelezve az anyagi fedezetet és az ásatás időtartamát. (362/1938 DMsz. ü. i.).

A város polgármestere egy heti ásatásra való eltávozásomat határozatilag engedélyezte. (368/1938 DMsz. ü. i.).

ELUTAZÁSOM ÉS KISZÁLLÁSOM AZ ÁSATÁS SZÍNHELYÉRE.

– 1938 VIII. 6. –

1938 aug. 5-én a múzeumi gyarapítási előlegből, ideiglenes nyugtára, magamhoz vettem 100 Pengőt, melyből bevásáraltam a következőket:

Élelmi szer a Köztiszviselők boltjában	11·89 P.
Élelmi szer vitéz Gábor László hentesnél	10·45. "
Felszerelés Illatszertárból	2·70 "
Dohány, bélyeg	4·22 "
Id. Szőke Sándor részére egy beretva-ajandék ...	3·80 "
Összesen	33·06 P.

Mindezeket az ásatási eszközökkel, a sátorlap felszerelésével, edényféléhkel, író- és fényképészeti szerszámakkal gondosan becsomagoltam.

Halász Miklós, a pallagi Gazd. Akadémia tanára telefonált, hogy aug. 8-án, kedden, ő is elutazik Panyolára, meglátogat. Érkezését megírja Gál Lajos tanítónak, de holnap, aug. 6-án én is említsem meg neki. – Már korábban, 1938 VII. 15-én Zubor István, a „Sajtószolgálat" szerkesztője keresett fel hivatalomban, érdeklődött a zeleméri feltárás és a panyolai ásatás iránt. Megadva címét (Bp. VII. Rákóczi ut 68. II. 17) az ujabb ásatás kezdetéről értesitést kért s magával vitte „Előtanulmányok a panyolai tölgyfaépitményhez" c. füzetemet.

Késő este volt, mire a csomagolásokkal elkészültem, mert délután el kellett olvasnom Szamosutam kéziratának gépelt másolatát, hogy másnap reggel vihessék a nyomdába.

1938 aug. 6-án, szombaton hajnalban Szoppanos-u-i lakásomból lesétáltam a Bika Szálló elé, gépkocsiba

ültem és a Déri Múzeumban összegyüjtött csomagjaimmal kirobogtam a Nagyállomásra, az 5⁰² órakor induló vonathoz. A bérautó 2·50, a hordár 1 P.-be került. A három, összesen 55 klg. sulyú csomagot személypodgyászként adtam fel Fehérgyarmatig (4·04 P.). II. oszt. félára vasuti jegyemért ugyanoda 4·40 P.-t fizettem.

Mátészalkán a vonatban összetalálkoztam dr. Mendöl Tibor barátommal, egyet. tanársegéddel, aki az 1925/26. iskolai évben a bécsi Collegium Hungaricum-ban tagtársam volt. Szatmárt járja ő is Ratzel Friggyes nyomán haladva. Jelenleg Fehérgyarmatra utazott, hol a társulati emberek várták.

Én elibém Szabó Imre panyolai fuvarost küldték ki két szürkével a fehérgyarmati állomásra. Utitársam volt ifj. Gál Lajos, a panyolai tanitó fia.

Szabó Imre útközben elmondta, hogy Baranyi Károly „lezüllött". Az egyik lova megdöglött, a másikat eladta. Tehénnel próbálkozik, de az sem sikerül. Már végrehajtó is járt nála, de semmit se tudott rajta „fogni", még az vett Károlyéknak 1 kiló sót.

Nábród alatt a bekeritett temető érdekes. Ezt a régi árvizek miatt csinálták igy. A községháza előtt megállattunk és pár percre meglátogattam hivatalában Somogyi Zsigmond körjegyzőt. Megnyugtatott, hogy minden rendben van, munkásaim hétfőn reggel 7 órára a Zsarókertben lesznek.

Megérkezve a panyolai parókia udvarára, ahol mindég meg nem érdemelt szives fogadtatásban részesülök, élveztem a viszontlátás boldogságát. Ősi magyar szokás szerint előbb megnéztük az álban a jószágot, azután a gyümölcsös

kertben a méhest. Szarka Bódi bátyám elmondta életének érdekesebb eseményeit, közben meghívtam egy pohár sörre a szemben levő "Hangya Szövetkezet" boltjába, honnan visszajövet a rendkívül szívélyes, vendégszerető háziasszony kitűnő ebéddel kedveskedett. Ez a pompás ebéd az árnyas filagóriában emlékezetes marad számomra, mert rajtam kívül két bájos, nyaraló vendége volt a családnak, két fiatal szőke asszonyka, a Titike és a Zsazsa! Mindkettő a papné testvérének a lányai.

Szívesen eltáltattem volna velük az egész délutánt, de előre kiszabott terveinket nem lehetett megváltoztatni. Egy Balázs nevű ember a szomszédból udvarán kitömte szalmazsákomat, a papkocsisa, Jani bácsi is harajátt a ganajhordásból és mindent felpakolva a szekérre, d.u. 3 óra tájon elindultunk a Zsaró-völgybe. Bódi bátyám kikísért.

Klinn, a tiszai töltésen az öreg Szőke Sándor várakozott reám, fia a parton.

Alig pakoltunk le mindent a szekérről, mikor a merédek parthoz, kezdett dörögni! Jól tudtuk, mit jelent az ilyen égzengés! Az összes cók-mókat gyorsan lehordtuk a csolnakra, Szőke a fiával átevezett a Tiszai pulajra és visszafordult értem. Bódi bátyámtól elköszöntem, ő menekült szekerén a faluja felé, én pedig a pulajra. Villámgyorsan átevertünk, hogy még legyen időnk sátort verni.

A vízállás még magas, a nagy pulajból nem sok látszik, annak egy részét és a nyárfa vesszőhajtásai borítják. Kiugrálva a csolnakból gyorsan helyet kerestünk és még gyorsabban felütöttük a sátort. Csak annyi időnk volt még, hogy berakodjunk a sátorba, a következő

percben kezdett esni az eső!

Egyideig úszónadrágban álltam az esőt, de mikor a levegő lehült, bevonultam én is a sátorba.

Csaknem 6 óráig tétlenül vesztegeltünk benne. Az eső elálltával Szőke bácsiék lombból egy félereszt készítettek, egy háziszőttes pokrócot terítettek rá és a Szilváskertből száraz szénát hoztak belé. Ez lesz az öreg Szőke hálóhelye.

Mikor mindezzel elkészültünk és körülnéztünk, akkor láttuk, hogy nem jó helyet választottunk ki! A fűzfák tövében hűvös, nedves a föld. A sátor körül a nagy füvet betapostuk a sárba. Valóságos ganaj lett belőle! El is határoztuk mentén, hogy holnap, vasárnap reggel jobb helyet keresünk sátortanyám számára.

Most azonban volt még egy igen fontos teendőnk: a tűzrakás! Magunk fajta városi ember az elázott, vizes fából aligha tudna tüzet gyújtani! A természet emberei azonban nem ilyen ügyetlenek. Szőke bácsi egy karóról baltával faragott le forgácsot és azt száraz papírral, mit tőlem kapott, egy kettőre meggyújtotta. Az égő tüzet már könnyű felnövelni úgy, hogy teát is főztünk felette. Füstölt szalonnát vacsoráztunk

káposzta levélen sült panyolai lágy kenyérrel. Utóbbit a szépasszony papnétól kaptam. Káposzta levelet azért tesznek a kemencébe vetett kenyér tészta alá, hogy az alja ne égjen meg, a káposzta íze azonban belesül. Kenyerünk fenekén meg is látszott a káposzta levél lenyomata.

Mivel a lábunk a sárban átnedvesedett, igen vágytunk a melegteára! Amint a főni kezdő víz megmozdult a faréhban, Szőke bácsi boldogan

mondta:

– Sorrog mán!

Ezalatt a fövő viz gyenge zúgását értette.

A forró tea, per kopaltyú kb. ½ deci rummal, igen kedvünkre való ital volt! Talán a leszálló Napisten is a mi boldogságunkban kívánt osztozni, mikor egy keveset kisütött! Alig szállott alá felhő ágyába, Keleten meg mutatkozott a halavány Hold! Igy a Tisza viztükrére jobbról is és balról is gyönyörü szinek hintödtek alá!

A tüz mellett elbeszélgettünk. Bár eléggé mozgalmas napom után némileg fáradt voltam, lelkemben a boldogság lángjai lobogtak, hogy újra itt lehettem a Természet gyönyörü ölében! A hálaadás apró énekei zengedeztek el szivemben, a tüz melegébe meritve pihenő homlokomat ..... Az öreg Szőke látva eltünődő arcomat, maga is hallgatott pipafüstjének parányi felhőcskéi megett, de nem úgy a fia, aki egyre emlegette a kóbor cigányokat, hogy lopták el egy halász csolnakát, hogy milyen veszedelmesek! Bizonyára azt hitte, hogy én majd félelmemben őt is duplanapszámra felfogadom apja mellé. De bizony én nem ijedtem meg! Itt volt velem 8 lövetü Trommer-pisztolyom és a fiatal spekuláló Szőkét engedtem éjszakára hazamenni. Aug. 8-ára azonban felfogadtam inség napszámra.

Eltávozása után hamarosan lefeküdtünk és édesdeden aludtunk hajnalig.

Kiadásaim: a pap kocsisának 1 P. borravaló, szalmazsáktömőnek 50 fillér, sör a Hangyában 1·60 P.

Király Bertalan szv. régi
Konoz Károly ~~Lajos~~ csv.
Pöisi Lajos tv
Kis . Sándor csv
Piros . Sándor piacz
Kis . Bertalan csv
Simon . Jónka sav.

SZARKA B. KÜLDTE. 1938 VIII. 7.

Nagyagos
Dr. Sőregi János
igazgató úrnak
H.
Szarökert

Király Bertalan szv. régi
Konoz Károly ~~Lajos~~ csv.
Pöisi Lajos tv
Kis Sándor csv
Piros Sándor piacz
Kis Bertalan csv
Simon Jónska zav.
Szabó Balázs = 8-ik piacz.
Ezt az embert Jánoskám
vedd fel 8-ikunak, ~~nagyszámotul~~,
én kérem.
Emi komámasszony viszi
az ebélet. D. n. mi ~~is~~ kimegyünk két ifjú urral.
Viszontlátásig szeretettel
Pangolaszos VIII/7 Bódi
Látsd tul!

Ezt a jegyzéket ma reggel a
Biró Ur küldte a kisbiró-
tól. Neki is, megígyentem, hogy
Szabó Balázst vegye fel, mint
teljesen szegény embert, job-
ban, mint mást. Hiszem
belenyugyik a felvételbe.
Vedd fel!
Szervusz!
Bódi

EGY SZABAD VASÁRNAP TÖRTÉNETE.

AZ ÚJ SÁTORTANYA FELÜTÉSE.— EGY ELÁZTATOTT KIRÁNDULÁS.

— 1938 VIII. 7. —

Elég korán keltünk, most munka várt reánk. Borotválkozás, üdítő fürdés és reggeli után Szőke bácsival megkezdtük a tegnap rossz helyre telepített sátortanyám áthelyezését. Most már közvetlen a vízparton, a gyenge nyárfacsemeték között állítottuk fel a sátort. Ezek a nyárfacsemeték a magasra feltöltődött homokpadon gyönyörűen kizöldeltek.

Az őrep Szőkének a munkában segítő társa voltam. Úszónadrágba öltözve hordtam, cipeltem én is a tárgyakat, csomagokat. Mivel időnk volt bőven, új kis tanyánkat nagyon takarosan rendeztük el.

Munka után egész délelőtt élvertem a gyönyörű napfényt, a jó meleg fürdést a Tiszában és minden felett a szabadságot! A sok fürdés, a forró homokban való heverészés, turkálás, a parton való ide-oda járkálás a víz illatában: leírhatatlan élvezete az életnek! Beséltem a lipotszerű parti kertségekbe is, hogy gyönyörködjem fertői tájrészletekbe, de itt a sok csanál szúrta a lábamat.

Délre Szarka Bódiné igen finom ebédet küldött ki egy asszonnyal, aki már jelezte, hogy délután a papné, Titike és Zsazsa asszonyok, egy Sárközy nevű fiatalember és egy szamosújlaki jegyző jönnek ki hozzám jófele ennivalókkal. Az ételhozó asszony 1 P-t kapott.

Délután 4 órára valóban meg is érkeztek. A kosarakat, üvegeket lerakták a Zsaró kerti

szilfák alá és csolnakon átjöttek hozzám a palajra. A fiatalok kedvökre fürdőztek, én Szarkánéval a füzesben bezélgettem.

Fürdőzés után átevezünk a Zsarókertbe hogy megurzsonnázzunk. De alig pihentünk le, egyszer csak a túlparti nyárfa sor hirtelen el kezdett zúgni és nagy felhők torultak felfelé.

Hogy elemózsiánkat megmentsük az elázástól, csolnakon átvittük magunkkal a palajra és sátoromba raktuk. Akkor érkezett a Zsarókertbe Bódi bátyánk is és hívta őket haza nagy kiabálással. De elindult a záporeső is, mi miatt a hölgyeket nem engedtem csolnakba szállani, hanem mind a hármukat bebujtattam sátoromba, hol a szalmazsákon kényelmesen elhelyezkedtek. A két fiatal ember nyakig merült a Tisza vizébe, magam pedig Szőke bácsival a félereszalatt húzódtam meg, miután ásatási nagy esernyőmet Bódi bácsinak átvitte. Ezt azonban nem vette igénybe, hanem gyalog haza indult.

Mikor az eső elállott, a hölgyek is hazamentek a faluba. A két férfiért azonban kijött a szekér s azon hazavitték a sok jó nyársra valót, tésztát, bort, szódavizet, mindent, amit kihoztak.

Mikor az öreg Szőkével magunkra maradtunk az elázott palajon, bizony sajnáltuk, hogy a szép vasárnap délután így kiment semmire! Nem az enni-inni valót sajnáltuk, volt nekünk elegendő, hanem inkább a szép asszonyok hamari eltávozását.

Este felé még egy óráig sütött a Nap, de azért hüvösre vált az idő, fel kellett öltözni. Olyan

jó ilyenkor az áldott tűznél melegedni! Általában sátortanyám ezuttal igen kellemes és idillikus!

Vacsoraután beszélgetés közben Szőke elmondta, hogy a nyáron a lábafejét átszúrta egy faszilánk és beletört. A felesége próbálta, de nem tudta kivenni. A seb megdagadt, meggyült, gennyes lett.

Áthivtak a szomszédból egy öreg nénit, egy „tudós asszonyt", aki a sebet megnézte és a következőket csinálta:

az öreg Szőkének lekellett ülni a padlóra előre nyujtott lábakkal. Akkor a feleségét ráültette keresztben a két combjára. Egy kis idő

múlva a tudós asszony kezdte a sebet simogatni, amit Szőke egyre kevésbé érzett, mert a két lába egyre jobban zsibbadt. Ekkor az asszony egy tűt fúrt belé a sebben levő faszilánkba, ami elég fájdalmat okozott, de mert a felesége a combjain ült, nem rughatott fájdalmában. A tudós asszony közben a tűt teljesen átfúrta a faszilánkon és kirántotta a sebből.

Szőke előtt a nagy fájdalomtól elsötétült a világ, de szédülése csak rövid ideig tartott. A tudós asszony végül a sebet kimosta

Aug. 6-ika, szombat óta örökösen hallom a Gyurgyalagok „gyur-gyur" kiáltozását. 4-10 darabból álló csapat szálldos a füzesek felett, melyekben sok a Poszáta-féle és a Cinkék szavát is hallom.

A holdvilágos este gyönyörű! A Tisza tükre hiába látszik simának, a Hold képe mégis örökösen villódzik, darabokra szakad

benne lebegő, ritmikus mozgással: ..... A Hold tükörképének ezt a táncát sokáig elnéztem a csolnak mellől.

Hiába, a folyó víz nem tó, felszíne állandó mozgásban van, ezért villódzik a Hold képe is. A felszíni hullámzást okozza a halak „kapása" is. Szinte bámulatos, hogy ismeri Szőke bácsi a halak kapását?! Megmondja a hangja után, hogy mikor milyen hal „kapott", Süllő-e vagy Harcsa? Ugyanis a hal a farkával csap a vízre. A Harcsa laposat üt a farkával a vízre, ellenben a Süllő a farka élivel csap. Innen van, hogy más-más a csapás hangja!

MIT KELL BESZEREZNI ÉS MIT KELL VINNI EGY RÉGÉSZETI ÁSATÁSRA?

AZ EREDETI ÖSSZEIRÁS MÁSOLATA. ~

2 klg. brassói szalonna, 1 klg. sós szalonna, 20 dk. paprikás, 20 dk. szárazkolbász. – 1 klg. □ cukor, 4 dk. tea, 1/2 l. rum, 1/2 l. barackpálinka, 20 dk. savanyúcukor; szódabikarbona; 1 klg. rizs, 1 l. bor, 1 l. ásványvíz; 3 koszorú füge, 1 doboz sajt, citromsav, só, paprika, bors. —

FELSZERELÉS: 4 tekercs film, Naplófüzet, vonalzó, mappa, körző, pakoló papír; levél papír, lev. lap, levél bélyeg; „Utitársam" c. kis könyv; 2 cs. closett papír, 3 doboz gyúfa, kerek szappan, cipőkenőcs, beretva, alló, fogpiszkáló, turistaevőeszköz és -pohár, kávéskanál, nagy kés, edények. Egy új beretva Szőkének ajandékba; sámfa, cipőtisztító készlet. Fa alkatrének számozásához fehér olajfesték, ecset, szeg, kampó, drót, zsineg, rajzszeg. — 15 pakli 11-es pipadohány és 2 pakli jobb 100 grammos pipadohány. – Ruházati felszerelés: kötött mellény, fürdőruha, háló ing, pepita nadrág, zöld sapka, ágynemű, fehérnemű, szalmazsák és a turista egész cipő.

A VIII. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA: 1938 VIII. 8. HÉTFŐ. —

— SOROZATOS 10 FELVÉTEL A NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNYRŐL. —

Éjjel ki-ki néztem a sátoromból, hogy lássam az éjszakát is.

A Hold alacsonyan ült a Zsaró-kert felett. Hamarosan leszállott és akkor elsötétedett. A Bagolyok nagyokat huhhantottak.

Hajnal táján jó ízűen aludtam, 5 órakor már felkeltem. Szép napos időre virradtunk fel, fürödtem is.

Munkásaim 1/2 7 órára megérkeztek. Panyolával jöttek Király Bertalan, Tóvári Lajos, Piros Sándor, Kiss Sándor, Simon József, Pócsi Lajos, Gulácsról ifj. Kőke Sándor. Az öreg Kőkével öszszesen nyolcan voltak.

Reggel a munkát 1/2 7 órakor kezdtük meg. Hogy a partot a lelőhely felett és attól felfelé is egyenesbe vegyem egy mederfelé bekanyarodó részlet lenyesésével, előbb 7·40 m, majd ujabb 12·60 m hosszuságban 2·40, 2·30, 1·20 és 1 m széles földsávot jelöltem ki omlántásra a mellékelt vázlat szerint:

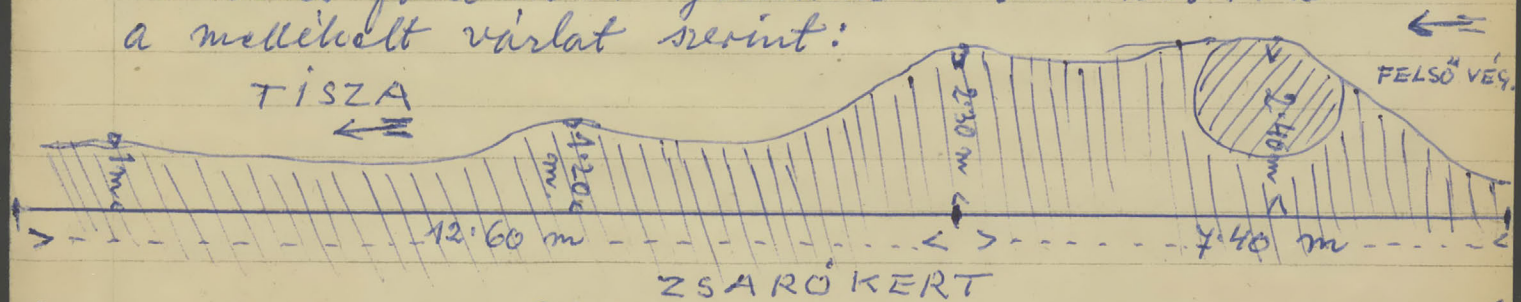

A 240 cm széles sávon körülásással földtornyot hagyattam helyben kb. 4 m magasságban (I. filmtekercs 1. felv. 21. old.). Akkor a tövét körülárkoltattam ferde benyesésssel fülep a Tisza felől, aztán 3 emberrel a lapát nyelével neki vetemedett, megmozgattak s egyszer csak egyensulyát vesztve bedőlt a Tiszába. Mikor a talap-

I.

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS.

1938.

1938 VIII. 8. FELV. I. TÉK. 1. SZ.
A VIII. ÁSATÁS KEZDETE PARTNYESÉSSEL, BUKTATÓ FÖLDTORONNYAL.

1938 VIII. 8. I. TÉK. 2. Sz.
„A TISZA ÁRADT EGYRE ERŐSEBBEN --- SÁTORTANYÁIM VESZÉLYBEN..."

1938 VIII. 8. I. TÉK. 3. SZ.
EZT A SÁTORTANYÁMAT AZ ÁRADÁS A PARTI FŰZESBE SZORÍTOTTA.

zata elvált a földtől, az egész tömb három felé nyílt és úgy omlott szörnyű zuhanással a vízbe. Akkora hullámokat vágott, hogy a túlsó oldalon is kicsapott a víz a palajra.

A földtorony leomlása után magam is megnyugodtam. Bár fiatal munkásaim nagyon óvatosak, mégis féltettem őket egy esetleges ferde dőléstől. Apró bajok mégis támadtak. Így az egyik munkásom ásóját beleejtette a Tiszába. Még szerencse, hogy a fiatal Szőke hirtelen csolnakba szállt, oda evezett és a vízben az ásót meg is találta.

A Tisza áradt, egyre erősebben. Mikor délelőtt az áradó vízben megfürödtem, éreztem a hűvösebb hullámok érkezését. Mindjárt gondoltam, hogy az én bájos kis sátortanyám veszélyben forog.

Délben még sátorom előtti tűzhelyünkön szalonnát sütöttünk, kovászos uborkával és zöld paprikával fogyasztottuk el. Mivel szörnyű hőség volt, ebéd után is megfürödtem, majd átkelve munkásaimhoz, folytattam a meredek part lenyesését.

A zsarókerti partélről távcsövemmel egyre néztem sátortanyámat, melyhez az áradó víz veszedelmesen közeledett. A Szőke félereszétől a víz már csak egy lépésre volt. Cselekedni kellett! Az éppen akkor megérkező Baranyi Károllyal és a fiatal Szőkével átevezünk sátoromhoz, hol az öreg Szőke mégugyan káromkodott, mert szép helyünket el kelletett hagyni! (I. filmtekercs. 2. 3. 21. old.) Minda négyen nekiláttunk a munkának. Az egész tanya felszerelést behurcoltuk a fűzesbe, a partra. Mire a félerest egyben felvették, a víz is alá folyt.

Az árnyas helyen sátort vertünk, rakosgattunk, pakoltunk. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy a túloldalon munkásaim kiabálnak:

– Oda nézzetek, még olyat nem láttatok!
A fiatal Szőke nekem is felkiáltott a füzesbe:
– Tessék jönni, micsoda felhő van az égen!
Kiszaladok a füzesből, hát látom, hogy a keleti égen, helyesebben tőlünk Délkeletre, egy vékony, tölcsérszerű felhőnyulvány csüng alá. Bár eddig a természetben ilyet sohasem láttam olvasmányaim alapján azonnal felismertem, hogy ez egy légörvény vagy tornádó!
Megnéztem az órámat: 16 ^{35} volt pontosan és kézbe véve fényképező gépemet, megkezdtem a felvételt. A tüneméng kb. 5 perccel hamarább kezdődhetett. Összesen 10 felvételt sikerült készitenem a légörvényről, mely 16 ^{53} órakor foszlott szét. Ha hozzászámitjuk a feltételezett 5 percet, a tornádó működése 23 percig tartott. Szerencsém volt, hogy a betöltött filmtekercsen mindössze (3 felvétel volt csak). (+) Dr. Bacsó

(+) Megfigyelésemet 3 kép kiséretében leközöltem a Déri Múzeum 1938-as Évkönyvének Figyelő rovatában a 92-94 oldalakon. Leirásomat kiegészitettem a Réthly-Bacsó: Időjárás-éghajlat és Magyarország éghajlata Bp. 1938 c. műből. Tájékoztatás végett a „Szélvihar" c. fejezetnek (63. l.) azt a részét idéztem, mely elmondja, mi a légörvény és hogy keletkezik? Eszerint nagy hőmérséklet különbségű légtömegek határfelületén állanak elő, a cirrus szintben. Tovahaladó alakjuk tölcsérszerű, belsejében rendkivül ritka a levegő. Ebbe a légritka térbe a minden oldalról behatoló légtömegek a tölcsér körül örvénylenek, a tölcsér belsejében pedig a levegő erősen felfelé áramlik. A tölcsérben a levegő gyorsan kiterjed, lehül, a vízpára kicsapódik, felhőzsákká alakul, mely néha lenyúlik a földig. A tölcsérben felszálló légáramlásnak van az erős szivó ereje, mely gyakran pusztulással jár.

II.

A NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNY 1938 VIII. 8.

1. FELV. I.TEK. 4.SZ.

2. FELV. I.TEK. 5.SZ.

DR. BACSÓ NÁNDOR: „EZEK AZ ELSŐ FÉNYKÉPEK MAGYARORSZÁGON ÉSZLELT FELHŐTÖLCSÉRRŐL". A MEGFIGYELÉS TARTOTT 16 ÓRA 35 PERCTŐL 16 ÓRA 53 PERCIG. – A KELETKEZÉS IDŐPONTJA ISMERETLEN.

3. FELV. I.TEK. 6.SZ.

4. FELV. I.TEK. 7.SZ.

ELŐSZÖR VÉKONY ÉS HEGYES VOLT, AZTÁN VASTAGODVA ALÁBB NYULOTT; MAJD FELSŐ RÉSZE ELŐRE HALADT, MINEK KÖVETKEZTÉBEN OLDALRA DŐLT.

5. FELV. I.TEK. 8.SZ.

III.

A NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNY 1938 VIII. 8.

6. FELV. I.TEK. 9. SZ.

7. FELV. I.TEK. 10. SZ.

A NÁBRÁDI HATÁRON SZÉNABOGLYÁKAT ÉS BÚZAKERESZTEKET RAGADOTT FEL ÉS SZÓRT SZÉJJEL, A MEGVASTAGODOTT

8. FELV. I.TEK. 11. SZ.

9. FELV. I.TEK. 12. SZ.

LOBOGÓ TÖLCSÉR FOSZLÁNYOKRA BOMLOTT SZÉT. FELHŐJE, MINTEGY NAGY HASAS TÖMLŐ LEBEGETT TOVÁBB IS AZ ÉGEN,

10. FELV. I.TEK. 13. SZ.

MAJD BELESZŰRKÜLT A KÖRNYEZŐ FELHŐZETBE.

megállapítása szerint az én 10 felvételem „az első fényképek Magyarországon észlelt felhőtölcsérről."

Az öreg szőke a maga pogány lelkivilágával a lenyuló felhőtölcsérben a sárkány farkát látta:

— Mi lehet ott, ahun az van?! — sóhajtott nagyot, de Baranyi Károly azt mondta:

— A felhők köde úgy alakult! (24-25. old.).

6 órakor a munkát befejeztük. A Tisza egyre árad, a palajból már alig van valami! Megfigyeltem, hogy az áradó vizet tenyérnyi, féltenyérnyi homoklapocskák, homokfoltok jelzik, melyek a víz szinén úsznak. Ezeket a homokfoltokat az ár a palajokon szedi fel.

Ha az iszapos, mocskos, zavaros víz alulról felgomolyog, mint a fazékban fövő víz, akkor mondják, hogy „föl a Tisza!"

Ha apad a víz, akkor a vízbe nyúló partszélen „nyirk" mutatkozik. Ez a napfényben csillog és ezüst szalagként szegi a vizet.

Este a fűzfák alatt nem éreztük magunkat olyan jól, mint kinn a palaj szélén, mely most víz alá került.

Vacsorára vizst készítettem hagymás zsírban. Karikáztam belé szárazkolbászt, tettem hozzá csiga tésztát és zöldpaprikát is. Igen jól izlett!

(+) FOLYTATÁS AZ ELŐZŐ OLDALRÓL:

Embert, tárgyakat, víztölcsért kap fel a benne lévő állatokkal és vízszintes irányba hajolva kilométerekre szállítja a magasban; az örvénylés megszüntével pedig leejti. Ez a babonás nép béka-hal-kígyó-esője. — Dolgozatomat 1 képpel kiegészítve átvette az „Időjárás" c. folyóirat dr. Bacsó magyarázatával kiegészítve, melyből a mellékelt klny. készült. Az én magyarázó idézetemet természetesen elhagyták benne.

— 1955 VI. 8.-án 20 óra 10 perckor a Hortobágyon, az Árkusi Állami Gazdaság központja, a Szásztelek felett hatalmas tornádó pusztított. 2 ember meghalt, több állat elpusztult. 56 lakóház és 100 mellék épület megrongálódott. Néplap 1955 VI. 10. és 12. számai.

DR. SŐREGI JÁNOS

A NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNY.

KÜLÖNLENYOMAT „AZ IDŐJÁRÁS" 1940 ÉVI

XLIV. KÖTETÉNEK MÁRCIUS-ÁPRILISI SZÁMÁBÓL.

*

DR. BACSÓ NÁNDOR

AZ IDŐJÁRÁSI HELYZET A NÁBRÁDI LÉGÖRVÉNY ALKALMÁVAL.

SONDERDRUCK.

– ad 27.–

A szerző tiszteletével.

Különnyomat „Az Időjárás" 1940. évi XLIV. kötetének március—áprilisi számából

Sonderdruck aus „Az Időjárás" B. XLIV. 1940 März-April Heft

Vom Verfasser überreicht.

A nábrádi légörvény.*

Írta: Dr. SŐREGI JÁNOS.

1938. augusztus 6—17-ig végeztem el a VIII. panyolai régészeti ásatásokat. *Panyola* szatmármegyei község, a Szamos partján fekszik, de határa átfogja a Szamosközt a Tisza balpartjáig. A Tisza szakadó partja tövében került napfényre egy középkori palánkvár romja, melynek maradványait évről-évre folytatólagos ásatásokkal szoktam feltárni.

1938. augusztus 8-án javában folyt a VIII. panyolai ásatás. A Tisza áradt s én a jobbparti lapályon felütött sátortanyámat kénytelen voltam felszedni s a füzesbe szállítani. Amint a füzesben vertük a sátrat, egyszer csak hallom, hogy munkásaim a balparton kiabálnak: „Odanézzetek, még olyat nem láttatok." Kiszaladtam a füzesből s az emberek figyelmeztetésére azonnal észrevettem, hogy tőlünk DK-re az égen vékony tölcsérszerű felhő csüng alá. Rögtön megnéztem órámat és kézbe vettem fényképezőgépemet. Pontosan 16 óra 35 perc volt. Hogy a légörvény keletkezésétől odáig mennyi idő telt el, nem tudhatom. Többé nem vettem le róla a szememet s állandóan fényképeztem, mert a jelenség lényegét azonnal felismertem: egy tornádónak vagyok szemtanuja.

A felnyúló felhőtölcsér először vékony és hegyes volt, aztán vastagabbá vált és alább nyúlott (1. és 2. kép). Az egész hosszában villódzó csíkot vettem észre, mintha valami fehérség felfelé áramlott volna benne. Azután a felsőrésze előrehaladni látszott, minek következtében oldalra dőlt (3. kép). A következő percben fodrossá vált és a fodrokat a felfelé áramló erő vadul csavargatta. Majd rövidebb, vaskosabb lett a tölcsér (4. kép) és fehéres, szürke hullámok lobogtak benne felfelé. A lobogás alábbhagyva, a tölcsér foszlányokra bomlott szét. A felhő, melyből alálógott, mint egy nagy hasas tömlő lebegett tovább is az égen, majd beleszürkült a környező felhőzetbe. A 10. felvétel után megnéztem órámat: 16 óra 53 perc volt, tehát a légörvény 18 percig volt látható.

* A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1938. 92—94 old. Debrecen 1940.

1. felvétel. — *Aufnahme 1.*

5. felvétel. — *Aufnahme 5.*

6. felvétel. — *Aufnahme 6.*

9. felvétel. — *Aufnahme 9.*

Képek a nábrádi felhőtölcsér fejlődéséről. — *Aufnahmen von der Trombe von Nábrád.*

Munkásaim babonás félelemmel tettek megjegyzéseket. Az egyik viaskodó sárkány farkának mondta, a másik nagy veszedelmet, háborút jósolt. Estére háromfelől is villámlott és szeles eső kerekedett. Munkásaim augusztus 10-én reggel hozták a hírt Panyoláról, hogy a légörvény a *nábrádi* határon két, egyenként hat rudas szénaboglyát és tizenegy kereszt búzát ragadott fel a magasba, honnan szálanként szórta szét a vidéken. A falubeliek a felhőtölcsérben Attila kardját látták és szintén háborút jósoltak.

A nábrádi légörvényről készült 10 felvételemet tartalmazó filmtekercs a *Déri Múzeum* tulajdona. A felvételekről 85×85 mm nagyságú diapozitívek is készültek. Tudományos intézetek a felvételekről nagyításokat szerző engedélyével kaphatnak.

Az időjárási helyzet a nábrádi légörvény alkalmával.

Írta: Dr. BACSÓ NÁNDOR.

1938 augusztus 8-án Középeurópában és a Kárpátok medencéjében is az évszakhoz képest mérsékelten meleg, zivatarrahajló idő uralkodott. A légnyomás eloszlását csekély gradiens mellett északkeleti nagynyomású léghalmaz, a balti államok felett fekvő maggal és sekély adriai depresszió jelenléte jellemzi. Hazánkban a talaj mentén keleties, a 2000 méteres rétegtől felfelé az egész troposzférában északnyugati irányú mérsékelt szél fújt, az előbbi meleg szárazföldi, az utóbbi hűvös tengeri eredetű légtömegeket szállított hozzánk.

Lényegében már napok óta hasonló volt a légkör állapota és mindennap kisebb-nagyobb területre kiterjedő helyi jellegű zivatarok fejlődtek ki, néhol jégeső és felhőszakadás kíséretében. Zalaegerszegen 6-án 105 mm, Hortobágyon 7-én 48 mm volt a csapadék.

Magaslégköri adat 8-áról a szélmérések fenti eredményein kívül nem áll rendelkezésre, ezért a Gyöngyös—Kékes és a Miskolc—Bánkút állomáspárok 14 órai észleléseiből igyekeztünk a függőleges hőmérsékleti gradienst megállapítani. Az első állomáspárból 100 méterenkint 0.94 °C, a másodikból 1.25 °C hőcsökkenés adódott, ez arra mutat, hogy kelet felé a labilitás növekedett. Valószínű, hogy a szabad légkörben az utóbbi értéknél is nagyobb volt a gradiens. A légkör egyensúlyi állapota tehát erősen ingatag volt, a Meteorológiai Intézet augusztus 8-i déli előrejelzése így hangzott: „A hőmérséklet alig változik. Több helyen ismét zivatar."

A délután 4 óra tájban Panyolán észlelt felhőtölcsér ennek a feszült légköri állapotnak egy kirobbanási kísérlete volt és valószínűleg a talajmenti levegő helyi túlmelegedése váltotta ki. A helyzet azonban csak később, estefelé érett meg az — akkor is csak ideiglenes — kibontakozásra, amikor is zivatarokban oldódott fel a feszültség. A felhőtölcsér tehát az előző cikkben említett helyi jellegű orkánon kívül más életjelt nem adott magáról, valószínűleg újra visszahúzódott a felhők közé és energiája szétoszlása után elenyészett. Legalább is környékbeli meteorológiai állomásaink egyike sem jelent délutáni szélvihart. Este 19 óra után igen sok helyen volt a közeli és távolabbi környéken zivatar, sőt jégeső és felhőszakadás is. Nagyhalászon 62, Baktalórántházán jéggel 50, Kocsordon 13, Mátészalkán 6, Fehérgyarmaton 13, Csengeren jéggel 17 mm esett. Az ország más vidékein is voltak felhőszakadásokkal járó zivatarok, hogy csak a legnagyobbakat említsük, Abaliget 114 mm, Balatonszabadi pedig 91 mm csapadékot jelentett ezen a napon. A légkör ingatag egyensúlya továbbra sem szünt meg, még egy héten át tartottak a helyi jellegű zivataros esők és felhőszakadások, csak 15-ére árasztotta el az egész országot teljesen a hűvös óceáni levegő.

Valószínű, hogy Alföldünknek nyári napokon túlhevülő talaja felett hasonló időjárási helyzetekben igen gyakran keletkeznek széltölcsérek, felhőtölcsérek és kisebb tornádók, de az Alföld aránylag gyér települése miatt ezek legnagyobbrésze észrevétlen marad, vagy csak olyan személyek észlelik, akik nem tudják, mi az, vagy nem tulajdonítanak fontosságot a jelenségnek. Ez a magyarázata annak is, hogy tudomásunk szerint ezek az első fényképek Magyarországon észlelt felhőtölcsérről. Nagy hálával tartozunk *dr. Sőregi János* igazgató úrnak jól sikerült, értékes felvételeiért.

Die Trombe von Nábrád (Ungarn).

Von Dr. J. SŐREGI und Dr. F. v. BACSÓ.

I. Die Erscheinung.

Bei einer meiner archeologischen Ausgrabungen zu *Panyola* wurde ich am 8. August 1938. um 16 h 35 m von meinen Arbeitern auf eine ungewöhnliche Wolkenart aufmerksam gemacht. In der Richtung der Gemeinde Nábrád war auf dem Himmel unter einer dunkeln Wolkenschicht ein dünner, spitziger Wolkentrichter sichtbar. Rasch begann ich die seltene Erscheinung zu photographieren und innerhalb 18 Minuten konnte ich zehn Aufnahmen machen. Davon sind vier, welche den Verlauf der Erscheinung gut veranschaulichen, auf Seite 70. dargestellt. Der Trichter hing von schweren, dunklen Wolkenschichten herab, sein oberer Teil pflanzte sich fort, und so wurde der Schlauch schief und allmählich dicker. Seine Wirbelbewegung im Inneren konnte man aus den weiß-grau wogenden Licht in dem Trichter wahrnehmen. Nach 18 Minuten zerteilte sich der Schlauch in kleinere Zapfen und ist in die obere dunkle Wolkenschicht eingeschmolzen. Auf dem Gebiete des Dorfes *Nábrád* hat die Trombe die Erdoberfläche berührt, zwei Heuschober und elf Weizenmandel aufgehoben und in Halmen auf der Gegend zerstreut.

II. Die Wetterlage.

Zur Zeit der Trombe von *Nábrád* war die Wetterlage durch eine Antizyklone im NE (Mitte über dem Baltikum) und durch eine seichte Depression über der Adria mit geringen Gradienten charakterisiert. Das Wetter in Ungarn war seit Tagen schwül, mäßig warm, mit Gewitterneigung. Der Wind war über dem Boden östlich, in der freien Atmosphäre nach Pilot-Beobachtungen von 2000 m. bis zur Grenze der Troposphäre NW. Nach den entsphrechenden Terminmessungen der Stationspaare Gyöngyös—Kékes und Miskolc—Bánkút betrug der vertikale Temperatur-Gradient um 14 Uhr 0.94° C bzw. 1.25° C pro 100 m., wahrscheinlich war er in der freien Atmosphäre größer.

Wie es scheint, berührte die Trombe die Erdoberfläche außerhalb der Nábráder Grenze nicht, denn keine unserer Stationen verzeichnete einen Sturm am Nachmittag. Nach 19 Uhr trat ein Gewitter an vielen Orten auf, stellenweise mit Hagel, in *Nagyhalász* fiel 62, in *Baktalórántháza* 50, in *Kocsord* und *Fehérgyarmat* 13, in *Csenger* 17 mm Regen. Auf anderen Gebieten des Landes sind noch größere Wolkenbrüche vorgekommen: in *Abaliget* wurden 114, in *Balatonszabadi* 91 mm Niederschlag gemessen. Das schwüle Wetter dauerte noch eine Woche lang fort.

Es ist wahrscheinlich, daß solche Tromben in der überhitzten Luft über der ungarischen Tiefebene bei ähnlicher Wetterlage im Sommer nicht selten sind, in den schwach bewohnten Gegenden bleiben sie aber unbemerkt. So ist es erklärlich, daß dies die ersten Photos von einer ungarischen Trombe sind.

A kiadásért felelnek: Dr. Sőregi János és Dr. Bacsó Nándor.

1630 a Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 122-190, 326-066.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.

Közben Észak felől szél kerekedett. Éppen annyi időnk volt még, hogy a tűzhely mellett elfogyasszuk a vacsorát, aztán meredt az eső. Kőrösközül háromfelől is villámlott. Kénytelen voltam behúzódni a sátorba, Szőke a fiával pedig a pélerek alá.

Zúgó nyárfák kissé morid zenéje mellett aludtam el, mialatt a Baglyok nagyokat huhhantattak, egymásnak keresztül kiabáltak a Tiszán, aki ezekhez a kísérteties hangokhoz nincs hozzászokva, e nem éppen barátságos tónusú kiáltásaktól rémületében nyavalyássá lenne.... Aztán a sátor nyílásán bevillagó gyakori villámlások se nagyon barátságos fényjelenségek haragos medvemorgáshoz hasonló zenekíséretével.... Még jó, hogy a sátorom dobként feszült lapját egyhangúan pergető eső szelidebb tónust vegyített belé..... De még jobb, hogy az alvó ember éppen úgy nem hall, nem lát és nem érez semmit, mint a fűzfa, a nyárfa vagy a csillagtalan éjszaka.....!

A VIII. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA: 1938 VIII. 9. KEDD.

— A LENYESETT PARTSZAKASZ MEGHOSSZABBÍTÁSA. —
BARANYI KÁROLY, A RENYHE KÖZÉPKORI ŐSMAGYAR. —
— TUTAJRABLÓ HALÁSZOK ÉJJELI ÓLÁLKODÁSA SÁTOROM KÖRÜL. —

Hajnalban ½ 5 órakor keltem fel. A tegnapi eső lucskosra áztatta az egész Tiszakertet és környezetét.

Borotválkozás után megfürödtem a feláradt zavaros vízben. A víz igen felüditett, de a sárga, mocskos vízből főzött teát én magam nem fogyasztottam, ellenben Szőke és fia csak megitták.

Munkásaim voltak: Szaniszló István, Király Berti, Koncz Lajos, Piros Sándor, Kiss Sándor, Simon József, Pócsi Lajos, ifj. Szőke Sándor és id. Szőke Sándor.

A munkát 7 órakor kezdtük meg. A tegnapi lenyesést 1–1·20 m széles sávban, 17 m hosszúságban lefelé megnyújtottam:

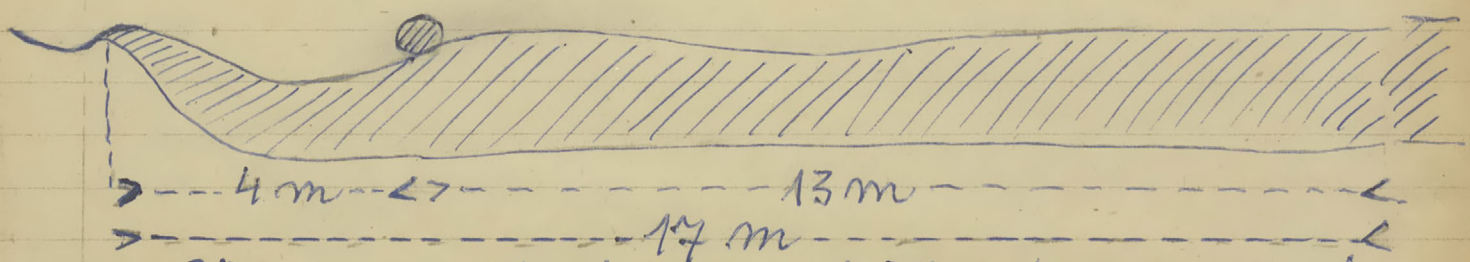

Többet nem akartam, mert itt a tavalyi nyesés fala most is meg volt.

A meredek part ferde lenyesése sok figyelmet nem igényel, azért volt időm munkásaimmal elbeszélgetni. Ezuttal Baranyi Károlyt hozták szóba, akit a falubeliek bizony semmire se becsültek. Így micsoda gazdálkodó ember az, aki az istállóból csak akkor hordja ki a ganajat, amikor már nem fér tőle!? — Árvízkor a tehenei hasigérő vízben

hagyta az ólban, de ő maga kenyérrel, szalonnával ellátva felment az ól padlására és nem törődött semmivel, se a családjával, se a jószággal.

Károly szántáshoz csak akkor fog, mikor már „ki múlik az időből". Helyette nagy leányai dolgozgatnak, benne nincs semmi törekvés, igyekezet.

Ha valamerre megy, minden kocsmánál megáll, iszik. Az is előfordul, hogy leszállás után a lovak menneh tovább, de ő csak bemegy a kocsmába és megissza a maga porcióját.

Egyszer szilvalekvárt vitt Panyolárál a Debreceni piacra. El is adta, de 20 kiló lekvár árát elmulatta. Hasztalan rimánkodott neki a lánya, hogy ne mulasson, inkább azon a pénzen vegyen neki egy fülbevalót, nem hallgatott reá, a pénzt elmulatta.

Emiatt a nagylány dühében kezdte szidni az apját, veszekedett vele az úton, hazafelé menet. Ekkor Károly kezébe vett egy félkenyeret, kolbászt, sült húst, előre ment a lovak elé; a szekér lassan döcögött a falatozó Károly után és a döcögéstől semmit se hallott a szidásból! Nem hallgatott senkire!

Egyszer Károly egy pakli gyúfát kért a boltban. Mikor megrázta, a skatulya „zürgött" és ezért visszaadva egy szál gyúfát kért és azzal rágyújtott.

Baranyi Károlynak a panyolai határban közel 20 hold földje van, de olyan hanyagul gazdálkodik, hogy soha sincs semmije! Így februárban már nincs egy marok szénája se. Ilyenkor kivini a lovát a mezőre „egyen", amit tud. Ha befogják a kerülők a jószagot, nem tudnak rajta semmit venni, mert Károlynak nincs egy vasa se!

Ma is beszélik még a faluban, hogy egyszer

Károly Fehérgyarmaton valami miatt olyan mérges lett makacskodó lovára, hogy dühében a ló orrcimpájába harapott.

A jászolba annyit „lök" a jószágnak, amennyit más ember háromszor szokott. Ezt lustaságból teszi, hogy ne kelljen vele többszörösen babrálni! Így aztán a mit a jószág nem tud megenni, a maradvány szénát maga alá „vágja" aljnak, alomnak. Ezért az amugy is szűkös készlet idő előtt elfogy.

Nem csoda ezek után, hogy Károlynak az egyik lova megdöglött, minek utána a másikat eladta. Ennek az árán vett egy tehenet. Igen ám, de a tehén „vérthúgyott" (vérhúgyos), visszaadta, azonban a vételárnak csak a felét kapta meg. Emiatt jár most Gemzsére, Szabolcsmegyébe.

Megbízhatatlan, hanyag ember! Miután most már nem lehet törzsfuvarosom, tegnap én is felfogadtam munkásnak, de ma reggel a többi munkásokkal nem jött ki. Úgy látszik a Tisza meredek partjának a földjét keménynek találja, a napszám nem fontos neki! Terem a határ elég korompét, tengerit, tökőt, szilvát! A sült krumpli a legkedvesebb eledele, meg a szabadtűzön sütött sózott gomba. Mondják, hogy neki csak az a töltött kápaszta kell, amelyik tormalevélbe van gönyölve és tengeri darával van a hús vegyitve. Az ilyennek az íze kissé keserinyés!

Diskurálás után sétálgattam a Zsarókertben. Valóban gyönyörű liget! A füve tele van Tücsökkel. Lépten-nyomon cirpelnek. Zenéjük egybefolyó, valósággal recseg tőle a Zsarókert! És ami érdekes, egyetlen egy muzsikáló bogarat

se látni, pedig még távcsővel is kutattam utánuk.

A fákon Sárgarigó, Cinege- és Poszáta félék hangoskodtak.

Sok a vihar által hasgatott szilva- és almafa. Rengetegy mezei virág minden felé, melyeken apró színes lepkék csoponganak. Kíváncsian belekukucskáltam egy öreg almafa odújába is,(+) meg távcsövertem néhány Fagyöngyöt. A lehasadt ágakon ezek az elősködő növények lassan fonnyadnak. Hogy miképpen vannak a fa törzséhez tapadva, így szabad szemmel, kívülről nem lehet sokat látni. Csak éles bicska segítségével lehetne megvizsgálni. Bizonyos, hogy a fák tápláló nedvét jól megdézsmálják. Különben növénytani könyvek pontosan ismertetik (Entz-Mágócsy-Dietz: Az élők világa. 106. l.) — A panyolai Zsaró kertben bőven van belőlük.

Szarka Boldizsárnétól délre ismét ebédet kaptam, Feketéné asszony hozta ki egy levéllel együtt, éppen, mikor délelőtti szokásos fürdőzésemet befejeztem. A kitűnő ebédet az árnyas, hűvös füzesben fogyasztottam el. A levélben az áll, hogy Halász Miklós és Nagy Józsi bátyáink ma délután érkeznek, menjek be vacsorára. A kis levelet mellékelem:

VIII. 9.

Nagyságos

Dr. Sőregi János

műszemnigazgató

uznak.

H.

Zsaró kert.

(+) Fényképe a 215. oldalon!

SZARKA BOLDIZSÁR
[illegible]
PANYOLA, [illegible]

Kedves János!

Tegnap este üzentem Baranyitól: Józsi, Halászszal jön ma a 1/2 4-es vonattal.

Ig titiék nek is menni kell. Ők ma déli vel indulnak Gazmatról, Jani is vár rájuk a 1/2 4-ig.

Ezt csak azért írom, hogy nem budom átadja-é Károly az üzenetet?

Ig jár az ürge, kiönti a víz, nemcsak jannárban, hanem augusztusban is. Irasókert az adott fix pont! Kár csesbe hagyni!

Ha tehetéd, ma

estére vacsorára bejöhet-
nél, tudod nyiveren
látunk. —

Holnap ők, ha be
nem jösz, bizt meg-
látogató vendégeid
lesznek. Én nem me-
hetek, nem érek rá.

Szeretettel ölel

P. 938. VIII/9.

Bódi

Ebéd után levelet írtam Bódi bátyámnak. Megköszöntem a finom ebédet, de a vacsorára való meghívást nem fogadtam el, bármennyire kedvesek nekem is az érkező vendégek. Inkább jöjjenek ők ki a Tiszapartjára!

Feketéné asszony a levelet magával vitte.

Délután a felvett új 17 méteres szakaszt a tegnap elért szintig leásattam. Szaniszló a lejáró lépcsőt félig elkészítette. Az alsó teraszon összehalmozódott földtömeget a Tiszába behányattam.

A Tisza apodóban van, habzó hullámai nincsenek többé, de az apadás igen lassú.

Mivel a jelzett munkálatokat értelmes, jól betanult munkásaim felügyeletem nélkül is rendesen végezték, délután csolnakon feleveztem a Turtói palaj felső széléig.

Itt három ember kétközhálóval halászott. Kétközölve haladtak lefelé a parton egészen a révig. Onnan visszatérve a palaj felső szögletébe, újra „meghúzták" a palajt.

Közben csolnakomon lecreszkedve a baloldali meredek partot átvizsgáltam, nem mutatkoznek-é az omlásokban megmunkált faalkatrészek, gerendák vagy cölöpök?

D.u. 6 órakor a munkát befejeztem. Munkásaim haza tértek, magam a palajra eveztem fürdés végett.

A halászok akkor jöttek lefelé a kétközhálóval. Mielőtt csolnakomhoz értek volna, megállottak, a sok giz-gazt, töremörét a halóból kirázták és az egészet megmosták. Oda szóltam:

– Halászok! Errébb nem jönnek?

Kérdésemre az egyik válaszolt:

– Nem! – mire én megfürödtem.

A sátoromnál Szőke bácsi, aki szemügyre vette a halászokat, elbeszélte, hogy a három halász közül kettő tarpai, egy pedig gulácsi ember. Mind a három orvhalász és veszedelmes tutajrabló! Éjjel Mezővári táján, mely Tarpától Kelet felé 14 klm-re fekszik a Tisza jobb partján, mikor a tótok elaluszanak, rálopakodnak a kikötött tutajra, annak első vagy hátsó szakaszát a gurzsok elfűrészelése vagy átvágása által elszabadítják és leereszkednek vele Kisar-Jánd felé. Alkalmas helyen kikötnek és a fenyő-szálfákat lóval vagy ökörrel bevontatják a „halványok"-ba, a „haltágakba", ha szükséges, el is ássák és darabjával építkező gazdáknak eladogatják. Szőke bácsi egyszer már maga is látott ilyen lopott fenyőtörzseket.

Ezek a veszedelmes, vakmerő emberek egyízben az öreg Szőkét is felkértek a társulásra a szálfalopáshoz, de ő nem vállalkozott. Emiatt azóta haragusznak reá.

Amint így beszélgettünk, az alkonyat a tájra szüremkedett. Egyszer csak éles fütty hallatszott. Mindnyájan felfigyeltünk:

— Ezek leskelődnek! — állapítottuk meg néma összenézésünkkel.

— Vigyázzunk a csolnakunkra!

Én a délről maradt ételt fogyasztottam el vacsorára, Szőke a fiával együtt kalonnát sütött. Ezúttal a halak életmódjáról beszélgettem velök. Közismert adatokat mondtak el. Feljegyzésre érdemesnek tartottam az öreg Szőke mondásából hogy „a hal ívikkal" (= ívik).

Egyszer csak távoli kopácsolásra lettünk figyelmesek.

— Dolgoznak már! — mondta az öreg Szőke. Nevével utóbb a vízről nyikorgás és beszéd hallatszott a sötétben.

Szőke bácsi lement a vízszélre, csolnakához. Én kézbe vettem a lövetű, töltött forgó pisztolyomat és utána ballagtam.

Kiderült azonban, hogy gulácsi halászok két csolnakon piritty-hálóval halásznak.

Láttak bennünket a parton állani, mert egy ember körülöttünk felénk szált:

— Szőke!

— Hé! — volt az öreg válasza.

— Ernő! — mondta erre egy másik halász.

— Én vagyok, nem ismered a hangomat! — méltatlankodott Szőke mester, mire a halászok eveszkedtek tovább Jánd felé.

Szőke bácsi megmagyarázta nekem, hogy az az Ernő egy jándi halász. Ha mi helyettünk az állott volna itt a tűzhely partján, akkor nem mehettek volna tovább lefelé a tilosba halászni.

Mi visszatelepedtünk sátorom elé a tűzhely mellé. 1/4 11 óra lehetett, mire a gulácsi halászok Jándfelől visszajöttek a két csolnakkal. Szőke ismét hozzájuk ment és beszélgetett velük. Még egy kormány-evezőlapátot is kölcsönzött nekik.

Mikor sátortanyánk elől elindultak tovább, felfelé a vízen, az egyik halászlegény a holdas éjszakában dalba kezdett:

„Kis pejlovam, kesely a négy lába,
Megbatlott a babám kapujába'....
Nyisd ki rózsám a kapudat,
Eresd be a galambodat,
Had' csókolja pirosra a szádat!"

Eszünkbe se jutott arra gondolni, hogy hát az a három orvhalász merre csatangolhat az éjszakában?! Ezek a gulácsiak jó emberek voltak, rendesen viselkedtek, még nótáltak is, majd bele

vesztek a csillagos éjszaka holdvilágos csendjébe.... Mi is elálmasodva lefeküdtünk pihenésre.

Éjjel, nem is tudom, hány óra lehetett, arra ébredtem fel sátoromban, hogy valaki járkál a tanyánkon?!

Előbb azt hittem, hogy Szőke bácsi kelt fel vackáról és ő járja körül sátoromat. Rákáltam:

– Szőke bácsi!

Semmi válasz! Nem felelt senki! Ellenben 1-2 lépés zaját hallottam. Újra szóltam, de hangosabban:

– Ki az?

Erre se felelt senki! Most már nem vettem trófára a dolgot, hanem elkiáltottam magamat a sátor nyílásából, a feleresz felé:

Szőke bácsi!

Ekkor már a revolverem is a kezemben volt és a sátorból bújtam kifelé; az öreg Szőke is felriadt kiáltásomra! Arra vettem észre, hogy kis baltájával előttem áll a sátor előtt és nyomakkor futóember lépteit hallottam.

Még szerencse, hogy nem lőttem a futó alak után a sötétben, véletlenül Szőkét lőhettem volna azon...!?

Szőke okosan intett, sugta, hogy egy szót se szóljunk, csak figyeljünk! Én gyorsan felöltöztem, a sátortól elmentem a rév felé vagy 30 lépésre és kezemben a pisztollyal egy fűzfa törzse mellett figyelő lesbe állottam: mi lesz?!? Szőke a sátornál maradt!

Kb. 20-30 percig vártuk a jelenségeket, visszajő-é az alak vagy se? De bizony nem történt semmi! Nem mutatkozott senki! A néma csend nyomasztó súlyával ült a vidékre és mi újra lefeküdtünk. Halkan tárgyaltuk

az esetet. Lehetett az egy jámbor éjszakai vándor ember is, aki tőlünk megijedve lohalt vissza arra, amerről jött? Lehetett valami nagyobb állat, őz vagy kóbor kutya? A sötét fűrésben 5 lépésre se lehetett látni! Ki tudná ezt megmondani?! Avagy talán az orvhalászok azt hitték, hogy halálra ijedve mindenünket átengedjük nekik, csak az életünket hagyják meg!? De mikor élre vehettók kezemben a revolvert, jobbnak láttálz kereket oldani!? Ez mindenesetre rejtély marad számunkra. Csak az bizonyos, hogy ez az első eset, amikor a Tiszapartján megzavartak bennünket!

Mi pedig afféle háborút viselt, ezer és ezer halállal szembeállott hadfiak nyugodtan újra elaludtunk. Egy órben azért pirkadás előtt még felébredtem, széttekintettem tanyánk körül, majd gyönyörrel végig néztem az álmos Hold leszállását a Zsarókert felett.

A VIII. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA
1938 VIII. 10. SZERDA.

A FELTÁRÁS FOLYTATÁSA. — DEBRECENI VENDÉGEK LÁTOGATÁSA. — NÉPRAJZI ÉS ZOOLÓGIAI VEGYES FELJEGYZÉSEK.

Bár az elmúlt éjszaka eléggé változatos volt, ½5 órakor mégis felkeltem, mert a hajnali üde napsugár a világ legjobb ébrentő órája! Hol nevetve, hol bosszankodva megtárgyaltuk az éjjel történteket és latolgattuk, hogy lehetett volna okosabban eljárni! Ha valami vándor ember volt, miért nem nyitatta ki a száját, ha meg rosszba törte a fejét, miért nem nézett a szemünk közé?! Ez azonban reánézve végzetes lehetett volna!

Az ég elborult, a víz kezdett ismét áradni, de azért megfürödtem a csolnak mellett.

Reggelizés közben figyeltem a Tinakert gazdag madárvilágát. Cinegék, Őszapák, Füzikék és Pozátafelék ugráltak a lombok között. A Szőke bácsi félereszébe „Makkos egér" fészkelt be. Egyszer a fiatal Szőke kezére ugratt rá az egyik. Hosszú farkáról a Csikosegért sejtem alatta. A Rágcsálók rendjét kevésbé ismerem. Közelről ezt sem láttam. Az is lehet, hogy a Törpe egér kereste fel tanyánkat.

A mai napon folytattuk munkásaimmal a leásást, a mutathozó faalkatrészek kibontását. Munkásaim voltak Szaniszló István, Király Berti, Koncz Lajos, Pócsi Lajos, ifj. és id. Szőke Sándor, Kiss Sándor és Simon József.

Embereim ma reggel beszélték el a „forgó szél" puszitását a nábrádi határban, miket leírásomban felhasználtam. Égi jel! Háború lesz!

A munkahely feletti meredek part szélén ülve néze-gettem a messzeségbe nyúló gyönyörű tiszai tájakat mikor ugy d.e. 10 óra tájban kocsizörgésre lettem figyelmes. Valóban két kocsi jött egymásután. Az elsőből kiszállott Halász Miklós bátyám, gazdasági főtanácsos, régi ismerősöm, aztán Gál Lajos és Szabó panyolai taniták. A második kocsiban Szarka Bódi panyolai pap feleségével és ságorával, Vagy Józsi bátyám debreceni rendőrfőtanácsossal érkezett. A boldog találkozás örömrivalgásának percétől kezdve igen jó hangulatban, vigan ment az élet! Zsiványpecsenye sütés, borozás, tréfálkozás, kártyajáték, udvarlás a Szépasszonynak, kitől egy rakás süteményt, beföttött és hasonló jókat kaptam.

Halász Miklós és a taniták kalauzolásom mellett megnézték a lelőhelyet, a munka menetét. Halász-szal átevertem a Tűrtői palajra is, megnézte a gulácsi füzesben sátortanyámat.

A jó ebéd után bővebben fogyasztott jó bor hatása alatt még dalolgattunk is a Zsaró kertben, 1/2 2 órakor azonban a vendégsereg haza vonult.

Délután a feltárt réuről két vázlatot készítettem:

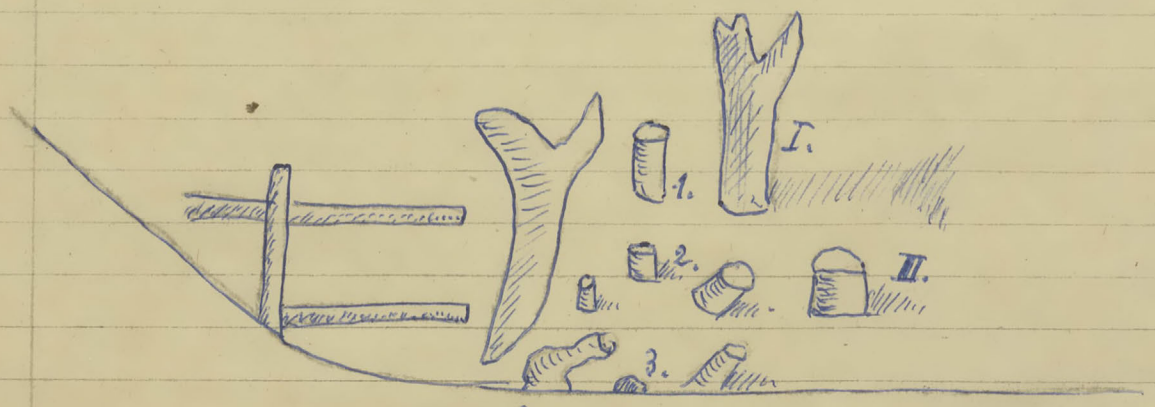

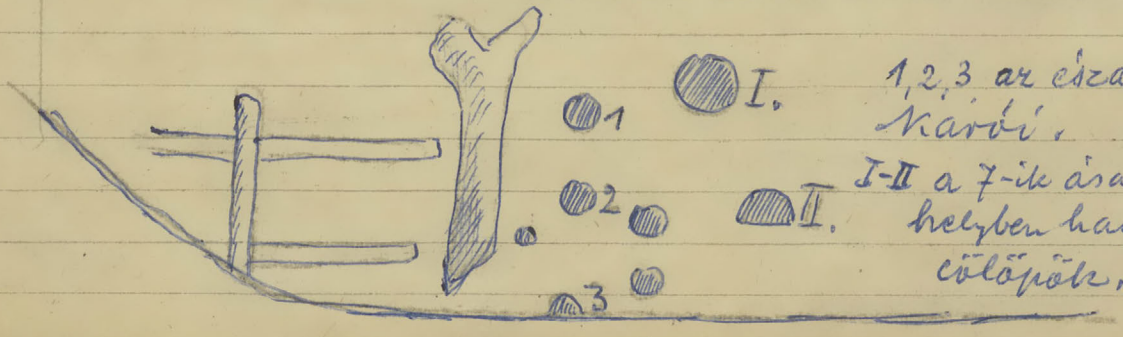

1, 2, 3 az északi palánk karói.
I-II a 7-ik ásatásból helyben hagyott cölöpök.

Beszélgetéseink során és az öreg Szőke egyes elejtett szavaiból, megjegyzéseiből észrevettem, hogy a kishalászmesterem a legtöbb szakértelemmel, tapasztalattal és kedve szerint a Süllőre halászik! Azért elhatároztam, hogy a süllőhalászatra vonatkozó tapasztalatait, élményeit Naplómban feljegyzem, továbbá mindazt, ami a vizen élő halászembert jellemzi, egészen sajátságos, tiszta, őszinte lelkivilágát, gondolkozását tükrözi.

Este a tűznél sok mindenről szó esett, sok érdekes adatot lejegyeztem a derék „süllőhalász" szájából.

Elmondta az öreg halász, hogy védekeznek a viharos eső ellen, mely az embert pacallá szokta áztatni. Mikor a vihar közeledik, a csolnakot megfelelő helyre szárazra húzzák, féloldalára fektetik, fenekével a közelgő vihar felé. Akkor az oldalélre állitott, kissé megdültött csolnakot két horgas fával alátámasztják, szóval a csolnakból védősátort csinálnak és aláfekűsznek. Ha a szél nem fordul meg, az alatta levők szárazon maradnak.

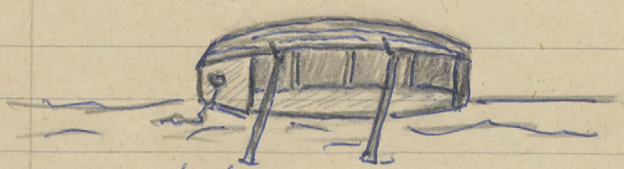

OLDALÉLÉRE FORDITOTT CSOLNAK VIHARBAN, MINT VÉDŐSÁTOR.

Süllőre tiszta vizben mennek halászni, mert zavaros vizben a hal nem látja a csalétekkel felszerelt horgot. A süllőhorgokat este felé rakják ki és másnapreggel nézik meg. Ha azonban észreveszik, hogy a horog már este fogott, akkor a süllőt a horogról leszedik.

A süllő a vele szemben úszó kishalat biztosan kapja, de ha a kis hal tőle elfelé úszik, akkor a süllő támadása nem sikerül, a kis hal rendszerint megmenekül.

Az öreg Szőkét serdülő fiai egyre unszolták,

hogy szerezzen nekik a kalapjukhoz gémtalut. Szőke végül is megpróbálta a kívánságot teljesíteni. Néhány nulláshorogra apró halakat rakott és a palajba szúrt apró fák tövére a zsineget rákötötte. Az óvatosan okos Szürke gémek, szokásuk szerint, a megszigonyozott kis halakat fel-fel hajintották, de észre véve a zsineget, a fejjel lebukó kis halakat nem nyelték le. Így a gémek túljártak a Szőke-mester eszén!

Néha olyan élményeket is elmesél Szőke bácsi, amiket hallgatósága sehogysem akar elhinni! Ilyen pl. az a haltetű-história! Ugyanis a télen fogtak egy 55 kilós harcsát, melynek a feje tetején és a nyakán, a kopoltyú nyilásában sárgásszínű, kisújjnyi nagyságú férgek voltak. Mikor a halat a vízből kiemelték, a férgek eltűntek belőle!

Ezt éppen úgy nem hitték el neki az emberek, mint azt, hogy az erdélyi oláhok szalmabábu segítségével fogják a medvét. Kifogásaik a következők: a féreg, a pondró nem hal, hogy tudna az a vízben élni? Kisujjnyi féreg a halfejében halált okozna! Hogy tudna a féreg olyan gyorsan a hal testéből eltűnni, hiszen a féreg nem kámfor!?

Erre Szőke arra volt kíváncsi, hogy vajjon én mit szólok hozzá?

Egy darabig gondolkodtam, de azonnal átláttam, hogy nekem mint etnografusnak mit kell erre válaszolnom:

— Amit Szőke bátyám nekem józan ésszel elmond, azt én mind elhiszem! — feleltem neki nagy komolyan, mire kék szemei megelégedést sugároztak.

Hanem ahhoz már nekem is a 2000 esztendővel ezelőtti pogánysághoz kellett magam visszaálmodni hogy elhiggyem egy „Oroszságból való fiú"-i tragikus históriáját.

Szőke elbeszélése szerint ez a fiú, mikor az Oroszságból a Felsőtiszamentére került, mind a mezőn, mind a faluban mindig csak az Eget nézte! Örökké komorú és kedvetlen volt.

Egyszer csak egy bikaalakú felhő jelent meg az Égen! A fiú azt mondta a Szőke apjának:

– Lássák azt a Bikát?! Most én oda megyek! Figyeljenek! Ha a Bikát legyőzöm akkor ide visszajövök, de ha a Bika ver le! ingyen, akkor soha többé nem fognak látni!

Elment a fiú. Felszállott!

A Bika leverte.

Többé senki se látta a fiút!

Erre hallgattam, pogányul elhittem az emberfeletti históriát, mert azt tartom, hogy még a pogányhitét se szabad senkinek se kétségbeeséssel megsérteni mert lelkének egyensúlyához, ami felett mindenkiben saját hite őrködik, minden halandónak joga van!

Az én hűséges tanyaőrző emberem igen érdekes dolgokat beszélt el elődeiről.

Apai nagyatyja, Szőke Lajos „világi ember" volt, ami paraszti észjárás szerint azt jelenti, hogy akármerre megyen az országban, mindenütt otthon érzi magát, erélyes ember! A szabadságharcból szép egy sárga lóval, kardosan tért haza. Mikor 70 éves elmúlt, a koporsóját magának előre megcsináltatta, össze hívta a népet, „ellátta a tort", de utána még 3 évig élt. Úgy 75 éves korában halt meg.

Az öreg Szőke Lajos korában a Beregi Tiszaháton olyan sűrű erdőség volt, hogy alig lehetett benne járni. Tákostól Barodáig, innen le Jándig, Gulácstól Hetéig a tölgyeseket olyan vadvenyige futotta be, hogy meg lehetett benne a farkast fogni.

Hogy ez igaz valóság, bizonyság reá éppen a Szőke Lajos esete.

Öt lóval fáért ment ki az erdőbe. Amint a fát rakosgatta, egy nagy Erdei farkas ólálkodott a lovak körül.

Szőke Lajos fejszét ragadott és neki rontott a fenevadnak, mely előle belengrott a sederindás vadvenyigébe. A farkas ebbe annyira belegabalyadott, hogy az öreg Szőke letette a fejszét és a mozogni is aligtudó farkast kézzel lefogta, még szorosabban az indákkal körül nyalábalta.

Nehogy azonban a fenevad kiszabaditsa magát, a lógóslovat leoldotta a „hatló láncról", magába hazaengedte és mikor a szánt fával megrakta, a farkast a lánccal a tetejére rákötötte.

Hazaérve Hetébe, az élő farkast a két hátulsó lábánál fogva felakasztotta egy fára. A falu mindaddig járt nézni a felakasztott farkast, mignem éken döglött.

Szőke bácsi anyai szép nagyapja is igen „faktuális" ember volt. A Tiszáról soha nem vitt haza vizet. Ha megszomjazott, egy bádoggal lement a folyóra, tele itta magát és hazament. Az asszonyok ivóvizével már nem törődött. Mikor öregségére „beteggé esett" Siket Mihály, „megbirkózott a Halállal." Végóráját érezve, felállott az ágyon és azt mondta a Halálnak:

— No most birkózzunk! Amelyik erősebb lesz, az lesz a hatalmasabb!

Siket Mihály hanyatt esett az ágyon! A Halál odavágta és akkor aztán meg is halt!

Hogy a hetei erdőből az ott tanyázó betyárok, mint Zöld Marci, Bereczki, Becskereki, Balla Marci, Kotró Sándor, aki elvénült, magános betyár volt, elköltöztek, azt egyenesen a Szőke bácsi apjának, legid. Szőke Sándornak lehetett köszönni. Ugyanis ő talált rá a hetei erdőben a betyárok tanyájára. Két fekete lovat és egy kis cifra, festett kocsit látott ott. A betyárok között voltak heteiek is.

Mikor a betyárok megtudták, hogy rejtett, titkos tanyájukat felfedezték, azonnal elköltöztek onnan. A szekeret szétszedve vitték el a kiszemelt új helyükre. Ezt megkövetelte szabadéletük biztonsága!

Aki olyan ősökre tekinthet vissza, mint id. Szőke Sándor „süllőhalász", az maga is hajlamos a „faktuális" cimre. Így egyizben Praczu Andrást, a gulácsi határ mezeiőrét, aki kunyhója előtt elaludt, nevetségesen megtréfálta.

Praczu baltáját maga mellé téve, hátát a kunyhó ajtajának támasztva, ültében még ugyan húzta a csendest, mikor Szőke mezeiőr éppen odament.

Szőke a baltát bedugta zaj nélkül a kunyhó ereszébe, vissza ment vagy 15 lépésre és onnan hangosan jó estét köszönt.

Praczu hirtelen felébredt, kapott a baltája után ... és sehol semmi!

De nem árulta el a bajt, csak kérdezte kőkétől, hogy nem látott-e arra menni valakit?

Szőke az igazat felelte:

— Senkit!

Mikor kibeszélgették magukat, Praczu Szőke távozásakor bevallotta, hogy mi történt. Valaki ellopta a baltáját. Erre Szőke is elmondta turpisságát és a baltát kihúzva az ereszből, a kezébe adta.

— Ne keresse, itt van!

Praczu kissé restelkedve nagyot káromkodott.

*

A kis sátortanyánk körül Salymos nyárfák, Parázsfűzfák, Fehérnyárfák és egy fiatal Diófa álldogálnak. Ez utóbbit biztosan egy Varjú ültette itt el a szájából kiejtett dió utján. Ezek a fák olyan buján nőnek, mert a Tisza minden évben megöntözi és iszappal takarja be a talajt.

Rengeteg a Szunyog és mindenféle bogárság! Cinkék, Poszáták, Fűzikék, Harkályok népesítik be a lombokat. Sok a bokor, azért van Fülemülénk is. A Varjak csapatostól járnak. Este egy szép Barna kánya evezett át felettünk.

Rövid fürdés után az esti tűznél sült húst ugorkával és pogácsával vacsoráztam, miket déli vendégeink hagytak itt nekem. Utána beszélgettünk. Néha-néha apró szemű eső csepergett reánk, borús is volt az idő csaknem egész nap.

Így este, kunyhónk környezete szabad tűzünk világánál gyönyörű látvány! Mintha valami mesebeli országban volnánk vagy valami világtól eldugott remetetanyán....!! A hetei erdőből elbujdosott betyárok tanyája is ilyen lehetett valamikor....! Nehéz a boldogságot hűen megnevezni...!!

A VIII. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA. 1938 VIII. 11. CSÖTÖRTÖK.

AZ ÁSATÁSI HELY KIBŐVITÉSE. – MEGMUNKÁLT FAALKATRÉSZEK. – DESZKÁS KÚT. – NÉPIES GYÓGYMÓDOK. – EGY ÚJ BALLADA. –

Fél 5 órakor keltem fel igen borult ég alatt. Szemetelt az eső is. A Füzek és Sulymos nyárfák szomorkásan álldogáltak a buja zöld szőnyegen. A fák koronáján apró madárkák cirpogtak.

A Tisza egy állapotban, se nem áradt, se nem apadt. A borult idő dacára is megfürödtem a hideg víz, a hűvös levegő igen jó frissitők! Utána a meleg tea nagyon kellemes!

Munkásaim: Szaniszló István, Király Bertí, Koncz Lajos, Pócsi Lajos, Piros Sándor, Kiss Sándor, Simon József, ifj. és id. Szőke Sándor.

A munkát 7 órakor folytattuk. A lépcsős lejáró tegnap estére kész lett. A leásást az egész vonalon folytattuk. A felszínre került faalkatrészeket fényképezni akartam, de nem volt semmi napfény, holnapra halasztottam.

Az ásatási szinhely felső végét kibővitettem. Ahol a partvonal meghajolt, a 33.-ik m-nél, ott egy szögletet levágattam, hogy az északi palánk környezete jobban felszínre kerüljön. Ezen a helyen volt a VI.-ik ásatás lépcsőlejárója, melynek nyomai a falban még megvoltak. Ez az új lenyesés 8·70 m a 33-ik métertől, tehát szélesbitett és hosszabbitott is. A legvége a mai Tiszaparttál 1 m-re van be.

Itt a Tiszakertben valamennyi fa délfelé van dőlve. Némelyik 45° szög alatt hajlik a földhöz. Ugy

látszik, erős északi szelek uralkodnak erre felé. Ma délre is ebédet kaptam a drága panyolai papnétól és egy zsák ízes almát. Fehérte Bertiné hozta ki. Egy szép barna panyolai leány is jött korsóval a Tiszára. Tréfáltam vele magam is. Egy fiú a korsóját megmeritette. Úgy megkivántam ezt a vájos teremtést, hogy alig tudtam magamon uralkodni!

Emi néninek (Feketéné) odaadtam a zöld ingemet mosásra, melyért fél pengőt kapott. A fél véka almáért fizettem 1·50 P-t, két ebéd kihozásáért 2 P-t.

A sátorom előtti kis asztalon ebédeltem, mikor 2 gulácsi asszony és 2 panyolai leány érkezett tanyámra. Az egyik asszony a fiatal Szőke felesége volt, a másik ugyancsak igyekezett Kállóba hol „megzavarodott" leánya van a kórházban. A két panyolai leány pedig Gulácson járt látogatóba. Sült krumplival és almával vendégeltem meg őket. Ilyen túl szerény ellátás után indultak utnak szegények! „Izlandi" (= nagytermetü) jányok" voltak.

Egész nap borongós volt magyar az idő, de dél táján a hüvös vízben is fürödtem, de estére a fürdést elhagytam.

16 órakor benyesésre új partszakaszt jelöltem ki a 33 méterjelzéstől

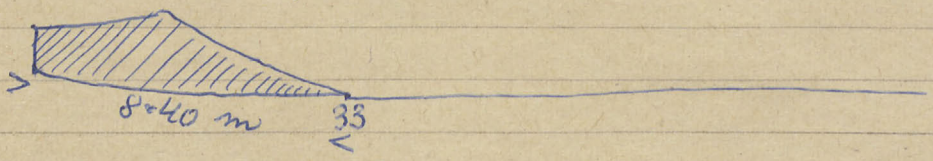

6 m mélyen a mai felszin alatt, közép tájon találtunk 1 db. követ, egy faragott cövekverőt,

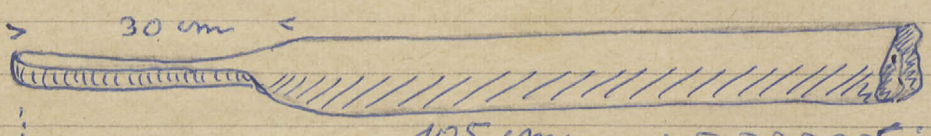

hossza 105 cm, továbbá

egy faragott kis deszkát és néhány forgácsat is félre tettem. Valamennyi tölgyfa. Makkot is szedtünk őszre.

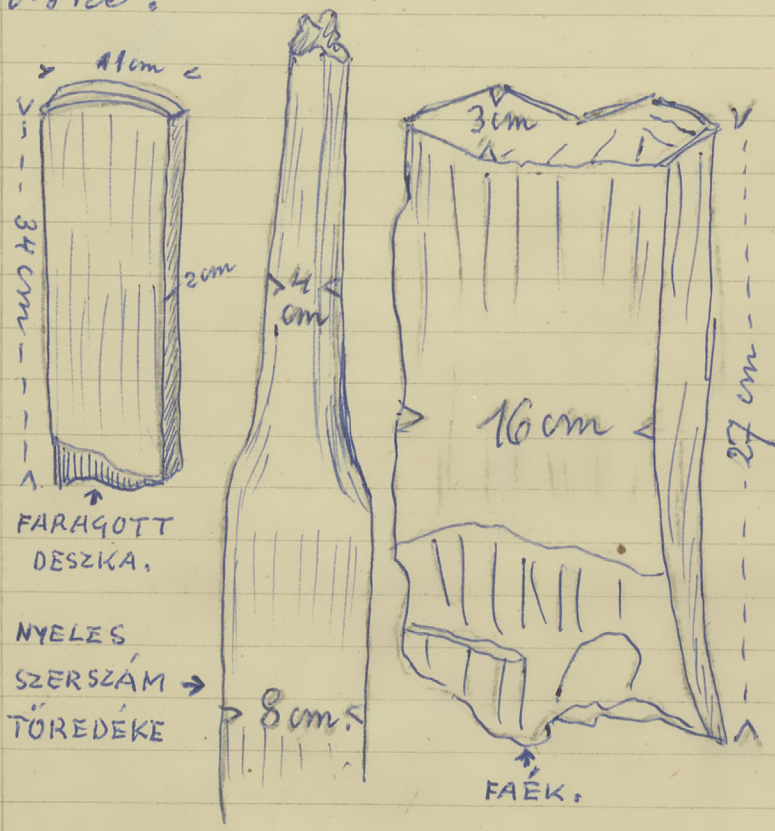

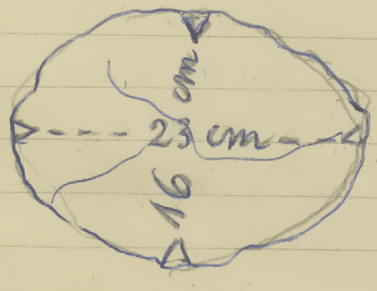

Panyolai munkásaim szerint az orsó szárát legjobb kecskerágó- és bodzafából készíteni, de már az orsókarikának a vén parárspúrfa és a nyárfa a jó. Az orsó darabja 4-6 fillér.

Id. Szőke Sándor elbeszélte, hogy neki Gulácson 1937-ig 6 m mély deszkás kútja volt, de elromlott és akkor betonkútat csináltatott. Kósa Zsigmondnak Gulácson ma is ipgen szűk deszkás kútja van.

A kút gödrének az ásása elég veszedelmes munka. Szőke regény ember, de a kútgödörásáshoz fizetett embert fogadott. „Árt vágja agyon a föld, ne ütet!" Ezt az önző óvatosságot a gyakran előforduló szerencsétlenségek váltották ki. A mesterséges tárkhalmokat turkáló kincskeresők, néha még hivatásos régészek is áldozatává válnak a földomlásnak. A szabolcsi Tisza menedék homokpartja a Nemzeti Múzeum egyik kutató régészét temette maga alá. Mire kiásták, halott volt.

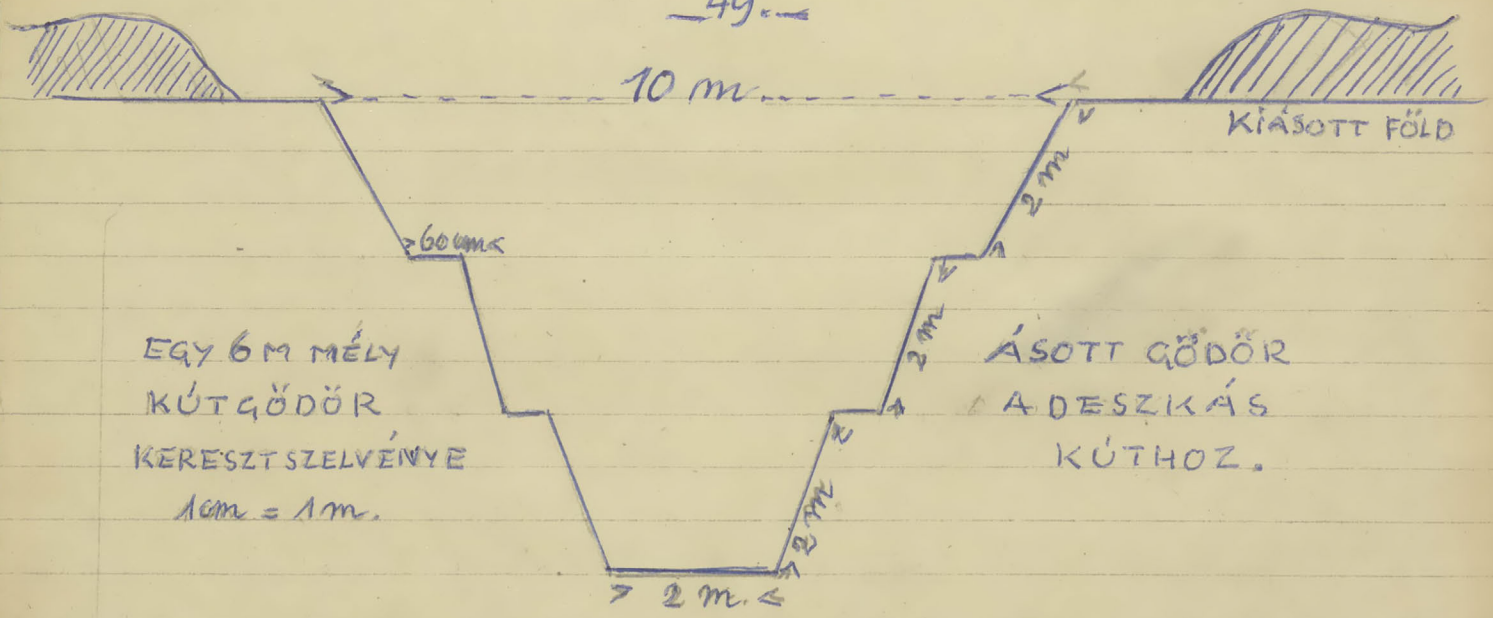

A régiek úgy csinálták a kútat, hogy ástak egy átlag 10 m átmérőjű kerek gödrät lejtősfallal. Mikor a 2 m mélységet elérték, köröskörül 60 cm széles párkányt hagyva újra 2 m mélyre ástak le. A felásott földet előbb a párkányra s onnan a felszínre hányták. Ekkor újabb 60 cm széles párkány meghagyásával a már összeszükült, ismét 2 m mélységre leásott gödörrel elérték a kb. 6 m mély kút fenekét, melynek átm-je 2 m volt. Ennek az alsó gödörnek a földjét háromszor vették lapátra, míg a felszínre került.

Míg a földmunka folyt a ferdefalu kútgödörben, az ácsmesterséghez értő emberek elkészítették a kút belső faborítását és a gárd-ot, azaz a deszkabélést a kávával.

Először is elkészítették a kút fenekére való „koszoró"-t félsukkos, két keresztbefektetett, zselyépelt gerendából a 4 árboc tartására, rajz szerint:

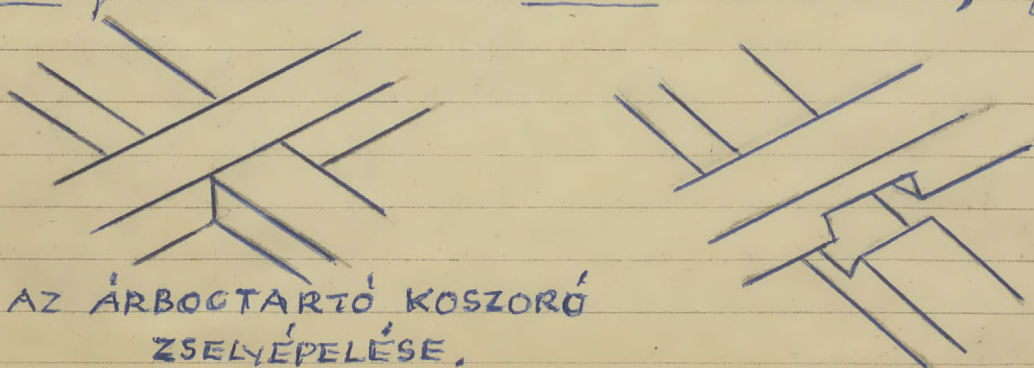

AZ ÁRBOCTARTÓ KOSZORÓ ZSELYÉPELÉSE.

Azután elkészitették a 4 db., egyenként 7 m magas „árbocot", alsó végükön kétoldali „zselyéppel" a „kötőfák" beillesztéséhez, rajzszerint;

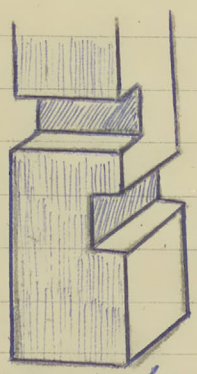

ÁRBOC KÉTOLDALI ZSELYÉPPEL.

Négy „kötőfa" szükséges belső ívelt oldallal, rajz szerint:

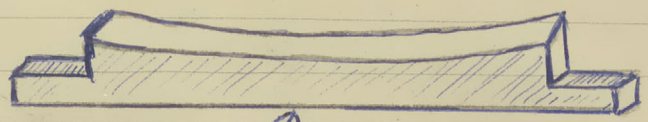

KÖTŐFA

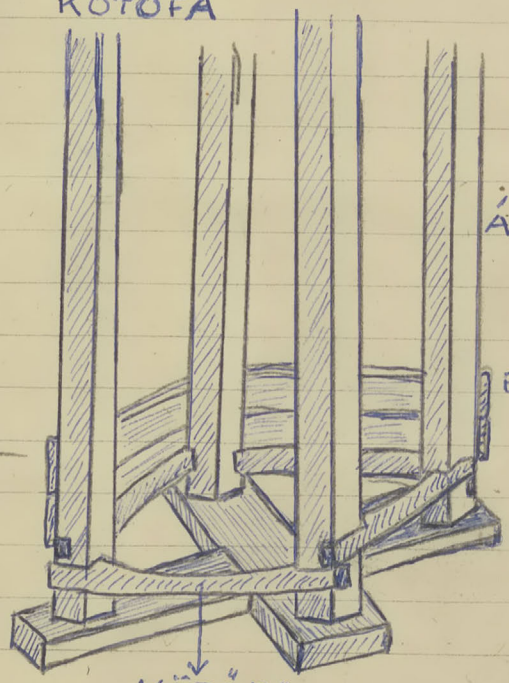

„GÁRD" A KÁVA NEVE.

A DESZKÁS KÚT FAALKATRÉSZEI.

A koszoró AZ ÁRBOCOKRA SZERELT KÚTBÉLÉST nem engedi süllyedni, a gárddeszka pedig a kávát fedi, ösnetartja. Lehet kötéssel is alkalmazni.

A 6 m mélyre leásott kútgödör fenekén a víz lassan szivárog elő, azért a teljesen felszerelt deszkabélést igyekezni kell a fenékre helyezni. 4 ember kaparja, folyatja le a földet az alsó párkányról és 4 ember pedig dömickéli körös-körül a földet. Ez gyors és elég veszélyes munka, mert még a ferdén nyesett földfal is könnyen beomolhat a döngöléstől,

a kútgödör földalatti vizerei pedig elég gyorsan töltik a medret. Minél feljebb hatolnak, annál több a munka, a döngölt föld nyomása is nagyobb de a 4 árboz összehajlását legfelül a gárddeszkákoszorú nem engedi.

Minden ásott kútat időnként a fenekére összegyült iszaptól meg kell szabaditani, hogy a vizerek szabadon működhessenek. Deszkáskútnál a tisztító mester mindig a koszorát keresi meg.

Mind a kútépítéshez, mind a kút tisztításhoz józan fejű, óvatos emberek kellenek. Pálinkát csak munka végeztével szabad fogyasztani még egy idős gulácsi embernek, Vass Andrásnak is, aki pedig igen haragosan rámordult a pályinkás butykosra, mondván:

— Te vagy, az az erős állat, aki éngem a rekesznek támaszt?!

A deszkáskútra vonatkozó adatok lejegyzése után tűzhelyünk mellett a népies gyógymódakra, eljárásokra tereltük a beszélgetést. Bizonyos gilisztacukrat vásárló gyermekről tettek említést, melytől felvetődött a kérdés: mit csinálnak az olyan gyermekkel, aki valamiképpen a veszett kutya nyálával kerül érintkezésbe?

Id. Szőke elbeszélte, hogy akit a veszett kutya megnyal, vagy aki a veszett kutya nyálába lép, sőt azt is, akire csak ráugrik a veszett eb, azt körisbogárral ettetik meg.

A körisbogárnak a fejét és a recés szárnyát ellökik, a többi részét porrá törik és tejbe, pályinkába vizbe, lekvárba keverik s ezzel megitatják. Gyermek 3, siheder 7 és felnőtt 9 db. körisbogarat kap. Ez a keverék a szenvedő betegnek rettenetes fájdalmakat okoz. „Hugyni" kell minden percen, de nem tud. A fájás a lágyékát gyötri a legjobban. A gyötrelem egy napig tart. A fájdalmat ecettel lehet

enyhíteni. Nem is mondják neki, hogy mit kapott. Égetett paprikát emlegetnek előtte. Aztán nem is mindenkinek fájdalmas a kőrisbogár-keverék! Aki beteg lesz tőle, annak a veszett kutya harapása is ártott volna.

Harmadnapos hideglelésben szenvedő beteggel a saját húgyát itatják meg. A csuprot, amelyből itta, össze kell törni! Az öreg Szőke és a fia is szenvedtek ebben a betegségben, de a húgy meggyógyította őket.
Köhögés ellen petróleumot szoktak inni.

Hideglelésben szenvedő beteget hideg vízzel öntik nyakon, de úgy, hogy ne vegye észre. A fekvő beteget is észrevétlenül öntik végig.

Azt már gyermekkoromban a bodrogközi Cigándon is hallottam, hogy a kösszvényes embereket csalánban hengergőznek meg. Ime itt a Felső-Tisza mentén is szokásban van Szőke bácsi szerint. A magvas csalán jól össze szúrja a csupasz testet.

Este ellátogatott tűzhelyünkhöz Csatári Bertalan gulácsi lakos. Régi falusi nótákról kezdtem vele beszélgetni. Kiderült, hogy Csatári és az öreg Szőke is tudnak egy versezetet egy régi bolyával, bizonyos Pathósi Sándorral, akinek annyi pénze volt, mint a kenét és inkább meghalt, de a zsandároknak nem adta meg magát.

Itt a Tisza partján nincs módomban utánanézni, hogy a Pathósi Sándorról fennmaradott balladát ismeri-e a népköltési gyűjteményünk, mivel előttem ismeretlen, lejegyeztem a két gulácsi magyar bemondása után:

PATKÓSI SÁNDOR BALLADÁJA.

Nem messze van ide Tiszaszalka,
Falu alján kanyarog a Tisza.....
Közelibe' a Becsali-csárda,
Abba' iszik egy betyár magába'.

Amoda jön két zsandár karéjba,
Egyenesen a csárda ajtóba....
Azt kérdezik; ki van a csárdába?
– Én nem tudom, hun vagyon lakása!

– Küldje ki hát a lunak gazdáját,
Mink nem bántsuk, csak adja meg magát!
– Ki se menek, meg se adom magam,
Ha úgy tetszik, vigyek el a lovam!

Én a lovam nem nagyon sajnálom,
Csak a nyeregszerszámomat szánom.....
Balszügyellőn a bugyelárisom,
Abba' hever százezer forintom!

Éngem hijnak Pathósi Sándornak,
Még kiállak húszonnégy zsandárnak!
Tegnap is kiálltam ötvennégynek,
Oda se néztem az életemnek!

*

Ma levelet irtam Bécsben nyaraló kis családomnak. Julius 18-án utaztak el apósomékhoz a Burggasse 22. sz. alá. Csak aug. 25-én fognak hazajönni.

A ballada diktáló Csatári legény, aki lovait a szomszédban legettette, hálásra tanyánkon maradt. Ma teknővájó cigányok is jártak erre felé.

FALEVELEK A LENYESETT
PARTFAL RÉTEGEIBŐL

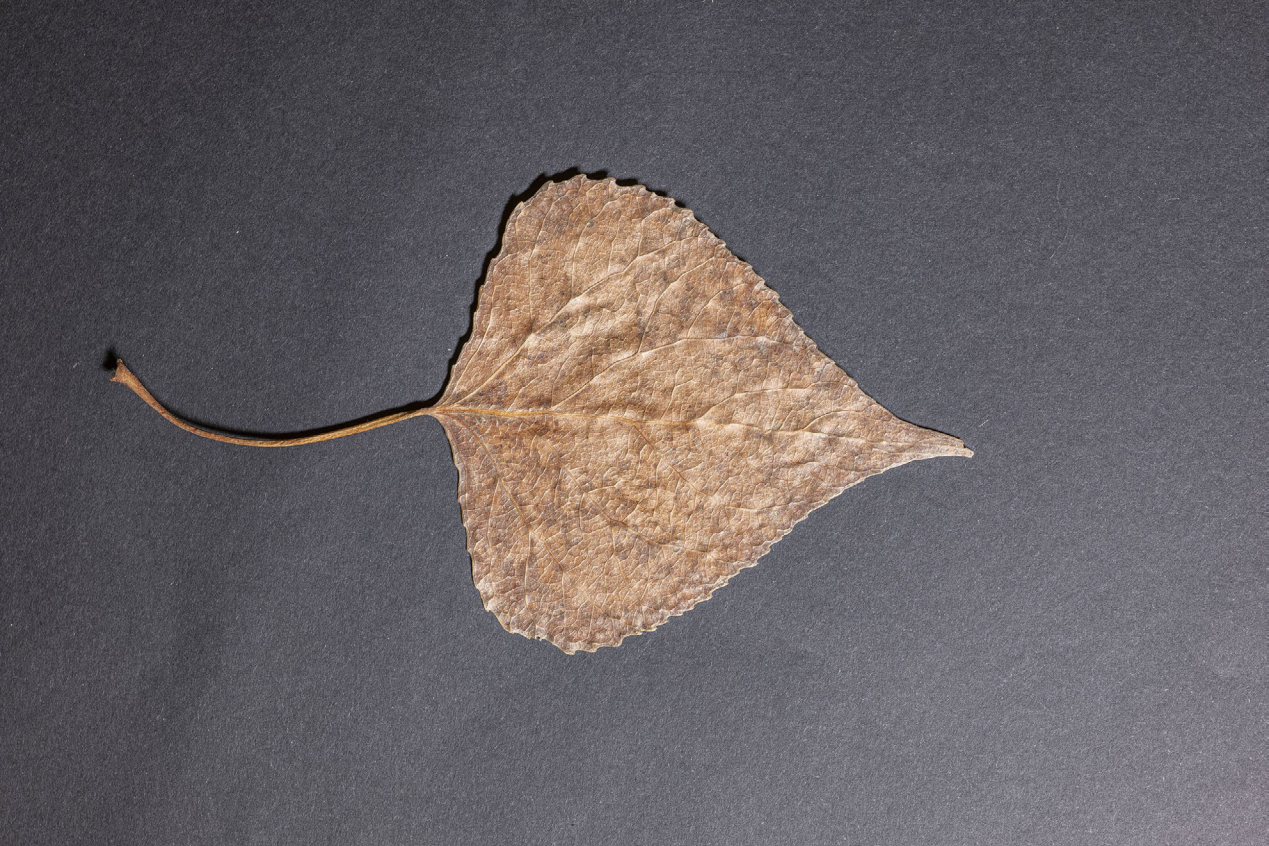

A VIII. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA. 1938 VIII. 12. PÉNTEK.

A MEREDEK PART RÉTEGEI. — A LOBÁCSOLÁS. — KENDERÁZTATÁS ÉS KENDER KŐTÉS A TÚR VIZÉBEN. — AZ 1. SZ. FILMTEKERCS FELVÉTELEI. —

Hajnalban 4 órakor bujtam ki a sátorból. Munkásaim: Szanisló István, Király Berti, Pócsi Lajos, Koncz Lajos, Piros Sándor, Kiss Sándor, Simon József rendben megérkeztek Tanyolárál. Ifj. Szőke itt aludt tanyámon.

A mai napon a meghosszabbitásra fektettem a fősúlyt. Ide állitottam be a munkások nagyobbik felét. Estére ezt az új részt az alsó végén csaknem egészen feltártuk. Az úszadék fákat eltávolitottam.

Az északi palánkba belenyúlik két hosszú fatörzs. Mintha valami bejárat alja lett volna. Oldalt cövekek voltak leverve. Pallónak látszik.

A ÉSZAKI PALÁNKBA BENYÚLÓ PALLÓ KÉT FATÖRZSE.

Megfigyeltem a nyesett meredek földfalban jól látszó földrétegeket, melyek a régi árvizek lerakódásai. Egy geológusnak kellene a vékony rétegeket megvizsgálni tartalom és elhelyezkedés szempontjából. Én magam csak megközelitő vázlatot készitettem a mutatkozó rétegek helyzetéről; a rétegekben falevelek és töre-möre vannak

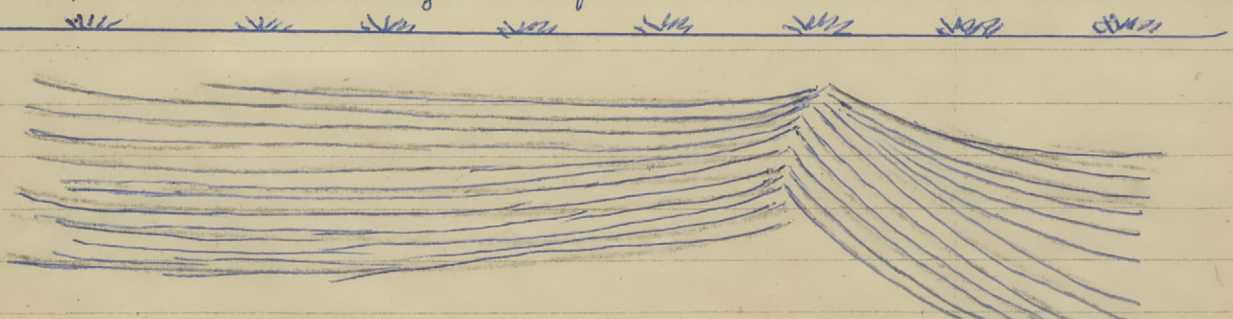

RÉTEGER A MEREDEK PARTBAN.

bepréselődve. (Boritékban mellékelve.)

IV.

A VIII. ÁSATÁS.
1938.

VIII.12. I.TEK. 14. SZ.

AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖRNYEZETÉBEN FELTÁRT CÖLÖPÖK, GERENDÁK ÉS ÚSZADÉK FÁK. FELÜLRŐL, A MEREDEK PARTRÓL NÉZVE, 1938 VIII. 12.ÉN REGGEL ½ 8 ÓRAKOR FELVÉVE.

VIII.12. I.TEK. 15. SZ.

KÖZELEBBI RÉSZLETFELVÉTEL AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖZVETLEN KÖRNYEZETÉRŐL. KÖZÉPEN 3 ÚSZADÉK-TÖRZS-DARAB KÉT FEKVŐ GERENDÁN. FELVÉTEL 1938 VIII. 12-ÉN REGGEL ½ 8 ÓRAKOR. ~

Délre hagymás szalonna zsírban rizs- és csigatésztás levest készítettem, mely igen jól esett. Utána egy kis tokaji bort ittam.

Ebéd után azzal szoktam szórakozni, hogy távcsövezem a füz- és nyárfákon cirpogó éneklő madarakat. Füzike, Szürke légykapó, Barátcinke, Poszáta, Nagytarkaharkály, Zöldküllő és Fülemüle örvendeztettek. Nagy magasságban tekintélyes Gyurgyalagcsapatot láttam. Déli fürdéskor egy magános Szélkiáltó repült keresztül a füzesek felett. Hogy jött ez ide ilyen egyedül? Ugyanakkor 10 darabból álló Bibic-csapatot is megfigyeltem. Mintha a palajon keresztek volna leszállóhelyet, de aztán elvonultak. Havasi partfutót szintén láttam és hallottam is.

Embereim a Nadály-fogásról mondtak el egyetmást, a műveletet „lobácsolás"-nak nevezve. Ugyanis bemennek a vízbe és lábbal a sarat megkeverik. Ez a lobácsolás.

A lobácsolásra a nadály a zavaros vízhez úszik és mikor a lobácsoló lábaszárára tapad, megragadja, vagy akkor is, mikor közeledik felé és beleengedi egy szüknyakú üvegbe. A fazékból kimászna.

Az üvegbe helyezés előtt a nadályból a vért kifejik. A fejénél fogva a vért egyszerűen kinyomják belőle, mert ha benne maradna, a zárt üvegben megdöglene. Ellenben szabad vízben annyi vért szívhat magába, amennyi jól esik. A kifejt nadály az üvegben tovább él.

A nadály a békába is szokott ragadni, amikor vísít erősen a szegény.

A rendes nadály vagy Orvosi pióca mellett ismerik a Lunadályt, mely az előbbivel szemben csendes, „lundi". Erről azt tartják, hogy ha beleragad az ember testébe, meghell sózni, hogy kiessen. A szívott vért

menten „kiszarja." Ezt eddig nem hallottam róla.

A nadállyal főleg a kenderáztatók bajlódnak, meg a vizet gázoló halászok a lápokban. Én a Bodrogközön gyermek és ifjú koromban megismertem a kender és lentermelés minden munkáját, saját Édesanyám is foglalkozott vele, nagy szövőszéke minden tavasszal bevolt állítva az egyik szobába és mi gyermekek is tudtunk szőni, egyben-másban segitettünk is (pl. csüllözés). Ma is az orromban érzem az áztatóból hazahordott és száradásra kirakott kender- és lenkévék sajátságos szagát!

Igy mikor embereimet el kezdtem kérdezgetni, csak össze-összenértek, mennyire ismérem ezt a kimondottan parasztí munkát?! Aztán én mindig vigyázok, hogy ne úgy beszéljek a derék magyar emberekkel, „mint kondás a botjával" és arra is vigyázok, hogy valaki azt ne mondja, hogy „rossz elvem van"!

Ezuttal nem a „nyüvés"-re és nem a fonásra-szövésre voltam kiváncsi, hanem a „kenderáztatásra" és a „kenderkötés"-re, tehát a kendertermesztés leghevésbé ismert két szakaszára.

A panyolaiak a kendert a Túr vizében ártatják a községi elöljáróság engedélyével. Mellig vagy vállig érő viz kell hozzá. A bodrogközi Cigándon a Holttiszában ártatták a kendert a férfi nadrágba öltözött asszonyok.

A kévékbe kötött kendert szekéren viszik ki a Túr partjára kapával, ásóval felszerelve, gúzsnak való fűzvesszővel ellátva. Gondosan hegyezett, közel 3 m magas karókat és ugyanolyan hosszú rúdokat teszneh fel, továbbá nagy baltát és kisebb faragó baltát is. Az egész nap vizbensárban dolgozók vésére a rendes házigazda szilvóriumról is gondoskodik. A szalmát legalóra, a szekéraljdeszkára teszik.

Az 59. oldalon levő rajz világosan mutatja a a vízfenekére vert kenderáztató állvány szerkezetét. Két pár karát vernek le egymástól a kender kévék hosszúságának megfelelő távolságra. A karópárok 2-2 „pamacssal" vannak ellátva, melyek közé a kenderkévék kerülnek lefektetve. A kévéknek van vágott és seprüsvége. Amaz vastagabb, emez elvéknyúl, azért elhelyezéskor az egyik sor vágott végével erre, a felette levő kéve sor seprüs végivel amarra fekszik, igy szintben egymást kiegészitik.

A kenderkévéket szalmával takarják be és erre a szalmatakaróra kapával annyi sárt raknak, hogy az egész kévecsomó vízszint alá merüljön.

Ha vékony a kender szára, akkor 8-9 napig ázik, ha vastagabb, akkor 7 napig. Mikor az áztatás ideje lejár, akkor „látót" vesznek belőle. Ezt a látót az asszonyok kiteritik a napra és megnézik, hogy jó-e már?

Ha nem „jól törik", akkor még 1-2 napot javasolnak a további áztatásra. A kender a vízben „parázs" lesz. Ekkor az asszonyok kimennek az áztatóhoz, hozzá öltöznek a munkához, begázolnak a vízbe, a kendercsomó tetejéről kapával lekaparják a sarat, leszedik a szalmát és a kévéket egyenként lemossák, ami a leveleh és virágok letisztitását jelenti. Az igy csupaszra mosott kévéket a vízből kihordják. Ez a „kötés". Ezt a munkát kell érteni, mikor mondják:

— Menjünk kendert köteni!

Utálagosan megjegyezzük még, hogy a guzzsal összekötött pamacsok közti kéve sor lehet 3-nál jóval több. Fontos csak az, hogy a kévék ne érjék a fenék sarát, hanem lebegjenek a vízben. A szükséges alámerülést a kévékre hányt földdel-sárral szabályozzák.

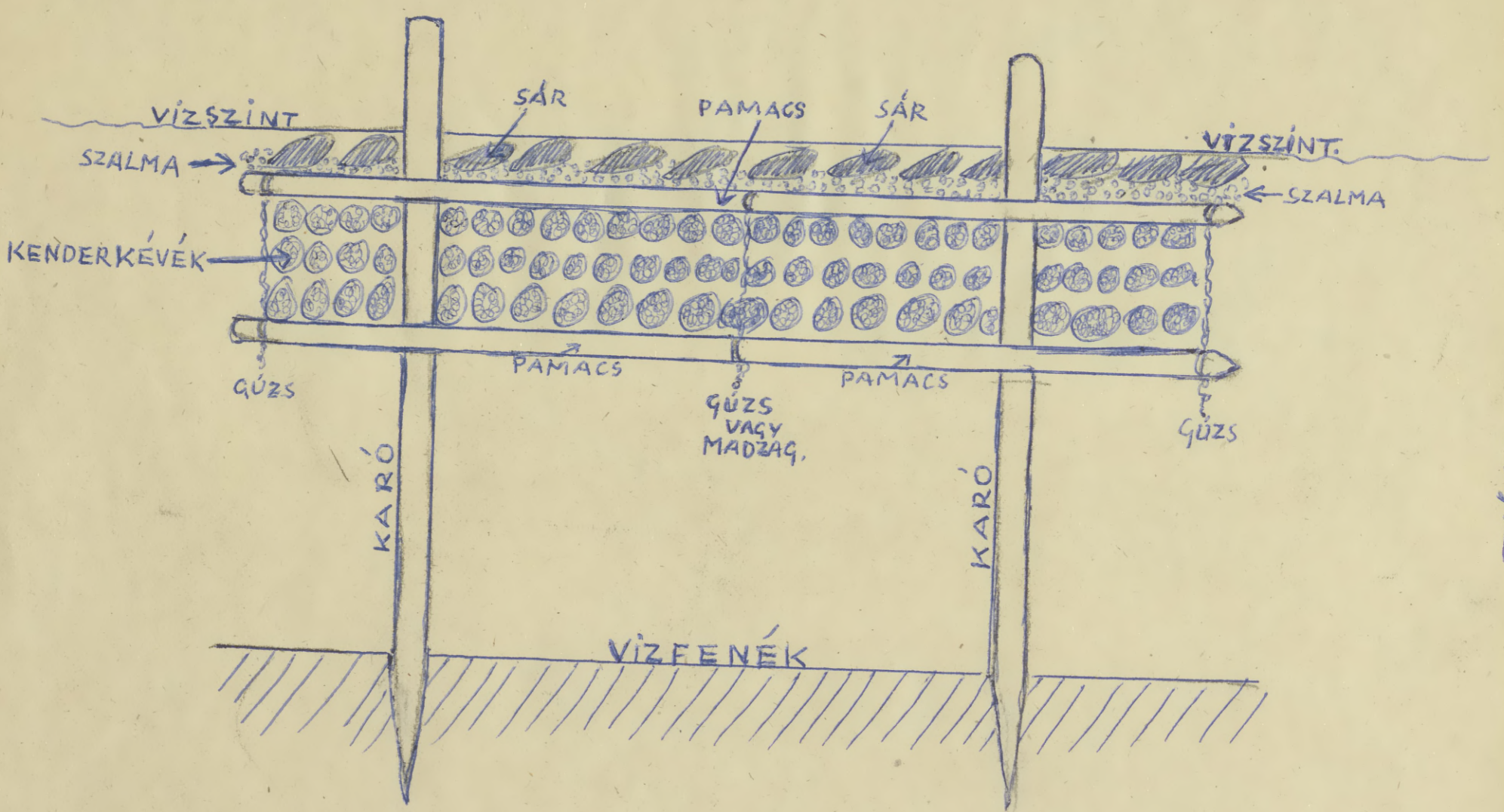

A BEÁZTATOTT KENDER FENÉKBE VERT ÁLLVÁNYÁNAK KERESZTMETSZETE.

Már setétedett, mikor a panyolai Zsaró kertből áthiáltottak a csolnakért. Mari néni, a gulácsi asszony jött vissza Kállóból, hol meglátogatta zavarodott elméjű leányát és a fiatal Szőkéné, Etelka, aki Máté szalkán keresztapját keresztelé fel. Ot rákja van szegénynek. Arra számit Etelka, hogy a vagyonafelét örökölni fogja.

Csolnakon átjöve, a két asszony a tűz körül elbeszélte élményeit. Sült krumplival és édes almával vendégeltük őket, no meg tréfálkoztunk is velök. Az öreg Szőke Mari nénivel mókázott, magam a menyecskével beszélgettem. Az úra, a fiatal Szőke ösze is szedett hamarosan egy hát szárazgallyat és ugy 1/2 10 óra felé haza is ment velök Gulács falujába.

Mi, az öreg Szőkével tovább beszélgettünk. Szélhiáltó madarak tilinkózását hallottuk Nábrád felől, a Tisza tükrén Harcsák kaptak, a Süllők elég gyakran. Szőke szerint a Süllő megérzi az áradást. Mivel a feláradt zavaros vizben „eléhül", áradás előtt igyekszik minél többet enni. Ezért gyakran „kap".

Az áradást a Vidra is megérzi, azért ez is igyekszik áradás előtt minél többet enni.

Szőke bátyánknak volt a gulácsi háza telkén egy szelíditett Szürkegémje. Ha valaki a kapun át az udvarra belépett, nagyot „vércsantott". Jobban megijedtek tőle, mint a kutyától.

A falusi ember, kivált egy olyan kishalászmester vagy mezei csősz, mint az öreg Szőke is igyekszik mindenféle szerszámját a rozsdától megóvni. Beretválkozás után a megtisztott pengére meszet kapar, hogy igya fel a rajta maradt nedvességet. Szokták a tisztitott beretvát az ágylepedőhöz is veregetni. Arról port vesz magára és az szárazon tartja. A panyolai pap a nadrágjához törüli. —

A VIII. ÁSATÁS
1938.

V.

II. TEK. 1. VIII. 12.
AZ ÁSATÁS SZÍNHELYE A LÉPCSŐFEL-JÁRÓ PIHENŐJÉRŐL.

II. TEK. 2. VIII. 12
AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖRNYEZETE AZ ÚSZADÉK FÁK FÖLDTALAPZATÁVAL.

II. TEK. 3. VIII. 12.
ISZAP- ÉS AGYAGRÉTEGEK A FÖLDFALBAN.

II. TEK. 4. VIII. 12.
TANYÁM A GULÁCSI PARTI FŰZEK ALATT.

II. TEK. 5. VIII. 12

RÁLÁTÁS
A FELTÁRT RÉSZRE
A MEREDEK PARTÉLRŐL NÉZVE, A TISZAI RÉV FELÉ.

A VIII. ÁSATÁS 1938.

VI.

II. TEK. 6. VIII. 12.
A TÚRTŐI PALAJ FELSŐ VÉGE.

AZ ÁSATÁS SZÍNHELYE FELÜLRŐL NÉZVE AZ ÚSZADÉK FÁK ELTÁVOLÍTÁSA UTÁN.

II. TEK. 7 VIII. 13.

A FELTÁRT RÉSZ FELSŐ VÉGE.

II. TEK. 8. VIII. 13

AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖRNYEZETE.

II. TEK. 9. VIII. 13.
A FELTÁRT RÉSZ KÖZÉPSŐ SZAKASZA.

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS 1. SZ. FILMTEKERCSÉNEK 1-15 FELVÉTELE.

1. A VIII. ásatás kezdete partnyeséssel, buktató toronnyal. — 2. A Túrtői palajon kistanyámat környékezi az ár. — 3. Árvíz veszélyben a sátortanya. Felvétele ideje VIII. 8. déli 12 óra. — 4–13. A nábrádi légörvényről sorozatos 10 felvétel 16^{35} órától 16^{53} óráig. —

14. Az északi palánk és környéke felülről levéve VIII. 12. reggel ½ 8 órakor.

15. Az északi palánk és környéke a meredek partélről nézve VIII. 12. reggel ½ 8 órakor.

16. Ugyanannak felső része VIII. 12. reggel ½ 8 órakor felvéve. (Ez az utálsó felvétel fényt kapott, elpusztult).

VIII. 12-én d. e. és d. u. készitettem még 6 felvételt, melyek a 2. sz. filmtekercsnél vannak felsorolva: (Az ásatás szinhelye; Az északi palánk; A meredek fal rétegei; Sátortanyám; A feltárt rész felülről; A Túrtői palaj felső része a Tisza kanyarulatával.)

A VIII. ÁSATÁS HATODIK NAPJA 1938 VIII. 13. SZOMBAT.

GRAFIKONKÉSZITÉS A FELTÁRT RÉSZ HELYSZÍNRAJZARÓL. — ERÖS DÉLI ZÁPOR. — RAJZOK A SÁTORTANYÁRÓL. — ADATOK A SÜLLÖMALÁSZATHOZ. —

½ 5 órakor keltem fel. A Nap a fűzek között tisztán tündökölt. Kitárt karokkal köszöntöttem a Napistent, kinek álmos arcába még bele tudtam tekinteni!

Csolnakomnál az üde, frissvízben boratváltkortam, majd jüröltem a madarak reggeli éneke és a Harkályok rikkantása kísérő zenéje mellett.....

Munkásaim: Szaniszló István, Király Bertí, Pócsi Lajos, Konrad Lajos, Piros Sándor, Kiss Sándor, Simon József és ifj. Szőke Sándor rendben megérkeztek. Reggel 7 órakor folytattuk a munkát. Az ásatás színhelyéről összesen 9 felvételt készítettem reggel 7 és 8 óra között. Ezek felsorolva a II. filmtekercs 7–15 sorszámai alatt (62. és 78. oldalakon!).

Reggelire szalonnát sütöttünk. A Gyurgyalagok fejünk felett szállongva örökösen gyurgyorásztak. Egy harcias természetü Sárgarigó (Oriolus) a Tisza balpartjára kergetett át egy Kákukkot. Hátunk mögött a Tiszakertben, mint az éhes macska, nyávogott egy ragadozó madár. Nem láttam, de a Vörös Kányát sejtettem benne (+). Embereim szerint ez is sas!

A bokrok között szüntelenül csipogtak az énekelő madárkák különféle fajai.

Reggeli után folytattam a fényképezést. Sorra vettem a feltárt és megszámozott alkatrészeket.

(+) Milvus m. m. L.

Ezuttal némi újítást vezettem be, amennyiben a faalkatrészeket nem fehér olajfestékkel számoztam meg, hanem a sorszámokat fehérkartonpapirból vágtam ki és rajzszeggel rögzitettem az alkatrészekre, éspedig ha felülről, a magas partról készült a felvétel, akkor a fehér papirszámok felülre kerültek, ha pedig oldalról, akkor oldalra. — Egy felvételt készitettem csoportba állitott munkásaimról is. (III. tekercsfilm 1-6. sz.) (84. old.).

Király Berti a felásott föld lapátolása közben, valószinüleg az ásatási szinhely közepe taján, egy darab <u>középkori cserepet</u> talált.

A délelőtt folyamán grafikont készitettem a VIII. ásatás által feltárt települt rész helyzetéről, az alkatrészek távolsági-, hossz- és mélységi méreteiről. Ennek pontos másolati példányát 66. oldalszám alatt mellékelem.

Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző az alább mellékelt levelet és a munkások jegyzékét küldte ki. Sajnálja, hogy nem tudott meglátogatni. Hazatérőben keressem fel!

VIII. 13. érkezett.

Nagyságos

Dr Sőregi János Urnak

muzeum-igazgató

Panyola.

Tiszaparti ásatások helye

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS

HELYSZÍNRAJZA.

AZ EREDETI HELYSZÍNI FELVÉTEL
MÁSOLATA.

DÉRI MÚZEUM, DEBRECEN.

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA.

1938 AUG. 6-18.

MÉRTÉK: 2 CM = 1 MÉTER.

AZ ÁSATÁST VEZETŐ DR SŐREGI JÁNOS EREDETI GRAFIKONJÁNAK MÁSOLATA.

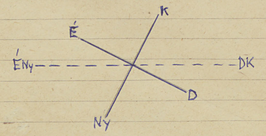

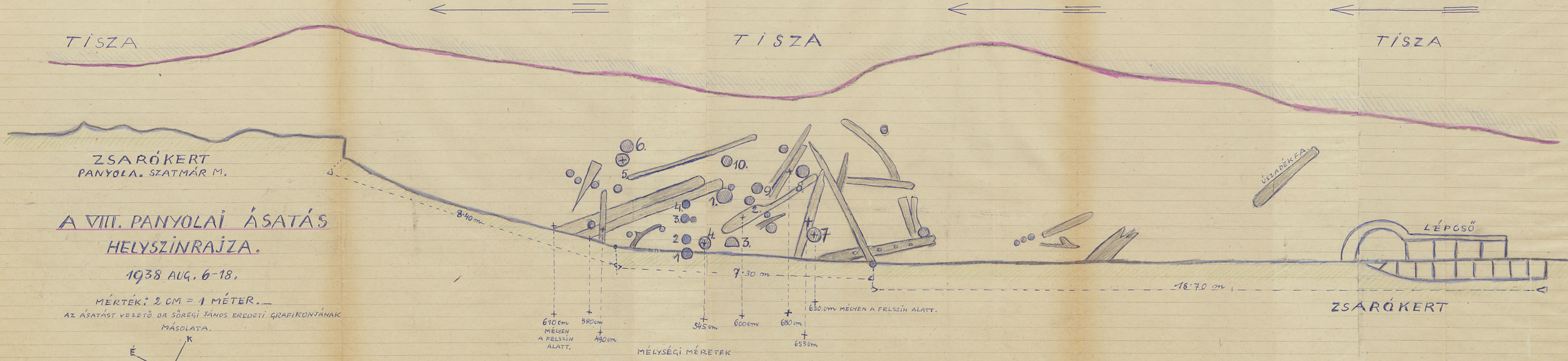

P. VIII.

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS

HELYSZÍNRAJZA.

AZ EREDETI HELYSZÍNI FELVÉTEL
MÁSOLATA.

Mire délelőtt folyamán a méréseket befejeztem, mindenfelől borulni kezdett. Annyi időm azonban volt még, hogy megfürödjek és nyársra húzott szalonnámat megsüssem, de mire jóizűen befalatoztam, nagy zengéssel megeredt az eső.

Szőke bácsi serdülő kislánya, a Juliska jött ki hozzánk az ifj. Szőke két gyermekével, kiknek cukrot adtam. A Juliska pedig egy himzett törülközőt hozott ki az én Sávika lányom részére. Adtam érte Juliskának 2 P.-t.

Mikor aztán az eső jól megeredt, kénytelen voltam a sátorba befeküdni. A gyermekek előbb a félcresz alá húzódtak, de mikor az becsurgott, a fiatal Szőke elszaladt velők a legközelebbi kunyhóba. Már korábban is odaküldte őket, de azok visszajöttek hozzám. A kis fiú erős, buckókölyök, nagyszerű kis pofa!

Délutánunk, mint munkaidő, az eső miatt elveszett. Munkásaim a Zsarókertben egy szénaboglyát felemeltek, ráhelyezték egy ledőlt szilvafára, alá húzódtak. A boglya ugy-ahogy megvédte őket az elázástól.

Én a sátorban, szalmazsákomon hanyatt fekve, hallgattam az eső unalmas pergését, néztem a kalapom mellé tűzött vadvirágokat, számolgattam a sátorba bemenekült legyeket, végül aztán elővettem az én „Utitársam"-nevű kis, bőrkötéses könyvemet és abból olvastam részleteket. Ez a kis kötet az én hűséges kiséröm minden régész-munkára vagy kutatásra. Minél többször olvasom, annál jobban élvezem a falusi nótarius utazását, Ludas Matyit, Dorottyát, a Békaegérharczot, a Nagyidai czigányokat vagy a Helység kalapácsát. Csak azt sajnálom, hogy a Garay Obsitosa nincs belekötve!

16 óra felé az eső elállott. Bosszankodva vettük tudomásul, hogy a Szőke bácsi félcresze

bizony elázott, mert a szeles eső a Tisza felől csapott, a félcresznek pedig arra van a nyitott oldala. Elázott a bürtarisznya, az alomszéna, úgy hogy Szőke bácsi kénytelen volt egy közeli boglyából száraz szénát hozni.

Aztán gondoskodnia kellett új tüzről is! A hallatlan tapasztalatokkal rendelkező, bámulatos tudásu Szőke bácsi elázott tűzhelyünkről a hamut lapáttal elhányta. Megmagyarázta nekem, hogy ázott hamura nem szabad tüzet rakni mert igen büdös, kiállhatatlan bűz terjed belőle.

Ezután következett a tűzgyújtás. Egy marok száraz szénacsomóba helyezett taplóra rácsiholt. A füstölgő taplót a szénával elkezdte csóválni. A csóva egyre jobban füstölt és egyszer csak lángot vetett.

Az égő szénacsomót letette a földre és körös-körül apró gallyacskákat helyezett rá. A vizes gallyacskák a szénatüztől megszáradtak, nagy nehezen ugyan, de azért lángra kaptak. Egyre több és több gallyacskát raktak a tűzre, úgy hogy lassacskán ismét vigan lobogó tűzhely árasztotta az áldásos meleget, pedig a határon jó formán minden elázott.

A palaj szélén kikötött csolnak is tele esett vizzel, amit ki kellett boritani, ki kellett tisztitani. Mikor ezzel kész lett az öreg Szőke, átevez-tem munkásaimhoz. Ezek a kidőlt szilvafára helyezett félboglya széna alatt valóban nem ázták meg. Csak a mezőkben élő falusiaknak a tudománya ismeri az ilyen primitiv védekezési módokat.

Mintán a feltárt települt rész teraszán összegyült tócsákat, vizállásokat levezető árkocskákkal a Tiszába folyattam, hogy Hétfőre a terep kiszáradjon,

szerszámaikat itt hagyatva, haraküldtem őket. Kiadtam a rendelkezést, hogy aug. 15-én, hétfőn reggel 7 órára jelenjének meg. Csolnakomon áthoztam tanyánkra egy fűrészt, egy nagy baltát, egy csákány-kapát, egy láncot és egy kötelet.

Ifj. Szőke a gyermekeket hazairányitotta, mikor visszajött, elment horgával keszeget fogni, mert ma este le akarják a süllőhorgokat rakni. Az öreg is hozzáment: ott ülnek a palaj szélén mind a ketten: horgásznak.

Jó magam megraktam a tüzet és itt magánosan nézem, mint lesz a sötétzöld „nyess" fűzfából kékesszürke hamuval behintett narancsszinű parázs!

Úgy elnézegetem ezt az én kis sátortanyámat is a cirpegő madarak és a távol csapongó Gyurgyalagok szabadtéri muzsikája mellett.

Mit is látok itt magam körül, az én portámon?

Jobbra tőlem áll egy sárga mohos Parázsfűzfa. Ennek a tövéhez apróra vágott, fonnyadt fűzgally csomó van rakva. Ehhez támaszkodik 8 db. hegyezett horgászbot fűzfából. Végeik 2 araszra le vannak hántva. Amelyik fehérszinű, az a Parázsfűzfa, amelyik piros, az a Kenderfűz.

Ezektől balra van egy kis Diófa, ennek háta megett 2 öreg Sulymosnyárfa emelkedik 20–22 m magasra.

A kis Diófától balra, tovább körben egy fűzfatőke fekszik, lehántott kéreggel, a szine fehér. Egész nap legyek ülnek rajta. Bizonyosan a nyers fából kiáradó nedvet szivják. Szőke szerint a lehántott fűzfa a sok esőtől megrökönyödik, azaz szeplős penész üt ki rajta.

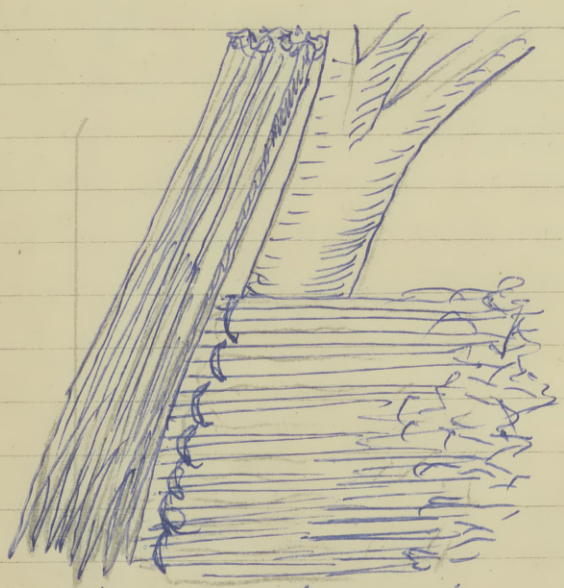

FÜZFARÖZSE ÉS HORGÁSZ-BOTOK.

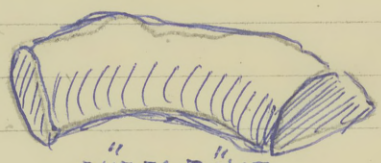

FŰZFA TŐKE

Ettől balra, két karó közé vakva van a felvágott tűzifa, mellette a Szőke bácsi ülőkéje, a megett egy kis csupertartó és annak tövében a főzőállvány, mikor nincs használatban.

A kis ülőke mellett kerdő-dik a féleresz, melynek déli végéhez vannak állítva a horgászó botok ásó, lapátásó, nagy balta. Megettük két Parárs fűzfa hajlik a Tisza felé, amint a mellékelt vázlat mutatja

SZŐKE FÉLERESZE

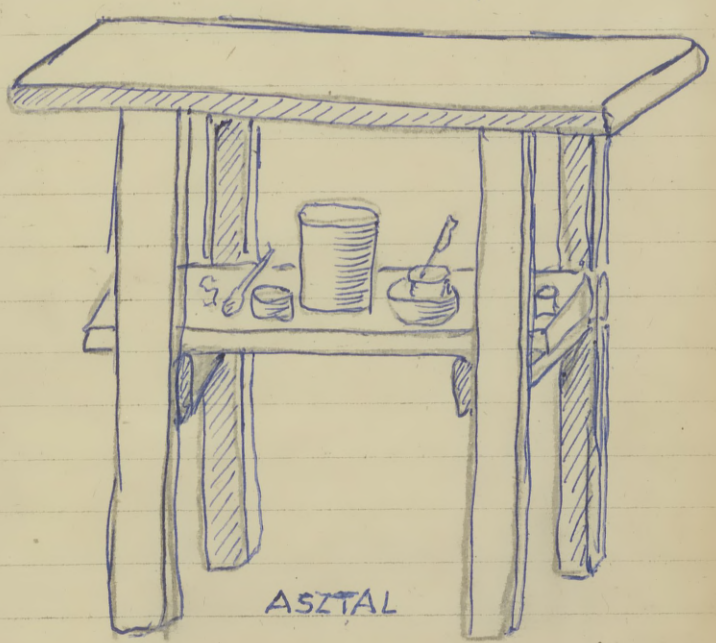

ASZTAL

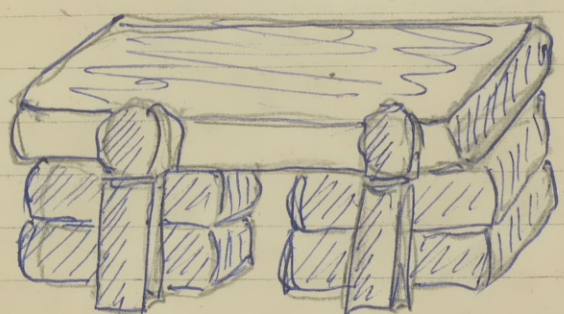

ÜLŐKE

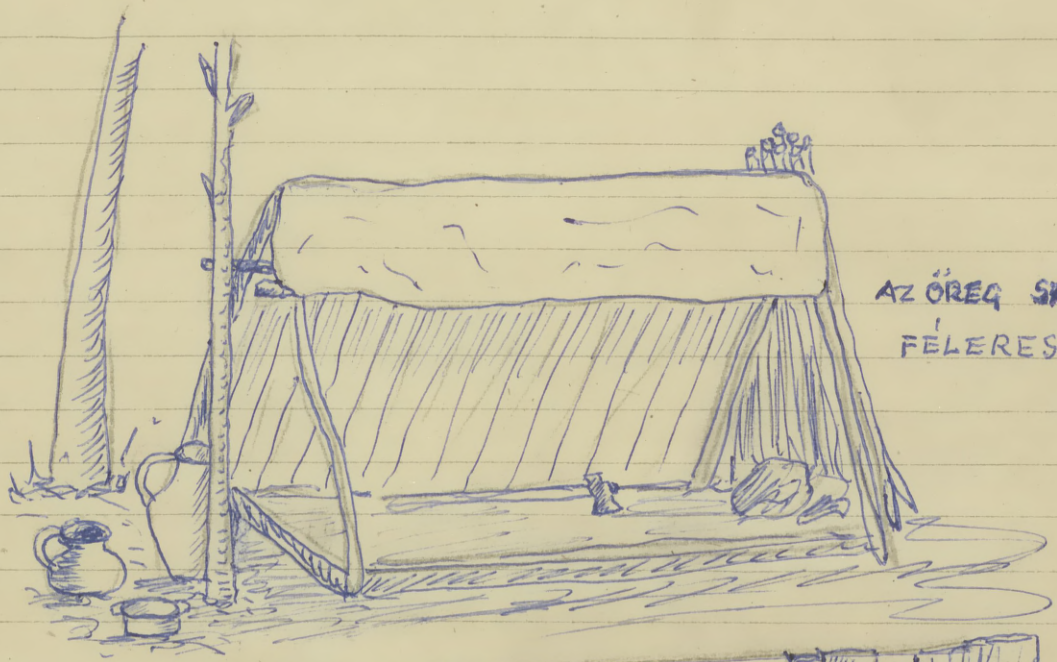

AZ ÖREG SÖKE FÉLERESZE.

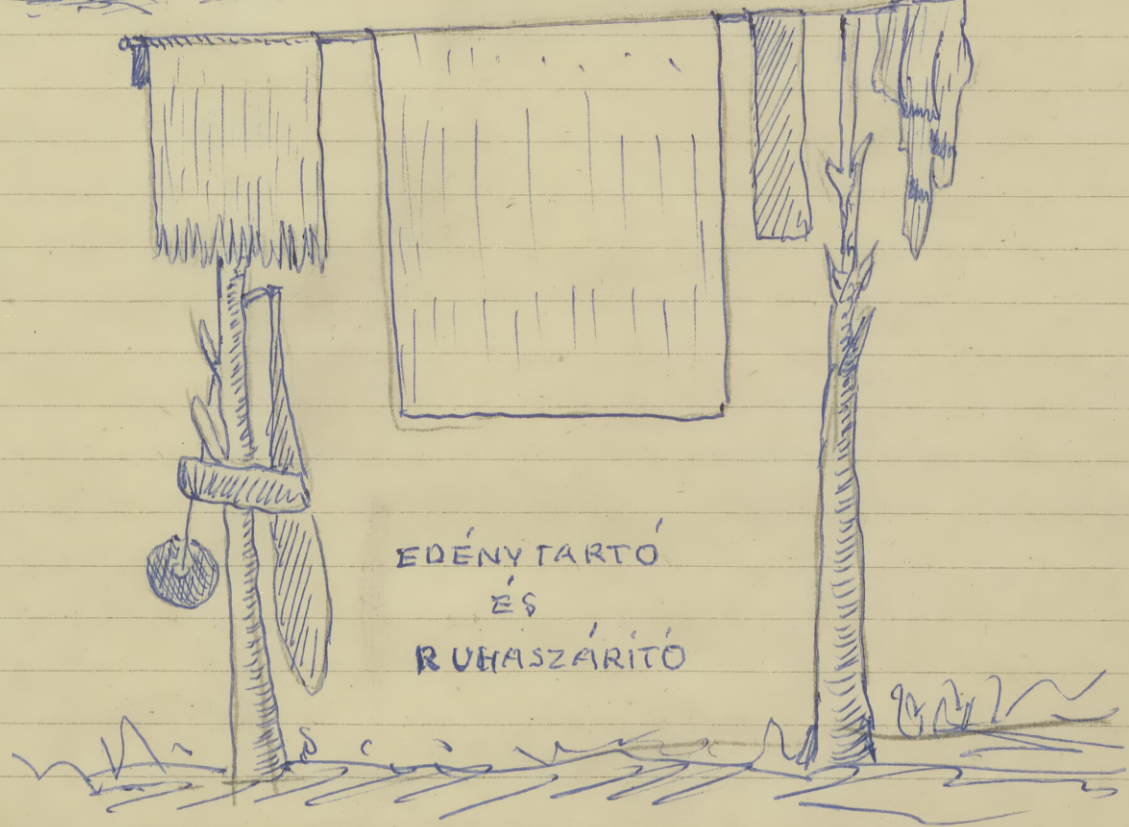

EDÉNYTARTÓ ÉS RUHASZÁRITÓ

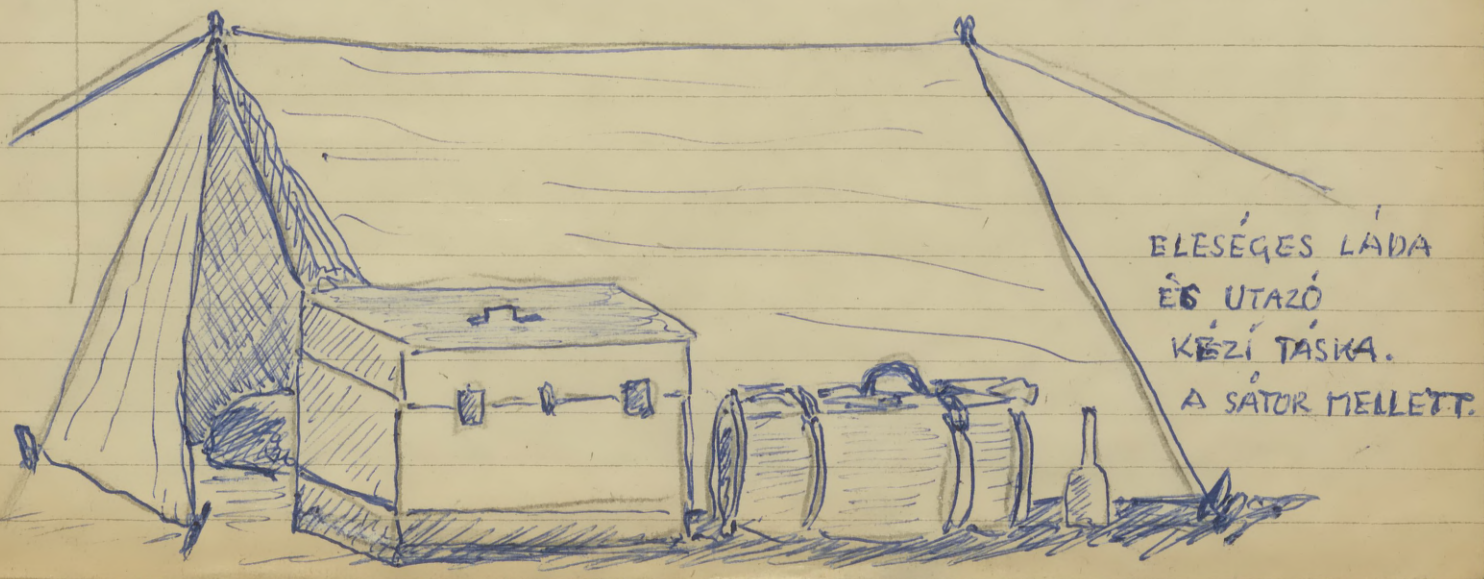

ELESÉGES LÁDA ÉS UTAZÓ KÉZI TÁSKA. A SÁTOR MELLETT.

Mire vázlataimat naplómba berajzolgattam csupa szórakozásból, a két Szőke is befejezte a horgászatot, aztán a kis halakkal felszerelték a süllőhorgokat és átevezték a meredek part alá a horogkarók lerakására. Hogy lássam, mit és hogyan csinálják, a palajra sétáltam és leültem a meleghomokra.

Mivel már nem egyszer észrevettem, hogy embereim a kiáltozó Bagollyal úgy beszélnek, mintha az is ember volna, elhatároztam, hogy lejegyzem ezt a beszélgetést.

A víz tükre a hanghullámokat kitűnően és tisztán terjesztí. A Tisán keresztül még a halk beszédet is meg lehet érteni, azért mikor észre vettem, hogy az öreg Szőke a fiával tárgyal valamit, oda figyeltem.

Valaki olyan emberről volt a szó, aki sok sült halat evett, „ettül meggyült az ágyéka, baszhatnékja lett." Ami azután következett, olyan halkan tárgyalták, hogy nem vettem ki az értelmét.

Ekkor a rév irányából, a lassan közeledő Alkonyat szinei alól egy Bagoly kiáltott:

— Hú, hú, hú, húúú!

Az öreg Szőke válaszolt neki:

— Hej de fázol! Gyere közelébb!

— Hú, hú! Húo, húo, hú! — jelzett újra a Bagoly.

— Be tudod azt a hú-hú-nótát! Tán éhes vagy? — kérdezte meg Szőke bátyánk.

Erre a Bagoly csak hajtotta a magáét:

— Hú, hú, hú! Hi-i-áú!

Az öreg halászmester ráförmedt:

— Mit nyivákolsz?! Nem vagy te Kandur alatt! Se macska! Vagy tán nem leled a párod?

A feddő szavakra a Bagoly elhallgatott, Szőke is. Éppen elkészült a horogbotok kihelyezésével és kezével lobácsolt a vízben. Mélás ember lett belőle!

Csak mikor egy Béka valahol a közelben nagyot visitott, mondta: megfogtaagyék!

Akkor a Zsaró-kertből szekérzörgést hallottam. A partélen egy alak jelent meg, átkiáltott:

— Halló!

Igyekeztem átellenébe és kérdeztem, mit akar?

A panyolai pap kocsisa volt.

— A Tinteletes Úr elküldte a szekeret, hogy azonnal jöjjek haza! Levelet is hoztam! — mondta.

— Szőke bácsi a csónakával ott van lejebb a révirónt. Ha jön vissafelé, adja át neki a levelet, ő áthozza! — rendelkeztem.

A hüséges jó ember azt hitte, valami baj történt, azért mégugyan neki fohászkodtak az evezésnek vizfolyással szemben, a meredek part alatt, mert hangos szóváltásunkat távolabb is tiztán értették. A levél pár percen belül a kezemben volt, mellékelem:

Kedves Jánoskám!

Az idő alkalmatlan kegyetlen. Te már úgy sem dolgozol sem ma, még kevésbbé holnap. Emitől úgy tudom, de meg a csakorlatból is, hogy holnap d.é.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE
1938 VIII. 13.

Csak mikor egy Béka valahol a közelben nagyot visitott, mondta: megfogtaagyék!

Akkor a Zsaró-kertből szekérzörgést hallottam. A partélen egy alak jelent meg, átkiáltott:

— Halló!

Igyekeztem átellenébe és kérdeztem, mit akar?

A panyolai pap kocsisa volt.

— A Tisztelettes Úr elküldte a szekeret, hogy azonnal jöjjek haza! Levelet is hoztam! — mondta.

— Szőke bácsi a csónakával ott van lejebb a révirónt. Ha jön vissafelé, adja át neki a levelet, ő áthozza! — rendelkeztem.

A hűséges jó ember azt hitte, valami baj történt, azért mégugyan neki fohászkodtak az evezésnek vízfolyással szemben, a meredek part alatt, mert hangos szóváltásunkat távolabb is tisztán értették. A levél pár percen belül a kezemben volt, mellékelem:

Kedves János kám!

Az idő alkalmatlan kegyetlen. Te már rég sem dolgozol sem ma, még kevésbbé holnap. Emitől ugy tudom, de mega gakorlatból is, hogy holnap d.e. még. Légyen azért nyugodt nyugvásod s előtte búcsú vacsorád, de nálam.

Hát tisztelt uram, azért búcsu vacsorára, egy kis frissen sült disznó szeletre ennetlen hívlak és várlak. Nem csak én, hanem Ttugu is s főképen ő. A felsőbb hatalmasságok ellen ne véts. Kirapy. Ellenmondás nincs.

Szedd fel azért sátorfádat, parolol fel a risztungot s vég éjjelre szálást nálunk. — Ha várni kell a fogatomnak felpa

var. Faranes.

kolásodra, nyíngodtan. Mert mi
okvetlen várunk én is bugu is.
Jöjj. Értesd: jönnöd kell. Hallod:
jönni muszáj.

Sic fata tulerunt!
Ez most a sorsod, akaratod
ellenére.

Írnék többet, idő
nincs. Sapienti pauca!

Meretettel
Pamyola Bódi
1938. szombat
aug. 13 án esti 3/47 óra

Elolvasván a levelet, megnyugodtunk. Derék jó barátunk azt hitte, hogy ma már befejeztem a munkát azért akart meglepésével nekem kedveskedni. Átkiáltottam a kocsisnak:

-Mondja meg odahaza, hogy köszönöm a szíves figyelmet, de ma este még nem mehetek haza, csak aug. 16-án, kedden délelőtt! Nincs semmi bajom, nagyon jól érzem magamat! Hétfőre a munkásokat is kirendeltem még!

Erre a kocsis jóéjszakát kívánva, távozott. Mikor a szekér zörgése elhalt, a nagy csendességben a kitartó hűség imádságát mormolta a lelkem, az én Istenemnek, a Nagy Természetnek....!! A világ semmi kincse és élvezete nem tudna rávenni arra, hogy ezeket itt hagyjam az én gyönyörű, táborüres kis tanyámat, a szalonnasütést és a tűzhely melletti beszélgetést! A távozásnak úgy is eljön a kijelölt időpontja az ásatás kiszabott időtartamának elteltével! Aztán csak egy év multva jöhetek ide vissza!

Valamennyien visszatértünk sátortanyánkhoz. Előbb jó parázstűz felett szalonnát sütöttünk. Embereim az én maradék krumpli levesemet is elfogyasztották. Aztán a fiatal szőke valahonnan egy kéve rőzsét hozott. Nagy tüzet rakott, hogy vizes ruhájuk kiszáradjon.

Magam félre mentem egy kissé, hogy jobban gyönyörködhessem tűzfénytől világított kis tanyámban. A Hold felhőkön és gőzlombokon keresztül szűrte reánk sárgás fényét. Egészen közelünkben egy Kuvik és egy Erdei bagoly veszekedtek egymással, mégpedig hangos kiáltozással. Nem is tudom megérteni, hogy azok a kis tudók hogy tudnak ilyen éles-harsány hangokat adni!? Szőke bátyánk rájuk is vijjogott:

– Tán az asszonyon vesztetek össze vagy fáztok?! A feneegyen meg benneteket!

Erre mind a két bagoly válaszolt: az egyik azt mondta: hú, hú, hú, húúú! A másik meg: csivik! csvik!

Vacsora után az esti tűznél sok mindenről szó esett. Egészen szokatlan volt a fülemnek az öreg Szőke Sándor néhány régies zamatú kifejezése, mit azonnal lejegyeztem:

„Egy gulácsi ember házat fele csinált volna"; a „fele" – szó használata szokatlan!

„Én kivettem formán az „ergét" (= halászó víz, vályogvető gödörben, a falu alatt);

„Elrendelte... egy pillára";

Az alábbi vitánfelüli élelmesség:

Szőke halásztársának közös fogásukat így osztatta fel: „egy rész az enyém, egy rész a magáé, egy rész a hálóé"! Mivel a háló a Szőkéé volt, azért a halból 2 rész lett az övé.

Az állandó mezei vagy víziélet tanítja az embereket arra is, hogy miképpen védekezzen a kellemetlen légy- és szunyogcsipések ellen? Így Szőke bácsi a bocskorába, hogy a lábafejét ne csipje a légy vagy a szunyog, keserű laput tesz.

Szőke elbeszélte, hogy Szatmárban-Beregben a „hivők" nagyon meg vannak szervezve. Bandával járják a falukat és úgy gyüjtik a híveket. Gulácsra is került egy ilyen hivő-banda. Egy gulácsi fiatal ember, mikor a banda valami egyházi énekre zenditett rá, oda kiáltott a primásnak: „csárdást húzz, bassz' azisten az anyádat!"

– Tudja az Úr, látja az Úr! – válaszolták neki a jámbor hivők. Bizony, ebből a magyar fajtából a pogányságot csak nem lehet kiirtani!

Lejegyeztem ugyan, amit mondott, de az öreg halász-mestert igyekeztem a saját élményei és tapasztalatai elmondására irányítani, mondván, hogy lehetnek azok gyermekkoriak is.

Erre szépen elmesélte, hogy mikor ő kis fiú volt, már akkor igen szeretett a Tiszára járni, halászni, csatangolni a Holtágak mentén, a szilvásokban. Beült a parton kikötött csónakba, himbálta magát ide-oda vagy lehasalt az ülődeszkára és nézte, nézegette a szép tiszta folyóvizet....

Egyszer, amint az Igonnyán így egy csónakban hasalt, hát látja, hogy egy nagy feketeség emelkedik ki a vízből. Előbb azt hitte, hogy valami nagy fekete fa, de mindjárt azt is megfigyelte, hogy úszva közeledik felé..... Egy szörnyű nagy Harcsa volt! A feje olyan szélesnek látszott, mint egy asztal!

Mire ámulatából felébredt volna, a Harcsa a csónaknál volt és farkával olyat vágott a csónak fenekére, hogy ő ész nélkül, ma se tudja hogy, de a partra ugrott vagy hajintódott és holtra rémülve rohant el! Nem is mert a csónakhoz vissza menni!

Így nevelődik a tiszai halász!

Mivel Szőke bátyánk legtöbbször a süllőhorgászatot emlegeti, ide vonatkozó tapasztalatait célszerűnek látom lejegyezgetni egy későbbi feldolgozás részére. Egy ilyen egyszerű ember nem tarthat rendszerbe foglalt előadást; hol ez, hol az jut eszébe, azért legjobb az esetenként elmondottakat külön-külön leírni.

Ha a víz felé hajló Fűzfán sok a Nyálkabogár, mely örökösen hull-potyog a vízbe, akkor ott sok a Keszeg is, mert az a Nyálkabogarat nagyon szereti. Mivel pedig a Süllő legkedvencebb csemegéje a Keszeg, azért az ilyen fűzfa alatt gyülnek össze a Süllők is. Itt tehát biztos a süllőfogás!

Mert ahol a csalétek körül sok süllő jár, mivel azok is irigyek egymásra és egymás elől akarják a kis halat megenni, hamarosan bekapják a horgot.

Sapályra (pálajra) is lehet süllőhorgot tenni. A horogbotot vízfolyás után hajtva kell a fenékbe szúrni. A botvégéről lelógó zsinór a horgot a vízszint alatt 2 arasz mélyen tartja. A horgot a kis Kezey hátába akasztják. A horogzsinór felesleges része a horogbot végére van felcsavarva. Ha a süllő a horogra akad, a lefutó zsinór engedi egy darabig menekülni. A zsinóron, a vízszint alatt egy arasznyira néhány ólomgolyó van, melytől a „pedrát" tartó zsinór nyúlik a szintre. Ez jelzi a fogást a halásznak.

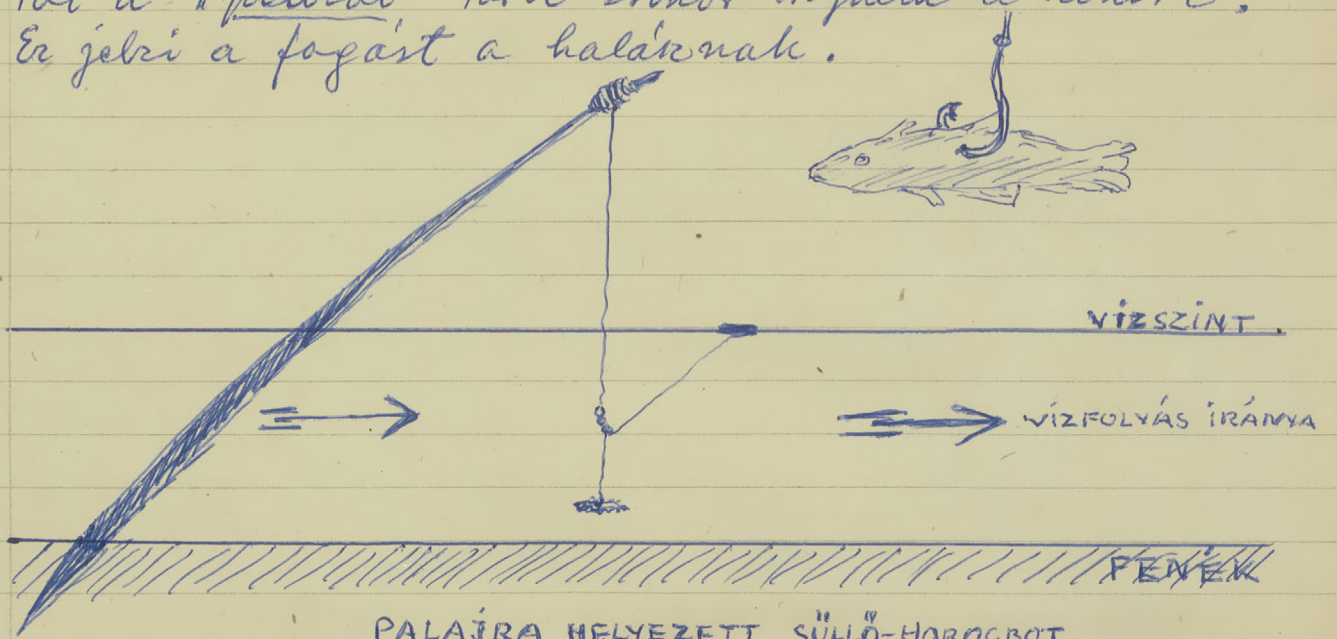

PALAJRA HELYEZETT SÜLLŐ-HOROGBOT.

Volt 21 óra 30 perc, mikor lefeküdtünk. Már este felé kezdett fájni a fejem. Ez éjjel annyira fokozódott, hogy kénytelen voltam a sátorból a hűvösebb levegőre kilépni és bevettem egy aszpirint is, ami segített. Újra elaludtam.

VII.

A VIII. ÁSATÁS 1938.

II. TEK. 10. VIII. 13
A FELTÁRT RÉSZ ALSÓ VÉGE A PALLÓSZERŰ TÖRZSPÁRRAL.

II. TEK. 11. VIII. 13.
ÚSZAPÉKFÁK A PARTTÖBEN, HALÁSZOK ÁLTAL CSONKITOTT CÖLÖP.

II. TEK. 12. VIII. 13.

II. TEK. 13. VIII. 13.

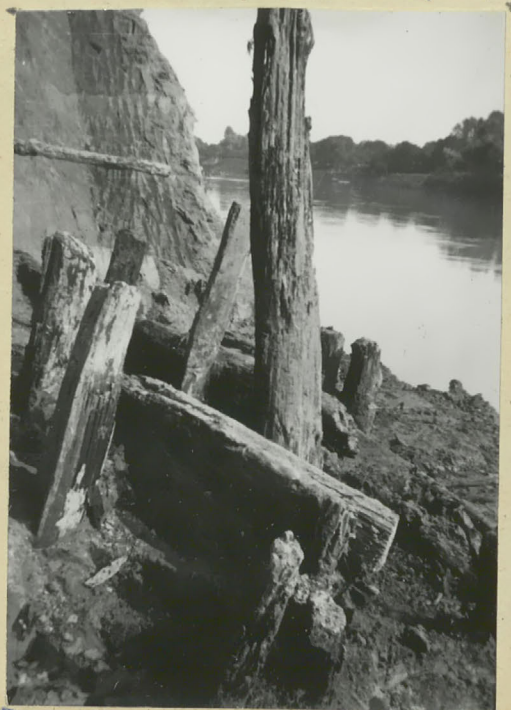

II. TEK. 14. VIII. 13.

12—14.
RÉSZLET-FELVÉTELEK
A KÖZÉPSŐ
SZAKASZBÓL.

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS
2. SZ. FILMTEKERCSÉNEK
1-15 FELVÉTELE.

1. Az ásatás szinhelye a lépcsőfeljáró pihenőjéről.
2. Az északi palánk és közvetlen környéke, az úszadékfák földtalapzatával, a nagy faltalapzat csonkjával.
3. A nagy lenyesett falban az agyag- és iszap-rétegek.
4. Tanyám a guláesi partifűzek alatt. Mind az 1-4. felvétel aug. 12.én d.e. 9 órakor.
5. A feltárt rész a felső partélről nézve.
6. A Túrtői palaj felső része a Tisza kanyarulatával. Az 5-6. felv. aug. 12 d.u. 1/2 5 órakor.
7. Az ásatás szinhelye a felső partról az úszadékfák eltávolitása után.
8. Részlet a kitárt hely felső végéről.
9. Részlet a kitárt hely középső részéről.
10. Részlet a kitárt hely alsó végéről. 7-10. felv. aug. 13. reggel 7 órakor.
11-15. Részlet felvételek a feltárt részről aug. 13. reggel 8 órakor.

1-6 felvétel 1938 aug. 12.

7-15 felvétel 1938 aug. 13.

Embereim VIII. 13-án nem minden felszerelést vittek haza. Piras Sándor egy szekérkötő kötelet, Kis Sándor egy szekérkötő kötelet és egy láncot, Szanisló Pista pedig egy fűrészt hagyott itt. Szanisló hordta ki nekem az italokat, Király Berti egyszer egy kanna jó kútvizet hozott.

A VIII. ÁSATÁS HETEDIK NAPJA. 1938. VIII. 14. VASÁRNAP.

EGÉSZNAPOS ESŐ, PIHENÉS. — SIKERTELEN SÜLLŐHALÁSZAT. — ID. SZŐKE SÁNDOR ÉLETRAJZI ADATAI. — ÉJJEL-NAPPAL KELLEMETLEN FEJFÁJÁS. —

Még mielőtt felkeltem volna, Szőke bácsi a fiával elment a süllőhorgok felszedésére. Sajnos, mivel a Tisza ismét áradt egy keveset, nem fogtak egyetlenegy süllőt sem.

Visszaevezték a palajra, kirakták sorjába az összes horogbotokat és a leoldott horogzsinórokat egy végtébe kötözték össze, aztán mint fenékhorgot a szokásos módon beengedték a Tisza fenekére. Hátha így több sikerrel járnak?!

Közben az idő csunyán elkeseredett, az eső szemetel.... Az idővel együtt mi is kedvetlenek vagyunk, különösen én jó magam, mert kellene fényképezni, rajzolni az ásatás szinhelyén és az eső tétlenségre kényszerit! A fejem ugyan már kevésbé fáj, de ebben az időben fürödni se támadt kedvem.....

Azonban mihamar jóra fordult hangulatom. Az öreg Sándor bátyánk felszólitotta fiát, hogy az általam neki ajándékba hozott új borotvával borotválja meg. A bőrtáskából előkotorászta a saját készitésű lúszőrpamacsot, a szappant és leült az én kisasztalomhoz. Az esőpermetre rá se hederitettek. Ellenben csak látom, hogy az öreg a bal markát vizszintesen előre tartja, mint egy öblös kanalat és abba a fia a kancsóból kevés vizet önt. Mindjárt észbekaptam, hogy a szappanhabhoz csésze is kell! A csészébe meg meleg vizet

kell önteni! Ime a köke bácsi markának melege ezt a műveletet is elvégezte, mert az arcához dörzsölt mosószappan a lószőrpamacs vizbőccsetelése alatt mégugyan kezdett habzani.

Mint minden új kés, az én borotvám is nagyon éles volt, több helyen vérzett az öreg arca, mintha valami mérges kandúrral marakodott valna! Mindketten nagyon örültek az új szerszámnak. 10 Pengőre becsülték, holott csak 3·80 P-t fizettem érte Nagy János vaskereskedőnek, a Csapó-kanyarban, Debrecenben.

Én ma csak teát reggeliztem, mert a gyomromat is megterhelte a sok sült szalonna.

Délre finom ebédet kaptom a Bódi bátyám kedves asszonyától, de még abból is alig tudtam enni. Fájt a fejem egész nap, de nem olyan erőzen, mint éjjel. Kedtem az aszpirint! Ebéd előtt és utána is aludtam.

Beszélgetéseink során néhány szót jegyeztem fel:

Rökönyv = penész. A nedvesen eltett ruhát támadja meg vagy a bőrt is; megrökönyödik.

Paráhol = a vasalandó ruhára kézzel vizet hinteni.

Ne töltsd jújjig! Ez azt jelenti, hogy ne töltsd annyira szinig a poharat, hogy az ember a csordulástól félve felkiált: jújj!

Hammas = hamvas, a gazt, szemetet hordó vászon neve. Ezt az elnevezést szapuláskor kapta az az kendervászon darab, melyben a lúghoz használt hamut kivitték a szemétdombra.

Azt is érdemes feljegyezni, hogy a halászok, mezőn élő emberek milyen nagy becsben tartják a kapcsosüveget?! Holmi csutka- vagy faragott, rongygyal becsavart fa dugó van ugyan elég, mikor a parafa eltöredezik, de nincs párja a gumikarikás patent-kapcsos üvegnek! Azzal soha sincs semmi baj, nem hull örökösen a porba-piszokba hanem csak az üveg nyakán „csattog". Szőke bácsi kapott már tőlem 1-2 kapcsos üveget ásatások után, mikor kiürülnek és ott hagyom neki az étel-, ital- és füszer-maradványokkal együtt. Tavaly ősszel azonban az történt, hogy az asszonyok a féltve őrzött kapcsosüvegek egyikét paradicsomfőzéskor, vigyázatlanul, elrepesztették. Az öreg Szőke ezért az asszonyokat csunyán összeszidta, a paradicsomot pedig azóta gyülöli!

Amit Szőke bácsi ma életéről elmondott, azt egybefoglalva e Napló szövege után közlöm.

Az ifjú Szőke ma elment egy időre „kendert köteni", csak késő délután jött vissza. Bár az eső néha-néha csepergett, azért vacsora után a tűz mellett maradva, elbeszélgettünk.

Egy lusta és ravasz férfiismerősükről azt mondtak, hogy „van ott erő, csak nem jön elő" és hogy „mindent csallal kér el." Baranyi Károlytól hallották egyszer, hogy kocsis-féle ember a tetves ingét a lura teriti az istállóban, mert az ammoniák, a lóhugy és gané szaga a tetűt megöli.

Igy sok eső után van mit garaszolni, az utakat kertben, az udvart magát a sok dudvától, gyeptől megtisztitani. Sarabol = darabol.

Penyő = félig főtt lekvár = cibere.

Szilvész = megcukrosodott szilvalekvár.

Korpacibere = a korpát 3-4 napig megerjesztik, akkor leszűrik és felfőzik. Étvágygerjesztő ital.

VIII.

A VIII. ÁSATÁS.
1938

III. TEK. 1. VIII. 13.

III. TEK. 2. VIII. 13.

RÉSZLET-FELVÉTELEK A MEGSZÁMOZOTT ALKATRÉSZEK CSOPORTJAIRÓL

III. TEK. 3. VIII. 13.

III. TEK. 4. VIII. 13.

A CÖLÖPÖK ÉS GERENDÁK HELYZETE A FELSZEDÉS ELŐTT.

VIII. TEK. 6. VIII. 13.

PANYOLAI MUNKÁSAIM.

IX.

A VIII. ÁSATÁS
1938.

III. TEK. 7. VIII. 15.

III. TEK. 8 VIII. 15.

RÉSZLET-FELVÉTELEK A RUDAKRÓL, GERENDAKRÓL, KARÓKRÓL.

III TEK. 9 VIII. 15

PÁROS TÖRZS PALLÓSZERŰ BENYÚLÁSA AZ ÉSZAKI PALÁNKBA.

III. TEK. 10. VIII. 15.

A 8. SZ. FELVÉTEL FOLYTATÁSA JOBBRA A 7. SZ. CÖLÖPHÖZ.

A VIII. ÁSATÁS
1938.

III. TEK. 12. VIII. 15.

III. TEK. 13. VIII. 15.

A 7. SZ. CÖLÖP KIEMELÉSE KÖRÜLÁSÁSSAL, TÖLOCSOLÁSSAL, MOZGATÁSSAL, LÁNC - ÉS CSAPÓRUD SEGITSÉGÉVEL.

III. TEK. 14. VIII. 15.

A CÖLÖP KIHÚZÁSA ÉS

III. TEK. 15. VIII. 15.

FELSZINRE FEKTETÉSE.

A VIII. ÁSATÁS NYOLCADIK NAPJA 1938 VIII. 15. HÉTFŐ.

A FELTÁRT ÉS MEGMUNKÁLT FAALKATRÉSZEK FELSZEDÉSE, A MÉRETADATOK FELJEGYZÉSE, RAJZOK ÉS FÉNYKÉPEK KÉSZITESE, A FAANYAG FELHORDÁSA.

Munkásaim: Szaniszló István, Király Bertalan, Koncz Lajos, Piros Sándor, Kiss Sándor, Simon József, ifj. Szőke Sándor és id. Szőke Sándor.

Ismét borult idő szomorodott reánk, nincs semmi kedvünk! Alaposan kifogtuk az időt: már 3-ik napja örökösen esik!

Munkásaimmal reggel 7 órakor megkezdtem a faanyag felszedését. Sorra kerültek az összes cölöpök, korók. A cölöpök pompásan négyélűre vannak faragva. Van két lyuksoros talpgerenda, egy kákóalakú nagy fa, egy hatalmas, hegyezett oszlop, egy tőkésvégű, lyuksoros, faragott oszlop és sok megmunkált szerszám!

Mikor pár percre kisütött a nap, 1-2 felvételt is tudtam készíteni.

Az épitmény alsó végén, az északi palánkon túl, a bejárón is túl egy uj részlet jött elő:

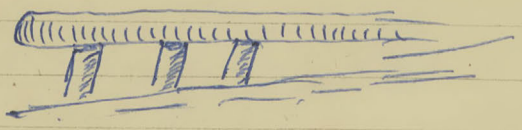

3 cölöpre helyezett gerenda. Ezt is kibontottam.

Délben töltött kapontát és süteményt ebédeltem. Szőke bácsi 2 Süllőt fogott.

Délután felszedtük az összes faalkatrészeket a két szekérkötő kötél segitségével. A méretek felvétele után a nagy darabokat ketté fürészeltettem. A cölöpök tövére a jól bevált

eljárással vizet öntöttünk és lánc és csapórúd segítségével húztak fel. (86. old.).

A 2 lyuksoros talpgerendát a megerősített horgas lábát és a tőkés végű lyuksoros ágast külön rakattam. Ezeknek a darabokmak nagyon örültem!

Éppen 18 óra volt, mire a munkát befejeztük. Derék, becsületes, értelmes munkásaimnak a panyolai Hangya szövetkezeti boltban áldomást oltaltam ki: 7 ember részére 3 liter bort és 40 db. Levente cigarettát. Az ingépmunka kifizetése ügyében is intézkedtem. Mindenki megkapta a munkához kikölcsönzött felszerelését is (kötél, lánc, fűrész), díjazással.

Mikor munkásaim elbúcsúztak, bár a levegő és a víz is hűvös volt, búcsúzásul megfürödtem. Aztán tüzünk köré telepedtünk, szalonnát és kolompért sütöttünk vacsorára; jó borocskánk fogyasztásával tettük még élvezetesebbé a világ egyik legizletesebb ebédjét!

Egy árva szóval nem említettük, de mind a hárman annál mélyebben éreztük vacsoránk búcsú-jellegét! Nem a szavak a fontosak, hanem az érzelmek!

Szőke bácsi még ugyan nagy tüzet csinált és egyszercsak eltűnődő hallgatás után azt mondja felém:

— Én úgy érzem, hogy mi nem látjuk többé egymást!

Engem, aki a panyolai Tisza partján annyira tudok örülni az Életnek és annyira boldog vagyok, ez az elérzékenyedés annál inkább meglepett, mert az öreg Szőkét makkegészséges embernek láttam...!? Se a munkája, se a mozgása, se a lélekvilága nem mutattak semmi rendellenességet, úgy úgy hatott,

mintha bánatos sejtelmét nem is hallottam volna! Jó kávénista felfogással így lesz minden, amint el van rendelve!

A „csepergő" esőben is kitartottunk a meleg tűz mellett. Én néha feláll attam, odább sétáltam sátoromtól és onnan úgy bámultam a szabad tűz fényétől át itatott kis sátortanyámat, mint valami keleti tündérrege ragyogó színekkel festett illusztrációját.... !!

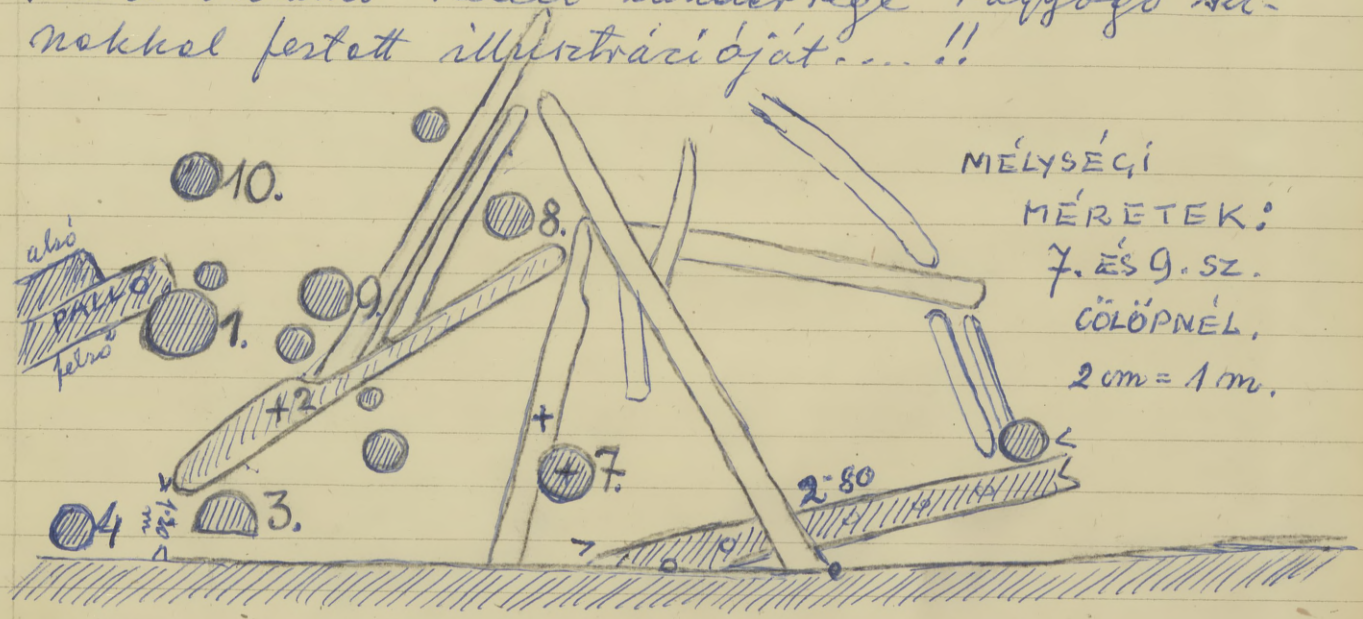

A 7. sz. cölöpnek és a 9. sz. cölöpnek a hegye a zsarókerti felszín alatt 8·55 illetve 8·85 m mélyen volt.

A parttóból kiálló hyuksoros talpgerenda a falból kivéve 3·30 m. hosszú.

Az 1 sz. cölöphöz nyuló felső pallógerenda egész hossza 4·95 m, kerülete 110 cm, az alsó gerenda hossza 5 m, kerülete 110 cm.

A többi alkatrészek mélységi- és hosszméretei a grafikonnál feltüntetve.

A 9. és 8 sz. cölöpök között egy 250 cm hosszú hyuksoros talpgerenda-töredék fekszik a 3. sz. cölöp irányába. Ez a felette fekvő fa alkatrészek eltávolításával került elő.

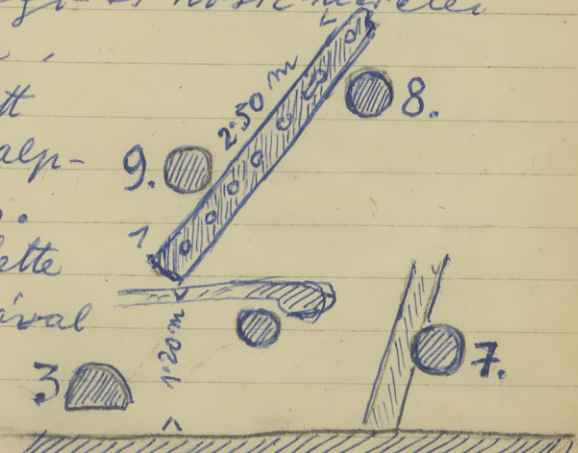

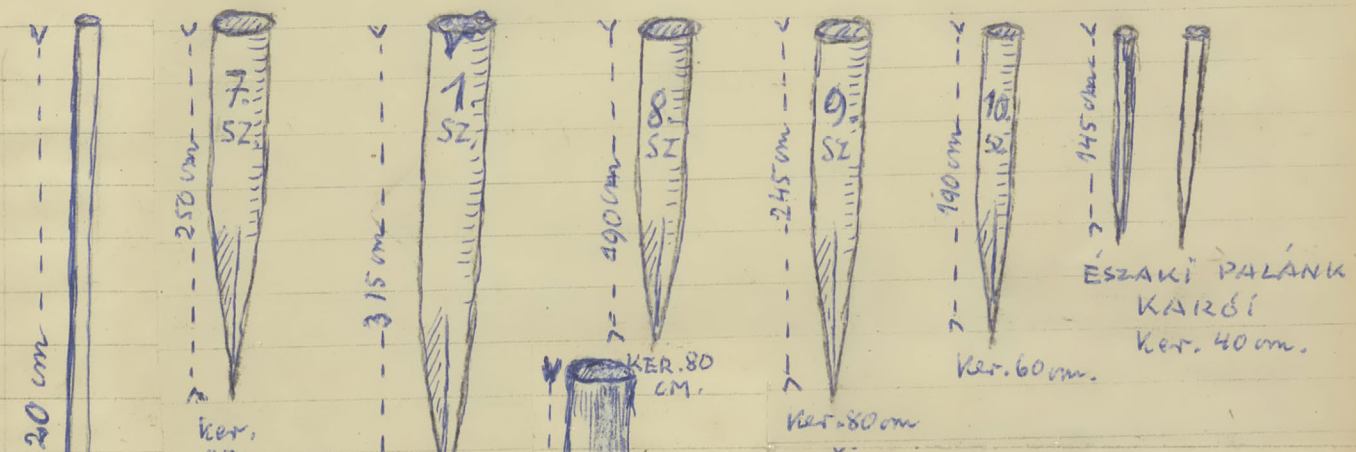

2 cm = 1 m.

MÉRET: 2 cm = 1 m.

A 8. sz. cölöp felső végét lefüreszelték. Valamennyi anyaga tölgyfa, csak 2 db. 190 cm hosszú cölöpkaró juharfa.

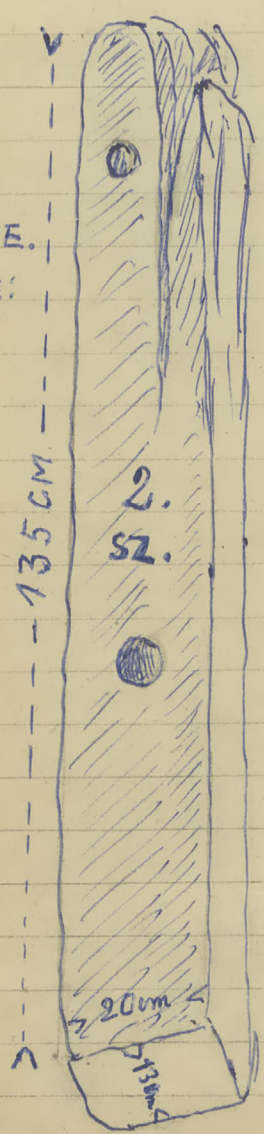

1 cm = 10 cm.

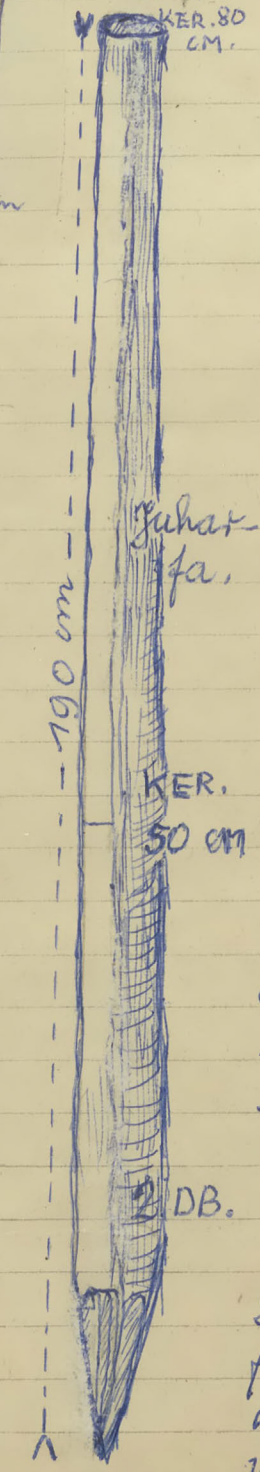

1 cm = 10 cm

A 2. sz. vastag talpgerenda-darab törzse 4 élűre van faragva 13 x 20 cm. keresztmetszettel. Ez az a nagy gerenda, melyet a régi fényképek mutatnak, 2 lyuk van rajta. Tölgyfából van egy 240 és egy 300 cm. hosszú 17, ill. 19 cm. kerületű karó. Ezekről nincs vázlat rajz.

Az északi palánk 2 db., végig négy élűre faragott cölöpkarói a felső sor végén jobbra vannak ábrázolva.

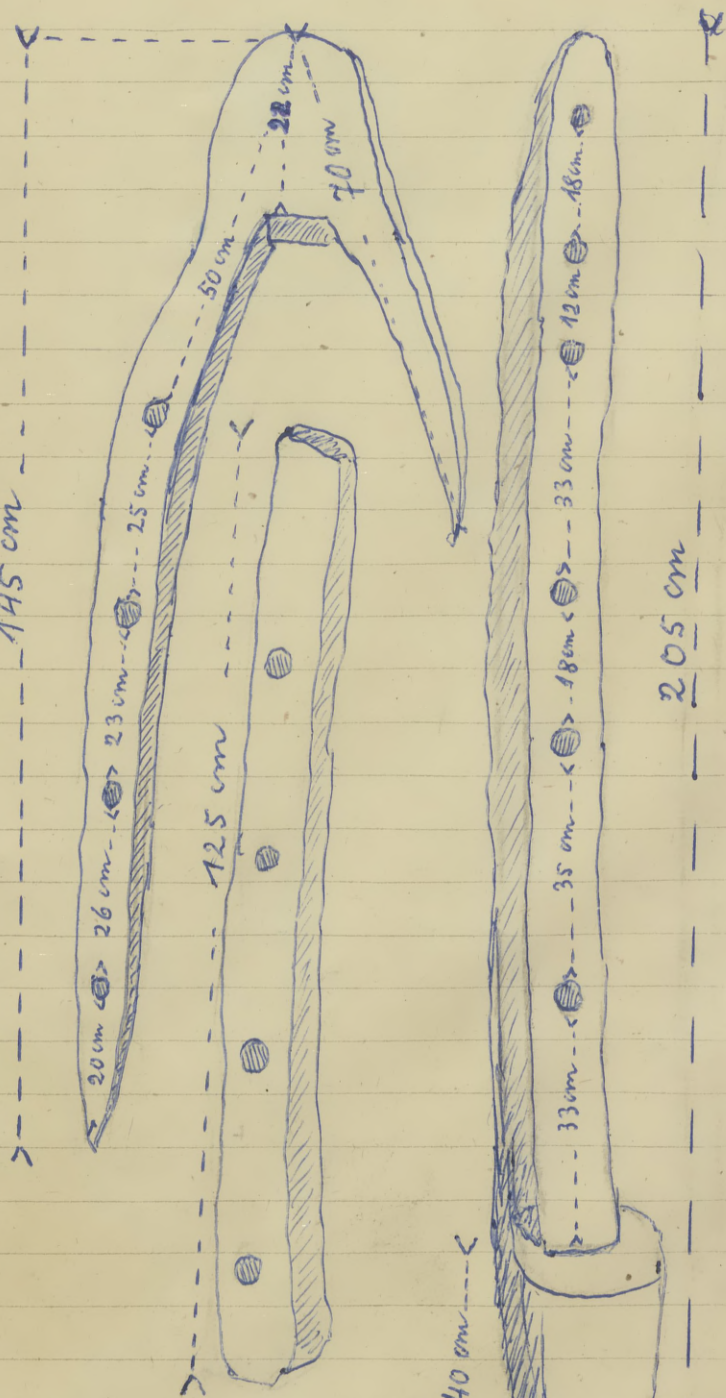

1 cm = 10 cm

A lyuksoros, horgas kákó melletti, 125 cm hosszú, négy lyukkal ellátott rész a kákó hosszabbik ágára volt faszegekkel ráerősítve. A faszegek átértek mind a két részen.

A tőkés, lyuksoros ágast az alábbi fényképen is mutatom, mely a ponyolai parókia udvarán készült Szaniszló Istvánnal együtt. Fot. Szerző.

Anyaga mindkettőnek tölgy. Rendeltetőséket egyelőre nem ismerjük, találgatásokra vagyunk utalva. Horgasfák kerültek elő a VIII.-ik ásatásból is.

A VIII. ÁSATÁS MEGMUNKÁLT ALKATRÉSZEINEK MÉRETADATAI

7 RAJZ.

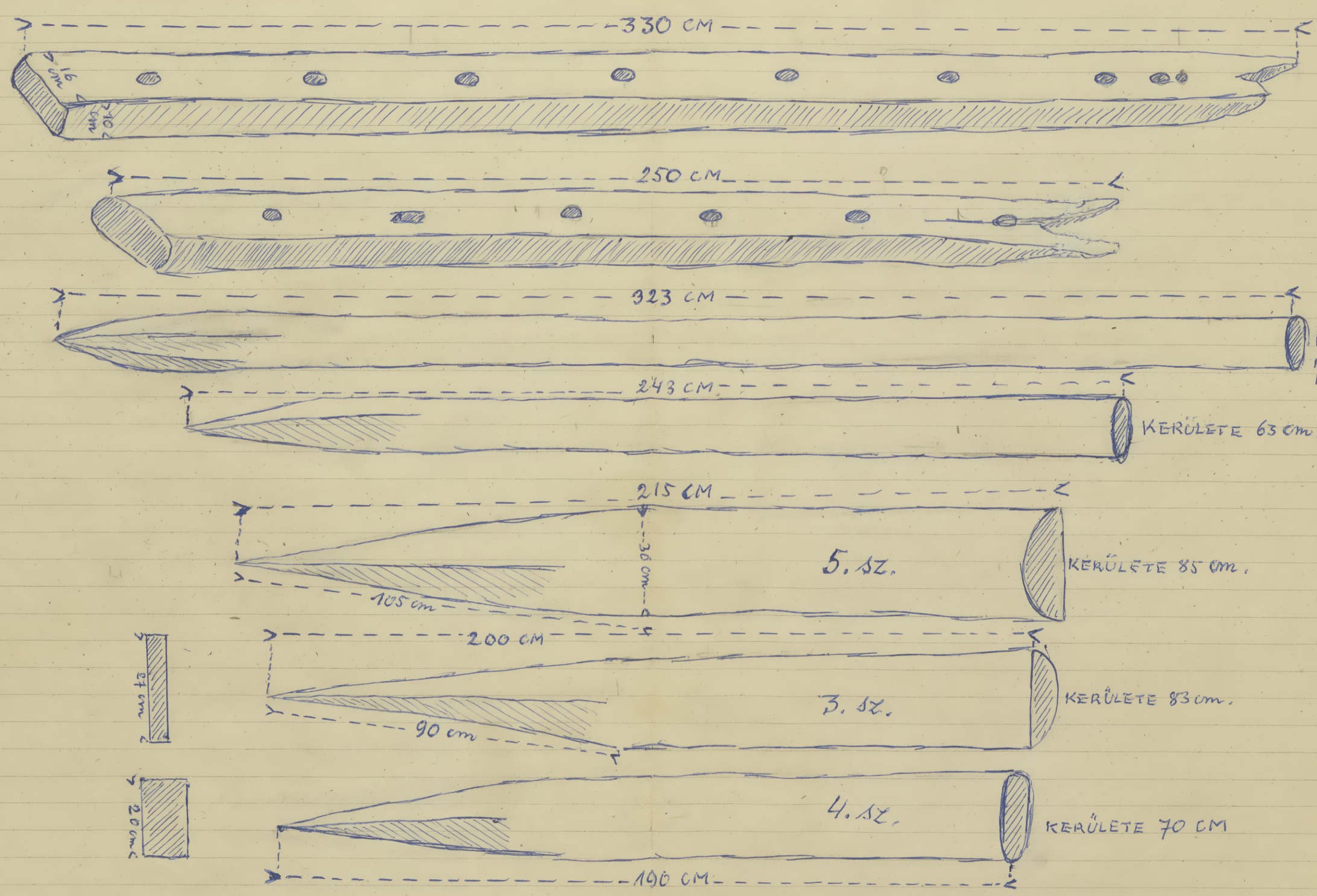

A VIII. ÁSATÁS MEGMUNKÁLT ALKATRÉSZEINEK MÉRETADATAI.
AZ EREDETI ÁSATÁSI NAPLÓ 1938 VIII. 15. KI FELJEGYZÉSEI ÉS VÁZLATRAJZAI UTÁN.—

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁS 3. ÉS 4. FILMTEKERCSÉNEK 1-16 ÉS 1-9 FELVÉTELEI. VIII. 13 ÉS 15

3. tekercs.

1-5. Részlet felvételek a települt rész feltárt, leszámozott és helybenhagyott alkatrészeiről, a helyszín teraszáról VIII. 13.

6. Panyolai és gulácsi munkásaim csoportjáról felvétel VIII. 13.

7-11. Felvételek a cölöpcsoportokról, rúdakról, gerendákról a meredek partról nézve. Egy felvétel kimaradt.

12. Sátortanyám a gulácsi Szilváskertben. (Rossz felvétel). Kihagyva!

13-16. A 7. sz. nagy tölgyfa cölöp kiemelése helyéből. 4 felvétel a magas partról. Aug. 16.

4. tekercs.

1-5. A zsarókertbe felhordott cölöpök, cölöpkarók, lyuksoros gerendák, — ágas és horgas kákák felvételei. VIII. 16

6-7. 2 felvétel a panyolai parókia udvarán a tőkés ágasról. Mellette áll Szaniszló István panyolai munkásom

8-9. 2 felvétel egy lyuksoros oldalágas faalkatrészről (?), álló és felívő helyzetben. Mellette Szaniszló István áll.

A VIII. ÁSATÁS 1938.

XI.

IV. TEK. 1. VIII. 16.

FELVÉTELEK

IV. TEK. 2. VIII. 16.

A CÖLÖPÖKRŐL, LYÚKSOROS GERENDAKRÓL, ÁGASRÓL, EGY

IV. TEK. 4, VIII. 16.

IV. TEK. 3. VIII. 16.

NYELES BUNKÓRÓL (CÖLÖPVERŐ) ÉS EGY OLDALÁGAS RUDRÓL.

IV. TEK. 5. VIII. 16.

A VIII. ÁSATÁS BEFJEZÉSE, BEKÖLTÖZÉS PANYOLÁRA, HAZAUTAZÁS DEBRECENBE.

1938 VIII. 16–17.

KEDD, SZERDA.

Fél 6 órakor keltem fel. Mivel az ennivalónk teljesen elfogyott, csak teát reggeliztünk és utána mindjárt hozzáfogtunk a sátorfa felhedéséhez, bepakolásához.

Mire készen lettünk, Piros Albert a két szürkével megjelent a Zsarókertben. Az emberbe ilyen távozáskor úgy bele ülepedik a keserűnyés bánat, mint a kis diákba, mikor a nagy vakáció multával visszakell mennie az iskolába....!

Néhány perces fürdés alatt elmondom a magam bácsúzását a Tájnak, mely ápolt és megőrzött s azután az öreg, hűséges Szőke bátyánk evező je veszi át szót, mikor a csónakot belöki a partról.

Fia, Sándor maradt a tanyán, a cók-móknál. Célozva az apja elérzékenyedésére, azt mondtam neki féltréfásan:

– Ha majd az öreg Szőke haldoklik, írja meg nekem Debrecenbe! Küldök neki egy félüveg barackpályinkát!

Az a kis derültség, mely erre belénk szüremkedett, még a csónakfutását is megbiztatta. A takaros lépcső feljárón hamarosan felcipekedtünk.

Szerettem volna még néhány fénykép felvételt készíteni, de az idő igen ködös lett és az eső is elkezdett cseperegni, hagytam. Ha már még az Ég is pityereg, jobb menni! Kedvezőtlen világításnál 5 felv.!

Az öreg Szőke bácsival szokás szerint mindent elrendeztem, megjutalmaztam. Némi járandóságot fogok még kintalni a Panyolai Hitelszövetkezet

XII.

A VIII. ÁSATÁS
1938.

IV. TEK. 6. VIII. 16

LYUKSOROS GERENDA

IV. TEK. 7. VIII. 16

LYUKSOROS TÖKÉS ÁGAS

A TÁRGYAK MELETT SZANISZLÓ ISTVÁN KERÉKGYÁRTÓ MESTER ÁLL.

IV. TEK. 8. VIII. 16.

IV. TEK. 9. VIII. 16.

ISMERETLEN RENDELTETÉSŰ, OLDALÁGAS, HÁROM LYUKKAL ELLÁTOTT RUD ÁLLÓ ÉS FEKVŐ HELYZETBEN A MELLETTE TALÁLT FADARABBAL.

A FELVÉTELEK A PÁNYOLAI PARÓKIA UDVARÁN KÉSZÜLTEK.

utján és, a fia Sándor a 8 napszámat szintén onnan fogja megkapni, csak majd el kell érte oda menni.

Magamhoz öleltem a hű embert és katonásan mondtam neki:

— Jövő ilyenkor viszontlátjuk egymást! Megértette?! Azért hát úgy vigyázzon az egészségére!

Panyolára beérve, az én szives házigazdám és aranyos háziasszonyom lebeszéltek a tovább utazásról, csak nem akarom magam pacallá ártatni?! Pedig 10 órakor akartam indulni a fehérgyarmati állomásra. Elhatároztuk azért közös jóakarattal, hogy holnap utazom haza.

Így volt időm naplóm adatai alapján elkészíteni a teljesitett munkáról a pontos jegyzéket. Ki hány napot dolgozott és kinek mi jár? Ki milyen mellék szolgálatot teljesitett és azért is mi a fizetség? Az emberek átlag fejenként 10·50 P-t kapnak, az öreg szőke azonban dupla napszámot érdemel és ő két vasárnap is velem volt, neki 27 P-t számitottam ki.

A Hangya következetnél is volt közel 14 P. számlám.

Mivel az inségmunkadijat, a 100 P-t teljesen kimeritettem, 36 P-t a panyolai bankban levő ásatási alapból utaltam ki Gál Lajos ü. v. igazgatóhoz cimzett átirattal, melynek gépirásos másolatát a következő oldalon mellékelem.

Administraciós munkám végeztével időmet Bódi bátyáméhkal töltöttem. Megnéztük a méhest a kertben. Egy méh meg is csipett.

A kitunő jó ebédhez, vacsorához a borocskát ész szerezte be a Hangyától. Telt is az idő igen kedélyesen, vidám hangulatban, amiről külön

A "Panyolai Hitelszövetkezet",

mint az OKH.tagja

Tekintetes Igazgatóságának.
Gál Lajos ügyvezető igazgató ur utján.

Panyola.

Tisztelettel kérem a Tekintetes Vezetőséget, hogy a VIII. panyolai régészeti ásatás alkalmával napszám, fuvarköltség, és élelmezés cimém felmerült s alább részletezett következő kiadásokat, a Bankban lévő s a Debreczeni Déri Muzeum tulajdonát képező panyolai ásatási alap betétjéből kifizetni sziveskedjék.

I.-id. Szőke Sándor gulácsi lakosnak, 2. napszám.	03.00 P.
2.-ifj. Szőke Sándor gulácsi lakos, 8 napszám	I2.00 P.
3.-Piros Albert 2. személyi fuvar.	06.00 P.
4.- Piros Bertalannak fuvar.	0I.50 P.
5.-" Panyolai Hangya Fogy, Szövetk. szetnek	13.20 P.
Összesen :	35.70 P.

azaz Harminczöt pengő és 70. fillér.

Kelt Panyola, 1938 évi augusztus hó I6-ik napján.

Dr Föregi János

a Déri Muzeum Igazgatója.

naplót kellene vezetni! Az ételben, italban bővelkedő falusi élet páratlan humorát csak egészen kis %-ban örökitik meg legjobb szépiróink is! Ennek az őszinte, őszamatú magyar életnek sok sok poézise, szine, szépsége nyomtalanúl párolog el, mint a hajnali harmat vagy elhal, mint a reggeli harangszó, mikor kicsilingel egészen a tiszaparti füzesek kékpárás ölébe...

Aug. 17-ére, szerdára virradóan nagyszerűen aludtam a pehelypárnás és derekaljas puha ágyban. Igen erős, kiadós reggelit fogyasztottunk és részt vettem a reggeli istentiszteleten is. Meghallgattam

Bódi bátyám imádságát, de csak félig-meddig, aztán az éneklés is szokatlanul gyorsmenetű volt, úgy hogy engem se az imádság, se a közös éneklés nem kötött le, mert egyszer csak azon vettem észre, hogy ez a végtelen egyszerű falusi templom, a maga fehérre meszelt, szelid és nyilt szívű hangulatával az én tiszaparti szülőfalum dombon álló templomárál kezd nekem regélni, mesélni ..... oda varázsolta egész lényemet!! Még jó, hogy valami hibát nem követtem el a szokott templomi magatartásban?!

Pontosan 10 órakor vettem búcsút a kedves szivélyes háziaktál. Piros Albert két szürkéjével jött értem. Egy fiatal menyecske útitársunk is volt, aki – mellesleg szólva – mellém is telepedhetett volna a hátsó ülésre! De a fene egye meg ezt az úri tempát, az ember kedve ellenére is kénytelen betartani!!

Alig hagytuk el falunkat, mikor az útszélen egy idősebb; de jó tartásu panyolai asszony jött velünk szembe.

– Hová viszed azt a nagy pinádat? – kérdezte a vén kujon Piros tőle minden köszönés nélkül. Nagyot nevettem rajta, mert az ilyen váratlanul beütő, túl őszinte szavak mellbe csapják az embert! A kérdezett asszony szemrebbenés nélkül rendesen válaszolt, mintha csak azt mondta volna Piros: merre jártál édes Lelkem?

A nábrádi körjegyzőnek, Somogyi Zsigának a községházán leadtam a munkások vév- és fizetési jegyzékét. Megkértem őt, hogy a panyolai tiszai révészekre kiabáljon vá, hogy az ásatás szinhelyéről, a partból ne hordják a fámat, mert nekem sok kellemetlenséget okoznak vele.

Aztán elmondtam azt is, hogy ezuttal is tekintélyes faanyagot termeltünk ki. Ami nekem kellett belőle, azt behozattam a faluba, a többi a Csaró-kertben maradt. Intézkedjen, hogy a parttulajdonosok ezt a faanyagot lehetőleg veszekedés nélkül osszák szét egymás között.

Vonatunk a fehérgyarmati állomásról 12^{39} órakor indult. Este már csaladomnál voltam.

Fél II. od oszt. vasúti jegy Debrecenig	5'30 P.
Személy podgyászom díja	4'86 P.
A panyolai pap cselédjének borravaló	2'00 P.
	12'16 P.

Piros Albertet a személy fuvarért (3 P.) a panyolai bank fizeti.

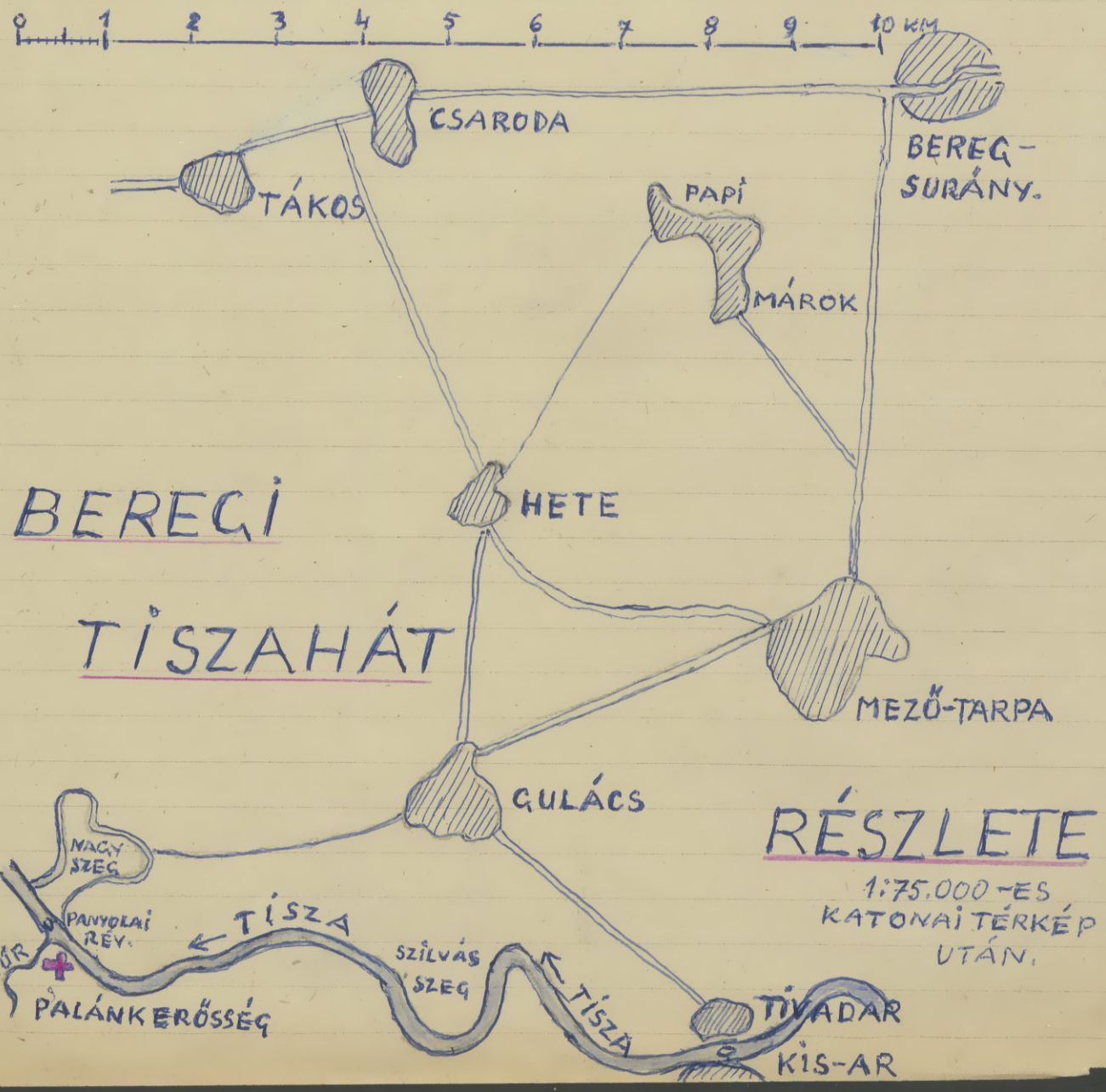

FÜGGELÉK A VIII. ÁSATÁSHOZ.

ID. SZŐKE SÁNDOR GULÁCSI KISHALÁSZMESTER ÉLETRAJZI ADATAI.

Id. Szőke Sándor „kishalászmester" vagy „süllőhalász" szépapja hetei ember volt. Ennél többet nem is tud róla az én emberem. Nagyapja és apja is Hetén születtek, azért ott a félfalu atyjafia.

Hete kisfalucska. Mező Tarpától ÉNY-ra jó 4 km-re, Gulácstól É-ra 3·7 km-re fekszik. Határa erdő, mocsár és kevés szántóföld.

A nagyapa, Szőke Lajos eleinte hetei gazda volt, de mint italos ember szép darab földjeit nem becsülte meg. Egy helyen 7 hold földje terült egymás mellett. Valamennyit elitta! Tönkre ment. Ekkor Horváth Mihály földbirtokos felfogadta „gazdá"-nak. Kerülő is volt a hetei erdőben, amikor az erdőkerülő-házban lakott. Halászattal nem foglalkozott.

Ennek a Szőke Lajos nagyapának 6 fia és 1 leánya volt. (A 4-ik gyermek a mi emberünk apja, legid. Szőke Sándor.) Tarpáról házasodott, de a nevére már nem emlékezik a mi süllőhalászunk rég elhalt nagyanyjának. A nagyapa 1886-ban halt meg. Rosszelvű ember volt, azért semmije se maradt!

Szőke bácsi nekem is elbúsúlva panaszolta:

– Ma is, ha Hetébe megyek, csak mutogassák az atyafiak, hogy ez a föd is, meg az is a nagyapádé volt! Mit ér, ha semmire ment ki!!

Ennyit tudott mondani apai nagyapjáról, Szőke Lajosról.

A szülők neve legid. Szőke Sándor és Kovács Ester Gulácsról. Az apa fiatal korában béres volt Horváth Mihálynál. Mikor megházasodott, Hetéről Gulácsra ment és mint napszámos keresztekenyerét. Ekkor született a mi Szőke Bácsink 1885 IV. 16.-án.

Mint gulácsi napszámosnak 4 db. marhája volt, de nem becsülte meg jószágait, részeges lett, elitta. Mindössze anyjával együtt 40 F-t tudtak megmenteni.

Anyja beteges volt, de a mi Sándorunk megfogadta minden szavát. Így mikor az apja kérdőre vonta, hová tette a 40 F-t, anyja tanácsára nem vallotta be. Erre az apja a még meglévő egyetlen kocát akarta eladni, azonban közbelépett Siket Zsuzsánna a Szőkebácsi anyai nagyanyja, aki megtiltotta legid. Szőke Sándor vejének a koca eladását. Ami Szőke bácsink akkor 10-12 éves lehetett.

Siket Zsuzsánna kardos magyar asszony volt:

– Elég legyen az ivásból – mondta – többet ne csinálj bolondot! Ez az Ester meg is talál halni, még eltemetni se lesz miből!

Legid. Szőke Sándor akkor elment kocsisnak Beregszászba, Gulácsy István alispánhoz. Ennek a szőlőjében is dolgozott, ott is lakott, majd Beregszászban szállásoltak kb. egy évig. A fiatal Szőke bácsi itt tevékenykedett. De se a szőlő, se a házi munka nem érdekelte, csak érezte jól magát, ha anyai Nagyanyjának, Siket Zsuzsánnának a testvére, Siket Samu, az Uray Imre halásza, halászgatásra magával vitte. A piacon ő vigyázott a szekérre is. De mindenesetre sokat tanult és látott Siket Samutól.

A mi Szőke bácsink apja Beregszászból hazahozta családját a gulácsi Boroszlóra, Gulácsy birtokára a Nagy Szegbe. Itt a Tinakertben 24 hold szőlőt

telepítettek, amely azonban később, 5 év mulva elpusztult, az árvíz kimosta.

Kb. 3 évig laktak a boroszlói házban. Ezalatt az idő alatt készítettek néhány varsát és a maguk szükségére halászgattak.

Boroszlóról legid. szőke Sándor beköltözött a faluba, Gulácsra, majd Csarodára. Sándor fia ekkor már 16 éves volt. Ő járt ki a Tiszára a vízimolnárokhoz örölni. Ekkor volt szemtanuja annak, hogy Varga vízimolnár, tiszavirágzáskor (kérészjárás) hogy szigonyozott meg egy nagy harcsát. Leírtam „A panyolai Tiszáról végig a magyar Szamoson" Debr. 1938 c. könyvem 60-61. lapjain).

Legid. szőke örökösen változtatta a helyét, nyugtalan ember volt. Szolgált Horváth Mihálynál, Fuchs Miksa bérlőnél, Máté Sándó jándi tanyáján is.

Közben id. szőke Sándor, ami süllőhalászunk legénnyé fejlődött. Lányok után járt Tákosra, Csarodára, Hetére, főleg éjszakákon. De legjobban megakadt a szeme a Fuchs Miksa bérlő tanyáján Badak Erzsin, akinek az apja Badak Gábor ott első béres volt. 1906-ban el is vette feleségül választottját. Az asszony katolikus lévén, az esküvő Márok-Papiban történt.

Legid. szőke Sándor 1907-ben Gulácson bérelt házat, megházasodott fia id. szőke Sándor, a mi emberünk pedig Uray Imréhez állott be béresnek. Ekkor már megnőletett a kis Sándor is, aki nagyon megszerette az ökröket, mivel apja, mint béres, azokat kezelte. A fiatal Szőke szereti ma is az ökröket, azokkal tud bánni, de ha egy ló a fülét lesüti, már akkor ott hagyja ....

A mi Szőke sűllő halászunk 2 esztendeig volt az Uray bérese, amtán 2 gyermekével haza ment Gulácsra az apjához, legid. Szőke Sándorhoz. Akkor kezdett komolyabban a halászgatáshoz. Nagybátyjával, Siket Samuval járták a vizeket. Mivel ennek foglalkozása a mezeiőrség volt, id. Szőke is az lett. Siket Samutól nagyon sokat tanult a halászmesterségben. Éjjel-nappal hol horgásztak, hol kétközzel, kaparóval serénykedtek, hol topogatóztak, de csak „lopi"-ban.

A mi Szőke bácsink 1914-ig volt gulácsi mezeiőr. Közben a katonai szolgálat alól megmenekedett, mert mikor Beregszászban laktak, Fedák István megyei főorvos, aki őt igen megszerette és aki Fedák Sári apja volt, megmondta neki, hogy „no fiam, te nem leszel katona"! Sorozáskor alkalmatlannak is kiáltotta ki.

Siket Samunak András nevű fiával áradáskor a kis szigetekre szorult nyúlakat szedték össze csolnakjukba. A bottal agyon ütött nyúlakat zsákba rakták, éjszaka haza vitték, kibelezték és felaggatták a padlásra.

Ha az életét menteni igyekvő szerencsétlen nyúl a kis szigetről a vizbe ugrott, akkor a fejére ütöttek, ha pedig sikerült neki a legközelebbi szárazig jutni, akkor utána evezték. Őzet is vettek üzőbe, de annak elfogása nem sikerült.

Mivel többen is üzték az árvizi vadászatot nem akarták egymásnak elárulni, hogy mennyit fogtak. Ezért a leölt nyúlakat odúba rejtették. A Nagyszegen egy almafa odújába pl. 10 darab nyúlat raktak belé.

Az árvízi vadászatnál felszerelésünk volt egy bőrtarisznya és egy balta. Dugában volt a csolnakon pisztoly vagy karabély is.

A kunyhó falát vesszőből fonták, mint a sövényeket és nád-, szalma-, sás-pedelét raktak rá. A kunyhóban 3 személy részére készítettek fekvő-helyet, az ajtó egy „kacs"-ra járt. Mikor az asszonyok délre vagy estére kihordták a főtt ételt, hol zárva volt a kunyhó, ők tudták, hol van a kulcs elrejtve. Kinyitották az ajtót és minden amony az ura ágya felé a horgasra akasztotta a kásormyás szilkét. A horgas (zsinórja) a szarufához volt kötözve.

A horgason lógott a tarisznya is.

Mivel a kunyhóban mindig sok az egér, azért a horgas zsinórjára van szerelve - a mellékelt rajz szerint - egy deszkalap. Ez olyan terjedelmű, hogy arról az egér nem tud az alatta lebegő edényre vagy tarisznyára ugrani. Az ilyenféle védekezést a hortobágyi pásztorok is ismerik.

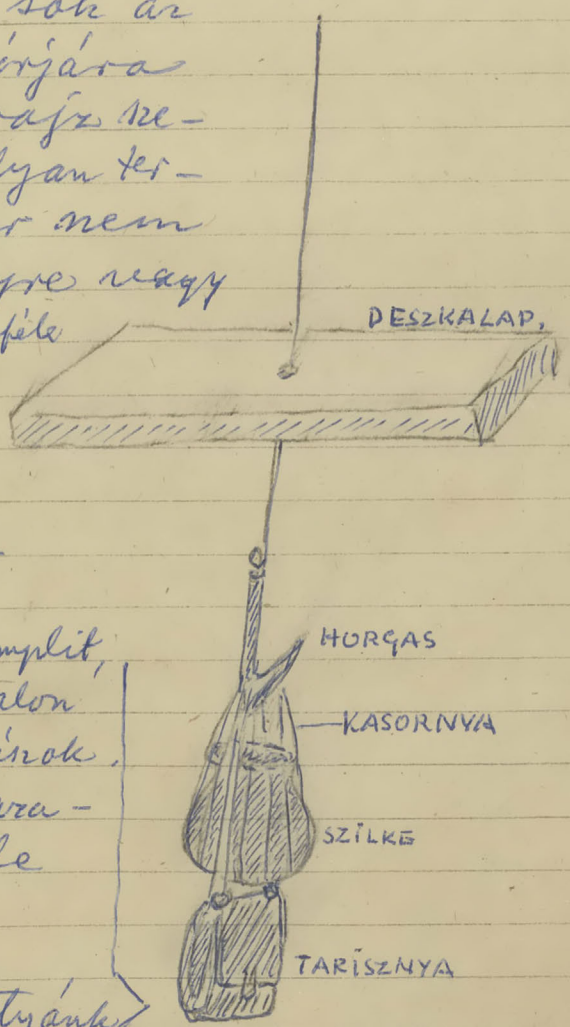

VÉDEKEZÉS AZ EGÉR ELLEN.

Természetesen az asszonyhoz néha-néha haza is lehet menni. Különben tengerit, krumplit, tököt, gombát, - szalonnán és halon felül - maguk is sütnek a halászok. A fogott halat rendszerint haza-vitték a családnak. Ettek is, de főleg eladták

A hurkolást Szőke bátyánk úgy tanulta meg, hogy egyszer

talált a füzesben egy hurkolt nyúlat. A nyomon tovább haladva, még 15 lehelyezett hurkot figyelt meg. Felszedte, ellopta valamennyit és a látottak tapasztaltak alapján attól kezdve maga is csinálta a hurkolást. Egy éjszaka 7-10 nyúlat is fogott, némelyik hurok kettőt is egy éjszaka; 16 hurokkal összesen 45 nyúl esett zsákmányúl!

Szőke mester vidrának is rakott hurkot de míg a nyúlhurkot félsukk magasra állította, a vidrának csak tenyérnyi magasra. A hurkot általában vékony fához kötötték.

—.—

Id. Szőke Sándor katonaélete az I. világháború alatt igen változatos volt. Bár a rendes sorozáskor alkalmatlannak találták, mikor 1914 aug. elején kitört a világháború, csak besorozták őt is.

Előbb, mint civilt a Kárpátokba vitték deckungot csinálni. Egy hónapig dolgoztak a Beszkidek tetején, hol a tűzkerentségen is átesett mert az oroszok lőtték őket. Mikor vadonat új csizmája a lábáról lerongyolódott, kilenced magával megszökött. Bujkálva tértek haza falujokba.

A gulácsi főjegyző azonban észrevette a szökevényeket és felhivatta őket a községházába. Szőke ellenkezett:

– Mezitláb vagyok, nem megyek!

Csak mikor az új pár csizmát megvette, akkor jelentkezett a jegyzői irodában. Kurtán kapta a rendeletet: azonnal pakolni és menni Munkácsra! Vas Lajos lesz a fuvaros!

Közvetlen Karácsony előtt voltak, de a főjegyző könyörtelen ember volt. Az asszonynak

Karácsony szombatján kellett a tarisznyát az útra elkészíteni, az ünnepre nem maradhattak otthol.

Előbb Beregszászba mentek, hol a Főszolgabiró egy írással Miskolcra irányította őket. Itt a koszárnyában egy kapitány rájuk förmedt:

– Ki hijta magukat ide? Menjenek a zsidó iskolába, ott kapnak szállást! Egy heti tétlen tartózkodás után Salgótarjánba további-tották őket, hol a 65-ös káder volt. Itt katona ruhát kaptak és kiképzésre fogták őket a tőbbiekkel együtt.

1915 május 6-án a X-ik menetzászlóalj keretében mentek a harctérre, a Kárpátokba. Jó magam négy nappal később, ugyancsak a X-ik menetzászlóaljban (85. gy. ezred) indultam a Kárpátok felé Balassagyarmatról.

A Szőke bácsi zászlóalja Kolomeánál vagonírozott ki. Itt az oroszok áttörték a 66-osok frontját és őket május 10-én már elfogták, bekerítették. Azon vette magát észre, hogy kozákok döfködték hátulról. Felkapta a fegyverét és szaladt a főhadnagyához. De mikor elérte, egy orosz puskatussal olyat vágott a combjára, hogy összecsett. Dühösen előrántotta a bajonettjét, hogy leszúrja az oroszt, de a főhadnagy leintette, hiszen már foglyok voltak!

Elvették mindenüket! Szőkének még a pipáját is kiakarták a szájából rántani. Amint mentek, egy orosz a pipaszárát kapta el a szájában, ő meg a pipát markolta meg. Így a csutora a Szőke bácsi szájában maradt, a pipaszár az orosz kezében, a pipa a Szőke markában! Gulácsiak, heteik voltak valami 12-en együtt és valamennyien ezt az egy pipát használták. Nagy bánatukra azt a 2 kiló magyar

dohányt, amit szabadságról egyik bajtársuk hozott, elvették az oroszok. Csupán a köpenyeg zsebében maradt egy kevés dohány.

A galiciai harctérről Kievig gyalogoltak. Itt összeszedték a „kopcédulájukat" (kopfzettel) és mindenkinek leírták a nevét. Kievben 3 hétig tartózkodtak. Akkor vonatra szállottak és Moszkván keresztül az Ural-hegységbe utaztak. Itt 40 napig táborban éltek. Büdös, állott halat és korpakenyeret kaptak enni. Itt mindenki próbált helyzeten javítani. Mindenki fúrt-faragott, ami csinált kiki, amit tudott. Az egyik fakanalat, a másik pipát, madarat, verebet, szekeret stb. A faragványokat a foglyok tábor kapuja előtt kíváncsiskodó orosz népnek adták el.

Az Uralból Szibériába szállították őket, hol a tanyákra osztották szét az embereket, az Ufa-kormányzóságban. Szőke 20 magyarral és 20 osztrákkal együtt került egy tanyába, hol szántottak, vetettek, kaszáltak. Egy napra a 10 kopekét és élelmet kaptak. A kost elég gyenge volt, de mégis inkább szakatlan, de a kenyér ízlett mindenkinek.

Kilenc hónapi itt időzés után visszakerültek az Ural hegységbe, de nem állapodtak meg, vitték őket Kína határa felé. Itt egy nagy fenyő- és nyírfaerdőben 9 hónapig tűzifát termeltek ki. A nyírfa kérgéből kitűnő bőrkort és szekérkátó kötelet csináltak.

A magyar foglyok ért a vidéket, bár maguk főztek maguknak, nem szerették. Valahogy a levegő ártott nekik. Télben nagy volt a hó, nyárban sok a víz! Szőke bácsi maga is valami csinya

nevü betegséget kapott. A foghúsa leromlott, a fogai megfeketedtek. Gyógykezelték és mikor kigyógyitották, csak várta, leste az alkalmat, hogy megszökhessen. Végül ennek is eljött az ideje. Egy kb. ezer emberből álló munkásszállitmány vonatján az emberek közé vegyült. Ezen eljutott a Kama folyóig, ahol egy amerikai hajót vett észre a vizen. Az amerikaiaknak bátran bevallotta, hogy ő magyar hadifogolyszökevény. Ezek jóindulatú megértéssel a hajóraktárba rejtették el és 13 napig tartó út után kitették Penzába. Itt egy orosz őrjárat elfogta, korházba vitték be, hol az udvaron találkozott egy tákosi emberrel.

Szökét az irodában vallatták, de akármit kérdeztek tőle, mindenre azt felelte: nem tudom! Erre megállapitották rála, hogy bolond, menjen a gyógyult sebesült foglyokkal a Kaukazusba!

A Kaukázusban, egy Beloglinka nevü faluban igen jó élete volt. Összeadta magát egy fiatal özvegy orosz asszonnyal, akinek a férje a török fronton esett el. Ez a nyugodt, gazdálkodással telő élete másfél évig tartott. Halászattal nem foglalkozott, legfeljebb másoknak csinált korgot vagy más halászszerszámokat.

Időközben bajtársai haza szökdöstek és megirták szerencsés hazajutásukat. Erre Szöke is kedvet kapott a szökésre. Egy éjszaka, az orosz asszonyt kijátszva, megszökött. A Természetben élő emberek szokásához hiven Nap, Hold és csillag után igazodott. Éjszaka ment, nappal erdőben, boglyáknál aludt. Egy faluban üldözőbe vették, de sikerült egy ház alatt elbujnia.

Lembergen keresztül 1918-ban érte el Munkácsat. Innen Csátra akarták vinni, de egy

katonával megalkudott, hogy előbb haza megyen a családjához Gulácsra, egy hét múlva visszajön Munkácsra leszerelni.

Így is történt. Mivel Sóke a fogságból nem nagyon írt, de hazulról ő se kapott levelet, mert örökösen váltogatta a helyét, haza érkezése meglepetés volt. Míg oda volt fogságban, az asszonyok össze haza 1916-ban új házat építettek, amiről még ő se tudott.

Éjjel ért falujába. Nem az útcáról, hanem a kert felől ment fel az udvarra. A kutya megismerte! Ő azonban az új házról alig akarta el hinni, hogy saját telkén van! Még hozzá a régi nádfedeles ház helyett cserepes ház állott előtte.

Bezörgetett az ablakon.

Édes anyja ugrott le az ágyról, felesége otthol se volt, de mindjárt megtudta, miért? Apja, az örep Badak Gábor meghalt a tanyán, oda ment el virrasztani.....

Sóke bácsi fáradt is volt, beteg is volt. Valami tífusz betegség gyötörte, egy tarpai orvos gyógyította.

Ahogy ipőte, Munkácsra visszament leszerelni. Haza jövé annyi hányattatás, szenvedés, világcsavargás után belemerült a boldog családi élet melegébe. 1919-ben mezőkerülő lett, amely foglalkozás lehetővé tette, hogy a „tóshalászmester-", majd a „Tüllő halász"-címet érdemelje ki!

—•—

A VIII. PANYOLAI ÁSATÁST KÖVETŐ INTÉZKEDÉSEK, ESEMÉNYEK.

1938 VIII. 17-iki hazaérkezésem után a Szamos-menti kutatásaim leírásának korrekturájával voltam elfoglalva. Sok munkát adott a bőjegyzetanyag átdolgozása is, továbbá a képanyag klisírottatása, beontása.

Piros Albert panyolai fuvarosom ügyében is eljártam. Dr. Margitfalvy Sándor barátomat felkértem, hogy alkalmazza őt a nábrád-panyolai lovaspostára. Aztán Mata János grafikus művészt is foglalkoztattam még néhány rajz készítése ügyében, több napon keresztül. Szept. első felében magam is megfeszített munkát végeztem, míg végre 1938 okt. 1-re a Nyomdából megkaptam az 1937-es Múzeumi Évkönyv 1-ső példányát. Szamosújtam különlenyomatához új bevezetést, továbbá pontos név- és tárgymutatót készítettem. Ebbe foglaltam bele a VI. és VII. panyolai kutatásaim ismertetését VIII képes tábla és 6 szövegközti ábra kíséretében. A különlenyomat X. 18-ra készült el. A nyomda X. 21-re leszállította 214 példányban. +

Szarka Boldizsár barátomnak még VIII. 30-án irtam közönő levelet. Megkértem őt, hogy az Zsaró kertből hara szállított, megmunkált faalkatrészeket jól helyezze el a többihez (ad 362/1938 D.Msz. ü.i.). Amint a köv. oldalon mellékelt válasz lev. lapján irja, jelvitte a padra és trétjában megjegyzi, hogy a téli hideg időig nyugodtan lehetek felülüle, „de még talán a meleg tavaszig is." Persze én tudom, hogy ő nála a legjobb kezekben van.

+ A gépmester hibájából a 300-ig hiányzó 86 példány műlapok nélkül maradt.

LEVELDI KOZMA GYÖRGY
NY. FŐISPÁN
BALATONFÜRED, CIPRIÁN-U. 11.
TELEFON: 73.

BALATONFÜRED, 1938 OKT 18.

Kedves Zánosom!

Október 4 óta katona vagyok, olyan nem reguláris s régi pátriámban járok, hová értizedek kedves emlékeifűznek. Ezek közzé tartozik Veled való megismerkedésem, beregi barangolásaink s a pangolai ásatás. Most egy napra hazatérve itt találom érkönyvedet, mely oly szépen és bőségesen ír beregi és Szamos menti kutatásaiak ról. Könyved megerősítette bennem azt a felejthetetlen hangulatot, mely mindig elfogott a Felső Tisza mellett, s a mi 6 éven át már csak emlékként élt bennem.

Könönöm neked éles barátom kedves figyelmedet

Most nem nyugszom addig míg szélesebbé nem tesszük a bereyi határt. Szeretnék veled ott és a kiegészült Bodrog-közön keset szoritani! Meglesz!

Könyvedet mégegyszer könöni és szeretettel üdvözöl

igaz barátod

Kosma Emma.

Kedves János öcsém!
Nagyon hálás vagyok az általad oly kedvesen dedikált értékes könyvedért.
Igaz élvezetet szerezvél általa nemcsak nekem, de jó feleségemnek is.
Adja Isten hogy az Ő segedelmével épült Nagyobb-magyarország még sok ilyen értékes tanulmánnyoddal lehessen gazdagabb.
938. X. 4. Szivből ölel Jenő bátyár

Könönöm neked éles barátom kedves figyelmedet

Most nem nyugszom addig míg szélesebbé nem tesszük a beregi határt. Szeretnék veled ott és a kiegészült Bodsog-köpön keset szoritani! Meglesz!

Könyvedet mégegyszer könöni és szeretettel üdvö-

...ártad

...ma Emma.

DEBRECEN

NAGYBÁKAI
SESZTINA-NAGYBÁKAY JENŐ

ad 362/1938 Dm. sz. a hivatalosan

Kedves Jámeskám! 1938 Aug 30-án kelt leveledre sort keritek. Elintéztem, szept 14-én. Gál koma mindent kifizetett s [redacted] Szamiszló Pista is a többiekkel együtt megnyugodott. Többet e delegról nem kivánok irni, majd élőszóval okt.4-én. A köszönet szavát lemyelem Anyuval együtt, mint a gólya a békát. Tartsok meg Isten továbbra is a mi számunkra s buzgó munkálkodásid folytatására, hogy a jövőben is szolgálatedra állhassunk. Megbukott Jámeskám az ugerka szezon! Se tücs ki, se hajts ki! Sokszor elmondtam, hogy talán te egy szezonban se ettél annyit. Anyu meg azt mondta, hogy jövőre még többet vet a számedra is, hogy legyen e hitvány eledelből, ha szezonban jössz. Csomagétszolgáltatást köszönjük. Ott levő kosár, bagatell deleg, hazahozzuk ha megyünk, de nem üresen! Esőnk? Hej mennyi volt minekünk! Még ma is zöld a tengeri és sok minden eltethadt. Apró malvakban: lucerna, lóhere: 80%-os kár. Hát ha rossz időben is, de mégis jó időben jöttél ásatni, mert csak azután nehezült meg még igazám az idők járása felettünk! Nehezen várom az Evkönyvet, hogy ismet veled lehessek estenként. Attila fáid felkerültek a padra, légy nyugodt

SZARKA BOLDIZSÁR LAPJA 1938 IX. 16.

Ekkor készittettem képes fedőlapot ahhoz a Máté-szalkán megjelent kis különlenyomathoz is, mely a Szatmár és Bereg hetilap 1937 IX. 19. és 26. számában kiadott 2 tárcacikkemet tartalmazza „Kutatásaim a Szamos mentén és a panyolai Pinaparton" címmel. A bele adott műlapokat is itt nyomattam. A kedves kis füveteket nov. 4-én kaptam meg.

Már 1938 okt. közepén megkezdtem a leszállitott 1937-es Evkönyvek expediálását. Az első példányok egyikét kapta levelédi Korma György nyug. főispán ki Balatonfüredről a mellékelt köszönő levelet irta. Ennek végére helyeztem Nagybákay Szentiva Jonó kedves köszönő sorait.

Itt emlitem meg, hogy dr. Fábián Sándor szerkesztő kérésére a Magy. városok és Vármegyék monografiája XXVIII-ik kötete: Szatmár vm. monografiája számára

1938 IX. 16.

felőlük a téli hideg időig, nede még talán a meleg tavaszig is. Albinak is leadtam a reménysugárt, kocsiposta irányában. Kutyából sehse lesz szalonna. Utópia! Kevves tieidet kézcsók és csókkal illetve, maradtunk a viszontlátásig hü nőmmel együtt, mindig igaz szeretettel hüséges barátitok, Panyolán, 1938 szept. 16-án

Kedves Jánoskám! Bódiék

Apátiba jöttödről lapodat s Panyolán visszatértedről örvendetes üzenetedet kaptuk. Minden jóval vánunk! Bódi! Vártunk délbe, délután. Este jött lapod.

Feladó: válasz megyrá!

Bódi

Ára 10 fi

LEVELEZŐLAP

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak

Debreczen.

Déri Muzeum.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1937.

—114.—

SZARKA BOLDIZSÁR LAPJA 1938 IX. 16.

Ekkor készittettem képes fedőlapot ahhoz a Máté-szalkán megjelent kis különlenyomathoz is, mely a Szatmár és Bereg hetilap 1937 IX. 19. és 26. számiban kiadott 2 tárcacikkemet tartalmazza „Kutatásaim a Szamos mentén és a panyolai Tiszaparton" cimmel. A bele adott mülapokat is itt nyomattam. A kedves kis füveteket nov. 4-én kaptam meg.

Már 1938 okt. közepén megkezdtem a leszállitott 1937-es Évkönyvek expediálását. Az első példányok egyikét kapta leveldi Kozma György nyug. főispán ki Balatonfüredről a mellékelt köszönő levelet irta. Ennek végére helyeztem Nagybákay Sesztina Jenő kedves köszönő sorait.

Itt emlitem meg, hogy dr. Fabián Sándor szerkesztő kérésére a Magy. városok és Vármegyék monografiája XXVIII-ik kötete: Szatmár vm. monografiája számára

megírtam „A panyolai tölgyfa építmény az eddigi régészeti ásatások megvilágításában" c. dolgozatomat, mely számos képpel, 23 oldal terjedelemben klny-ként is megjelent. Ez 1939-ben Cegléden jelent meg és magában foglalja a VIII.-ik panyolai ásatás eredményét is.

Az 1937-es Évkönyvvel, a Szamosmenti kutató útam ismertetésével szinte nem remélt sikert arattam. Bizonyítják ezt a lapokban megjelent kritikák, a hozzám írt levelek, elismerő sorok.

Dr. Mónus Ferenc a Debreczeni Ujság-Hajdúföld 1938 X. 30.-ki számában ismerteti az 1937-es Évkönyvet. A panyolai és Szamosmenti kutatásokról többek közt ezeket írja: „... a Déri Múzeum --- nemes elgondolással a múzeum Évkönyvét közelebb akarja vinni az ifjúság lelkéhez..... Az ifjúság kezében a magyar jövő lobogója leng, Sőregi írásán pedig az ősi föld zamatja érzik. Hogyne találkoznának a közös, szent cél érdekében!

Az Évkönyvből --- ki kell emelnünk --- a VI. és VII. panyolai ásatás és a Szamosmenti kutató út ismertetését..... Ebbe a -- fejezetbe Sőregi annyi lelkes érzést, föld és népszeretetet vitt, hogy az a szines poetikus aláfestéssel a hasonló irányú --- dolgozatok között messze kimagaslik.

Ahogy Sőregi erre az áldott hazai rögre leborul, ahogy a természet nagyszerűségében feloldva gyönyörködik, azt csak meghatott tisztelettel lehet nézni. Aki Sőregi Jánossal valamikor együtt járta a magyar földet, a sík puszta, a széles rónát, csak az tudja megérteni ---- rajongó természetszeretetét.

Valamelyik őse --- tűzimádó lehetett — de sokat eltűnődhetett csendes nyári éjszakák tábortűze mellett a csillaghimes égboltozat alatt, a tűzbe sóvárgón bámulva ------ Néhai való pataki diáktársad:

Komáromi János ---- de boldogan ölelne magához. Hiszen te a Bársony Istvánok, Móricz Pálok önálló utakon járó követője vagy!"

Kökseí Kende György cégénydányádi báró az alábbi lapot írta:

Igentisztelt Igazgató Úr!

Nagy örömöt szerzett nekem, hogy emgnyi szeretettel ír szűkebb hazámról, ennek kedves folyójáról, a Szamossól; de még inkább megörvendeztetett az, hogy meg is tisztelt értékes munkájával, a miérthalás köszönetemet fejezem ki. Hogyszerint érdeklődéssel olvasgatom, nézegetem a füzetecskét és csak azt sajnálom, hogy a mikor erre vezete kiránduló útja, nem volt szeren-

Igen becsesek a kiss Lajos múzeumigazgató elismerő sorai:

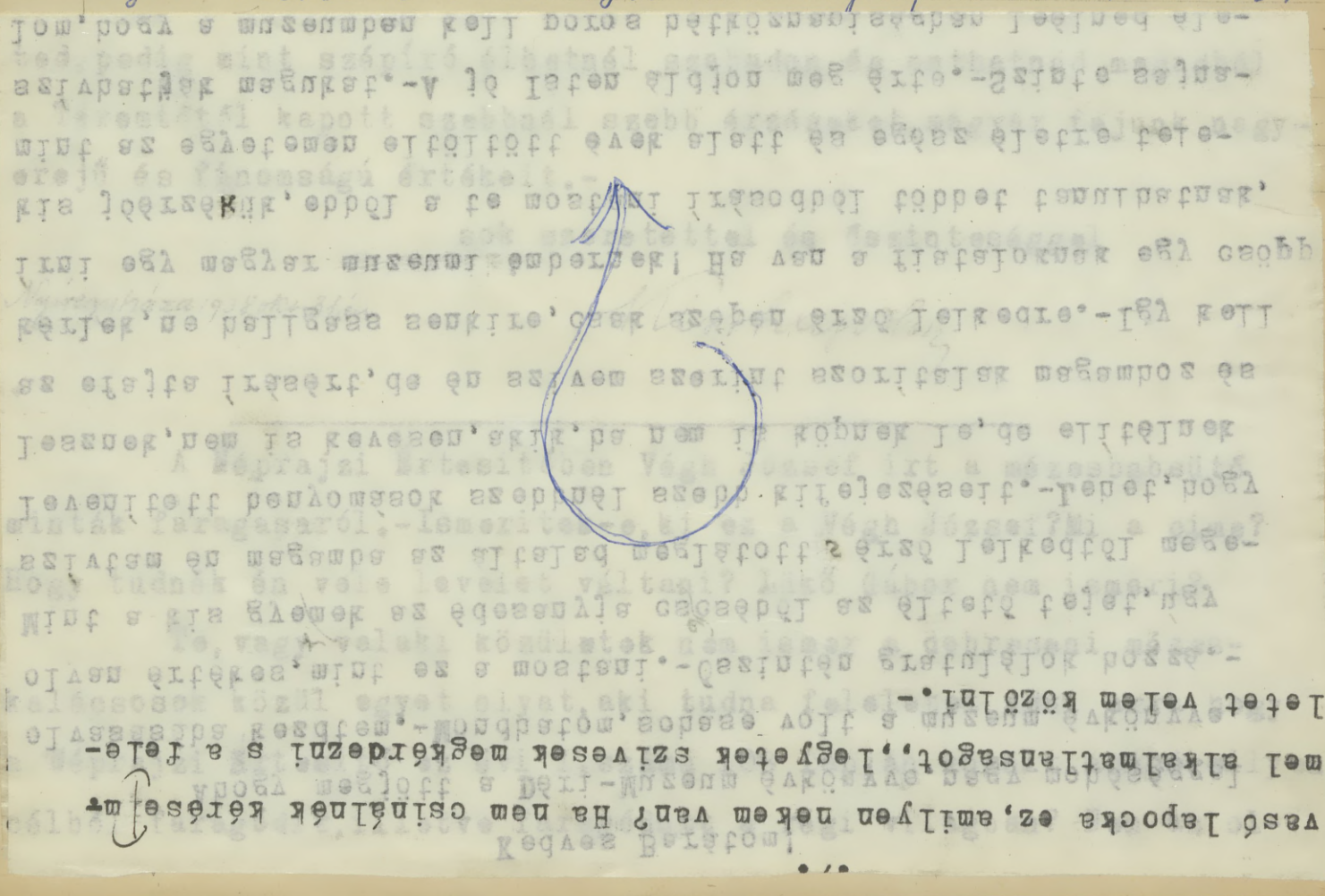

vasó lapocka ez, amilyen nekem van? Ha nem csinálnék kérése mel alkalmatlansagot, legyetek szivesek megkérdezni s a feleletet velem közölni.-

csém!

Szives üdvözlettel köszönti-
örmitén tisztelő híve

Kendelspörgy

Cz 1938 V. 30.

Ko... ...ához.
H... ...álló
n... ...ot írta;

Igen becsesek a kiss Lajos múzeumipazgató elismerő sorai;

csém!
Szives üdvözlettel köszönti-
örmitén tisztelő híve

Kendelsgörgy

Cz 1938 X. 30.

Kedves Barátom!

Ahogy megjött a Déri-Muzeum évkönyve, nagy mohósággal olvasásába kezdtem.-Mondhatom, sohase volt a muzeum évkönyve olyan értékes, mint ez a mostani.-Őszintén gratulálok hozzá.- Mint a kis gyermek az édesanyja csecséből az éltető tejet, úgy szívtam én magamba az általad meglátott s érző lelkedtől megelevenített benyomások szebbnél szebb kifejezéseit.-Lehet, hogy lesznek, nem is kevesen, akik, ha nem is köpnek le, de elítélnek az efajta írásért, de én szivem szerint szorítalak magamhoz és kérlek, ne hallgass senkire, csak szépen érző lelkedre.-Igy kell írni egy magyar muzeumi embernek! Ha van a fiataloknak egy csöpp kis jóérzékük, ebből a te mostani írásodból többet tanulhatnak, mint az egyetemen eltöltött évek alatt és egész életre teleszívhatják magukat.-A jó Isten áldjon meg érte.-Szinte sajnalom, hogy a muzeumban kell poros hétköznapiságban leélned életed, pedig mint szépíró élhetnél szabadon és onthatnád magadból a Teremtőtől kapott szebbnél szebb érzéseket, magyar fajunk nagyerejű és finomságú értékeit.-

sok szeretettel és őszinteséggel

Nyíregyháza 1938 okt. 31. én

Kisshajoshy

A Néprajzi Értesitőben Végh József írt a mézesbabsütő minták faragasaról.-Ismeritek-e, ki ez a Végh József? Mi a cime? Hogy tudnék én vele levelet váltani? Lükő Gábor nem ismeri?

Te, vagy valaki közülotek nem ismer a debreceni mézeskalácsosok közül egyet olyat, aki tudna feleletet adni arra, hogy a Néprajzi Értesitő ez évi 1. száma 108 lapján közölt ábécé milyen célból faragódik, illetve faragódott a régi világban? Nem az ol-

Múzeumunk barátja, Kardos Albert irodalomtörténész az 1937-es Évkönyvvel a Debreczen 1938 XII. 25-ki számában foglalkozott elismeréssel.

A magyar ifjuságnak szánt Szamosmenti kutatóutam leirását, mint legilletékesebb szakember, Szondy György dr, a magyar ifjusági irodalom legjobb ismerője, kitüntető birálattal illette. 1938 XII. 24-én hozzám irott levelében többek közt igy nyilatkozik: „--- a Déri Múzeum évkönyvét már nagyjából el is olvastam és sietek megköszönni Néked azt a nagy gyönyörűséget --- amit --- különösképpen a Te irásod szerzett. Kevés könyvet olvastam mostanában ilyen élvezettel és ennyi okulással, s alig találtam még egyet, amelyik annyira alkalmas volna ifjusági olvasmánynak is, mint a Te irásod."

„Éppen e hó 16-án, a Debreczeni Tanári kör ülésén említettem meg, hogy az uj tanterv követelményét, a néprajzot mily nehéz tanitani megfelelő ifjusági olvasmányok nélkül. A Te könyved mintha csak az én kivánságomból született volna. Tárgyi és irodalmi szempontból egyaránt remek alkotás." --- „Jó volna terjentését valamelyik nagy budapesti cégre bizni", hogy eljusson szélesebb körben a magyar ifjusághoz.

A további fejleményeket a IX. panyolai ásatás keretében közlöm. Az 1937-es Évkönyvre vonatkozó köszönő levelek a Déri Múz. 1938 évi ügyiratai között találhatók.

*

A VIII. panyolai ásatást röviden az 1938-as Évkönyv 47-49. ll., részletesebben az 1939-1940-es Évkönyv 82-86. ll. ismertetem 3 ábra és 2 tábla kiséretében a IX. és X. ásatással együtt (86-90. ll.) 2 ábrával és 4 táblával.

A IX. ÁSATÁS 1939 AUG. 19-26.

ELŐZMÉNYEK.

Mivel Panyola nélkül a Szamosmenti kutatóutamra aligha került volna sor, azért helyén valónak látom, ha panyolai ásatási naplóim feldolgozásába bele-bele szövöm szép sikert aratott Szamos-könyvem megbecsülését is. Különben a VI. és VII. panyolai ásatás eredményét is ebben találja az olvasó.

Mikor Szondy György az 1937-es múzeumi Évkönyvből készített különlenyomatot (A panyolai Tiszáról végig a magyar Szamoson Debr. 1938. 76 l.) is megkapta elolvasása után az ide eredetiben mellékelt levelet küldte (Lásd a köv. oldalt!) 1939 I. 4. kelettel.

Múzeumi Naplómba ezt irtam I. 5-én: „Nem is tudtam, hogy irásommal az embereh szivét megnyerem. Még ez a Gyurka nem is tréfál az emberrel! Az üstököm kerülgeti, hogy kiemeljen a múzeumi porból....."

Szondynak I. 7-én levélben megköszöntem a megértést s társulásom jelentem lelkes elgondolásaihoz. Bizonyos, hogy e levél és az akkor kibontakozott „Magyar Élet Mozgalom" hatása alatt lelkes jó hangulat vette körül egész lényemet és 1939 jan. 11-én este megirtam „A szkiták aranyszarvasa" c. ujság közleményemet, mely 3 kép kiséretében a Debreczeni Ujság-Hajdúföld jan. 15.-ki vasárnapi számában jelent meg „Mit kell tudni a magyar föld egyik legbecsesebb régészeti leletéről, a Magyar Élet Mozgalom szimbolikus jelvényéről?" alcimmel.

Tanulmányom sikere és az országosan kirobbant

Kedves Barátom!

Nagy örömöt szereztél értékes küldeményeddel,fogadd érette hálás köszönetemet.A könyvekről igen szívesen írok,éspedig írni fogok a Protestáns Szemlében,ahol a karácsonyra megjelent ifjusági munkákat ismertetem,aztán ugyancsak ilyen tárgyu cikkem fog jönni a Hankiss által szerkesztett,uj népmüvelési folyóiratban,a Magyar Lélek-ben,s ha erre gondoltál,irok még a Prot. Tanügyi Szemlében és az Orsz.középiskolai Tanáregyesületi Közlönyben is.Ez utóbbit igen fontosnak tartom,csak arra kérlek,ha még nem küldtél volna,küldj nekik példányt,mert csak arról hoznak cikket,amit megkaptak.Ird meg persze,hogy én fogok róla írni.Cím:Kardeván Károly dr.szerkesztő Bp.II.Batthyány utca 26.

Egyébként ifjusági könyvtárunk számára szeretnék könyvedből vagy tiz példányt beszerezni,csak az a baj,hogy nincs még rá pénzünk.Ha hitelbe adhatod,úgy megkérdem igazgatómtól,hogy megrendelhetem-e s akkor telefonon beszólok érte.Okvetlenül venni fogunk,csak ezt a formát be kell tartanom.

Minthogy már csak kevés példányod van,nem érdemes vele Budapestre menni.Én azt gondoltam,hogy az Egyetemi Nyomda kiskönyvei között lehetne kihozni;de a már megjelent könyvet aligha hozná hamarosan.Ellenben nekem most vajudik egy igen fontos tervem,egy protestáns könyvesház c.kiadóvállalat alakitása,amely a Könyvbarátok módjára hozna évenként 4 kötet könyvet.Ott,ha az megvalósul,okvetlenül kihozzuk uj köntösben.Vastagabb papiron,kisebb tükörrel,nagyobb betükkel és lazább szedéssel,ugy,hogy legalább tiz-tizenkét ivre hüzzuk ki;aztán a fényképek helyett sok rajzot csináltatunk,csak néhány olyan képet hagyunk meg,ami fényképnek hat jobban - és valami csalogatóbb címet kellene neki adni.Olyan csoda-könyv kerekedik belőle,hogy nem találod párját az utolsó negyedszázad ifjusági könyvei között!

A természet-leírásaid vetekednek a legnagyobb íróink hasonló dolgaival.Nem is képzeled,milyen boldog vagyok,hogy ilyen nagy írónak ismertelek meg!Ez a mi bajunk:csak itt Debrecenben is vagyunk néhányan,tisztességes magyar író-féle emberek,de nem tudunk egymásról,a közönségünk sem tud rólunk,nem csuda,ha az írásainknak nincs akkora híre,mint a zsidó atyafiak firkáinak!Miért nem szerepelsz soha a Csokonai-körben?Hiszen ott még nem hallottam olyan költeményeket,aminők a Te könyvedben vannak,ha prózában írtad is őket!Igaz,hogy a szegény Csokonai-kör ma nem fórum,de rajtunk állana,hogy azzá tegyük.Nem szégyen-e,hogy mióta Kardos Albert elmaradt a zsidaival,azóta haldoklik ez a régi irodalmi egyesületünk?Minek akkor ide zsidótörvény,ha magunkban semmire sem tudunk menni?

Én igen-igen büszke vagyok Rád és a könyvedre,szeretném,ha mentől előbb láthatnám a második kiadást olyan köntösben,ahogy én elképzelem,s nem ilyen kis példányszámban,hanem legalább 2000-ben, amelyből 1000 jutna el azonnal az előfizetőkhöz.De jó volna,ha az Úristen békét adna és jövő karácsonyra valóra válhatna ez a vágyam!

Addig is,míg személyesen többet mesélhetek tervemről,ismételten köszönöm nagyon kedves figyelmedet és boldog uj esztendő-kívánással maradok meleg üdvözlettel tisztelő híved

Debrecen 1938.január hó 4.

Dr Szendy György

élénk hírlapicsata arra inditottak, hogy megirjam közleményem 2-ik részét is „A magyar mondák csoda szarvasá"-t, mely ugyanazon ujság I. 29-iki számában jelent meg.

Nem kell se fantázia, se merészség ahhoz a megállapításhoz, hogy a szkita aranyszarvast is végeredményében Panyola ugrasztotta tollam hegyére a Szamos vizén keresztül!

Általában jóleső érzésekkel fogadtam azokat az elismerő sorokat, melyeket Szarka Boldizsár, Somogyi Zsigmond, Beretzk Péter (Szeged), Kántor Mihály (Cigánd) Biró Zoltán (Fegyvernek), a Csiszár fiúk (Tatárfalva), Halász Miklós gond. akad. ig., Kulcsár Bertalan postafőig., Zoltai Lajos, Csüry Bálint egyet. tanár, Viski Károly (Bpest) és mások küldtek. Gönczi Ferenc levelét mellékelem is.

SOMOGYMEGYEI MUZEUM EGYESÜLET.

..... szám.

193....

Kedves Barátom!

Nagyon köszönöm „A Panyolai Tiszáról végig a Szamoson" c. b. műved megküldését, illetőleg kedves ajándékodat. Az évkönyvetekben egyébként már végig olvastam. Nagyon alapos s kedves olvasmányul szolgáló munka.

A mult nyáron vártalak. Sajnos, nem jöttél. Az idén talán módodban lehet erzefelé rándulni s hozzám beszállani. Tőlünk Szigetvárra el is kisérlek. Szigetvárról már csak egy ugrás Pécs, ahol 2 muzeum is van: egy városi s egy megyei. Ez utóbbi egészen uj s főleg népraji tárgyak vannak benne (sebtiben) összegyűjtve.

Meleg üdvözlettel vagyok

kiszegyi híved

Gönczi

Kaposvár 1939 febr 18

Meleghangú sorokat írt dr. Panka Károly könyvtár ig., (Bp. Parlament) volt pataki diák, Schenk Jakab ig. a madártani adatokért; Mátyás Ernő sárospataki közigazgató levelében ez is áll: „Valóban a régi pataki diák lelkével írott ez a dolgozat." — Vámos Ferenc okl. mérnök (Bp) a panyolai kutatások eredményei felől két levélben is érdeklődött (91/1939 Dmsz.), Erdős Jenő ujságíró (Bp) „Előtanulmányok" c. füzetem kérte (361/1939 DMsz.).

Polgárdy Géza titkár a Turisták Lapja 1939 4. számában teljes megértéssel és helyesléssel ismerteti a Szamos-füzetet, Szondy György pedig igéretéhez képest az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület Közlönyében (1939. 9-10. szám), a 366-367 oldalakon adta le róla dicsérő kritikáját. Szerinte ez a könyv töretlen utakon jár és a mai magyar földet és a mai magyarság életét tárja az olvasó elé, ezért hiányt pótol. Szerző „olyan írói kézséggel merül bele a ... mesélgetésbe, hogy a könyv olvasásakor lapról-lapra nő a gyönyörűségünk". Az ifjuság részére van írva ez a könyv a szerző tudáskincsének átadásával, pompás fényképfelvételekkel és az írás művészetével. A magyar honismeretről nem csak szónokolni kell, hanem egy ilyen könyvet, mely csak 300 példányban jelent meg, mielőbb 2-ik kiadásban kell az olvasó közönség rendelkezésére bocsátani. Ez a lényege a Szondy kritikájának.

Szondynak VI. 28-án megkönöntem az ismertetést és küldtem neki a mátészalkai-debreceni kis előfutár-füzetemből is egy példányt. Mikor ezt pár sorban megköszönte, jelezte, hogy még fogja könyvemet ismertetni más lapokban is.

A IX. ÁSATÁS ELŐKÉSZITÉSE.

1939 VII. 3. értesitettem Streicher Andor máté-szalkai alispánt, hogy a IX. panyolai ásatást augusztus havában szándékozom elvégezni, mely előre láthatólag 10 napig fog tartani. Erre az időre a nábrádi körjegyzőség utján napi 10 munkást bocsásson rendelkezésemre az inségmunkadij fedezet terhére. Egyuttal küldtem a megyei iskolák részére 5 példányt „A panyolai Tiszáról végig a magyar Szamoson" c. füzetemből. Az Alispán kérésemet pár napon belül teljesitette (304/1939 Dksz. ü. i.).

Rendkivül sok elfoglaltságom miatt az ásatást aug. utolsó harmadára halasztottam. Aug. 16-án értesitettem az Alispánt, a körjegyzőt, Szarka Boldizsár panyolai papot és id. Szőke Sándort, hogy a IX. ásatást aug. 21-én kezdem meg, előző napon Panyolára utazom, esetleg már aug. 19-én.

Sómogyi Zsigmond körjegyzőt megkértem, hogy a nábrádi bankban rendelkezésre álló ásatási alapot 10 P. bennhagyásával vegye ki számomra. Szőke Sándort aug. 20-án vasárnap délelőttre kértem csolnakjával a panyolai Zsaró-kertbe.

Szarka Boldizsár barátomnak irtam, hogy aug. 19-én Fehérgyarmatra érkezem 15^{39} órakor. Ha Baranyi Károly még mindég fuvarképtelen, küldjön előmbe egy rendes embert. A szombat éjszakát Panyolán töltöm, vasárnap d. e. (VIII. 20) kiköltözöm a Zsarókertbe.

A kiadások elszámolásának szabályszerű eszközlése végett, a számvevőségi kívánságára, ásatásra kiküldő határozatot kértem a polgármesteri hivataltól (304 és 355/1939 Dllsz), illetve kaptam 38309/1939 eln. sz. alatt. — A Közgyűjtemények Főfelügyelőségét aug. 19-én értesítettem az ásatás megkezdéséről. (304/1939 Dllsz.).

A hivatalos elő-készítésnek vannak természetesen mellékzörejei is, melyeket nyugodtan lehetne figyelmen kívül hagyni, de én mégis megemlítem őket, mert azt tartom, hogy az ifjú kutató ember nemcsak kortársainak, hanem a hátrább sorban állóknak is tartozik: ami ma közömbös, sőt kicsit tréfának látszik, lehet hogy valamikor majd igen értékes, sőt tudományos adalékká válik!

Ezen felül minden lev. lap és levél a magyar közélet hű tükre. Ha majd a világ és a közélet megváltozik, a múltak búvára boldogan fogja nézegetni ezeket az apró tükröket!

Szarka Boldizsár 1939 II. 17-én kelt lev. lapja megértéséhez tudni szükséges, hogy én 1938 IX. 16-án jártam az olcsvaapáti hídas- és irtásépítő telepen,

Kedves Jánoskám! Vettem lapod, útitársban épületből köszönt hozzánk. Örültünk! Hogy minél 10 órára, minél el. u. 3 órára vagy készülsz így el várt. Használtam rekordidőt, de kevés volt, hogy begyültél, s nem találta[lak] magadon valakodni. De én megértelek téged. Hogy nem jöttél, tegnap este vett lapoddal megnyugtattál. Köszönöm érted, mert még ma is, vajon vagy várunk valamit téged. Jánoskám! Begyültél. De igazad van: ilyen időben legjobb nem mozogni. Pláne abszolút kenőcsök, bőr hugyu nehéztek rád. Hozta ezt én lemérsékeltem.
Kedves Jánoskám! Szept 16-at írtunk 1938-ban, mikor feuti sorok keltek. Akkor félbemaradt más dolgaim miatt s félretettem itt rekedt, a mozgalmas időkben elfakadván a készülő levelet. Most került ki levélcsomómból s ha már megírtam küldöm neked ezt az ódát, mivan, vagy idők kedves emlékül. A mult évi jelenet térek át. Magyarok és élünk, hogy a jövő héten, hétfőn indul Szatmárra circa egy hétre. A Kormányt teljes rekonstrukcióval, reorganizálják, kürtök egy piskos ügy: volt kétségtelen Barcza Jánosnak ellenszenves magatartása, Csáky külügyminiszter parancsnokságra hívta a Rádiósok és Alispán urakhoz. Sok dolgot ad a tárgyi ellenőrizhetőség bizonyítékok beszerzése s az igazoló elaborátumok megírására is.

A kiadások elszámolásának szabályszerű eszközlése végett, a Számvevőség kívánságára, ásatásra kiküldő határozatot kértem a polgármesteri hivataltól (304 és 355/1939 DUsz). Megkaptam 38309/1939 eln. sz. alatt. — A Közgyűjtemények Főfelügyelőségét aug. 19-én értesítettem az ásatás megkezdéséről. (304/1939 DUsz.).

A hivatalos előkészítésnek vannak természetesen mellékzöngeményei is, melyeket nyugodtan lehetne figyelmen kívül hagyni, de én mégis megemlítem őket, mert azt tartom, hogy az igazi kutató ember nemcsak kortársainak, hanem a hosszú sorban elkövetherő századoknak is dolgozik. Ami ma közömbös, szürke ténynek látszik, lehet hogy valamikor majd igen értékes, színes tudományos adattá válik!

Ezen felül minden lev. lap és levél a magyar közélet hű tükre. Ha majd a világ és a közélet megváltozik, a múltak búvára boldogan fogja nézegetni ezeket az apró tükröket!

Szarka Boldizsár 1939 II. 17-én kelt lev. lapja megértéséhez tudni szükséges, hogy én 1938 IX. 16-án jártam az olcsvaapáti hidas- és úszályépítő telepen,

Titi III. 15-én jön vissza, de egyelőre csak hozzánk s nem Debreczenbe, oda csak tavasz felen megy. — Lehet, hogy március végén a Kántus 200 éves jubileumára felmegyek D-be. A Tiszaparton semmi újság; minden változatlan. Nem kedvez neked sem az ősz, sem a tél, sem a jégmenés, sem a tavasz! Fényképlemezeim sok dolgom miatt késnek még mindig, de el nem maradnak. Azokhoz sok és nyugodtabb idő kell és műértő gondosság, nem lehet, őket csak egy hebe-hurgyán útnak indítani.

Szíves türelmedet kéri s szeretettel ölel, felesiged kezeit csókolva.

Feladó: Panyola, 1939. II. 17

Bódi

Ára 10 fil.

LEVELEZŐLAP

PANYOLA 1939 FEB 17 PUSTAKOLA

10 fil. MAGYARORS

Nagyságos

Dr. Sőregi János urnak

muzeum igazató

Debreczen.

Déri Múzeum.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1937.

(Déri Muz, 1938-as Évkönyv. 49 old. 2 képpel) levélben megígértem a panyolai papnak, hogy haratéráben meglátogatom, azonban a rossz idő ezt megakadályozta. Ekkor írta Bódi barátom a mellékelt lev. lap első tíz sorát 1938 IX. 16-án. Akkor félretette a lapot és 1939 febr. 17-én fejezte be és küldte el Debrecenbe. Ebben a rézben írja, hogy a tiszapartí lelőhelyünk változatlan. Sem az ősz, sem a tél, sem a jégmenés, sem a tavasz nem kedvezett nekem. Ez alatt azt kell értenem, hogy a meredek part nem omladozott tovább. Szó van benne fényképlemezekről is. Mikor megtudtam, hogy neg. lemezei nép számmal vannak, javasoltam azok pontos jegyzékbe vevését, megnevezését és a Déri Múzeum részére való eladását. Igen ám, de ez nagy munkát igényel!

A következő, 1939 IV. 8-án kelt levelező lapon zsarókerti jelentését jelzi és Baranyi Károly fuvarosomat jellemzi.

Kedves Jánoskám! Régkész, korrád szóló oktató leveleim feltatólagos sora, hevervén a Debr. Kép. Klubrinnban. Hogy nem küldöm, oka? Még nem jött el az ideje, mert Zsaró kerti jelentéssel kívánom bezárni, ez pedig mai hesztem szerint közelségében is nehezen közelíthető meg. Károly, de Baranyi barátunk a megmozdulásban meggázadott, mint szanítész, illetve vonat osztagos saróta ott kutyálkodik. De tudod ő neki ez a gyönyélet; a parasztté a dolog. Ő csak veled tud dolgozni, mert ez bezzédben áll! Mi megvagyunk! Kívánunk tinektek boldog huszvét ünnepeket. Horzátok kézcsókkal, csókkal és szerető barátí ölelésel vagyunk. Bódi

Panyola. 1939. IV/8.

Bódiné Ella Zsarsa Pitty

1939 IV. 8

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

Nagyrágos

Dr. Sőregi János

igazgató úrnak,

Debreczen.

Déri Múzeum.

A panyolai pap alábbi lev. lapjához nem szükséges semmi magyarázat! Magam se tudom, hogy mint kutató régész milyen viselkedésemmel szerezte meg ezt az őszint ragaszkodást és szeretetet?! A lap 1939 V. 27-én kelt:

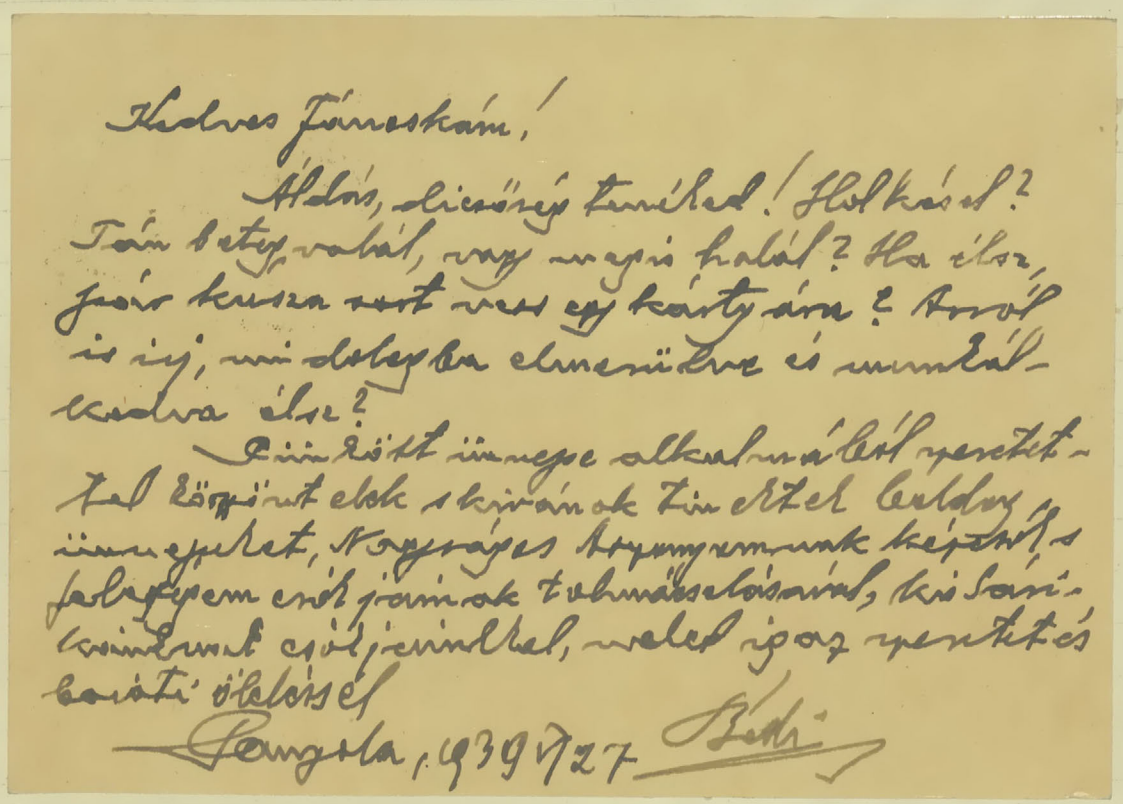

Kedves Jánoskám!

Áldás, diesőség teméled! Holkésel? Tán betegvalál, vagy megis halál? Ha élsz, jár kusza sort vess egy kártyára? Arról is irj, mi dolegba elmerülve és munkálkodva élsz?

Pünkött ünnepe alkalmából szeretettel köszönt elek s kivánok tiszeltek baldog ünnepeket, Nagyságos Asszonyomnak kéresek s felegépem csókjainak tolmácselásával, kis Sárikáinkunk csókjainkkal, welel igaz szeretet és barátí ölelésel

Panyola, 1939 V/27 Bédi

1939 jun. 4-én pedig egy 8 oldalas levél érkezett ugyancsak Panyoláról. Mikor szemügyre vettem, akkor láttam, hogy t. k. négy levél van a nyolc oldalon. Az elsőt még 1939 febr. 9.-én irta, a másodikat márc. 7-én gépelte, a harmadikat márc. 20-án ugyancsak irógépen szerezte és a negyediket jun. 3-án irta. Ekkor tette postára.

Az elsőben az általam szerkesztett Debreczeni Képes Kalendáriom 1939-es kötetére nézve mondja el a maga megjegyzéseit, kivánságait és jó tanácsait. A fényképlemezeket még mindég nem hordta le a padlásról.

A 2-ik levélben a katolikusok rohamáról ir Csiszár Árpádnak a Hármashatár 1939 évi 1-2. sz.-ban megjelent „A keresztről" c. cikke ellen. Csiszár Árpád, aki a Szamosmenti utam kisérő társa volt, velem is próbált

1939 V. 27

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

PANYOLA
939 MA 27 de
POSTAHOGYN.

Nagyságos

Dr. Sőregi János

igazgató urnak

Debreczen

Déri Múzeum

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1938.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m

Panyola 1939 febr. 7.–

Kedves Jánosom!

Esti 1/4 10 óra. Veled enyelgek ismét a „Debreczeni Képes Kalendárium" révén, mint már több ízben. Elővettem, kereszülő benne a „Bélyeg és illetékszabályzatot," hát nincs benne. Jövőre szerketsd bele. Aztán a „Légi posta" tarifa sincs benne. Ez nyan rám nem tartozik, csak észrevettem.–

Egyéb észrevételeim: Szerkesztő, ~~első~~ czikkei alá, irja alá a Szerk. jelzést s ne csak a tartalommutatóba jelezze. Szerkesztői mivoltát se ide rejtse, hanem előre, a cimlapra bátorkodjék odanyomatni. Elvégre Jánoskám félre kell tenni azt a túlzott szerénységet. Jövendőre így korrigálandó.

Majd, ha időm lesse rá, lehet később e levélben, vagy másban írok a kalendárium közleményei kapcsán egy s más dolegról, de ez nem kritika akar lenni, előre jelzem, mert magas szinvonalon álló, kiváló értekes müvolta kritikám felül áll.

Most itt utolsó észrevételem nem is észrevétel, hanem kérdés és kérés.– Kik és mily hivatali állásnak a következő urak, kiket én nem ismerek? Bot Andor, – Dr. Balog István a múzeumi cimbora-é, vagy az én táblabiró régi jó emberem? – Gulyás Pál, – Dr. Mónus Ferenc, – Király Tibor, – Juhász Géza, – Turchányi Lajos, – Dobi László, – Alkalmilag lévy jó közölni! Jövőre, nem csak egyes cikkeknél, mint most, hanem minden cikknél ott legyen ez (a költeményeket kivéve:) okvetlen, még ha a Szerkesztő tollának kell is oda irnia.–

És mégegyet. Felettébb diszérendő a „Hirdetések" helyes kezelése; nem „közzététele", hanem a „lap aljára" szorítása. Egy nivós, városi kiadvány, még ha kalendárium is, pedig sokkal több ennél, irodalmi, történelmi és kulturhistóriai évkönyv, sohasse lehet ipari és kereskedelmi cégek össze-vissza (szöveget megszakító) depóniája. Úgy emlékszem ez régen is így volt.

Nagyon ügyes, helyes és jó egyenezért a „Lapzáró rövid közlemények" bevezetése, melyet feltétlenül a te jó ízlésednek és invenciózusságodnak tulajdonítok.

Hogy a sablonos és immár gyötrő „Húmor," vagy modernül „Vig oldal" kimaradt belőle felettébb diszérendő. Pedig szeretem a történeti személyekhez fűződő anekdotákat.

Legyen most már elég! Úgy e nem voltál kiváncsi rá? Nekem jól esett megírnom. Úgy e megboesátod, mint előző, levelező lapra írt humoros levelem?

Nota Bene! Hát még mindig nem kerültem fel a padra, mert közbe, ofan dolgok jöttek közbe, mik sürgősségüknél fogva, szándékommegvalósításának felfüggesztésére kényszerítettek. Bizonyság rá Gál Laci, ki 6-án ment vissza Debreczenbe s kész lett volna eredeti fényképlemezeimet felvinni, nagy gondosságot igérve. Feltett dolgok azok s ha már jóvoltodból múzeális tárgyak is, postára nem bízom, alkalmilag vagy így, vagy úgy valahogy eljuttatom. – Komolyan kijelentem, hogy a mielőbbi eljuttatás feltett szándékom.

No de mivel 11 immár az óra, zárok egyelőre és fekszem, mert ma Anyu is nagy levélírá-

si estvét rendezett, sö már vigyázván, úgyba paranccsol. Mert holnap megyek Gyarmatra, egy fontos ügyben, mely et volt kedvesem rágalmazó feljelentése, ja-vára ugyan a fegyvernemi járási katonai parancs-nokság inchitott ellenem, áttévén azt Büngök elhoz, egy kritikán aluli kommentárral kiegé-szítve. Majd megtudod mi lesz az eredmény! Még csak kerdő stádiumban van. —

Szeretettel vagyok hazád s jó éj kivánás-sal, Bódi 1939évi febr.7én. —

Panyola, 1939. márc. 7-én.

Kedves Jánoskám!

Egy szusszantással ismét megtoldom leveled, abból az alkalomból, hogy mi jött ki a "HARMASHATAR" 1939 évi I-2 sz-ban ifj. Csiszár Árpádnak: "A keresztről" megjelent cikkéből, tanulmányából. Hát az, hogy mint olvashattad a "Szatmár és Bereg" mátészalkai ujság f.é. márc 5-iki IO-ik számából/: mint mondottad ez nekedjár:/ hivatalosan lederengoltatott s agyonbunkóztatott. Nem tudom, de biztosan olvastad a feltünő módon közzétett tiltakozó és helyre-igazitó nagyhatalmasságu cikket, melyet a "Kölcsey Irodalmi és Köz müvelődési Egyesület" a "Hármashatár" szerkesztő bizottsága tett közzé elsőben e helyen, majd külön levélben is megküldvén az egye-sület tagjainak. Gondolom, a "Hármashatár" is jár neked. Ha nem jár elég, kár. Azértan rendeld meg mult évi folyamát is, azt hiszem meg-kapod s prenumerálj ez esztendőre is. Ha a hirhedt számot nem tu-od megkapni elolvasásra elküldöm neked. De tudom, hogy ifj. Arpád barátunk, feltárta neked a kapott sebeket. Nem is folytatom tovább Megértesz ebből engem. Nekem végtelen fáj, az "Actio catholika" ez ujabb Molnár károly által vezetett trükkje. Csak arra volnék ki-váncsi, hogy az egyesület tagjainak, notandum béne a "Hármashatár" előfizetőinek hány %-a katholikus? De mit keseregjek? Csodálko-zom rajta, hogy Streicher alispán, mint lutheránus ember s jó dr. Kincses Endre barátunk is igy ugranak Molnár-Ortutay parancsszó-ra. Hát hol a gerincz ?! Bármennyire sérelmezték is ellenoldalról egyszerüen el kellett volna tekinteni felette, nagy simán. Nem is az olvasóközönség botránkozott meg ezen, annak fel se tünt, hanem a róm.kath. korifeusok. Port verni, gravaminális politikát felsőbb supremáciával folytatni, minoritásukban mindent majorizálni nem restellik még a Kölcsey égisze alatt sem. Plusz, cum disznóság! Most zárok, adandó alkalommal egy lehellettel tovább, Sárossy Gyu-la módjára s az örök igazság parancsolatjára. — Szeretettel üdvözlem! Ölellek. P. 939. márc. 7-ei 10 óra Bódi

113/I. Szeretném, ha az „Határmashotár" lapjain te, az irodalmi rovatelőzetben harcrápelnál a kérdéshez. De te se érzed minálunkra; de meg annak úgy is kárpótlását építkeszel, hogy tudjátok, hogy azért te másutt is eltudod helyezni és ugyanúgy hasznos

minden körülményben!"

Irodalomtörténeti babérokra egyáltalában nem pályázom. De le merem irni meggyőződésem kijegecesedett szavát: Mi nagy szatmárvármegyei költőnk, politikusunk, aranytollu főjegyzőnk a tekintetes téns s nemes vármegyénél, volt diétai követünk, a kiváló szónok, az első nagy magyar kiméletlen bárdos, igazságszóló ~~xxxxxxxx~~ irodalmi kritikus, a mi hymnuszos lelkü Kölcsey Ferenczünk örök erkölcsi tartalommal s faj magyar hazaszeretettel megirt "Parainésis"-e után ós óta senki nem használt többet a magyar fajiság és öntudatositás érdekében, mint ő, mi kedves, piros pozsgásában is szelid arcu, mosolygós beszédü, magyar lelkét felénk, a közvetlen egyszerü beszédben kisugároztatni tudó Móricz Pali bátyánk. Azt se felejtsük el Jánoskám, hogy e megállapitásom igazságának 100%-os alátámasztásául, -nem ez teljesen mellőzhető, - későbbi történeti regényirói, minden nagyrabecsülésünk-megérdemlő irói gárda, csak epigonja lehet neki. O uttörő, nemes hagyományok, igaz magyarság irásban megrögzitője vala, maniatikus fajmagyarsággal, az elkallódó magyar mult emlékeit a sivár jelenbe átmentő irásbeli készségével, nem, magyar fanatikus extásisával. Magyar fajiságunk e nagy olympiai iró, küzdve harcoló, áldozatkész bajnoka glorioláját nem kivánom további fénysugarakkal gyarapitani. - Megnémulok, hallgatok !

Ellenben megnyitván számat, arra kérlek, hogy ez embernek, Móricz Pálnak irodalmi levelezését vásárold mag a Déri Muzeumnak. Azt hiszem, potom áron megveheted. Gyorsan, mig el nem kallódik s tüzgyujtó sorsára nem kerül. Többi: kiválogatása, szortirozása, te böles belátásod s kiváló szakértelmed és fáradhatlan munkásságod tárgya legyen, a vele s velünk rokon lélek egységében, .mindent a magyarságért.!

Ez excursiót bocsátsd meg Jánoskám! Ez csak ugy jött alkalmilag, de mint ilyet is, szivedre zárom, fajmagyarságodra bizom.

Szeretettel téged körülölelve, vagyok tiéd, áldást kivánva minden te munkáidra,

Panyola, 1939 március 20-án.

Markalfódi

Kedves Jánoskám!

Május hó 26-án kelt leveleddel beförted az én pünkösti körpöntő irási tevékenységemet. Én is, Anya is nagy örömmel olvastuk kedves soraidat.

Hogy sokáig hallgattál, tudod eleve megbocsátom, ha megírom is, hogy szeretném hangodat hallani. –

Örülök, hogy új és fényes lakásba vándliztál át. Hát kellett és illett is egy igazgató urhoz. De annak még jobban, hogy boldog reménység táplál benneteket, hogy kis fin érkezik a házhoz. Ez már rég kellett volna. Ki lép az apja örökébe, ha nincs fin? Imádkozom érette: ezt adjon a jó Isten!

Könyvtárpakolással a költözés dupla becsés, tenger baj. Nincs elég, hogy drága pénzen veszi meg az ember a bajt, a könyvet, azt a sok holt, mégis beszélő ólombetüt. De nem szidlak, hisz én is ebbe a hibába beledzek. Hát még ha megnyerném a fönyereményt. Csóta, akszony asztalos szidna sorba, stb.

Hogy nem politicálsz okosan, tudod! Józsi ságor, ez a fölégoltalmi intéző, hogy ne égette volna el magát a pártért is, de meg Ferenczy Tibor barátja ért?

Dén György unszenn! Az Eskönyvből, felujítottam historiáját. No de ha már ef is van, arról szó se essék, hogy ugári sza-

badság ne legyen!

Szétéd Anyu szabadságolja magát, se szó, se beszéd egy-kettőre: via Debreczen. – Lelkére kötöttem okvetlen látogassonmeg addig is míg levelem odaér. – Nem iran, ő úgy is elbeszéli utja okát.

Hát fámoskám Ruthénia ide-oda! Hál Istennek ezért is! De a Késmárki szellő fűfölésével s a nagymajtényi sík pázsitos illatával telj és, a többiekről nem is szólva, – a magyar Tiszapart levegője. Mi lúszpük itt szintén: az felvidékunk, a tótfölddel, Szlovákiának esufelt országgal vissza kell jöni rövideren és pedig vér nélkül, csak attól félek, érte nagyon belénk harap Hitler!

Magunkról irjak!? Ott lesz Anyu! Elmondja az neked, csak szögd hallgatni. – En csak annyit, hogy most régi méhészeti terveim éledtek újra ben nem. Mi kerül megvalósitásra!? Ki tudja. Tervhez, zseb is kell jó nagy.

Bocsáss meg a kusza irásvetésért, meg azért is, hogy tetemre mertelek hívni. De sietni kell, most van egy kis kynk időre, vendégbocsátás és alkonyati méhészkedés között.

Végezetül csak annyit: Mizerem ide Firges-muzeum György oda, lábod

se nem ide, se nem oda, hanem Panyo-
la felé lépjen, ha jő a nyár, vagy a ko-
ra őse.

Restellem, hogy az Attila sirjáról,
Cegámolót nem tudokadni, de ló-
mizeria mi att még nem tudtam
a szorókertbe kirándulni. Egyéb-
ként az idő fogósára vísszagondolva,
azt hiszem, nagyobb változás nincs
remény régünk e kincstára kör-
nyékén.

Kedves feleségednek kezeit
csókolva s áldott szakadulást ki-
vánva neki, kisdárikát üdvözöl-
ve, téged igaz szeretettel ölel-
lek és várván-várlak.—

Ha pénz lesz!? Lehet ad-
dig még meglátogatlak! Ha
az asszonynak lehet, miért ne
lehetne nekem?! Pénze nem kivá-
nom, hogy e czélra kalamitás érjen,
quod Deus avertat!

Szeretettel, mégegyszer ölel

Panyola 1939 juni 3-án 3/4 6 esti ön

Bódi

takorózni, de én ebben a vonatkozásban őt nem instruáltam. Ezt megirtam a Hármashatár szerkesztő-bizottságának is.

A harmadik levélben az általa is jól ismert és buzgón olvasott Móricz Pál iróval foglalkozik és javasalja, hogy irodalmi levelezését vegyem meg a Déri Muzeumnak.

A negyedik levél vegyes tartalmú: az 1939-es ásatást el ne mulasszam; a Felvidék visszatérésében hisz; méhesét feljavitja; lehet, hogy felesége után ő is ellátogat Debrecenbe; az ásatás helyén változás nincs.

A 2-ik levélben emlitett Hármashatár a mátészalkai Kölcsey Egyesület irodalmi és közmüvelődési szemléje. Évente 10-szer jelentmeg. A szerkesztő bizottság elnöke maga Streicher Andor alispán volt; a fel. szerkesztő Kerekes Imre. Ifj. Csiszár Arpád cikkében ilyenek olvashatók: „a keresztnek, mint szent szimbolumnak a keletkezése a keresztyénségtől független". „Az evangéliumokban a hangsuly sehol sincs a keresztén." „A keresztkasználatának kriteriuma – nem annyira a vallás vagy felekezet, mint inkább a fajiság." „Nem lehet tehát vallási kérdést csinálni a keresztből."

Ez a cikk a katolikus közönség felháborodását váltotta ki. A szerkesztő bizottság a fel. szerkesztő hanyagságát azzal is próbálta enyhiteni egy nyilatkozatban, hogy Csiszár a Szamosmenti kutató utamnál az én munkatársam volt. A „Hármashatár" 3-ik száma leközölte dr Lengyel Sándor cáfoló tanulmányát, a lap szerkesztőségébe pedig beválasztották Molnár Károly prépost-plebánost és dr. Kincses Endre ref. lelkészt, hogy a fazóirat következő számaiban ilyen disszonans hang bele ne vegyülhessen. – A szóban forgó nyomtatványok és levelek az én múzeumi Naplómban 1939 márc. 6-nál vannak összegyüjtve. (Ltsz I 611/1939). U.i. jegyzem meg, hogy Csiszár inkább neverhetné magát a Roska Márton tanitványának, akit hallgatott az Egyetemen.

Az alábbi lev. lapon 1939 VIII. 16-kelettel Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyző sürgeti a IX. ásatás Kezdő napjának körlését „most most igen nehéz munkásokat biztositani" irja. Aug. 16-án irott aug. 21-ikét napjelölő értesitésem a körjegyző lapját keresztezte.

Kedves János bátyám !

Alispán Ur Méltósága arról értesitett, hogy még e hó folyamán a panyolai tiszai ásatások tovább folytatódnak és utasitást kaptam arra, hogy lo napra naponta lo munkást biztositsak. A munkálatok megkezdéséről Tőled kapok értesitést. Mivel ez utóbbi még nem érkezett hozzám, kérlek légy jó azt velem közölni, hogy a munkásokat biztositani tudjam, mert most igen nehéz munkásokat biztositani. Alispán Ur a munkások bérét segélyként kiutalni kilátásba helyezte.

Varva válaszodat, készséggel állok bármikor rendelkezésedre

szivélyes üdvözlettel:

Nábrád, 1939 VIII/16.

főjegyző

SOMOGYI ZSIGMOND KÖRJEGYZŐ
LAPJA NÁBRÁDRÓL.

A következő 8 oldalas levelet Bódi barátom ismét négy irben: 1939 VII. 6., VII. 21., VIII. 14. és VIII. 18-án irta s elutazásom napján kaptam meg.

Az első levélben melegh hangon gratulál Péter-Pál napján született kis fiamhoz. Aztán jelenti, hogy a Zsarókertben partomlás nem történt.

A második levél szerint VII. 18-án Munkácson járt lovaiért, a tiszahátí réven át utazott, de a Zsarókertbe nem tudott eljutni. Igyekezzek az ásatással, mert a nyári aszály után esős ősz jöhet.

1939 VIII. 16

Nábrád község előljáróságától

Jegyz... rt.

2o 97 szám

193.9. kig.

LEVELEZŐLAP

Nagyságos
Tekintetes Dr Sőregi János Urnak

muzeum igazgató

I

Panyola, 1939 jul 6.

Kedves Jáneskám !

Nagy örömmel vettem julius I-én kelt leveledet, melyben kis Jáneska fiad születésének örömhirét közölted velem. De nemcsak én, hanem Anyu is felettébb örvendett neki. Elmondtam, lám, jó a jó Isten, hogy ezt a becsületes szintiszta magyar fajtát nem engedi kipusztulni fiuörökös nélkül. Igaz azt is mondtam Pe- tőfivel: "Debuisset pridem !", de hát igy isnagyon jó és igaz ö- römszerző e kis legénynek jötte. Adja Isten, hogy élő, szépen nö- vekedő s mind több-több örömet szerző legyen számotokra s titeket is tartson erő, egészségben ő szent Felsége, hogy felnevelhessé- tek, nemcsak, hanem a hozzáfüzött remények boldog bételésében ad multas annos örvendező legyen a szivetek.

Kedves feleségednek, a drága jó Nagyságos Asszony- nak pedig kivánok kitartást, türelmet s szivbéli odaadást e drá- ga kis peronty dajkálásához és fölneveléséhez. Ha Debreczenbe tévedek, tisztességet teszek az én kis Jáneskámnak.

A jöttével házatokat betöltő boldog öröm napja ne alkonyodjék le soha. Ezt kivánom tinektek szivem szerint.

Más dolegra térve ! Hogy levélsorozatommal jól esett neked szórakozni, megelégedéssel tölt el. Különösen pedig

hogy Kalendárium kritikámért nem támadtnehézményezés szivedben irántam.Tudhated,hozzád irott minden sorem a szeretet és jóakarat diktálja.

Egyébként a nyáron,alkalmilag a Zsarókertbe szétnézek s munkahelyednek miként állásáról rövid jelentésben beszámolok, bár enélkül is elgondolhated,következtetve immár egy esztendő idő járásaából,hogy ott semmi lényeges változás,munkásságodat elősegitő partomlás nem történt.Ezt helyszini szemle nélkül is,hallomásból eleve közölhetek veled.

A Nagyságos Asszonynak kezeit csókolva s feleségem csókjait tolmácsolva,szeretettel ölel,yeletek együtt örvendező hived és szerető barátod,

Panyola,1939 julius hó 6-án

Bódi

Kedves Jánoskám !

Julius I8-án Munkácsra mentem a levaimért.A tiszaháti réven keltem át menet és jövet.Tarpáig tengelyen,onnan autobuszon tettem meg az utat s ugyanigy vissza,I9-én. Visszajövetelem alkalmát akartam felhasználni a Zsarókert -Attila sirja megtekintésére,de itt le nem irt okokból e jó szándékom dugába dőlt. Bocsáss meg e hallatlan közönyért.

III.

Egyébként magamban sokat elgondoltam s Anyunak mondtam, vajh,miker ir már János? Múlik a nyár,vagy szokás szerint őszre vár? Igy magamban;Nem kommendálom neki,mert e borzasztó nyári szárazság,sőt aszály után,attól félek esős lessz az ősz.

Szerettettel köszöntve ölellek

Panyola,1939 jul.2I. Bódi

Kedves Jánoskám !

Ismét egy toldás,hiradás. Aug I3-án estére jött Józsi Sógor Debrecenből autóval,de nem a maga emberségéből,ha nem a Károly bácsi veje,Viki jóvoltából,ki saját autóján és saját vezetés alatt jött felesége és két kis gyermekével látogatóba. Vasárnap este indultak is vissza.

Ez alkalomból sokat emlegettünk.Kérdezte Józsi miker jössz hozzánk. Nem tudtam mondani. Kilátásba helyezte,hogy ha szept.derekán jössz,ő is lejön veled. Mondtam neki,beszéljen veled,anélkül,hogy eltervezésedből kizökkentene.

Azt meg majd elfelejtém megirni,hogy nemcsak minket jöttek megnézni,hanem a panyolai uj fenyőfahidat is,melyet a komáromi IOI-es hidász zászlóalj épitett a Szamoson, arévbe, a hidas helyére. Hatalmas és magas fekvésü alkotmány,hadi hid,

IV.

s már pár nap mulva kész is lesz. Filmet tehát a szokottnál több bet hozz magaddal. A rév is fennáll még a közlekedés folytonosság szempontjából. Lejebb tették a katonák vagy 200 méterrel. De ha a hid kész s forgalomnak átadatik, a hidas közlekedés megszünik. Szervusz !

Panyola, 1939 aug. 14.

Bódi

Kedves Jánoskám !

Ma este nagy örömmel vettem ajánlott leveledet, melynek látásából már tudtam, hogy jössz! Több már mint két hete, hogy fordultak hozzám kéréssel s kérdéssel, igaz é hogy jössz, mert Szaniszló Pistának, mások szerint Vas Imrének kiadtad a parancsot munkások felfogadására. Persze megcáfoltqm ; Lehetetlen hogy én azt ne tudjam előre, ha jön az Igazgató Ur ! S el is hitték nekem. Most vasárnap aztán Somogyi Zsiga főjegyző is nálam lévén kérdeztem, mi igaz van ebben a hirben? Közölte velem, hogy ő az Alispán Urtól kapta a szokásos értesitést, a szokásosak felől, de még jöveteledről nem tud. Igy tisztába volt előttem a helyzet, hogy küszöbön állhat jöveteled.

Ily hirharangozás után elképzelheted, hogy megörültem leveledenek, hogy csakugyan jössz. Este a Szövetkezetben véletlenül találkoztam Szaniszló Pistával. Mondtam neki. Mondja: Tud-

IV.)

ta,mert őt hivatta már a Főjegyző IO munkás beállitása végett. Kérdeztem kik azok? Elsorolta. Megvallva az igazat nekem nem tetszett a névsor.De nem széltam rá semmit.De megmondtam neki, hogy csak 8 munkás kell,mert kettő Szőke,meg a fia. Azt is mondtam neki,hogy a te Király Bertidnek Szamosvégről,ki unicum mivoltában kedves embered s az öreg néh. Krupinak mélté párja,benne kell lenni a bandában,mert te nem engeded. Aztán kérdeztem:Hát Baranyi Károlyt bevetted-é ? Azt sem. Hát ennek a két embernek mondám benne kell lenni,mert ezek kipróbált és kedves emberei az Igazgató Urnak s igy voltakép csak 6 ember kell. Pista nagy immel ámmal vette tudomásul. Majd kérdtem.Mennyi napszámra gondolsz? Ugy beszéltük meg 3,azaz Három pengő. Mondtam paszuly sem lesz abból.De hát igy meg ugy keresnek,ennyit meg annyit a hid töltése kubikolásánál. Hm! Hát ép te vagy az aki nem tudod hogy aki kubikol annyit keres amennyit dolgozik,mert ott nem napszámról,hanem kihányt köbméter öl földről és annak felhányásáról van szó,mig itt ellenben csak sikálgatásról s Tiszába hányásáról.Itt csendes lassu a munka s rövid napi tartamu,mig ott pitymallattól késő estig tart s hajrával megy,mert az átlag napszámon felül többet csak igy kereshetnek. De hát ha ti ezt elérni akarjátok,miért nem mentek oda? Légy nyugodt ember lesz

VI.

nélkületek és rajtatok kivül is,akár 50 is,hisz ugy sines most mit csinálni. Ő azt tudja,de igy gondolták. Hiába! Azt az Alispán Ur nem engedélyezi,mert az aratási legnagyobb napszám ugy tudom,hogy csak 2 P.40 fill.volt. Meg aztán a katonai kincstár sem fizetett Nagydoboson az óriási faanyagot a hidhoz kirakó napszámosoknak,mi pedig szintén nagy munka volt.mint 2 P.40 f.-t,melyet azonban nemcsak kirakni,hanem teherautók sorára kellett rakni. Mindezeket nem időtöltésből,vagy szórakozásból irom neked,hanem bosszuságból,mert hallatlan bánt az a szemtelen vakmerőség,el szinte a zsarolásig,amit Szaniszló Pista kifejt azon a réven,hogy ő a főmester és a vállalkozó,helyesebben: bandavezér ebben a dologban. Megmondtam neki:Ne beszéljetek a levegőbe,mert hoppon maradtok,jó lesz,ha I p.40f-t,vagy legfeljebb I P.50 f.-t kaptok.Mondom,különben a dologba beleszólásom nekem nincs. Hátmondta azt neki egy cimborája,hogy ezt nem kapjuk meg,de mondta a Zsiga irodájában dolgozó gyakornok öcsese is,ki már Szamosfalvi András,névmagyarositva,hogy ez nem megy keresztül. Meg azt is mondtam neki,nemcsak itt ásat az Igazgató ur,hanem egész év folyamán sok másutt is s igy ő is tudja az átlagos napszámmunkabért. Tudom,hogy ezért szidnak ők, de meg kellett mondani a fenti okból,de anélkül hogy a napszám kérdésben akár téged,akár Zsigát,akár a Birót irányitani

akarnálak. Mindezeket a dolgokat jónak láttam a jövőt illetőleg bizalmasan előre közölni veled, hogy tudd a manővert. Prsze ez a közlés elmaradt volna, ha nem találkozom véletlenü Szaniszló Pistával.

Na de már fél II az óra, egyelőre zárok. Mit még irni akarok azt megirom hajnalban s az könnyebb része a dolognak, mert bosszuságmentes. De ne ijedj meg, nem rád haragszom, hanem a szociális gondoskodás folytán megnövekedett népi szemtelenségre. És még épen a Szaniszló Pista részéről, kit nem is illetne ez a munka, mert ő nemcsak földmivelő, hanem mint iparos, mint kerékgyártó is keres, szépen. Folytatásig szervusz ! Bódi.

Kedves János! Indul a folytatás ma I8-án reggel ötkor. napszám kérdés után essék szó a fuvarról is. Hát Károly de Baranyi már régóta s ajelenben sem bir lófogattal, tehenszekeres lett, s igy nem mehet eléd. Erre tekintettel s hogy veled lehessen és élvezd, gondoltam arra, hogy be kell venned a munkások közé, ha csak ráér és nem derogál neki, minek egyikét sem hiszem. Fuvarosod azért lesz Szabó Imre, vagy más, ki I9-én, szombaton délután a fél négyes vonatnál okvetlen várni fog. Légy tehát okvetlen nyugodt, szekér várni fog.

Ami pedig hozzánk szállásod illeti, az csak természetes. Légy nyugodt, mindketten a legszivesebben várunk és szeretettel

VIII.

fogadunk, nemcsak szombat éjszakára, hanem az egész időtartamra, mert most a vendéghálé teljesen rendelkezésedre áll. Az idő hogy fog szolgálni, ki tudja azt. Szerda és csütörtökön, meg az éjjel is legnagyobb részben esett az eső, minekünk hál Istennek.

Somogyi zsigaaz éjjel jött elő Uzsokon voltak egy napig kulturvonattal. De ma bizt megteszi a szükséges intézkedéseket s s a napszámosokat előállittatja. A Panyolai Bankban lévő pénzről nem kell gondoskodni Zsigának. Kifizeti azt Gál koma itt helyben, megérkezésedkor, az általad kivánt összegben.

Na Jánoskám azt hiszem fentiekben mindenről tájékoztattalak. Siettem a levélirással, hogy ma indulván a postával, holnap r reggel indulásod előtt kezeid közt legyen.

A viszontlátásig is szeretettel várunk Anyuval egyben

Panyola, 1939 augusztus 18-án reggeli 6 óra.

szeretettel ölel:

Bódi

NB ! Anyu a kovászos ugorkát már tegnap este elkészitette számodra s egyebekben is nagy készülettel siet segitségedre

Az aug. 14-én kelt harmadik levélben a komáromi 101-es hidász zászlóalj által épített új pannyolai fenyőfa hidról ír. Ezt a magas hadi hidat a hidasjárás helyére vakták le.

A negyedik (aug. 18) levél a munkásszerzés, a napszám megállapítás ügyes-bajos körülményeivel foglalkozik; Szabó Imre fuvaros fog várni Fehérgyarmaton.

A mellékelt levelek hűen igazolják, hogy az, évenként ismétlődő ottani ásatásaim, magatartásom és működésem folytán annyira beleolvadtam a falusi társadalom életébe, lelki világába, hogy szinte lehetetlen volt a szakkutatás ténye mellett ki nem venni a részemet a köznapi események örömeből, gondjaiból és bosszúságaiból egyaránt! Amikor barátságos, terített asztalukhoz ültettek, vetett ágyat adtak, kényelmemről gondoskodtak, minden vonatkozásban kedvemben igyekeztek járni, ugyanakkor eldicsekedtek örömükkel, kitálalták bosszúságukat, elpanaszolták bánatukat! Nem kutató régész-vendég voltam a faluban, hanem szeretettel elhalmozott családtag!

1939 nyarán a Déri Múzeum képes nagy Vezető-jének megírása, nyomdai munkája hatalmas munkateljesítmény volt, de aug. 18-ára annyira előre haladtam, hogy élutazásomat elő tudtam készíteni. Beszereztem a szokásos élelmiszert, felszerelést, aug. 19-én egész délelőtt pakoltam, a múzeumi kasszából magamhoz vettem 100 P-t és 11^{53} kor a gyorssal indultam Nyíregyházán keresztül.

UTAZÁS A IX. PANYOLAI ÁSATÁSRA.
KIKÖLTÖZÉS A TÚRTŐI PALAJRA.
1939 VIII. 19–20.
SZOMBAT – VASÁRNAP.

Kiadásaim:

Szalonnafélék vitéz Gábor Lászlótól	8·87 P.
Csemegeáru, élelem Tisztviselők boltjából	13·— P.
Ujedény, ebéd	4·— P.
Aszpirin	0·72 P.
Autó az állomásra	2·— P.
Hordárnak	1·— P.
II. o. félárujegy Fehérgyarmatig	5·80 P.
Személy podgyász díja	4·06 P.
Ömesen	39·45 P.

Mikor kiértem a nagy állomásra és a porronon Szűk Ödön postaigazgató bátyámmal és Lengyel Zoltán hadbiróval beszélgettem, a Gázgyáron túl kb. 200 Gólya kerengett, majd Kelet felé irányt véve elhúzódtak. Költöztek.

Mikor Nyíregyházán túl Nyírmedgyes tájékán haladtunk, vonatunk zuhagó eső alá futott, mely kitartott Fehérgyarmatig. Itt már az eső elcsendesedett, csepergésre váltott át.

Mivel héres-neves törzsfuvarosom lovait elvesztvén tehenes lett, azaz Baranyi Károly levitézlett Szabó Imre két jó lóval jött értem. Csepergő esőben tértünk Panyolára. Nábrád után szemembe tűntek a beregszászi hegyek kéklő hátai. Felsóhajtottam az Istenhez! Ezek visszatérését is megértem! Most már a panyolai Tiszapartról magyar és nem cseh hegyeket fogok látni! Üdvözöltem a panyolai templomtornyot is!

Hiába volt elázva a falu, olyan jól éreztem magamat benne! Szarka Boldizsár és felsége

ezuttal is igen kedvesen fogadtak, együtt vacsoráztunk. Utána öreg fényképeket nézegettünk. Szarkáné anyai nagyapja 48-as honvéd tiszt volt. Egy fia mellére csüngő bajuszt viselt. A fényképeket érdemes volna lemásolni. Mutattak egy szabadságharchori zászlódarabot is, melyet szívesen eladnak a múzeumnak. Magas aranyszálú himzés van rajta. A vendéghálóban feküdtem le.

1939 aug. 20-ára virradó vasárnapreggel fél 8 órakor keltem fel kitünő alvás után.

Mivel Debrecenben nagyon kutyafuttában ment a pakolás, csomagjaimat rendesen átpakoltam. A magammal hozott 1/2 liter barackpálinkát Bódi bátyámnak ajándékoztam, magamnak a Hangyaboltban vettem másikat és 2 liter bort. Elég ecetes ugyan, de nem volt más.

Reggeli után aug. 23-án született Sárika kis leányomnak írtam gratulációt, 11-ik életévét tölti be, Zoltai Lajos bátyánknak pedig az aug. 25-ki nevenapjára.

Míg az üdvözlő leveleket írtam, az idő teljesen kiderült és 1/2 11 órakor meghúzták a kis templom harangjait. Bódi bátyánk seldelte a szent kenyeret, mert új kenyérre fognak áldozni. Nézegettem az ezüst serlegeket és kannákat. Az egyik egy XVII. századi erdélyi típusu serlegnek látszott, a másik fiatalabbnak.

Templomba menetel előtt beszélgettem a kurátor úrammal és a bírával, kivel megtárgyaltam a munkások ügyét is. A munkások magas napszámot szeretnének, a nagy spekuláns Szaniszló István zavarja mindég a dolgot.

A parókia tornácáról kb. 50 Gólya vonulását láttam Dél felé.

Kitünő vasárnapi ebéd után 1/2 3 órára megjött Szabó Imre favarosom. Az alacsony,

XIII.

A IX. ÁSATÁS.
1939.

I. TEKERCS 1. VIII. 20.
RÉSZLET A TÚR-BÓL, A FA-HÍDTÓL LEFELÉ NÉZVE.

I. TEK. 2. VIII. 20.
FAHÍD A TÚRON PANYOLA ALATT.

I. TEK. 3. AUG. 20.
VIRÁGZÓ VÍZINÖVÉNYEK A TÚR VÍZÉN.

I. TEK. 4. VIII. 21.
KILÁTÁS A TISZÁRA A HOLTTÚR TORKOLATÁBÓL KISAR FELÉ. BALRÓL A TÚRTŐI PALAJ.

I. TEK. 5. VIII. 21.
UGYANAZ, MINT ELŐBBI MÁS NÉZŐPONTBÓL.

I. TEK. 6. AUG. 21.
A ZSÁROKERT TISZAPARTJA, A HOLTTÚRTÓL LEFELÉ, HOL AZ ÁSATÁS FOLYIK.

rövidnyakú magyarral felpakoltunk. Jó lovaira magam is büszke voltam a Baranyi „emelős táltosai" után. A falusiak csodálkozása mellett vonultunk ki a faluból a Tisza felé.

A Túr partján 3 fénykép felvételt készítettem: egyet a folyóról, egyet a fahidról és egyet virágzó kákáról (133. oldal 1–3.)

A fahid előtt új csőszkunyhát találtam, benne az öreg Józsi bácsit, a panyolai pap volt kocsisát, mint csőszt. Elbeszélgettem vele,(+) aztán a megszokott dülőúton haladtunk kifelé. Már messiről boldogan üdvözöltem a Zsaró-kert feldomborodó fáit! De mikor a tiszai töltésen keresztül mentünk, azonnal észrevettem, hogy az én öreg Szilfáim eltüntek! A gazdája kivagdalta őket, nehogy a meredek parttal beszakadozzanak a Tiszába! Mivel nagyon össze barátkoztunk, sajnáltam elmúlásukat, baltával erőszakolt halálukat, mert ezt tátogták rám búsan a csobakgödrök: a kegyetlen embert...!! De ha egy folyóparti fa gyökerestől, földestől bedől hullámsirjába, ez szerintem a Természet rendje és a faősök sorsa szerint való természetes halál, mi felett nincs kivel tusakodni...!! Békülékeny lélekkel veszem tudomásul!

Így eltünődve tekintettem körbe a tájon, mi után a szekérről leszállottam. Sehol egy lélek! Sehol a parton egy csónak!

– Hahó, Szőke bácsi! – kiáltottam a Tiszába, mintha az öreg viziember volna, aki a part alatt leselkedik egy kövér Patykára?!

A második kiáltásra egyszer csak megjelent az öreg csillagó kékszemeivel! Azt se tudtam honnan tűnt elő, a mederből, egy bokorból vagy a földalól, mikor elég jó szinben rám köszönt.

– Hát a csónak? – kérdeztem mindjárt,

(+) L. 146 old. I. TEK. 14.!

mire elpanaszolta, hogy a csolnakját ellopták, de nincs baj, mert csolnakat vár.

Kezdtünk a szekérről mindent lepakolni mikor a panyolai rév felől közeledett a csolnak. Megnyugodtam, átkeltünk a palajra. Egy homokpadkán, kb. 50 lépésre a vízszéltől fiatal lombos nyárfabokrok közt kerestünk tanyánknak helyet. Aztán neki vetkeztünk és felütöttük a sátort. Ez a munka és az elrendezkedés egészen estig eltartott.

Akkor besétaltam a Tisza vizébe, jobb és balkezemmel egymás után 3-szor szórtam fel a vizet a Vizisten tiszteletére, újjongva adtam hálát a boldogságért, melyben újra részem van:

– Dicsőség és hála neked Örök Természet, hogy ismét kebeleden lehetek!!

Az este ugyan hűvösre vált, de azért megfürödtem. A füzes felett megjelent az első Gyurgyalag-csapat. Lehettek 30-an. Úgy örültem az ismerős hangoknak, hogy ki se mondhatom!

Két bagaly is szálldosott később sátorunk felett. Bizonyára Erdei fülesbaglyok voltak. A sötétben már csak nagyságukat vehettem ki.

Vacsorára szalonnát sütöttünk. Előtte-utána a szokásos itókával ízesítve a falatozást. Az öreg Szőke ilyenkor érzi jelenlétem nem közönséges előnyeit! Ma különben is jó napja van. Ajándékul megkapta tőlem a nyárára megígért vadonat ócska bürsipkát. Örült neki, mert bizony igen hitvány sapka lapult most is a fején!

A tűznél elbeszélte, hogy a ruthén föld megszállásakor mennyi halottat hozott a Tisza! Volt úgy, hogy 4-5 halott jött egyszerre. Vásárosnaménynál fogták ki őket, koporsóba tették és eltemették. Egy hullának 220 cm hosszú koporsó kellett. A tavasz óta Szőke bácsi nem is ivott Tisza–

vizet. Ma elősör szánta rá magát.

Sok minden szóba került. Megtudtam tőle, hogy a Baranyi Károly lovát „herceg-üszög" = futó tályog ölte meg 24 óra alatt. A szarvasmarhát 8 óra alatt elpusztítja.

Mikor egyszer arról volt szó, hogy Baranyi nem igyekszik, lusta, csak egyre szegényebb, míg más vagyonában gyarapodni szokott, azt felelte rá, hogy „körmetlen macskának nehéz fára mászni!" – Szőke szerint az neki a baja, hogy mindig „kutyatarisznya" van a nyakába akasztva. Szőke megmagyarázta, hogy a kutyatarisznya annyi, mint a semmi! „Az ü szájába sohase lesz delejtűs pipa, mint amilyen egyszer neki vót"! – sajnálta le a mihasna embert.

Alig fogtunk a falatozáshoz, Nyugat felől lassú mennydörgést hallottunk és távoli villámlások fénye lobbant. A fiatal nyárfa vesszők kövér levelei összeverődtek, tapsikáltak a közelgő felhők első szellő-leheletére. Megértettem én is az üzenetet, bevonultam sátoromba. Mire Szőke bácsi is a félerez alatt elkészítette a maga vackát, figyelmes és lassu kezdéssel megeredt az eső, de csak halkan szemergett..... Az ilyen esőzésnek csodálatos altató hatása van, valóságos bűvölő dal ez, melytől egy kettőre elnyomott engem is az édes álom.....

A IX. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA 1939 VIII. 21. HÉTFŐ.

A PART LENYESÉSÉNEK MEGKEZDÉSE 39 M. HOSSZÚSÁGBAN.

Kb. 1/2 5 órakor ébredtem fel. Szőke bácsi akkor már munkában volt. Fát szerzett az asztaldeszkalap és a lóca lába részére.

Az ég borongós volt egy kicsit, de biztató. Sátoromból kiláttam a Tiszára, mely most igen alacsony vízállásban van.

Szőke egy ágasnak való nyárfát hántogatott:

-Lehántom, mert így jobban meg guzsosodik-mondta.

A Hajnalt köszöntöttük egy pohár barackpálinkával, aztán egy csésze forró tea után borotválkozás és fürdés a csolnaknál. 1/2 6 órakor már lubickoltam az üdítő pompáshullámokban.

11 munkásom rendben megérkezett Panyolárál. Ezek: Fekete Berti, Szaniszló István, Kiss Miklós, Király Berti, Koncz Lajos, Simon József, Simon Balázs, Szaniszló Imre, Piros Sándor, Király Imre és Séra Sándor.

7 órakor kezdtünk munkához. 39 m hosszan a lelőhely felett kimértem azt a sávat, mely a part ferde lenyeséséhez szükséges. A munkásokat felállítottam. A régi betanultak mellé osztottam szét az újembereket.

Baranyi Károly feltűnt a láthatáron. Tavaly ősszel és az idén tavaszon katona volt. Tisza újlakon igen jól érezte magát.

Reggelizni átevezünk sátortanyámhoz, Baranyit is áthivtam, hogy egy kis nyakolájjal megkináljam. Nem volgált ugyan rá, de nekünk megfigyelésre igen alkalmas egyéniség.

Szőke bevallotta, hogy ő is járt két lóval a mult őszön Debrecenben, de nem tudott felkeresni, mert a szekerét nem hagyhatta el.

További munkánk alatt, ugy 9 óra tájon 30-40 darab Gyurgyalag szálldosott a jobbparti füzesek felett. A nagy Tarkaharkály kacagását örökösen lehet hallani. A rév felé egy Szürke gém húzott. Hallom a Cinkék éles hangját is.

Tiszaitájakról 3 felvételt készitettem (133 oldal 4-6.).

Ebéd után, 16 óra felé, mivel a lenyesési munkára még nem nagyon kell felügyelni, átjöttem a palajra fürödni. Előbb úszkáltam majd kifeküdtem a meleg homokra és hanyatt fekve beszórtam magam a legyek ellen homokkal. Ugy látszik, nem is háborgattak, mert ott az Isten tenyerén úgy elaludtam, mint sehol másutt!

Szundikáláskor még valami vers is motoszkált a fejemben, mikor a suttogó nyárfákat hallottam:

Suttogó Nyárfák közelében,
Feksem a Tisza homokjában...
Én jóságos örök Istenem,
Ki lehetne boldogabb nálam?!

Aztán gondoltam az elmállott sziklák számlálhatatlan szemcséire, melyek szőnyegként terülnek alattam és egy ember életére kinek sorsa e földi téreken a számlálhatatlan emberi sorsok egy parányi porszeme, mint egy homokszemcse a nagy palajon!

A további meditálást félbe kellett szakitanom, mert bementem a vizbe úszkálni

sarután átevezten munkásaimhoz.

A partlenyesés estére kb. embermagasságnyira haladt le. Az alsó részen egy földtorony maradt, melynek majd érdekes látvány lesz a Tiszába dőlése! Hat órakor a munkát befejeztük.

Vacsorára szalonnát sütöttünk és ugorkasalátát ettünk hozzá, mit a panyolai papnétól kaptunk.

Tutajosok érkeztek, kik a túloldalon nagy kiabálások közepette kötöttek ki. Egy ilyen hatalmas úszó alkotmány lerögzitése a meredek partba döfött vaskarák segitségével nem éppen könnyü dolog! Kemény izmos legénynek kell lenni a kezelőjének!

A tüz mellett elbeszélgettünk. A szegénységgel és a nincstelenséggel küzdő öreg Szöke ma este őszintén elmondta, hogy nincs megelégedve a mai magyar világgal. A cseheknél a szegény népnek jobb sorsa volt. Nagyobb volt a napszám, olcsóbb volt minden: ruha, csizma, fehérnemü. A só a cseheknél 1 csehkorona volt és most nálunk 42 fillér. A drágaság miatt a tutajosok is panaszkodnak.

Én a helyzetet próbáltam neki megmagyarázni. A csehek engedték, a kommunizmust terjedni, ami a birtokos osztály teljes elnyomását és a szegénység felemelését jelentette. Ezért volt ott a szegényembernek jobb sorsa. Ha egyszer Magyarságon hasonló helyzet lesz, itt is minden megváltozik.

Az öreg Szöke beszédéből az is kitünt, hogy a Felvidéken sok a baloldalnak dolgozó agitátor.

Szöke elmondta még, hogy nem régen Badalóban egy tutajt őrző szegény ruthén embert megöltek. Elvagdalták a lábbát és itt a galácsi parton eladogatták. A csendőrség azonban elfogta a gyilkosokat és szigorúan meg is büntették őket.

A IX. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA 1939 VIII. 22.
-KEDD.-

HAJNALI FÉNYJELENSÉGEK.- A LENYESÉS FOLYTATÁSA PARTTÓIG.-SZARKA BOLDIZSÁR LÁTOGATÁSA.- JÁNDI HALÁSZOK.- FÖLDTORONY-OMLASZTÁS.-A TÜKRÖZŐ HOLD KOZÁKTÁNCA.- TÁVOLI ÁGYÚDÖRGÉSEK.-

Az éjjel néha felébredtem. Hallottam a túlsó partról a tutajosok kiáltozását. Szőke bácsi néha-néha pipára gyújtott.

1/2 5 órakor fel keltem. Szőke figyelmeztetett hogy hűvös idő van, öltözzek fel. Szót fogadtam neki, felhúztam a nadrágot.

Kilépve a sátorból, kimondhatatlanul örültem a gyönyörű, tiszta időnek!

A szokásos teafőzés és hajnalkészítés után most itt ülök a füstölgő tűz mellett. Sátorom most olyan 60 cm magas homokpadkán, nyárfa bokrok között van. Hátterében fűzek sorakoznak.

Éppen a sátor megett, a bokrokon át sütkérzik a felkelő Nap, mint néhány ökölnyi brilliáns! A nagy pirtői vagy gulácsi pallaj, melyre én is települtem, árnyékban van, de a túlsó part fái lassan kezdenek sűrűsödni, mert a hajnali fény áthatol a fűzek között és a fűzek felett....

Kis ar felől egy varjú csapat éktelen károgása hallatszik. A fűzek felett magasan egy-egy Vörös rigyet. Magános varjú is károg a közelben, Cinkék, Léggyakászok, Füzikék cirpelgését hallom. Valóban gyönyörű reggel!

A falvakból ide hallatszik a csordások kondásak túlkiáltása, körben egy-egy Szarka cserreg.

Most már a bálpart is egészen világos és gyönyörűen tükröződik a sima-mozdulatlannak látszó folyóvízben.....A felkelő Nap a fűzek felé

XIV.

A IX. ÁSATÁS
1939.

I.TEK. 7. VIII.22.
HAJNALI VÍZTÜKRÖZÉS AZ ÁSATÁS HELYÉTŐL FELFELÉ.
PANYOLAI PARTRÉSZLET.

I.TEK. 8. VIII.22.
HAJNALI VÍZTÜKRÖZÉS AZ ÁSATÁS HELYÉTŐL LEFELÉ. PANYOLAI PART.

I.TEK. 9. VIII.22.
A KISTÚR TORKOLATA.

I.TEK. 10. VIII.22.
SÁTORTANYÁM A TÚRTÓI PALÁTON, AZ ASZTALNÁL SZARKA B. LELKÉSZ, A SÁTOR ELŐTT SZŐKE SÁNDOR.

I.TEK. 11. VIII.22.
SÁTORTANYÁM A FŰZES FELŐL. SZŐKE S. ÉS SZARKA B.

I.TEK. 12. VIII.22.
A FÖLDTORONY A MUNKÁSOKKAL, A PARTON SZARKA B., TOVÁBBRA A PANYOLAI TISZAI RÉV HELYE.

emelkedett, szemben a töröparttal... Három fénykép felvételt készítettem. Már csak a nagy palaj partmenti felehossza van árnyékban (141. oldal 7-9.)

Munkásaim 7 óra felé megérkeztek mind a 11-en, ugyanazok, akik tegnap is itt voltak. Fürdés után 7 órakor folytattuk a partlenyesését. 11 óra körül a földtornyot körül árkoltattam, csapórudakkal felülről és oldalról is megnyomattam. Erre a nagy földtömeg megingott, darabokra foszladozva lezuhant! Hatalmas hullámai a túloldalon méterre felcsaptak a palajra (141. l. 12)

Reggelizés alatt szekerén megérkezett Szarka Bódi bátyánk. A Zsaróból áthoztam csolnakon sátoromhoz s így együtt reggeliztünk egy kis barack pálinkával kezdve, jó füstölt szalonnával folytatva és utána megittunk egy üveg Dáridót, mert Bódi bátyánk az én számlámra 2 üveggel hozott ki.

– Jó bor – mondta – lehetne benne paszulyt főzni! –

Ebédre Emmi néni (Feketéné) kitűnő jó tyúklevest és tarhonyás tyúk-pecsenyét hozott a kedves papné asszony jóvoltából. Bódi bátyámmal együtt ebédeltünk.

– Együnk Jánoskám – biztatott – mert ha megörögszünk, az Isten minden nap egy bunkócsapást mér a fejünkre!

Az ebédből, boroczkából jutott Szőke bácsinak is. (141. old. 10-11.).

Mikor vendégem eltávozott, ismét fürödtem. Hanyatt feküdtem a vizen és le engedtem magamat jó darabon, aután kifeküdtem a selyemhomokra és élveztem az áldott Nap melegét felülről is és alulról is! Nemcsak a napfény, hanem az átforrósodott homok is szinte éget, ha belefekszünk!

Visszatérve a munkásokhoz, megnéztem az elkészült, 12 fokú földlépcsőt. Embereim jó mélyen lehaladtak a parttőben, honnan a felgyült földet estére a vízbe hányattam. 6 órakor befejeztük.

Közben Piros Albert mezőőr, ki tavaly fuvarosom volt, meglátogatott. Baranyi Károly egy kosár „mézkörtét" hozott. Adtam neki érte 2 P-t.

A panyolai emberek humorának, élcelődésének, csipkedésének céltáblája Károly. Most is valami bódult halról beszéltek. A kenderáztatástól szokták a halak megbódulni, amikor kézzel lehet kosárba szedni. Baranyi is szedhetett volna egy „összevetett kossal",

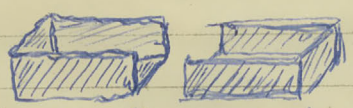

mi alatt két egymásba tolt szekérkast kell érteni, de neki nem kellett, mert neki csak az a jó hal, mit ő maga „kaparóval" fog. Állítólag éjjelente meg szokta nézni a Szamost. Ha árad, akkor hajnalban már kinn van a kaparóval. Ilyenkor semmi más munka nem érdekli!

Vacsorára gombás rántottát csináltunk. Ez ugy volt lehetséges, hogy Varga Józsi mezőőr a Túr hidjánál, szedett egy tarisznya gombát és elhozta nekem. Szőke bácsi a lepucolt gombát megfőzte, a levét leöntötte és egy lábasban szalonnát pirított. Az abárolt gombát ebbe a szalonna zsírba belekavarta és 6 tojást ütött rá s ezzel is össze keverte. Mondhatom, ki tünő vacsoránk volt egy kis ugorkasalátával!

Közben jándi halászok érkeztek. Éppen a mi csolnakunk mellett rakták ki a harcsahorgokat. Egy csolnakon ketten voltak.

Kolompos „tetőhorgot" raktak ki a palajtól befelé.

Minden horogra békát tettek és a horgot a béka lábába fűzték. Feljebb a palajon még néhány helyen kirakodtak. Azután csónakjaikat a vízben beljebb kihűtötték és magak a száraz homokon tüzet raktak. Lehet, hogy szalonnát sütöttek, de az is lehet, hogy főtt ételt készítettek. Kis tűzük olyan sejtelmesen csillogott, mintha az Isten tudná, milyen távolságban lenne mi tőlünk az a Földre tévedt bitang csillagocska - - - ?!

Mi is tűzünk mellett beszélgettünk, mely megvilágította sátortanyámat és annak nyárfa-cseprentékkel kerített udvarát, de legjobban az „ösztörü"-t. + (141. old. 10.–11.).

Talán annak a Földre szállt kiscsillagnak a hosszas nézése okozta, hogy a Szőke bácsi emlékezete is elkalandozott messze Ázsiába, az Ural vidékére, hová mint hadifogoly vetődött.

Elbeszélte, hogy egy télen hogy akart megfagyni a lába egy szoros csizmában?! Ugyanis egyszercsak a lábán megfehéredett a csizmája szára. Egy kozák vette észre a bajt. Magához szólított egy másik kozákot, és ketten lehuzták a csizmát. Akkor egy dézsában jeges, havas vizet hozattak. Szőkének abba kellett a két meztelen lábát tenni. Kis idő mulva a lábát jégkéreg

+ Cseprente = csemete fa. „Megyek cseprentét irtani" – mondják. – Ösztörü = kőcsögfa, természetes ágú csuportartó fa.

vonta be. Ezt letördelték a lábáról és Szőkének ujra a vizbe kellett a lábát dugni. Ujra jégkéreg rakódott a lábára, amit hasonló képpen letördeltek róla. A fagyat igy szivatták ki a lábából.

Bámultam az öreget: se csúz, se isiász! Baranyi szerint Szőke „nem fél ember, hanem egész ember", ami tréfásan értelmezve azt jelenti, hogy „féldecit nem iszik, csak egészet!" Erre Szőke visszavágott neki:

— A Károly esze vagy pályinkán jár, vagy kolompéron!

Magasan a holdvilágos égen egy Cankó-csapat vonult. Élénk hangjuk árulta el vonulásuk irányát: Dél felé tartottak.

A Félhold a Zsaró-kert felett gyönyörködött a tájban, úgy fél magasan! Egészen a viz széléhez kellett mennem, hogy tükörképét a Tiszában meglátthassam.....

A palaj szélén gyúfaszál nagyságú parányi halak úszkáltak. Szinte csodálkozva bámultam, hogy lehet az, hogy azoktól az alig érzékelhető hullámoktól, melyeket e picinyke lények a viz tükrén okoztak, annak a nagy égi testnek sárga tükörképe, 5-6 araszra nyúlva, aztán darabokra szakadozva, majd egyesülve --- vad kozáktáncát járta ---- ?!

Szinte beleszédültem a nézésébe! Visszaballagtam tüzhelyemhez és magamba merülten tünödtem..... Egyszer csak egy Farkaskutya szaladt felénk. Szőke felállott, elkergette. Biztosan valami nyúl nyomán futott vagy elvesztett gazdáját kereste ?! Később a füzesből, hová bekanyarodott, farkasmódra hosszan üvöltött...! Azt hittem, valamelyik Jack London-regényt olvasom!

XV.

A IX. ÁSATÁS.
1939.

I. TEK. 13. VIII. 22.
A KÖRÜL ÁSOTT FÖLDTORONY A BUKTATÁS ELŐTT.

I. TEK. 14. VIII. 22.
VARGA JÓZSEF MEZŐŐR A TISZA PARTON, A ZSARÓ-KERTBEN.
(L. 134. OLDALON!)

I. TEK. 15. VIII. 23.
A FÖLDTORONY LEDŐLÉSE UTÁN A LENYESÉS TOVÁBB FOLYIK.

I. TEK. 16. VIII. 23.
A LEÁSOTT FÖLD TOVÁBBHÁNYÁSA A TISZA MEDRÉBE.

II. TEK. 1. VIII. 23.
TANYÁM A LESZÁLLÓ NAP FÉNYÉBEN. ELÖL SZŐKE S.

II. TEK. 2. VIII. 24.
HAJNALI TISZA A TÚRTÓI PALAJ FELSŐ VÉGÉRŐL NÉZVE.

Nem regényt, hanem szenvedésekkel telt emlékeket idéztek fel bennem azok az ágyúdörgések, melyek ÉK felől hallatszottak néha-néha.....! Egy erre haladó ember hírül hozta, hogy a németek megszállták Szlovenszkát..... Szegény magyar hazám, egyre jobban tornyosúl feletted a sötét veszedelem!

Mikor az idő hűvösebbre vált, lefeküdtünk. A szörnyű nagy csendességben szinte félve aludtam el..... Nem magamat féltettem: árva kis Hazámat!

AZ I. FILMTEKERCS FELVÉTELEI. VIII. 20-23.:

Aug. 20. 1. Részlet a Túrból, a fahidtól lefelé. — 2. Fahid a Túron, Panyola alatt. — 3. Vízinövény virágzásban a Turvízén. — 4. Kilátás a Tiszára a Holt Túrtól felfelé. VIII. 21. — 5. U.a. más helyről felvéve. VIII. 21. — 6. Tisza balpartja a Holttúrtól lefelé, hol az ásatás folyik. VIII. 21. — Aug. 22-iki felvételek: 7. Hajnali víztükrözés az ásatástól lefelé. Panyolai Tiszapart. — 8. U.a. felfelé. — 9. A Kis Tur torkolata a panyolai parton. — 10. Sátortanyám a túrtői palajon Szőkével és Szarka B. lelkésszel, a Tisza felől felvéve. — 11. Sátortanyám a Túrtői palajon, a füzes felől nézve. Elől Szőke S. — 12. Munkások a földtoronnyal. — 13. Földtorony a ledöntés előtt. — 14. Varga József mezőőr, az előtt a pap kocsisa, a Tisza parton. — Aug. 23-iki felvételek: 15. A lenyesés munkája. — 16. A leásott föld letisztítása, lekányása a Tiszába. (133, 141. és 146. old.).

—.—

A IX. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA 1939 VIII. 23.

— SZERDA. —

AZ ÉSZAKI PALÁNK ÚJKARÓI ÉS ÚJ ALKATRÉSZEK. — ZOOLOGIAI MEGFIGYELÉSEK. — EGY KÖLTEMÉNY SZÜLETÉSE. — A TERMÉSZETI EMBEREK TUDÁSVÁGYA. — HOGY ŐRIZTE SZEGEDI PÉTER AKALMÜKÖK MÉNESÉT ÉS HOGY SZÖKÖTT MEG?

Az éjjel nem egészen nyugodtan aludtam azért sem, mert tegnap jó Bódi bátyám kedvéért a kelleténél több bort ittam és valahogy sokat is ettem. Már nem egyszer arra gondoltam, hogy legjobb volna, ha itt a Természet ölén semmi féle szeszes italt nem fogyasztanék! Akkor lehetne itt valóban felüdülni és magamat is összeszedni!

Hajnali 4 óra tájon kettem fel. A Nap felhőben maradt, azért meglehetősen hűvös volt. De a víz ilyenkor annál melegebb. Jól meg is fürödtem. Az én gondviselő Szőke bátyám a közelembe sompolygott és csak úgy didergett helyettem a parton.....

Közben figyeltem a jándi halászokat is, akik felszedték az összes harcsahorgokat (Tetőhorog), de bizony nem fogtak szegények semmit. A Tisza az éjjel kevesét áradt.

Munkásaim közül Séra Sándor elmaradt, helyette jött Máte Lajos biró soraival Varga Lajos és még felfogadtam, Koncz Istvánt is. Így összesen 12 földmunkásom van mától fogva.

Nagyságos igazgató úr.

Kérnem alázatat mint Rösigi hír, legyen szíves ezen szegény embert ha lehetséges munkára fel veni. Mivel nagyon rá van utalva, Előre is Köszönet.

maratam tisztelettel

Máte Lajos
Rö. hír

Munkásaim: Fekete Berti, Szaniszló István, Kiss Miklós, Király Berti, Koncz Lajos, Simon József, Simon Balázs, Szaniszló Imre, Piros Sándor, Király Imre, Koncz István és Varga Lajos. Id. Szőke Sándor tanya őrző.

A munkát 7 órakor kezdtük meg reménytelyes kivancsisággal. Ma már mutatkozni kell az új alkatrészeknek és a földlépcsőt is be kell fejezni.

Reggelire csak „nyess" szalonnát ettem, de nagyon jól esett.

Dél felé mutatkoztak az északi egyszeres palánk új karói, tul rajtuk egy korgas cövek, azon felül egy cölöp, előtte egy falból kinyúló törzs.

Estére 16 lépcsős lejáróval rendelkeztünk. Sulyt helyeztem arra is, hogy a lenyesett föld ne maradjon a parton.

Munkásaim egész nap dololgattak, ami nagyon kedvem szerint történt. Aki a révben, a szilváskertekben vagy a közeli mezőkben dolgozott, ácsorgott, méltán gondolhatta, hogy itt jó kedvvel, vidám hangulatban folyik a munka!

Déli szünetben változatosság kedvéért tarhonyát főztünk szalonna zsírban.

Délután megirtam „A Túrtói palajon" c. versemet, mely már 2 nap óta megérve zsongicsált bennem. Mikor a palaj forró homokjában feküdtem, gyermekeimmel álmodtam s ez a boldog élmény váltatta ki belőlem a költeményt. Minden sora ott a homokban született bennem és a Nyárfák és Gyurgyalagok zenéje mellett irtam le!

A költeményt ide másolva mellékelem:

A TÚRTŐI PALAJON.

– GULÁCS 1939 VIII. 23 –

Suhogó nyárfák közelében,
Fekszem a Tisza homokjában.
Nagy Természet, örök Istenem
Ki lehetne boldogabb nálam?!

Kösziklák szétmállott szemcséi,
Felmérhetetlen nagy tömeggel,
Eljöttek a hegyek ormáról
Összemelegedni lelkemmel.

Véremben zsong a víz illata,
Mely a medret szinültig tölti
S milliárd tűként nyilvesszőit
A delelő Isten rámlövi.

Zöld légy érkezik messzíről
Mozdulatlan testem kémlelni,
Álmosan felemelt karommal
Életemet jelentem neki.

S akkor elindulnak a Fűzek
És összehajolnak felettem,
A hűs árnyak álmot hintenek
S gyermekeim játszanak velem.

Homokot szórnak a Nap felé,
Majd kútat vájnak a lapályra,
Egy vadgalamb száll hűs vizére
És nagy szomjasan iddogalja!

Gyermekeim remegve lesik
S mosolyogva néznek utána,
Új kútat vájnak buzgalommal
S boldogan várnak új madárra.

Suhogó nyárfák közelében
Álmom mért nem tarthat örökké?
Nagy Természet, örök Istenem
Szebb életet adhatsz-é ennél?!

—•—

Versemnek magam is örültem. Jó kedvemben ujra fürödtem, napoztam, mert a lelőhely letisztitását munkásaim maguk is végezhették. Ez a tökéletes pihenés nagy boldogság volt számomra! (146 old. 15–16.).

Vacsorára szalonnát sütöttünk, mikor a Hold már a Zsaró-kert felett díszelgett. Kacéron mutogatta magát, mint egy szerelemre vágyó szépasszony!

A holdvilágos esti ég alatt a tiszai táj valóban gyönyörű volt! Kedvet kaptam újra meglesni a tükörképét! A partról meglepetve láttam, hogy most már nem vadtáncát járja, hanem vigan labdázott önteste képével....!

Ide jegyzem a mai nap folyamán észlelt zoológiai megfigyeléseimet.

A víz felett 2 Cankót láttam repülni. Szürke- vagy Kormos cankók lehettek. A Havasi part-futók egyesével vagy párban mutatkoznak. Egy 40-50 darabból álló Gyurgyalag-csapat csaknem minden órában megjelenik. Este Varjú-csapat húzott keresztül a Tisza felett. Láttam egy Parti fecske-csapatot is. A füzesben Fácánkakasok éllesen rikkantgatnak.

Szőke szerint a Róka vavókol, a Gyurgyalag fészkét a parti lyukból kivájja. — A Borz a kutyát megharapja, de még az embert is „összemoslékolja". — Atyja fia, Siket Samu maga látta a Fuvarozó Borzot, az egyiket meg is ölte. (+) Arra azonban Szőke bácsi nem tudott válaszolni, hogy a hanyatt fekvő, megrakott borzot a kani húzza-e farkánál fogva, vagy a megrakott nőstény fogja meg a vontató kani farkát? Utóbbi esetben ugyanis a vontatás szörmentében történik a földön s a kani borz fejjel halad előre a lyuk felé. Szőke bácsi ilyenről semmit se hallott.

Az esti tüznél kettesben 21 óráig beszélgettünk. Azt hittük, az egész tájon egyedül vagyunk, mikor a Szőke sasszeme észrevette, hogy a túloldali meredek parttében egy horgász áll! Szőke addig nem nyugodott, nem engedett, míg a távcsövemmel is szemügyre nem vettem, miféle ember lehet? Végre megállapítottuk, hogy egy pavyalai ember!

(+) Ennek a közlésnek különösen megörültem, mert a Vadászat és Állatvilág 1912-es kötetének 222. oldalán én írtam a Fuvarozó borzról egy élénk vitát kiváltó cikket. Többek hozzászólása után érveimet gyarapítottam „Még egyszer a borzról" c. közleményemmel (n.o. 280. l.). Később Bihar-, ime most Bereg megyéből kerültek elő bizonyító adatok. A kérdésnek egész irodalma van, köztük szemtanu leírása is. A döntő bizonyíték egy szerencsés keskenyfilmezés volna!

Ez a szabadban élő halász-vadász-kerülő-csőszemberek szakása, jellegzetessége, különösen azoké, akik „lopi"-ban járnak. Akárki vagy akármi tünik fel közelben-távolban, addig nincs nyugta, míg annak a kilétét fel nem deriti és meg nem állapitja, hogy ránézve milyen eshetőségre lehet szamitani?! Ez érthető is!

Aztán a szabadban élő Szőke-féle kishalászmesterekben igen érdekes „tudásvágy" lappang. Ismerik a jószág és hal-vadállomány természetét, szokásait, az állati betegségeket, azok gyógyitását, a kuruzsló eljárásokat! Kifürkészik az egyes betegségek okát, tüneteit. Igy pl. Szőke bácsinak egy tinója „szertyegő üszög"-ben döglött meg. Ez a betegség az egész barmot belepte. De Szőke megfigyelte, hogy a baj a tinó ballábáról kezdődött és megállapitotta a betegség nevének eredetét is: ha ugyanis a beteg testrészt megnyomta: „szertyegett". A legtöbb ember ilyen esetekben azt mondja: dögölj meg, egyen meg a fene! De a szabad Természet emberének „más elve van!"

A természet ölén élő ember, ha bajba kerül is, jobban feltalálja magát, mint holmi házban ülő kézmives, iparos vagy hasonló ember! Ott van a Szegedi Péter esete, az beszél száz más helyett is! Mikor Szegedi hadifogságban volt, a kalmükök egy „tatár-kozák ménes" őrizetét bizták rá. De Szegedi valahogy a ménes mellett elaludt és a lovak begázoltak a szomszédos lucernásba, nagy kárt tettek. Ezért a dühös kalmük Szegedit egy kancsukával alaposan elverte. Erre elhatározta, hogy mihelyt teheti, megszökik. Legközelebb a kalmük szekerén egy erdőn, mentek keresztül. Szegedi a tarisznyáját leejtette a szekérről. A muszka engedte, hogy vegye fel. Akkor Szegedi leugrott és a tarisznyával eltünt az erdőben!

XVI.

A IX. ÁSATÁS.
1939.

II. TEK. 3. VIII. 24.
HAINALI PÁROLGÓ TISZA A TÚRTŐI PALAJ FELSŐ VÉGÉRŐL.

II. TEK 7. VIII. 24.
A TISZA TÁJKÉPE TÁND FELÉ, A TÚRTŐI PALAJRÓL. A FÜST SÁTORTANYÁM TŰZHELYÉT JELZI.

II. TEK. 8. VIII. 24.
UGYANAZ, MINT ELŐBBI, KÖZELEBBRŐL.

II. TEK. 10. VIII. 24
CSOLNAK-KIKÖTŐNK A TÚRTŐI PALAJON.

II. TEK. 15 VIII. 25.
A PANYOLAI TISZAPART HAINALI TÜKRÖZÉSBEN.

A IX. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA 1939 VIII. 24. CSÖTÖRTÖK.

AZ ÉSZAKI PALÁNKON BELŰLI RÉSZ FELTÁRÁSA. — EGY DB CSERÉP 5 M. MÉLYRŐL. — EGY ÚJ VERS SZÜLETÉSE. — ...RÓL. — MADÁR-

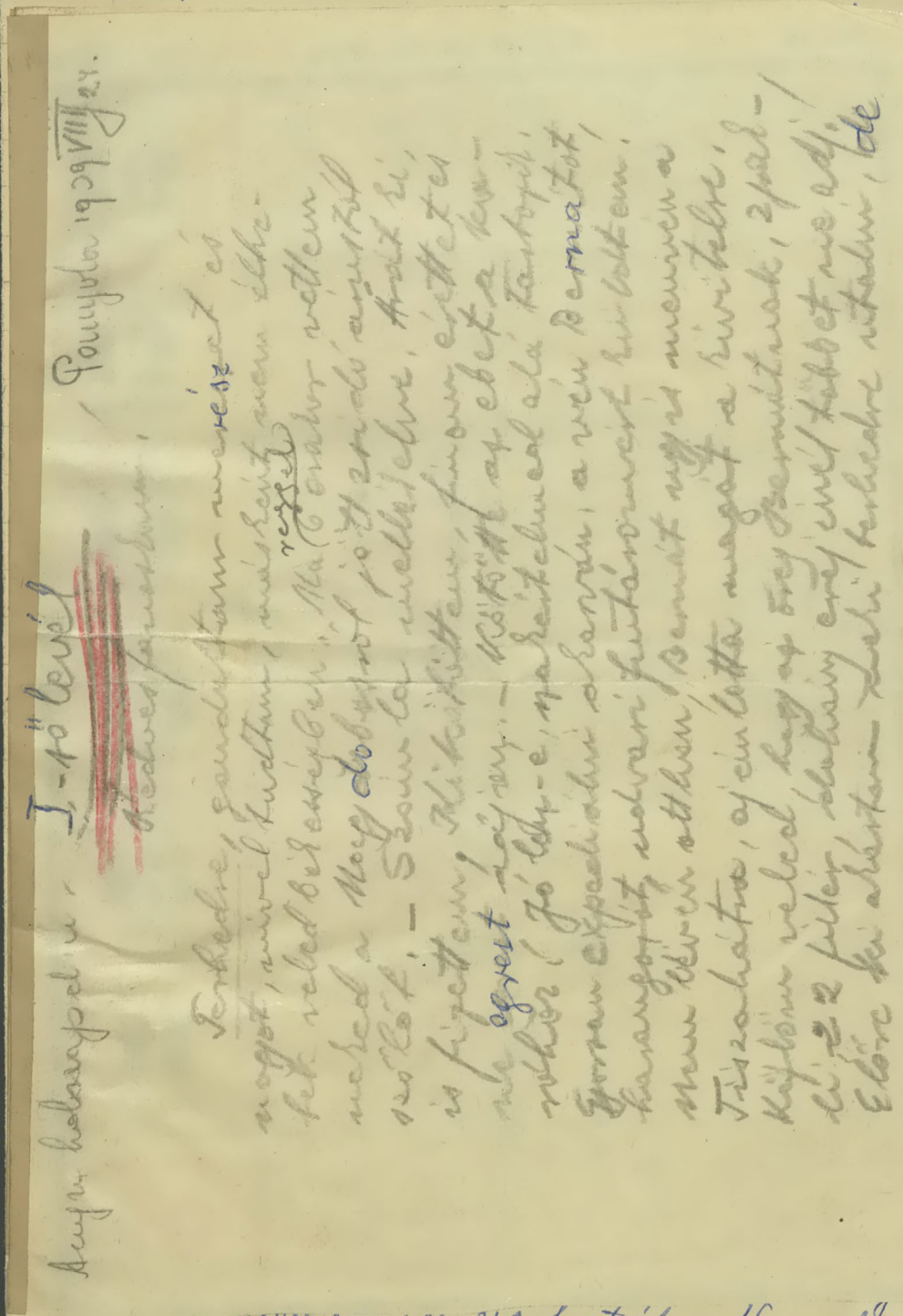

...akor már
...ztem a szépen
...len voltam
...7, 8, 10, 15.).
...lag. de —
...k partról
...földfalon
...int a Tava-
...ak.
...ozás nem
...akor foly-

...n távolságra,
...ól 1 db
...zéttörte.

...arangozó
... dinnyét,
...édnlát
...l. Ezeket

..., továbbá
...nát, mely
...éleződött
...gy eseményen vorhatók. Nyugtalanító hírek!
Szinte előre éreztem, hogy amint fiatal életem leg-
szebb éveit a harctéren töltöttem (1914–1918), úgy

Anyu halmapel a I-ő levél

Pomyola 1939 VIII 24.

Kedves fanatikus.

Terhedre, gondoltam merészet és
nagyot, mivel tudtam, másként nem élhe-
tek veled bekességben. Ma reggel Corakor vettem
meked a Nagy dobogról jött zridó ajustól
szőlőt. — Szóm le mellételve. Arát ki,
is fizettem. Kikötöttem, finom érettet és
ne egrest sajny. — Kötötte az ebet a ka-
rohoz (Jó lép-e, nakértelmeal alá tartozik.
Gyorsan expediáni akarván, a vén Bernátot,
harangozót, udvari futáromért hívtam.
Nem lévén otthon, Bernát nyis menvén a
Tiszahátra, ej ein letta magát a kivitelre.
Káplóm veled, hogy az Erzy Bernátnak, 2 pal-
li, 22 filér, dohány erej inél többet ne adj.
Előre ki akártam — Zeki terhedre utalni, de

Anyu halmapelni. I-sö levél Pomyola 1939 VIII/24.

Kedves fanoskám!

Terhedre, gondoltam merészet és nagyot, mivel tudtam, másként nem élhetek veled békességben. Ma reggel 6 órakor vettem neked a Nagydobosról jött zsidó árustól szőlőt. – Szám la mellékelve. Árát ki is fizettem, Kikötöttem, finom érettet és ne egyest adjon. – Kötötte az ebet a karóhoz! Jó lesz-e, szakértelmed alá tartozik. Gyorsan expédiálni akarván, a vén Bernátot, harangozót, udvari futároznert küldtem! Nem lévén otthon, Bernát ugyis menvén a Tiszahátra, ajánlotta magát a kivitelre. Közlöm veled, hogy az öreg Bernátnak, 2 pakli 22 fillér, dohány erejénél többet ne adj! Előre ki akartam neki terhedre utalni, de

SCHÖN
Podhorji

VASÁRNAP
10
Kath. Amália
Prot. Amália

HÉTFŐ
11
Kath. I. Pius p.
Prot. Lili

mégis tégedet az ellenszolgáltatás elvezetétől nem akartalak megfosztani. Így meg!

Jelentem neked, hogy az asszonyi kíváncsiság elhagyamozza, telkelőben 8. órakor 3 fürt erejéig szőlődet megdézsmálta. Ezt kérem, hozzáhelybehagyásodat. —

Jelentem, Anyu a kétarat megszeretvén, azza kér, ajándékozd neki. — Ez az asszony!

Ma d. után akartam kimenni Anyuval, de ma Lajosetbéjére készülvén Gál Kamához, Anyu Deszavaszta a menetelt.

Ellenben ma délére küld neked ebédül vagy szeg egy paszulyt, vagy tökkáposztát és habát=túros rakott tésztát. Emi fia Miklós viszi. — A

Pozsola 1934. VIII/24 Szerusz! Bódi

1938. VII. HÓ JÚLIUS
Izr. H. S. Balak 6. P.
21 nap

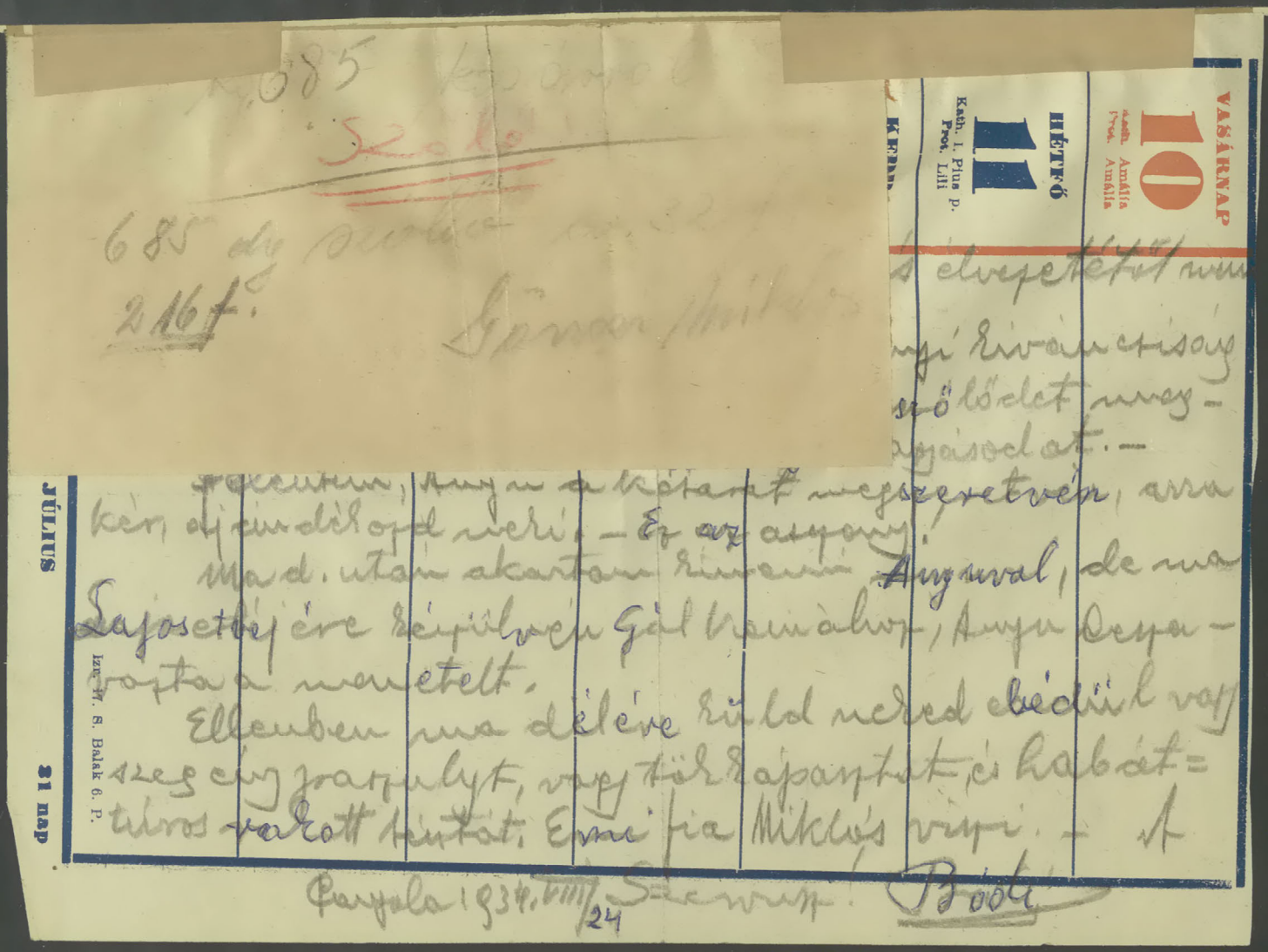

VASÁRNAP
10
Kath. Amália
Prot. Amália

HÉTFŐ
11
Kath. I. Pius p.
Prot. Lili

KEDD

685 [illegible]

Szolo

685 dg szolo [illegible]

216 f.

Gönyer Miklós

[illegible] élvezetétől [illegible]

[illegible] kiváncsiság

[illegible] szőlődet meg-

[illegible] ajásodat. —

[illegible], Anyu a kötárat megszeretvén, azza kér, ajándékozd neki. — Ez az asszony!

Ma d. után akartam kimenni Anyuval, de ma Lajosetbéjére készülvén Gál kamálhoz, Anyu Deszarozta a menetelt.

Ellenben ma délére küld neked ebédül vagy szeg egy zsaszulyt, vagy tökkáposztát és habát-túros rakott tésztát. Emi fia Miklós viszi. — A

Pányola 1934. VIII/24 Szerusz! Bódi

JÚLIUS

31 nap

Izr. H. S. Balak 6. P.

II ik levél

Kedves János kám!

A felváltási 10 Pről számolok be.
Egyik mazha sem jött utána, kérj tegnap
d. e 2 P. ovejéig, meghagyásod szerint jelent-
kezett, de katonai lóvásáron levén Garma-
ton s Anyunak szólni elfelejtvén sig Anyu
nem fizette ki. Ma meghagyja. 10 Penyő-
det ajszóban igy 2 P. levonással küldim.

Fenecette! Ma 9 óra. Nyiridiunyészjött
terhedre 50 fill-ért egy görög diunyit vét-
tem. Igy szám lád igy alakul a tul-
oldalnak szerint:-

14
h. Özséb vt.
rot. Özséb

HÉTFŐ
15
a. Nagy B.-A
rot. Mária

KEDD
16
ath. Joakim
ot. Ábrahám

ZERDA
17
th. József hv.
ot. Anasztáz

SÜTÖRT.
18
ath. Ilona cs.
Prot. Ilona

PÉNTEK
19
ath. Lajos pk.
Prot. Huba

ZOMBAT
20
h. *Sz. István k.
rot. István kir.

Izr. 23. S. Ekev. 4. P.

. hét | 1938. VIII. HÓ AUGUSZTUS | 31 nap

A IX. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA 1939 VIII. 24. CSÖTÖRTÖK.

AZ ÉSZAKI PALÁNKON BELŰLI RÉSZ FELTÁRÁSA. — EGY DB CSERÉP 5 M. MÉLYRŐL. — EGY ÚJ VERS SZÜLETÉSE. — NYUGTALAN HÍREK A KÉSZÜLŐ HÁBORÚRÓL. — MADÁRTANI ADATOK. —

Gyönyörű hajnalra virradtunk. 4 órakor már felkeltem, fényképeztem a Tiszát, élveztem a szépen párolgó vizet. Elég hűvös volt, kénytelen voltam felöltözni (146. oldal 1-2.) (153. old. 3, 7, 8, 10, 15.).

A Zsarókertet ellepte a Gyurgyalag. Leszállottak a fák koronájára, a meredek partról alácsüngő gyökerekre, sőt a sima földfalon is megkapaszkodtak. Szőke szerint a Tavaszon rengeteg hernyót elpusztítottak.

Munkásaim sorában semmi változás nem történt, ma is 12-en jöttek ki. 7 órakor folytattuk a leásást.

Az északi palánktól befelé 2 m távolságra, 5 m mélyen a felszín alatt az agyagból 1 db cserép került ki. Az ásó, sajnos, széttörte.

Délelőtt Bernát bácsi, az öreg harangozó hozott egy kosár szőlőt és egy görög dinnyét, aztán apró pénzt is két teleírt cédulát Bódi barátomtól 1 számla melléklettel. Ezeket mellékelem.

Aztán kaptam finom ebédet is, továbbá a Függetlenség c. bp-i lap egy számát, mely szerint a német-lengyel viszony kiéleződött, nagy események várhatók. Nyugtalanító hírek! Szinte előre éreztem, hogy amint fiatal életem legszebb éveit a harctéren töltöttem (1914-1918), úgy

most alkatásra legjobban felkészült férfi korom évei lesznek egy új világháború által meddőségre kárhoztatva!

Mai napon, a Zsaró-kertben, gyümölcsfák árnyékában megírtam a „Este a Tisza partján" c. költeményemet. Minden sorát átéltem, lelki és testi szemeimmel láttam, azért ezt is ide másolom:

ESTE A TISZA PARTJÁN.

—PANYOLA, 1939 AUG. 24.-ÉN—

Felhőtlen ég alatt erdős tájak között,
Szőke Tisza vize zöld színbe öltözött.
Mire a fényes Nap a fák mögé szállott,
Maga a zöldtükrű folyó is megállott.

Nagy csend, homály jelzi, hogy az éj közeleg,
Mohos örep harcsa bajusza megremeg.
Mélyvizi tanyáján, egy nyárfa törzs alatt,
Hosszan szintre lebeg a vén rablólovag.

Támad az esti szél, magas a járása,
Csak a fűzek hegyét érinti a szárnya.
Nagyobb suhogással halad az éj alatt,
Egy szállásra térő sötét Varjú csapat.

Bogarat vadászó színes Gyurgyalagok,
Sárga hangon köszöntik a piros Nyugatot,
A Félhold fehérén készen áll az útra,
Mely lefelé vezet, másra nincs is gondja.

De mielőtt térne nyugvó helyéhez,
Sárgítja orcáját játékos kedvéhez,
Lá nem is Ő maga, csak a tükör képe
Tatártáncra perdül a Tisza vizébe".

Olajzöld árnyékok bámulják megnyúlva,
Arany verejtékét felnyalják habzsolva,
De megszünt a jókedv, össze zsugorodott,
Mikor az Erdei bagoly felhuhogott.

Ember-állat reszket-e rémes hangoktul,
Mely a vizek felett messzire eljajdul.
Tülkén az éjji őr ugyanigy mókázik,
Ha inog a lába, a tüdeje fázik.

Az Erdei füles marad az éj úra,
Az alvó erdőnek gyötrelme, borzalma.
Nagyot vág a Harcsa a meredt tükörre,
Megkezdi a hajszát, éhségétől üzve.

És az éj már hüvös, egyre jobban kékül
Hát egy óra sincsen rém és halál nelkül?!
Dehogy van! A halász most jő csolnakával,
Tele van a keze gyilkoló szerszámmal.

Felleges ég alatt, erdős tájak között,
Alvó Tisza vize fehete szint öltött.
Mire a hajnali fényesség felvidul
Kék párát lehelve vize is elindul.

—•—

Délután fürödtem és napoztam a homokban. Ez itt a legnagyobb élvezet és szórakozás!

Pár sorban üdvözöltem Gál Lajos nyug. igtanitót nevenapja estéjére. Egyik hazatérő munkásom vitte el neki.

Egy erre járó panyolai fiú ujságolta, hogy a húszárokat elvitték Panyoláról. Baranyi Károly is bevonult. Igy hát Szőke bácsi hiába rakosgatta el neki a bagót! Részleges mozgósitásról hallottunk!

Este a tűznél sokáig elbeszélgettünk. A gyönyörű holdvilágos este nem engedi az embert a sátorba bújni! Gyenge szél is fujdogált szipákolva a Hold pedig valóban szemkóprázdató nagy bűvész! Táncos és labdázó tükör képe helyett ma széles aranyhálót teritett az alacsony vízre.....!

Ma egy pár Szürke vagy Kormoscankó jött a palajra. Egymástól kb. 200 lépésre szállottak le. A révész farkaskutyája ódalgott feléjök, de az öreg Szőke a baltájával megriasztotta! Veszettül vitte a büdöst ez az utálatos állat!

Megfigyeléseim alapján most már állíthatom, hogy az itten tájon tanyázó hatalmas Varjú-csapat csaknem ugyanabban a félórában húz Beregből Szatmárba, keresztül a Tiszán. A vonulók szárnyaló tömegének hosszúsága több klm! Éjjeli szállásuk valószínűleg a nábrádi, esetleg a szamosszegi határban van.

A mai napon 8 fénykép felvételt készítettem a II. filmtekercsen, a III. tekercs elejére pedig kettőt. Levettem a panyolai tiszai rév kunyhóját virágos kercséjével és a megette levő Tiszakert egy részletét. Ezután következtek a felvételek egy bagolyról, a kiásott cölöpökről, gerendákról, karókról (3-11), az alkatrészek partrahuzásáról (12-14, 16) és a sátorról Szőke Sándorral (15). (146. oldal 5-6, 158. oldal 1-5, 164. 1-6).

XVII.

A IX. ÁSATÁS.
1939.

III. TEK. 1. VIII. 25.
A PANYOLAI TISZAI RÉV KUNYHÓJA ELŐTTE VIRÁGOS KERCSE.

III. TEK. 2. VIII. 25.
RÉSZLET A PANYOLAI „NAGYSZEG" NEVŰ TISZAKERTBŐL.

III. TEK. 5. VIII. 26.
A FELTÁRT CÖLÖPÖK, GERENDÁK, KARÓK FELÜLRŐL NÉZVE.

III. TEK. 6. VIII. 26.
AZ ALKATRÉSZEK KISZEDÉSI MUNKÁJA A FÖLDBŐL.

III. TEK. 12. VIII. 26.

III. TEK. 13. VIII. 26.
AZ ALKATRÉSZEK FELHÚZÁSA A PARTRA KÖTELEKKEL.

A IX. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA. 1939 VIII. 25. PÉNTEK.

A FELTÁRÁS FOLYTATÁSA. – CÖLÖPÖK, GERENDÁK AZ ÉSZAKI PALÁNKON TÚL. – CSERÉP, KŐDARAB, ÁLLATI CSONT. – RÉSZLEGES MOZGÓSITÁS, SZEMÉLYFORGALOM-SZÜNETELÉS. –

Az éjjel tanyánkon egy kis fekete kutya kotorászott az edényeket zörgette-csörgette. A zajra felébredtem, felkiáltottam az örege Szőkét, aki a kutyát elzavarta. Szőke az éjjel Csenger felől puskalövéseket is hallott.

Olyan erős holdfény sütött, hogy lehetett volna olvasni mellette. A bagolyhuhogás annál kísértetiesebb volt.

Két új munkásom érkezett: Varga Árpád és Varga Imre fekete Berti és Kiss Miklós helyébe, akik bevonultak katonának.

7 órakor kezdtük a munkát. Az északi egyenes palánkon túl cölöpök és gerendák mutatkoznak.

Egy db. cserép a palánk mellett, kb. 6 m mélyen a felszín alatt került elő. Érdekes egy felvető gerenda, melyen egy orsólyuk van keresztül szerkesztve rajz szerint.

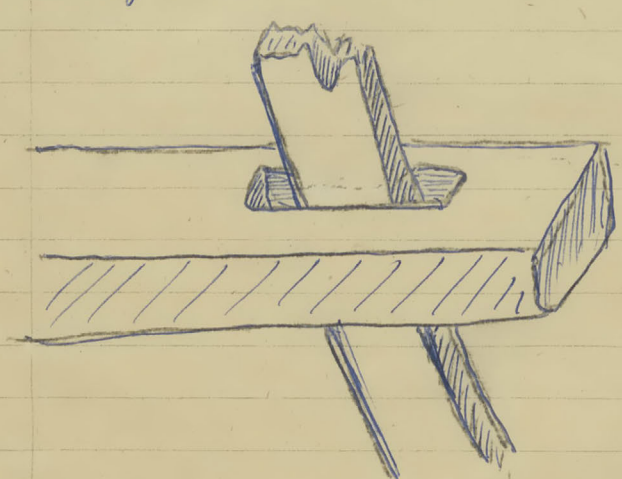

Van egy horgas kaparó is. Ezeket majd a fényképek mutatják és a grafikon, melyeket holnap fogok készíteni.

Egy db kő kb. 6 m mélyről származik. Egy db. állati csont a szélen került ki az agyagból.

Nyers szalonnát reggeliztem, utána fürödtem.

Delelőtt az egyik fiú egy kis Fülesbagolyt fogott. Nem engedtem, hogy gyomrozza, kinozza, feltettem egy fára. Az anyja nem sokára megjelent a szomszédos fán.

Délben meglátogatott a Szőke bácsi felesége, a sokat emlegetett „vén asszony" és leánya, a kis Juliska. Hoztak nekem almát és dinnyét én pedig ebéddel láttam el őket és 2 P-t adtam a kis leánynak.

Mikor a délutáni fürdést befejeztem, Bódi bátyám érkezett ki a feleségével. Hoztak elemózsiát, bort szokás szerint, de hoztak rossz hireket is. A mozgósítás miatt beszüntették a személyforgalmat. Rögvest kis családom jutott az eszembe: hogy fogok én holnapután, vasárnap haza utazni?! Ha nem lesz vonat, vágjak neki az útnak szekéren? Panyolától Debrecen légvonalban is jó 80 klm! Ilyen tépelődő hangulatban még a borocska se esett jól! Beszélgettünk, kerülgettük a régi jó kedvünket, de csak elbújt előlünk! A háború borzalmas orkán, mindenkit és mindent elseper útjából, aki és ami nem az ő dübörgő hadi gépjén van!

Vendégeim távozása és a munka befejezése után sátortanyámra húzódtam és előkészültem a holnapi fontos munkálatokra, az alkatrészek fenyképezése, méretek felvétele, a cölöpök felszedése, karák, gerendák lemérése és ami a legfontosabb, a helyszíni Grafikon elkészítése tekintetében. Előre el kellett terveznem, hogy mit és hogyan kell elvégezni.

Este a tűznél sokáig elbeszélgettünk. Az égen vékony felhőcskék gyülekeztek, a Hold pompásan szolgált nekik világossággal! De nekem most Debrecenben járt az eszem! Ha csakugyan nem lesz személyvonat-forgalom, elhatároztam, hogy-more patrio-szekéren megyek Debrecen városába!

A IX. ÁSATÁS HATODIK NAPJA. 1939 VIII. 26. SZOMBAT.

A FELTÁRT ALKATRÉSZEK LESZÁMOZÁSA. — FÉNYKÉPEZÉS. — AZ ALKATRÉSZEK FELSZEDÉSE, LEMÉRÉSE, GRAFIKON KÉSZÍTÉS. — A FAANYAG ELOSZTÁSA A FÖLÖTÜLAJDONOSOKNAK. — BEKÖLTÖZÉSEM PANYOLÁRA. — AZ ÚJ SZAMOS-FAHÍD MEGTEKINTÉSE.

Borult időre ébredtünk. Láttam azonban, hogy lesz egy kevés hajnali világosság, azért már 5 órakor átevertem a munkahelyre és fehér alajfestékkel leszámoztam a cölöpöket, karókat és feltáró törzseket. Ezután nem sokkal kedvező napfény mellett fényképfelvételeket készítettem (164. old. 1-5). (158 oldal - 5, 6, 12, 13.).

Munkásaim, mind a 12-en rendben érkeztek. Utasításom szerint hoztak magukkal fűrészt, kötelet, láncot és csapófát és 7 órakor megkezdtük az alkatrészek felszedését, miután a grafikonhoz szükséges adatokat bejegyzetem, a vázlatrajzokat elkészítettem.

Reggeli után némi pakolást is végeztünk, mivel a hatalmas cölöpök felszedését már jól betanult embereim a rokásos módon kitűnően végezték: körülásták, 1-2 kanna vizet a tövére öntöttek, megmozgatták, akkor láncot rá és csapófával felemelték! Némelyik cölöp nagyon mélyen volt, a felemelés sok erőfeszítést igényelt!

Az ebédelés gyorsan ment, mivel a papáktól késen kaptam meg ma is. Utána kétkedtük a sátort és bepakoltunk.

Mire az ebédidő letelt, már munkásaimnál voltam és folytattuk a felszedést, az alkatrészek lemérését, készítettem a grafikont az egész feltárt területről.

Felvettem a mélységi méretaket is, a cölöpök hegyének mélységét a felszín alatt.

A felnedésről is több fényképet vettem fel. Az alkatrészek felhúzásáról a meredek partra 2 igen sikerült felvételünk van. — A 12. sz. nagy cölöp felemeléséről készült felvétellel bármilyen fotokiállításon díjat lehetne nyerni! — A 320 cm hosszú ágasról is jó felvételt készítettem, amint a parton fekszik és amint áll. — A 27. sz. kerek-törzsről 6. bevágással fényképen felül rajz is készült. — (164. old. 16.)

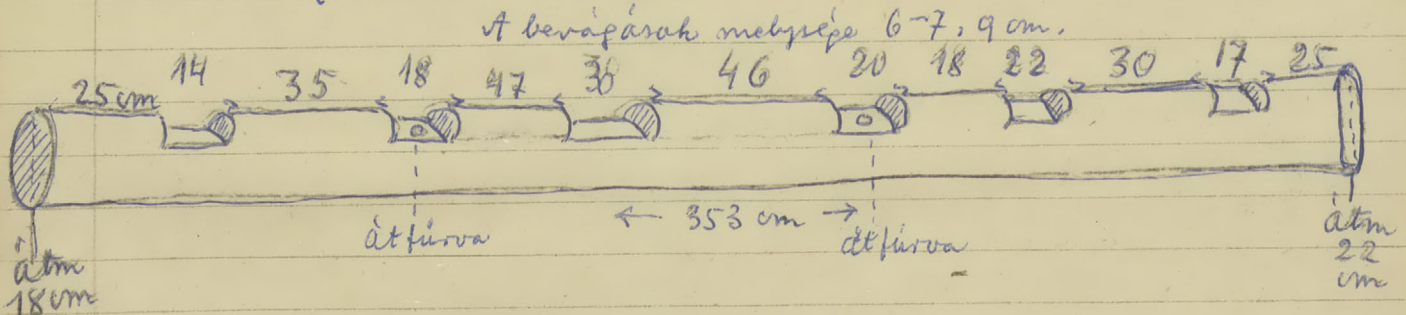

A 27. SZ. TÖRZS.

A 26. sz. fekvő törzsön megfigyelhettem, hogy a törzset miképpe vésték át. Ugyanis 3–3 lyukat fúrtak át egymás felett és a lyukak közti vért kivésték.

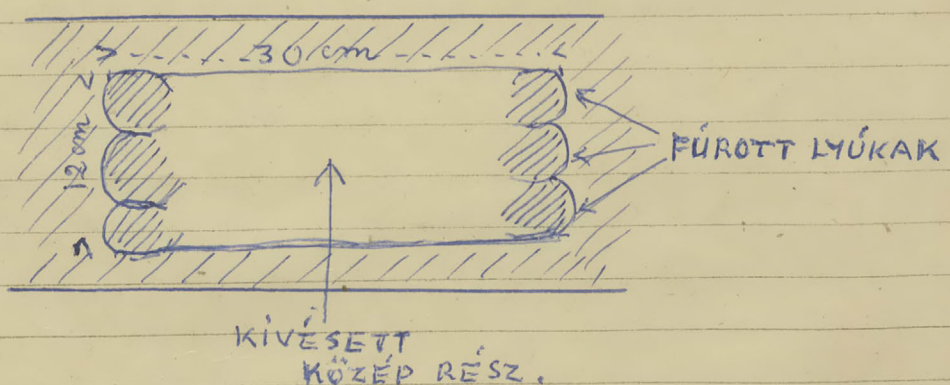

A 19. és 20. sz. cölöp közt egy faragott gerenda állott ki két lyukkal, 90 cm. hosszúságban

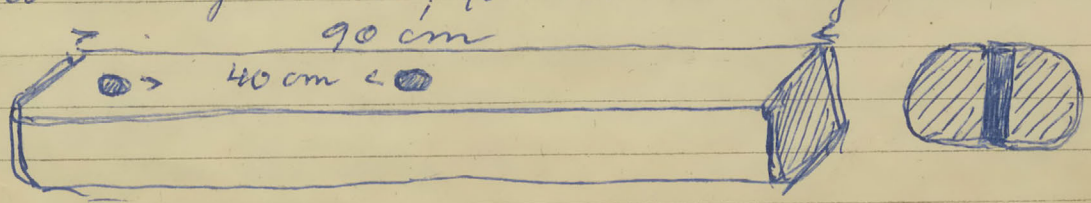

A IX. PANYOLAI ÁSATÁS MÁSOLATI HELYSZÍNRAJZA.

1939 AUG. 26.

2 cm = 1 méter.

DÉRI MÚZEUM, DEBRECEN.

PANYOLA, SZATMÁR MEGYE.

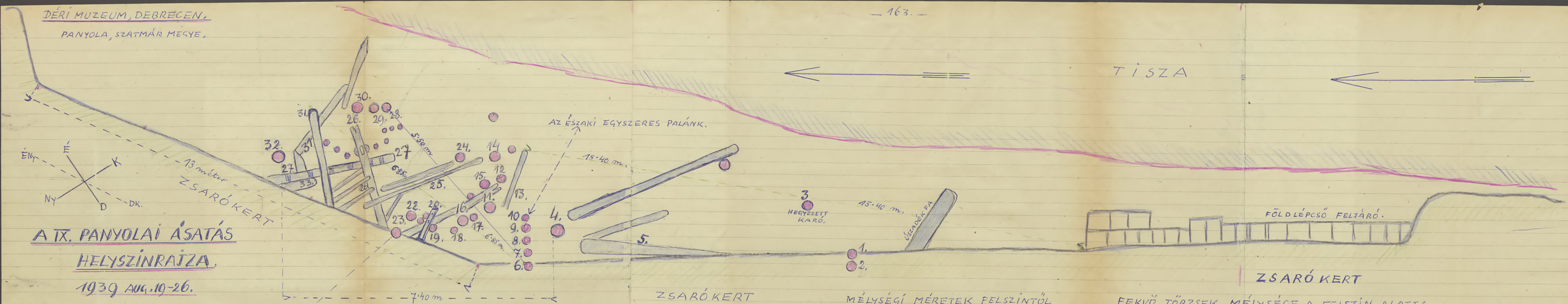

A IX. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA.

1939 Aug. 19-26.

MÉRTÉK: 2 cm = 1 MÉTER.

AZ ÁSATÁST VEZETŐ DR SŐREGI JÁNOS MÚZ. IG. EREDETI GRAFIKONJA UTÁN KÉSZÜLT MÁSOLAT.

TÁVOLSÁGI MÉRETEK:

1, Az 1. sz. karó és a 32. sz. cölöp közti távolság 15·70 m.
2, A 6. sz. palánkkaró és a 31. sz. fekvő törzs külső vége közti távolság 6·85 m.
3, A 4. sz. cölöp és a 32. sz. cölöp közti távolság 7·40 m.
4, A 6. sz. karó és a 28. sz. cölöp köze 5·50 m.
5, Az alsó lépcső 1. fokát és a 13. sz. fekvő törzs külső vége közti távolság 15·40 méter.

CÖLÖPÖK MAGASSÁGA:

11. sz. CÖLÖP magassága		150 cm.
16. " " "		160 cm.
12. " " "		85 cm.
15. " " "		95 cm.
28. " " "		95 cm.
29. " " "		75 cm.
30. " " "		70 cm.
24. " " "		75 cm.
23. " " "		120 cm.
22. " " "		140 cm.

CÖLÖPÖK KERÜLETE:

28. és 29. sz. cölöp kerülete		75 cm.
30. sz.	" "	65 cm.
23. "	" "	80 cm.

ZSARÓ KERT

FEKVŐ TÖRZSEK KERÜLETE:

26. sz. törzs kerülete		60 cm.
31. " " "		50 cm.
13. " " "		55 cm.

CÖLÖPÖK KERÜLETE:

4. sz. cölöp kerülete		65 cm.
11. " " "		80 cm.
12. " " "		75 cm.
15. " " "		70 cm.
16. " " "		70 cm.
17. " " "		50 cm.
18. " " "		50 cm.
14. " " "		70 cm.
24. " " "		50 cm.

MÉLYSÉGI MÉRETEK FELSZÍNTŐL A KARÓK, CÖLÖPÖK HEGYÉIG:

1. sz. karó mélysége		410 cm.
6. sz. " "		405 cm.
7. sz. " "		430 cm.
8. sz. " "		465 cm.
4. sz. cölöp	"	500 cm.
11. " "	"	510 cm.
12. " "	"	600 cm.
15. " "	"	575 cm.
16. " "	"	485 cm.
23. " "	"	500 cm.
28-29. " "	"	625 cm.
30. " "	"	630 cm.
32. " "	"	635 cm.

ZSARÓ KERT

FEKVŐ TÖRZSEK MÉLYSÉGE A FELSZÍN ALATT:

5. sz. fekvő törzs mélysége		590 cm.
26. sz. " "	"	605 cm.
27. sz. " "	"	640 cm.
31. sz. " "	"	635 cm.

A IX. PANYOLAI ÁSATÁS
MÁSOLATI HELYSZÍNRAJZA.
1939 AUG. 26.
2 cm = 1 méter.

XVIII.

A IX. ÁSATÁS.
1939.

III. TEK. 14. VIII.26.
A 12. SZ. NAGY CÖLÖP KIEMELÉSE A FÖLDBŐL. HOSSZA 283 CM.

III. TEK. 15. VIII.26.
BÚCSÚFELVÉTELEM SÁTOROMTOL ÉS ŐRZŐJÉTŐL.

IV. TEK. 1. VIII.26
A NAGY ÁGAS TÖRZS FELHÚZÁSA.

III. TEK. 16. VIII.26
A 27. SZ. KERESZTTÖRZS HAT BEVÁGÁSSAL.

IV. TEK. 2. VIII.26.
A NAGY ÁGAS TÖRZS FELÁLLÍTVA.

KARÓ-, CÖLÖP- ÉS ÁGASMÉRETEK.

1. sz. karó hossza ---------- 230 cm
2. " " " 176 cm
3. " " " 110 cm
4. " cölöp " 140 cm
6. " karó " 165 cm.
7. " " " 158 cm
8. " " " 130 cm
9. " " " 100 cm
10. " " " 107 cm
21 " " " 100 cm
26. " fekvő és vésett törzs alatti ágas hossza 320 cm.
22. " cölöp hossza ---------- 320 cm,
ebből a faragott hegy 4 élű és 1 m. hosszú.
29. sz. cölöp hossza ---------- 236 cm, a
faragott rész 90 cm
15. sz. cölöp hossza ---------- 267 cm.
12. " " " 283 cm.
28. " " " 270 cm
17. " " " 157 cm.
20. " karó " 190 cm
16. " cölöp " 226 cm
18. " karó " 170 cm
19. " " " 236 cm
30. " cölöp " 202 cm
24. " " " 175 cm
11. " " " 254 cm, 8 élű hegye 130 cm.
14. " " " 200 cm.

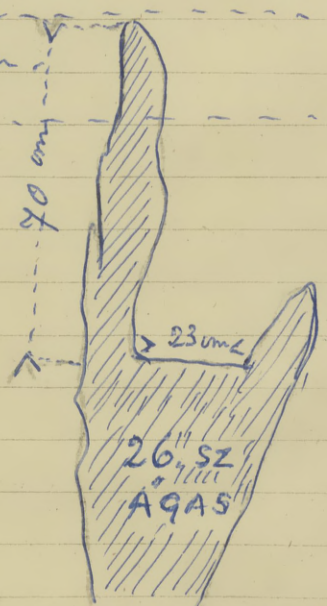

Az aug. 26-iki befejező munkához Szanisló István egy kétkezes fűrészt, Piros Sándor 2 tekerhető kötelet, Simon Balázs 1 láncot és Simon József 1 csapófát kölcsönöztek.

Mire a faanyagot is felhordattam és ketté osztottam, megérkezett értem is a szekér és megjöttek a földtulajdonosok is: Baranyi Lajos ökrös szekérrel, Koncz Balázs csak gyalogoson.

Szőke bácsi már régen ott guggolt a palajszélén összehordott cók-mókjaink mellett mozdulatlanul, mint egy leső gém.... Pipája szüntelenül füstölt a szájában: nem aludt!

Baranyi Lajos felrakodott, Szőke bácsi ért meg Szanizló evezett át, ki segitett nek paksamétám felcipeléseben és szekérre helyezésében is.

Koncz Balázs a maga fáját csak holnap viszi haza.

Derék munkásaimat hazaengedtem azzal, hogy a napszámjegyzéket Máte Lajos biró úrnak fogom átadni, melynek alapján a körjegyző fogja őket kifizetni.

Magamra maradva bácsút vettem én is az én gyönyörü templomomtól, annak minden egyes padjától, szögletétől, karzatától.... az orgonájától és a zöld bársonnyal takart szószékétől, melyfelett a Gyurgyalagok kiáltozták örökösen a zsoltárok számát a szüntelenül énekre vágyó parti hivőknek a gulácsi Ecsegszegtől egészen Igonnyáig....! Végül a hüséges templomszolgától, Szőke bácsitól is elbúcsúzva, Panyolára tértünk.

Szarka Bódi barátommal kisétáltunk a Szamosra, végig mentünk az új fahidon, mit a katonák épitettek. Hatalmas, magas alkotmány, szép kilátás nyilik róla. Csak az a kár, hogy a hid nem a falusi főutca tengelyébe esik!

Különben a falu tele van való, elferdült és valótlan hirsztelésekkel. Állitólag kémeket

fogtak él; a románok több helyen betörtek Magyarországba, egy falut felgyújtottak stb. Hogy mi igaz belőle, senki se tudja! Csak az bizonyos hogy sok katonát behívtak. Csak egy ilyen kis faluból is, mint Panyola, 87 ember vonult be. Aztán elvittek sok lovat is. Erről a vidékről Debrecenbe kell vinni őket. Aki nem akarja, hogy a lova benn maradjon, az Debrecenig jól meghajtja, kifárasztja, hogy rosszúl nézzen ki. Ennyi is alig ad neki. Kinek kell egy ilyen agyon hajszolt, éhes jószág?! A kimentés olykor sikerül!

Az elsötétitési rendeletet falun is be kell tartani! Bódi bátyámékra már kétszer is rászóltak, mert a konyhából világosság látszott ki.

—.—

1939 aug. 27-én, vasárnap délelőtt indultam haza, miután a falusi bíróval megbeszéltem a további teendőket és neki a kimutatásokat átadtam. A katonai behívások miatt sok volt az utas a vonatokon, de azért sikerült haza érnem. Nyíregyházán sok bevonulót láttam. D.u. ½ 6 órakor érkeztem meg Debrecenbe.

Zoltai Lajosnak két nap mulva aug. 29-én bekövetkezett halála és aug. 31-iki temetése; László-Várady Sándor nyug. táblai tanácselnöknek, mostoha testvér bátyámnak aug. 30-án történt halála és szept. 1-i temetése kutató munkásságomról elvonták a figyelmemet. Ehhez járult a muzeumi nagy „Vezető" 2-ik kiadása, a német-lengyel háború izgalmas menete, a Déri Múzeumban általam rendezett kollegiumi jubileumi kiállitás rendezése, Györffy István egyet. tanár 1939 okt. 3-iki halála: mind olyan események, melyek miatt Panyoláról megfeledkeztem, hírlapi közlésekre nem jutott időm. Egyedül

Erdős Jenő foglalkozott a IX. ásatás eredményével az Esti Kurir 1939 IX. 18. sz.-ban „Páratlan régészeti emléket tárt fel a panyolai Tiszaparton a Debreceni Múzeum Igazgatója" cím alatt „Középkori palánkvár hat méterrel a föld alatt" – alcimmel.

Ez a csaknem kifogástalanul irott közlemény a középkori palánkerősség lényegét érthetően megmagyarázza, az ásatások jelentőségéről pedig így ir: „Az bizonyos, hogy a panyolai ásatások Szatmár vármegye középkori történetének olyan érdekes fejezetét alkotják, amelyről sem a hagyomány, sem az irott emlékek nem tudnak. Azonban az eddigi eredmény nem csupán helyi, sőt nem csak országos, hanem egyenesen nemzetközi jelentőségű is, mert ez a lelet ritkaságként áll az ásatások történetében ...".

Helytelen túlzás csak az ebben az irásban, mikor a cikk legvégén azt állitja, hogy „a palánkvár ma a panyolai ... lelkész udvarán hever megszenesedve, megkövesedve ...". A valóság az, hogy csak egyes, érdekesen megmunkált fa alkatrészek kerültek oda. (+)

Ezek után az 1939 okt. 1-én kapott levél, melyből megtudtam, hogy a IX. panyolai ásatás munkásai napszámbérüket csak előleg képpen kapták meg, eléggé terhelte zaklatott életemet. Ugyanis a derék panyolai biró az elkallódott napszámjegyzéket most találta meg és Somogyi körjegyző csak most fogja kérni az alispánt a Nábrád által előlegezett napszámbérek megtéritésére.

Somogyi Zsigmond levelét a következő oldalon eredetiben mellékelem:

(+) Erdős Jenő újságcikke beragasztva „Napló a Déri Múzeum életéről" c. kötetem 1939 IX. 19. lapjánál. U. o. a Nemzeti Ujság 1939 IX. 19. száma mellékelve, mely cím lapján hozza arcképemet, mint a „panyolai régészeti kincs" feltáróját." (Leltsz. I. 612/1939)

ad 2o97/1939 kig.sz. Nábrád, 1939 szeptember 3o.

Nagyságos

Dr S ő r e g i J á n o s Urnak
muzeumigazgató

Debrecen.
Déri muzeum .

Kedves János bátyám !

A panyolai ásatásokkal kapcsolatban felhasznált munkákról készitett napszámjegyzéket azon kéréssel küldöm meg, légy kedves azt aláirni s postafordultával hozzám elküldeni,hogy annak kiutalását Alispán Ur Őméltóságától kérhessem. A község ugyan már előlegezte, de szükséges volna,hogy mielőbb hozzájussunk a kielőlegezett pénzünkhöz. Aztán légy kedves egy nyugtát is küldeni,hogy a nálunk - Panyola község letétpénztárában - letétként kezelt Déri muzeum ásatási alap betétkönyvet is átvetted,mert az Gál Lajos bácsi elkérte tőlönk,hogy elszámolja mivel azt a bankból kifizette. Nekem pedig annak kiadását okmányszerüleg kell igazolnom.

A napsuámjegyzéknek ilyen későn való elküldésének oka,hogy a

A IX. panyolai ásatást 1 ábra és 2 képestábla kiséretében az 1939-1940-es Evkönyv 86-88. ll. ismertetem a VIII. és X. ásatásokkal együtt. Utóbbihoz 1 ábra és 2 képestábla csatolva (88-90. ll.).

panyolai biró kezén a napszám jegyzék elkallódott és csak most tudta meg találni.

Készséggel állok bármikor rendelkezésedre, mély tisztelettem kifejezése mellett vagyok

szivélyes üdvözlettel:

A X. PANYOLAI ÁSATÁS. 1940. IX. 21-29.

ELŐZMÉNYEK.

1940 I. 13. a Gazdasági Szabadakadémia múzeumi előadása előtt felkeresett hivatali szobámban Losonczy István főispán. Elmondta, hogy elolvasta „A panyolai tölgyfaépítmény az eddigi régész ásatások megvilágításában" c. füzetemet. Már korábban Scherf Emilnek Panyolára vonatkozó adatokat és fényképeket küldött. Ők ugyanis az I. világháboruban Oroszországban úgy építettek állást, mint valamikor a panyolai favárat epitették. Losononczy a horgas fákat létráknak tartja. Ennek ellene mond a létrafogak egymástól való kis távolsága.

A Magyar Turista Egyesület debreceni osztálya felkérésére 1940 febr. 6.-án vetitett képes előadást tartottam a Déri Múzeumban a panyolai ásatásokról, ottani életemről, táj- és néprajzi kutatásaimról. Az előadáshoz 110 diapozitivet csináltattam. Ugyanakkor bemutattam a nábrádi légörvényről készitett 10 felvételemet is.

Előadásomat meghallgatta a Debr. Múzeumbarátok Köre elnöke, Sestina-Nagybákay Jenő is, kinek kívánságára az előadás megismétlését a Múzeumbarátok részére 1940 II. 14-ére tűztük ki. Erre az alkalomra képes meghivót nyomattunk, mely a feltárt faalkotmányt, a nagy talapzatat az énuki palánkkal, a legjobban szemlélteti. A meghivót a követhező oldalon mellékelem 2 példányban, bemutatva szöveg- és képes oldalát:

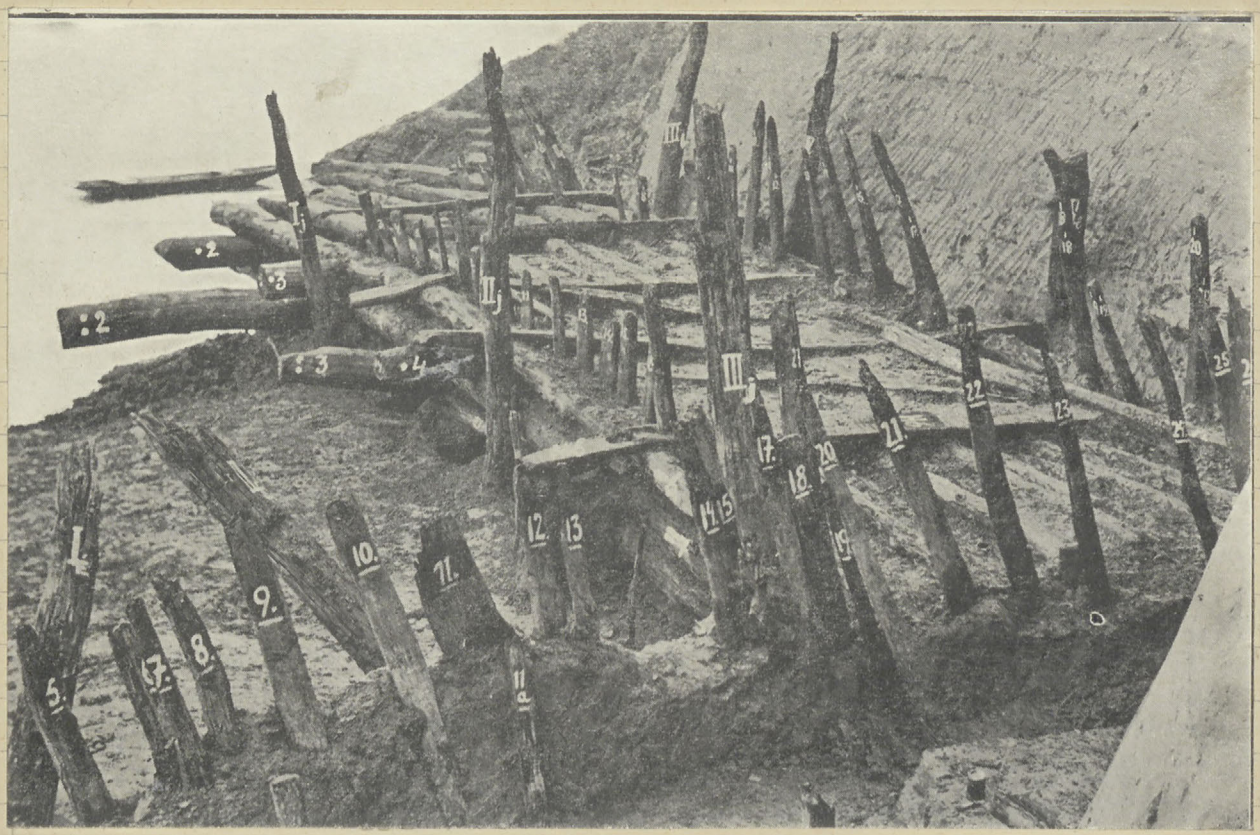

MEGHÍVÓ.

A DEBRECENI MÚZEUMBARÁTOK KÖRE folyó évi február hó 14-én d. u. 6 órai kezdettel tartja tagjai és a művelt nagyközönség részére, a DÉRI MÚZEUM DÍSZTERMÉBEN ezévi első

ELŐADÓESTJÉT.

Az előadás tárgya:

A DÉRI MÚZEUM PANYOLAI RÉGÉSZETI ÁSATÁSAI

Az előadást tartja: SŐREGI JÁNOS dr. múzeumigazgató, az ásatások vezetője. Előadó a 10 év óta folyó országoshírű régészeti ásatások lefolyását, eredményét, a feltárt középkori magyar palánkvár maradványait s az ásatásokkal kapcsolatos táj- és néprajzi kutatásait 110 vetített diapozitívképpel fogja kísérni.

Méltóságodat / Nagyságodat ez előadásra tisztelettel és szeretettel meghívja az

Debrecen, 1940 február 8.

ELNÖKSÉG.

Az előadás a Múzeumbarátok Köre tagjai részére díjtalan. Nem tagok részére belépőjegy 50 fillér, tanulóknak 20 fillér.

Városi nyomda, Debrecen. 1940—485.

A felvételt Közman múzeumi fényképész készítette a III. ásatás után, 1934-ben. Lakozáltam a Déri Múzeum 1939-ben kiadott „Vezető"-je 171. oldalán is, hogy minél

szélesebb körben vegyenek róla tudomást. Már itt megemlitettem, hogy hozzá hasonló leletek Lengyelországban a biskupini, Kelet-Németországban a zantochi telepek. (+)

Előadásom meghivóját megküldtem udvariasságból Kozma György ny. főispánnak és Szarka Bódinak is Panyolára. Kozma leveléből megtudtam, hogy most már Budapesten lakik (I. Naphegy-u. 23), búzgón gyarapitja könyvtárát, sőt maga is szorgalmasan irogat. Nyomás alatt van egy helytörténeti könyve, egy memoárja is készen van, aztán dolgozik a Bach-korszak közigazgatásának fotografiáján és majd szeretné megirni a magyar lótenyésztés történetét is. Az erős tél miatt – mint irja II. 13.-án – nem mert egy debreceni útra vállalkozni, csak gondolatban lesz velem a Zsaró-kertben (Levele és válaszom másolata Muzeumi Napló 1940 II. 16-nál). (Leltsz. I. 446/1940).

Szarka Bódi barátomat is a kegyetlen, hófuvásos, szeles tél akadályozta az elutazásban. Amint levelei mutatják, szinte rajongva vágyott előadásom meghallgatására, de mert a vonatok se jártak, nem tehetett semmit, asszonyával együtt otthol kellett maradnia Panyolán.

A baj azonban nem jár egyedül: a nagy hidegben a harkályok méhesében garázdálkodtak, sok méhet legyilkoltak.

A meginduló jégzajlástól meg az új hadihidat féltik a szamoson. Ez azonban már a Máté-szalkáról kirendelt hidőrség gondja.

Szarka Boldizsár 1940 II. 10., 11., 13.-án irott leveleit, II. 21.-irt válaszom másolatával és a II. 14. és 15.-én irott lev. lapját a köv. oldalon mellékelem:

(+) „Zantoch. Eine Burg im deutschen Osten. Leipzig 1936. — Biskupin. Eine Moorfestung der frühen Eisenzeit. Kostrzewski prof.-ásatása. Ismerteti Kovács Mária a Búvár 1936 II. évf. 841–844. ll. „Fából épitett Pompei cimmel. — L. még „A panyolai Tisáról etc." Debr. 1938-58. l. —

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA. Szatmár-m.

1940. II. 13.

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

DEBRECZEN.

Déri Muzeum.

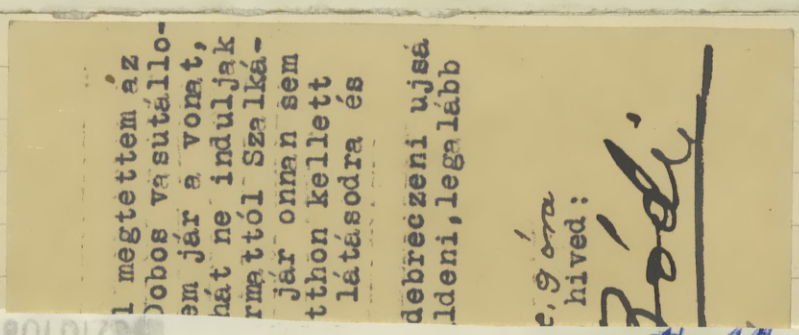

l megtettem az
Dobos vasutállo-
em jár a vonat,
hát ne induljak
rmattól Szalká-
jár onnan sem
tthon kellett
látásodra és

debreczeni ujsá
ldeni, legalább

hived:

1940. II. 10-11

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA. Szatmár-m.

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

DEBRECZEN.

Déri Muzeum.

A panyolai református lelkészi hivataltól.

SZ... PANYOLA ...

Kedves Jánoskám !

Hiába minden emberi jóakarat és igyekezet,ha a jó Isten begátolja az ember utát. Bételik ismét az Irás igazsága: "Az embernek nincs hatalmában az ő utja és egyetlen jórókelő sem teheti,hogy irányozza a maga lépését !" /:Jer.10.23.:/

Hát legjobb igyekezetem mellet sem tudok eljutni hozzád Debreczenbe,hogy meghallgassam " A DÉRI MUZEUM PANYOLAI ÁSATÁSAI " nagy vetitettképes előadásodat.

Ma délután 3 óra tájban kiszakadt a mennyei dunna.Oly hó esés indult,hogy no! Alkonyatra feltámadt a szél s oly hózivatar és fuvás keletkezett és még tart most is,pedig már éjfélre jár az idő,amilyent a mult szombaton irtam,ha ugyan megkaptad már.

Petőfinek márványba vésendők volnának azok a klasszikus, csodaszépségü sorai,tömör szépségükben s a való igazságot markánsan kifejező,vihart felülzugó erejükben:

"Most uralkodnak a szelek,a viharok,
Egyik fönn a légben magasan kavarog,
Másik alant nyargal
Szikrázó haraggal,
Szikrázik alatta a hó,mint a tüzkő,
A harmadik velök birkózni szembe jő."

/:Ezt forditsd le a drága Nagyságos Asszonynak,kedves feleségednek hivséggel németre !:/

Meddig tart ez a viadal ki tudja ? Még a vonat gőzkazánja s hóekéje sem bir vele. Már előre látom,le kell maradnom,mert Mátészalkától -Nyiregyházáig eddig is zárt volt a vonal s még ha esetleg bonyolitaná is már a forgalmat,az éjszaka,biztos hogy ismét bedugul.

Holnap délelőtt még teszek egy kisérletet.Beszélek telefonon Mátészalka állomással,dacára tudom,czéltalan,hogy az Óperencziás tengeren tul,megközelithető-é Debreczen.? S ha nem,nincs más teendőm: "Fordulj be és aludj,Uram László király,a vihar majd eláll,az veri ablakod!"

Hej pedig de fáj a szivem ! "Hej ha én is köztetek lehetnék,szép magyar vitézek,daliás leventék !" Aludni sem tudok,annyira ösztökél a nagy mehetnék erkölcsi elkötelezés érzése. De hiába.

Most Jánoskám már se többet,se kevesebbet nem tudok irni,mint az "Árva gyermek?!" "Csak szél zizeg a fákon át s pelyhezve hull a hó !" Melletted s veled,hogy nem lehetek fáj ! A farkasorditó hideg birására vállalkoznék,de szél ellen tudod nem lehet,pláne meg ha itéletes hófuvással jár !

Szeretettel gondol rád s teljes sikert és nagy publikumot kiván neked,igaz öleléssel

Panyola,1940 február hó 13-án,éjjeli 3/4 12 órakor

hálás híved:

Szabó Hódi

N.B.!

Agyongyilkolván méheimet a harkályok,ma d.u.lövettem neked egy szürkét s holnap d.előttre is kiadtam a parancsot,mert Nagydobosról a déli vonattal lettem volna indulandó,ezekkel kedveskedtem volna neked kitömésre. Ezt az ornithológiai vétket bocsátsd meg nekem! Lehet hogy ha megindul a vonat elküldöm neked rendeltetése czéljára,postán.

A panyolai református lelkészi hivatalról.

Kedves Jánoskám !

Hiába minden emberi jóakarat és igyekezet, ha a jó Isten bugátolja az ember utát. Bételik ismét az Irás igazsága: "Az embernek nincs hatalmában az ő útja és egyetlen jórókelő sem teheti, hogy irányozza a maga lépését !" /:Jer.10.23.:/

Hát legjobb igyekezetem mellet sem tudok eljutni hozmád Debreczenbe, hogy meghallgassam " A DÉRI MUZEUM PANYOLAI ÁSATÁSAI " nagy vetitettképes előadásodat.

Ha délután 2 óra tájban kiszakadt a mennyei dunna. Oly hó erés indult, hogy no! Alkonyatra feltámadt a szél s oly hózivatar és fuvás keletkezett és még tart most is, pedig már éjfélre jár az idő, amilyent a mult azombaton irtam, ha ugyan megkaptad már.

Petőfinek márványba vesendők volnának azok a klasszikus, csodaszépségű sorai, tömör szépségükben s a való igazságot markánsan kifejező, vihart felülzugó erejükben:

"Most uralkodnak a szelek, a viharok,
Egyik fonn a légben magasan kavarog,
Másik alant nyargal
Szikrázó haraggal,
Szikrázik alatta a hó, mint a tüzkő,
A harmadik velok birkózni szembe jő."

/:Ezt fordítsd le a drága Nagyságos Asszonynak, kedves feleségednek hivséggel németre !:/

Meddig tart ez a viadal ki tudja ? Még a vonat gőzkazánja s hőekéje sem bír vele. Már előre látom, le kell maradnom, mert Mátészalkától -Nyiregyházáig eddig is zárt volt a vonal s még ha esetleg bonyolitaná is már a forgalmat, az éjszaka, biztos hogy ismét bedugul.

Holnap délelőtt még teszek egy kisérletet. Beszélek telefonon Mátészalka állomással, dacára tudom, czéltalan, hogy az Operenczián tengeren tul, megközelithető-é Debreczen. ? S ha nem, nincs más teendőm: "Mordulj be és aludj, Uram László király, a vihar majd elállt, az veri ablakod !"

Hej pedig de fáj a szivem ! "Hej ha én is köztetek lehetnék, szép magyar vitézek, daliás leventék !" Aludni sem tudok, annyira bsztokál a nagy mehetnék erkölcsi elkötelezés érzése. De hiába.

Most Jánoskám már se többet, se kevesebbet nem tudok irni, mint az "Arva gyermek?!" "Csak szél sizeg a fákon át s pelyhezve hull a hó !" Melletted s veled, hogy nem lehetek fáj ! A farkasordító hideg birására vállalkozzék, de szél ellen tudod nem lehet, pláne meg ha itéletes hóiuvással jár !

Szerettetel gondolrád s teljes sikert és nagy publikumot kiván neked, igaz bleléssel

Panyola, 1940 február hó 13-án, éjjeli 3/4 12 órakor

N.B.!

Ágyongyilkolván méheimet a harkályok, ma d.u. lövettem neked egy szürkét s holnap d.előttre is kiadtam a parancsot, mert Nagydobosról a déli vonattal lettem volna indulandó, ezekkel kedveskedtem volna neked kitömésre. Ezt az ornithológiai vétket bocsátod meg nekem! Lehet hogy ha megindul a vonat elküldöm neked rendeltetése czéljára, postán.

Süregi János ügy levele Szatka Boldvizsárhoz

21.

Kedves Bódi Bátyám!

Drága Barátom!

Kétrendbeli szives leveledet és levelezőlapodat nagyon köszönöm. Mindhármat f. hó 15.-én kaptam meg. Valóban megható az a lelkesedés, mellyel előadásomat meg akartad hallgatni. De még ilyet gondolni is!? Itt helyben sokan nem jöttek el a rosz idő, hóvihar miatt, Te pedig 120 klm-ről akartál idefáradni, hogy meghallgasd az én Panyoláról készitett előadásomat.

Majd módját fogjuk esteni, hogy a képanyagot megláthasd. Ha valakinek kedves, Neked bizonyára az lesz! Már kétszer adtam le az egészet. Február 6.-án a Turista Egyesületben és február 14.-én a Muzembarátok Köre rendezésében. Nincs kizárva, hogy a Frontharcosok helyi Főcsoportjának 3-szor is elmondom. De ha Debrecenbe jösztök, a képeket lepergethetem a vetitőgépen.

Az uj Évkönyv most van sajtó alatt, küldök egy uj muzeumi Vezetőt és mellékelve 8 db. füzetet. Olvasgassátok a nagy télben, ugy se tudtok bizonyára kisse mozdulni.

Kis családom köszöni a szives üdvözleteket és azokat őszinte lélekkel viszonozza. Mindannyian jól vagyunk. A kis Jánoska megaranyozza életünket. Remélem a Nagytiszteletü Asszonnyal együtt jó egészségben töltitek ezt a szokatlanul kemény és havas telet. Itt is hóhegyek vannak az utcán és olyan képe van a városnak, amilyen talán még sohasem volt. Ha a szegény harkályok megdézsmálták méheidet, nem csoda. Elvégre nekik is kell valamit enni a nagy hidegben. Kitömetem a betyárokat, ha beküldöd, de félek, hogy már késő lesz.

Ha Képes Kalendáriumot nem szereztél be 1940-re, ugy most már nem kapsz, mert a jubileumi kötetet elkapkodták. Nincs egyetlen egy sem a Méliusznál. Én is későn vettem magam észre, pedig akartam Neked egyet küldeni.

A drága jó Nagytiszteletü Asszonynak kezeit csókolom. Vigyázzon az egészségére, hogy egy krajcárt se kelljen orvosnak adni! Téged szeretettel és igaz lélekkel ölel mindenkor hü barátod

A panyolai református lelkészi hivataltól.

Nagyságos

Dr.Sőregi János urnak,

a Déri Muzeum igazgatójának.

Debreczen.

Kedves Jánoskám !

Áldjon meg az Isten mind a két kezével,hogy azzal a meghivóval megtiszteltél. Azzal,mely arról szól,hogy február 14-én,esti 6 órai kezdettel te,a Muzeumbarátok Köre előadó estéjén előadást tartasz a "DÉRI MUZEUMM PANYOLAI REGESZETI ÁSATÁSAI"-ról.

Örömkönnyeket sirva olvastam el a sablonos meghivódat, melyben azonban,egyszerü postára inditásával,éreztem a lelked felém áramló s reám ömlő melegét. Ez a melegség arra inditott nyomban,hogy semmit nem törődve,a ma este ismét szigotuvá vált téllel,bömbölő szelekkel,hófuvásokkal s esetleg uralgó s bekövetkezendő közlekedési nehézségekkel és dermesztő hidegekkel,induljak feléd,hozzád,előadásodnak hü nőmmel egyetemben való meghallgatására.

Hát vedd tudomásul,hogy ott leszek és ott leszünk. Sokat tudnék irni neked,de most nincs rá időm. Régi,folytatólagos an irott levélsorozatomhoz,mivel annak előkeresése most nem áll módomban, nem kivántam hozzáfüzni e sorokat. Azok,majd beszélnek magukért. Ezek meg most rögtön kivánnak hozzád szólni és eljutni.

Már is megkiséreltem a panyolai ihtelligencia egy részét előadásod meghallgatására toborozni,de remény nem biztat,ezután sem hiszem,hogy sikerre vezessen ebbeli jó szándékom. Valószinü,magam képviselem falumat és nyájamat.

A viszontlátásig szeretettel zárlak keblemre.Feléd dobogó szivemmel együtt ver hü nőmé,ki feleséged csókolja s téged szive szerint köszönt;mig pedig én feleségednek kezeit csókolóm,kis Sárikámat köszöntöm s gondolatban kis Jánoskám bölcsőjét ringatom?; ugy bucsuzom tőled,hogy adja meg nekem én Istenem a tisztességadás és a viszontlátás örömét.

Panyola,1940 február hó 10-én,esti 10 óra.

Örömünnep!? Hol kérik az éji áhitatban?

tisztelő igaz hived:

Szabó Bódi

református lelkész.

Panyola, 1940. III/10 esti 11 óra

N.B. Jánoskám!

Arra kérnélek,hogy egy-egy meghivót levelem vétele után küldj el Debreczenbe Hajdu László,MAV.főtanácsos,ostályvezető urnak és Ngs. ~~xxxxxxx~~ özv.lisznyai Szabó Jenőné urasszonynak.Mindkettőnek cime egy és ugyanaz. Debreczen. MAV.bérpalota,Wesselényi utcza.Számot nem tudok,te megtudhatod akár a D.K.Kalendáriumból,akár az UV-ből. ~~Szeretnék~~ ~~xxxxxx

Kedves Jánoskám !

Ugy jött,hogy megy a 3-ik eresztés.Mai posta ugyanis hófuvás miatt nem indult.Igy módom van toldani-foldani levelem.

Borzasztó téli idő lett,ma reggelre I5 C.hideggel. Hóvihar is csak reggel 7 órakor állott meg. Befujta az utat a hó,céltalanul jár a fakó...!

Jelzem egyébként,hogy Józsi Sógornak is irtam érkezésem felől s őtet is meghivtam előadásodra,szálláskérés rendén.Egyben kiadtam neki a parancsot,hogy a légoltalommal hagyjon fel s minden idejét arra forditsa,hogy minél többeket toborozzon előadásodra.

Azóta tervünk is változott.Anyu a téli hideg miatt nem vállalja az utat,bármint szeretne is jönni s bármint unszolom is.

Magam is hogy tudok eljutni,nem tudom. Kritikus a Szalka-Nyi4 regyháza közötti hófuvásos ut.De ha csak lehet elindulok s csak kényszeritő körülménynek engedve fordulok vissza.

Időm nincs,hogy Debrecenben időzzek.Ep ezért csak estére érkezem s másnap hajnalba jövök.Itthon is kell lenni,mert hemcsak a Szamos jege fenyeget,hanem más ok is kényszerit erre. Ugyanis Kurátoromnak az anyósa sulyos szivbajos beteg.Szerda óta kinozza. Ha előbb megtalál halni,legjobb akaratom mellett sem indulhatok utnak. Ha pedig addig kibirja,lóhalálában kell jönnöm vissza,mert e temetést másra bizni nem lehet,de meg ilyen időben nem is vállalják a szomszéd kollegák.

Szóval,nehéz helyzetben vagyok. S ha véletlenül elmaradok,bocsássd meg nekem. Szeretném pedig mint egy álmot elvonulni látnom magam előtt azt a IO esztendőt.Megfiatalodnék !

Ismételten szeretettel köszöntelek

Panyola,I940 febr II-én,esti 6 órakor.

Bodi

II. 14-15.

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

Debreczen.

Déri Muzeum.

Feladó:

M. kir. állami nyomda. Budapest. 1939.

Kedves Jánoskám !

Hogy hozzád eljuthassak, ma reggel megtettem az utólsó próbát. Telefonáltam Gyarmat, Szalka, Dobos vasutállomásra. Summája: Sem Dobostól, sem Szalkától nem jár a vonat, épen csak Mátészalkától Zajtáig. Tanács: tehát ne induljak neki, mert ugy sem tudnék eljutni csak Gyarmattól Szalkáig. Még Vásarosnaményt is megkérdeztem; nem jár onnan sem Nyiregyházáig? Nem. Igy hát nolle-velle itthon kellett rekednem, pedig nagy készülettel készültem látásodra és hallásodra.

Csak arra kérnélek még, hogy a debreczeni ujságokat ez est sikeréről, légy jó nekem elküldeni, legalább hadd olvassam.

Szeretettel köszönt

Panyola, 1940. február 14-én d. e. 9 óra

igaz hived:

Bódi

1940. III/15 Reggeli 7 óra. A helyzet változatlan. Csak ujabb havazás volt! Most már egyelőre nem is vágy Debrecenbe. Gy

Mivel a Déri Múzeum Vezetőjének 2-ik bővített kiadása 1939 ben és 1940 elején történt, az 1938-as Évkönyv csak 1940 ápr. 12-ére jelent meg. Előre láthatólag az 1939-es és 1940-es Évkönyvek egybefogva hagyják majd el a sajtát, mert a Zoltai-életrajz megírása hosszabb időt fog igényelni. A panyolai ásatások ismertetése is, a VIII., IX. és a terebe vett X. feltárás az összevont Évkönyv feladata lesz.

Az új múzeumi Vezetőnek és az 1938-as Évkönyvnek leglelkesebb olvasói Kozma György főispán és Szarka Boldizsár panyolai lelkész. Kozma főispán 1940 márc. 29-én Debrecenben is meglátogatott, egy napig vendégem volt.

Általában a panyolai ásatások révén a Déri Múzeumnak igen értékes barátokat szereztünk és nem egy értékes régéneti lelet Panyola hatása alatt került múzeumunkba. Ilyen pl. a kispaládi értékes bronzkori bronzraktárlelet, melyet Tóth Ferenc ref. lelkész 1940 ápr. 29-én adott át. (Déri Múz. Évkönyv 1939-1940. 103. l.). – Panyolának köszönhetők a Magyarországon észlelt felhőtölcsérről készült első fényképek (Évk. 1938. 92-94. ll. – Az Időjárás 1940. 3-4. füzet 69-71. ll. – Klny. is német kivonattal.

A panyolai tölgyfaépítmény lelőhelyére vonatkozólag Szarka Boldizsár 1940 V. 17-én írt levelező lapján tájékoztatott. A tavaszi áradás a lelőhely alsó és felsővégén kb. másfél méter széles sávot leszakitott. Uj karák kerültek felszínre és 4 db. fekvő gerenda nyúlik be a Tisza vizébe. (240/1940 DMsz.). Négy nappal később, V. 22-én jelentette, hogy az országos esőzések miatt a Tisza, Szamos és a Túr a töltés lábánál vannak. (240/1940 DMsz.)

A mátészalkai alispán kérelmemre a X. panyolai ásatásra 200 P-t utalt ki (335/1940 DUsz.). Mikor erről az értesitést 1940 VIII. 6-án megkaptam, ugyanakkor Jankovits Viktor karp. örm., a 106 utászszázadtól (Tábori posta 14) levélben értesitett, hogy Szamosszeg határában a panyolai tölgyfaépitményhez hasonló létesitmény nyomaira akadt. A Szamos balpartján, az Ecsedi láp Társulat 56,700-56,800-as jelzőkövei között 2 hatalmas gerenda áll ki egymástól 8 m-re és párhuzamosan. Az egyik mentén kötőgerendára és lécmaradványokra akadt.

Jelentette továbbá, hogy a panyolai Tiszaparton is ujabb gerendák láthatók és az épitménynek egy töréspontja gyanitható. Ettől a helytől 300 m-re ujabb létesitmény látható. A környéken tartózkodó katonaság ásatásra felhasználható. Aug. 15. után rendelkezésre áll. VIII. 7-én kelt válaszomban értesitettem (Bp. XI. Nagyboldogasszony-u. 10.), hogy a X. ásatás idején felkeresem az ügy megbeszélése végett. (344/1940 DUsz).

1940 aug. 15-én kelt levélben megkaptam a tölgyfaépitmény helyéről Kovács Miklós panyolai kisgazda által aug. 14-én készitett felvételeket összesen 12 db-t. A felvételek a Tisza jobb partjáról, a Túrtói palajról, csolnakból 2-3-6 m távolságról készültek. A mellékelt fényképek alatt adom a pontos helymegjelöléseket (176. old. 1-12).

A gyengén sikerült felvételeket nézve arra kell gondolnunk, hogy a tetemesebb partszakadás, a bőven leomló föld fedi a parttöből kiálló cölöpöket, karókat és gerendákat (361/1940 DUsz.). Egy kiállótörzset a révészek fürészeltek le. Piros Frigyes az öreg Piros Gábor és a Juksa néni fia. Le fényképezése ellen erősen tiltakozott.

KOVÁCS MIKLÓS FELVÉTELEI 1940 VIII. 14.

XIX.

1.
A HOLTTÚRTÓL A LELŐHELYIG

2.
LELŐHELYTŐL A KISTÚRIG.

3.
HOLTTÚR ÉS KISTÚR KÖZE, PIROS FRIGYES RÉVÉSZ.

4.

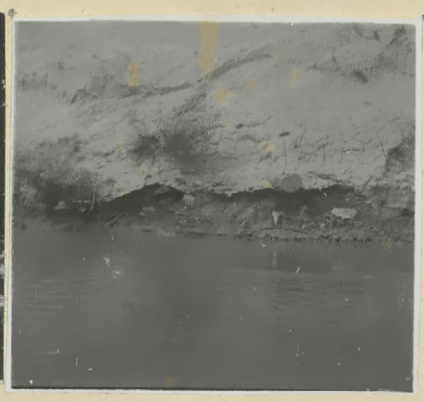

5.

6.

4-6. RÉSZLET FELVÉTELEK A HOLTTÚR ÉS KISTÚR KÖZÖTT.

7.

8.

9.

7-9. RÉSZLET FELVÉTELEK A HOLTTÚR ÉS KISTÚR KÖZÖTT

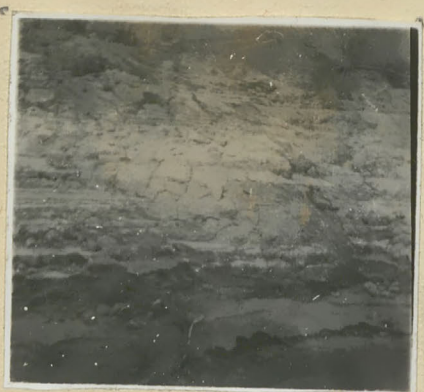

10.
RÉGI AZ AGYAGPARTBÓL.

11.
A LELŐHELY TÁJKÉPE A TÚRTÓI PALAJTRÓL.

12.
A CSOLNAKON PIROS FRIGYES ÉS SZARKA LELKÉSZ.

A X. panyolai ásatást, közelebbről az ellátás napját 1940 szept. 21-ére tűztem ki, az ásatás megkezdését IX. 23-ra. Elhatározásomról IX. 17-én értesítettem a panyolai papot, id. Kőke Sándort (Julács), Somogyi Zsigmond nábrádi körjegyzőt, kitől IX. 23-ra 8 inségmunkást kértem. Szept. 18-án újra írtam Szarka Bódi barátomnak, kitől a kocsit most nagy dobosra kértem IX. 21-ére, 14 órára. — IX. 20-án írtam Streicher Andor mátészalkai alispánnak, aztán bejelentettem ásatásomat a Körgyűjtemények Főfelügyelőségének és Debrecen város Polgármesterének is. (374/1940 Dllsz.).

Panyolától IX. 20-án helyzetjelentést is kaptam: a felázott Tisza apadóban van és marad is, ha nem jön újra egy 2 napos eső. Jelezte, hogy vár engemet Panyolán Gatterer mérnök is, hídépítő felügyelő vezető, aki régész és nyelvész is. Beszélni akar velem ásatásaimról. (ad 374/1940 Dllsz).

1940 szept. 19. és 20.-án felkészültem a X. panyolai ásatáshoz. Szept. 21-én reggel 160 P-t vettem magamhoz a múzeumi ásatási pedertől. Nem vonaton utazni, hanem repülni szerettem volna a Felső-Tisza mentére, mert a Zoltai-életrajz adatgyűjtése és az 1941-évi Vojes kalendáriom szerkesztése, a hivatali teendőkön felül, agyon halmoztak munkával.

A továbbiakat eredeti ásatási Naplóm másolatában beszélem el.

UTAZÁSOM PANYOLÁRA 1940 SZEPT. 21-ÉN. SZOMBAT.

A szükséges előkészületek után (374/1940 DKsz) szept. 20. és 21-én reggel becsomagoltam és 10 óra 58 perckor a gyorsvonattal indultam Nyíregyháza felé. Mátészalkáról Nagydobosra mentem, hogy ezt a vidéket is megismerjem.

Megérkezve a nagydobosi állomásra, igen kellemetlen meglepetés ért. Személypodgyásznak feladott csomagjaimat a szalkai állomáson nem rakták át vonatomra. Mikor ezt jelentettem az állomásfőnöknek, épen odavetődött Peleskey Sándor régi barátom, nagydobosi lelkész, kinek jelenlétében voltam kénytelen szidni a hanyag MAV-at. Az állomásfőnök azonnal telefonált Mátészalkára, mire a legközelebbi tehervonattal csomagjaimat utánam küldték 16 óra 20 perckor. De erre nekem másfél órát kellett várakoznom.

A panyolai pap kocsija rendben várt reám az állomáson. Szabó Pista kocsis jött értem. Az egyik ló a papé, a másik a Gál tanítóé volt, mert a lovak is katonáéknál szolgálnak. A másfél óra alatt a kocsival bejártam a falut, megnéztem még a mellék utcákat is. Peleskey lelkén kezdeti ingerült hangulatomat látva, magamra hagyott. De nem is volt szándékomban beülni egy szobába. A falu maga érdekelt. Megnéztem a Perényi báró kastélyát, láttam kívülről Perényiné agyagipari telepét. Aztán a sok apró falusi háracska csendjét megirigyeltem. Milyen nyugodtan lehetne bennük éldegélni!

Visszatérve az állomáshoz, ott sétálgattam, várva a tehervonatra. Vadgesztenye hullott a fáról és a sinpárokon túl egy kis nádas csalogatott magához, mely bodrogközi szülőföldemre emlékeztetett! Identazva a Nyírben látott sok vizes fenék is azt

juttatta az esembe. A sok virágzó Napraforgó sárga-szirmú kalapjai egy népdalt csaltak ki belőlem az „Addig megyek, míg a szememmel látok" kezdetű közismert katona nóta dallamára. Ahogy leírtam, már dudoráztam is:

Tisza vize elöntötte a rétet,
Túl a vizen három daru legelget;
Kettő páros, egy pár nélkül magába?
— Egyre testvér, bujdossunk a világba!

Mint minden versemet, ezt is annyira átéltem, hogy a két szemem könnyekkel telt meg.....

A 3 csomagot átvéve vigan kocsiztunk Szamosszeg felé. A falu előtt egy tarlón vadvirágot szedtem és néhány szálat a kalapomhoz tűztem. Át haladva a folyószegbe települt falun, a rév felé vezető egyenes utról hamarosan megpillantottam a panyolai tornyot és mint régi ismerősömet, virágos kalapomat boldogan lengetve, üdvözöltem..... A Szamos füzesei, az új fahid, a szamosparti kiscsárda, a falu, a templom és mindjárt jobbra a parókia édes emlékekkel öleltek magukhoz..... A meghatottságtól észre se vettem, hogy az én Bódi bátyám a parókia kapujában áll és árvalányhajas szalmakalapját magasra emelve üdvözli várva-várt barátját: boldog magamat!

A szép háziasszony azonban nincs itthol. A konyhában Emmi néni, Feketéné működik.

Elhelyezkedés után — sokás szerint — az udvarra sétáltunk ki. Megtekintettük az istállót, az udvart, a kertet, aztán kimentünk a faluba.

Bódi bátyánk vacsorára meghívta Gatterer mérnököt, aki a hídépítésekre ügyel fel. Vele megtárgyaltuk a panyolai kérdést. Gatterer eddig csak a Szamosmenti kutatóutam leírását olvasta. Azt hiszi, hogy a panyolai tölgyfaépítmény

egy magasabb vezetésű malomárok. Sokat tárgyaltuk ezt az ügyet. Szerintem mi szükség volt ilyen malomárokra, mikor annyi tombácos malom volt, amennyit csak akartak. Aztán az északi palánk mi célt szolgált volna egy malomárokban? A víz folyáshoz faragott deszkák kellettek, hogy a fenéken sima folyást adjanak a víznek. És hol van a malomalkatrészekből valami maradvány? Hát az a sok cölöpös ház maradványa mi volt?

Bár eddig ez volt a legokosabb hozzászólás, de bizonyitékot nem látok a malomárok-elmélethez.

Arra kértem Gatterer mérnököt, olvassa el „Előtanulmányok a panyolai tölgyfa épitményhez" c. dolgozatomat, hozzászólását fektesse le irásba és én arra irásban válaszolok.

Jó vacsora után borozgatva beszélgettünk. Éjféli 12 órakor az éjjeli bakter 13-szor fujta meg szarukürtjét. Bódi bátyánk behivta egy pohár borra. Tréfálkozva inczelkedett vele: hogy lehet az, hogy 12 órakor mindig 13-at fúj, pedig a fújásokat az ujjával szómolja!? Ha tréfa van a szóban, azt nem szokás kimagyarázni!

Aztán a nagy csend végig hasalt a falun! Néha egy-egy kutyaugatás tisztán hallatszik a lombos faluban..... Az emelkedő Hold a kerti diófák domboru lombján át ködösen néz felénk majd szelid fényt hint az éjjeli tájra.... Menjünk aludni!

Lefekvéskor hálát adtam a Teremtőnek, hogy ismét eljuttatott ebbe a faluba!

—·—

Feljegyzés:

Szarka a régi magyar nyelvben = zarka.

Cövek = mereglye.

KIKÖLTÖZÉS A ZSARÓKERTBE 1940 IX. 22. VASÁRNAP.

Bódi bátyánk szalmazsákomat megtömette az eklézsia szalmájából, „mert az jobb". –

Bernát bácsi, a harangozó is üdvözölt, tréfás kedvében volt: ugy hallotta, hogy Debrecenben egy „nagy fenekü" szeretőm van!

– Három szeretőm van! – vágtam vissza neki: az asszonyom, a kis lányom, meg a ki fiam!

Nevetett.

A reggeli cukor nélküli tejecske volt. Rossz világ van, nincs egy deka cukor se a faluban! Igy a Tiszaparton most nem lesz teázás!

Az ég borult volt. Bódi bátyánk marasztott, ne menjek korán, de én mielőbb akartam látni a Zsarókertet, nem maradtam. Menjünk! ez a fontos, előzzük meg az esőt, mert felázott földön hogy verjünk sátort?!

Közben a kocsis Bernát bácsi harangozó segitségével felpakolt. Búcsúzáskor ezt mondtam az öregnek:

– Osztán szépen húzza kend azt a harangot, hogy kihalljék a Tiszapartra is, mert Szőke bácsival olyankor szoktunk imádkozni!

Emmi asszony és Piros Vilma, az új szolgáló egészségesen kacagtak.

– Gazos, napraforgós határon, keresztül a Túron igen rossz utcn mentünk ki a Tiszához. Szőke bácsi a Zsarókertben várt. Nincs semmi baja, egészsége jó! 1940 jan. 1-től csősz a gulácsi Ecsegszegben, tehát közel a révhez tanyázik. Takaros kunyhója van, falujában nem is szeret lenni, mert csak ott érzi jól magát, kivált miáta egy almacsősz is van a szomszédjában, akivel elbeszélget a hosszú estéken.

A Tisza vízállása elég magas, de apadóban van. A Túrtői palajnak csak a töve van ki a vízből ezért a Zsaró-kertben kellett felütni a sátort.

Délre Emmi néni ebédet hozott ki, Szőke bácsinak is küldött az asszonya, így sátorverés után nem kellett szalonnát sütni.

A borongós égből néha-néha szemetelt az eső, de a kistanyánkat már elrendeztük. Koncz Balázstól 3 P-ért szilvafagallyat vettem.

Szőke bácsi félereszét egy ledöntött nagy szilfa lombjából nagy szakértelemmel készítette. Tanyám így nagyon jól mutat.

Sátorom a szakadt part szélétől 6 m-re feksik, nyílásával a Tisza felé néz. Baloldalán van az asztal, jobb felől a félerész, szemben előtte a füstölgő tűzhely. Vastag füstje a földszintre hajlik, kusik a Tisza felé és ott a meredek parton besüllyed.

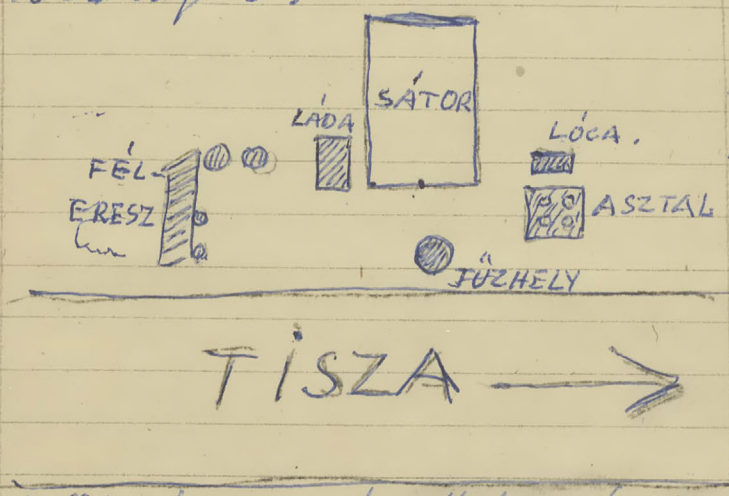

Csodálatos szép Napszállta volt. A haragos veres ég széles sávban piroslott át a szilváson keresztül. Ámulva sokáig gyönyörködtem benne. Éppen akkor érkezett gyalog Gatterer mérnök. Pár percig időzött és ment. Malomárok elméletéhez nézte most meg a terepet. Tegnap este óta egyre jobban érzem, hogy feltevése bizonytalan. Ő ebbe belelovalta magát, s nem igen tud tőle szabadulni!

Besötétedés előtt délről maradt ételt melegítettünk és vacsoráztunk.

Északról és Kelet felől távoli villámlások lobbantak, de esőt nem kaptunk sőt inkább csillagos lett az ég felettünk, aminek nagyon

örvendeztünk. A Tisza felett egy Gálgém (Bakcsó, Vakvarjú) húzott el kiabálva. Távolabb Baglyok huhogtak és a falubál kutyaugatás hallatszott.

A rév mellett tekenővájó cigányok tanyáznak. Kutyájuk hangját egész közelről hallottuk.

Az este igen sötét volt, csak akkor kezdett kissé derengeni, mikor az Esthajnal csillag a Túrtői palaj fűzfáinak a koronájára ült.

A Leveli békák valóságos hangversenyt brekegtek. A fűben Szentjánosbogarkák parányi pontokban szikráztak. Ezelőtt nem figyeltem itt megőket. A Tücsök szüntelenül húzta a maga szokásos nótáját.

Tűzünk bevilágította a tanyát. El-elmentem egy kissé távolabb és úgy néztem sátorom környezetét a fényben villagva. Milyen szép látvány! A mohos törzsű szilvafák, mintha tompafényű ezüstből volnának! A Tisza víztömege, ez a borzasztó erő, egy pisszenés nélkül folyik medrében! Annyi zaja nincs, mint egy szunyognak! Egy nagy éjjeli bogár vadúl elrepült a tanya felett! Úgy zúgott, mint valami kilött ágyú golyó!

Előbb megakartuk a Hold keltét várni, de megállapítottuk, hogy az most késön lesz. Így lefeküdtünk a szokásos módon.

Éjjel többször felébredtem. Tiszta holdvilágban fürdött az egész táj! A Félhold éppen sátoromba nézett a tulsóparti füzes tetejéről. Lehetett volna olvasni, olyan világos volt!

Valahol a víz felett egy Szürkegém repült. Hangjáról ismertem fel, nagyokat vakkantott.

Egy-egy fa levél ráesett sátoromra. A nagy csendet ilyen zajok zavarták csupán! Elvétve egy-egy távoli kutyaugatást is hallottam, még a

pampolai éjjeli őr szarukürtje is a fülembe rendült. Fél álmosan, már nem tudtam kivenni, hányat fújt: tizenkettőt-e vagy tizenhármat?

Az éles, jó, tiszta levegőben igen jól érzem magamat! Itt nincs por, benzinfüst, korom! Csak így tágul az ember tüdeje a hűs, üde levegőtől!

Boldog vagyok, hogy itt lehetek ebben a nagy Szabadságban, a Természet ölén, ahol én minden pillanatban kész vagyok ujjongani és sírni jó Sorsom áldásaiért!

A X. ÁSATÁS ELSŐ NAPJA 1940 IX. 23. HÉTFŐ

A PART LENYESÉSE 26 M. SZÉLESSÉGBEN. — LÉPCSŐ-LEJÁRÓ KÉSZITÉSE. — A TÚRTŐI PALAJ KÖSZÖNTÉSE. —

Már kora hajnalban diskuráltunk. Én a sátorból szóltam kifelé, Szőke bácsi a félereszalól válaszolgatott. Aztán felcihelődött és tüzet élesztett. A füst vastagon kuszott be a mederbe, hol eltünt a szemem elől .....

Az Est-hajnalcsillag odaát, a jobb parton még a fürgallyon csüngött. A levegő szinte zsong a szüntelen varjúkárogástól. A varjak körül Sereglely-csapatok forognak.

A földön nagy a harmat, az éj tünta, a táj szélnélküli .....

Munkásaim rendben megérkeztek: Kanizsai István, Varga Imre, Balog Sándor, Király Bertalan, Varga József, Piros József, Fekete Bertí. A 8-ik Szőke Sándor éjjel-nappal itt van.

A munkát 7 órakor kezdtük meg. A Kis Túr jobboldali partszélétől vízfolyással szemben kimértem 20 métert. Ez a pont éppen sátorom elé jutott. Ettől tovább kimértem 26 m-t a Holt Túr felé. Ezen a szakaszon gyökerek által tartott gyepes földereszek csüngtek alá. Ezt kellett elsőször lenyesetnem és lejutva a parttőbe, a terepet gondosan át vizsgálnom. Elkészittettem a lépcső lejáratot is. A lenyesés, a törmelék letüntetása felügyelet nélkül is ment. Reggelire szalonnát sütöttem.

A X. ÁSATÁS.
1940.

I.TEK. 1. IX.23.
„CSOLNAKOMAT JÓL KIHÚZTAM A PALAJ SZÉLÉRE----"(187.l.)

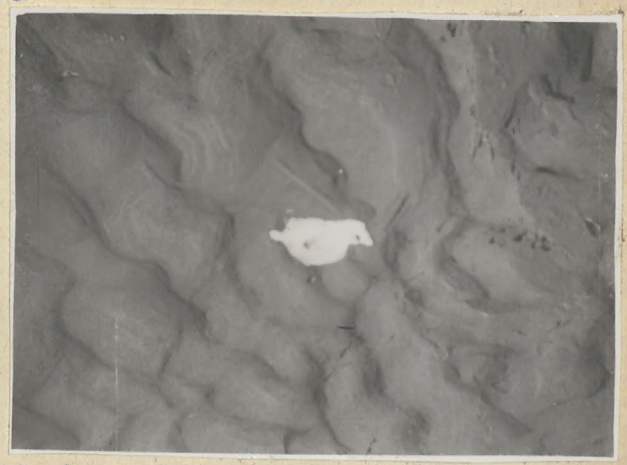

I.TEK. 2. IX.23
JELLEGZETES SZÉLBARÁZDÁK A PALAJ MINIATŰR HOMOKSIVATAGJÁN.

I.TEK. 3. IX.23
A SZÉLBARÁZDÁK ÉRDEKES ALAKULATAI A PARTI HOMOKON.

I.TEK. 4. IX.23.
TUTAJ ÚSZOTT LE ELŐTTÜNK; A HOLTTÚR TORKOLATA SZEMBEN.

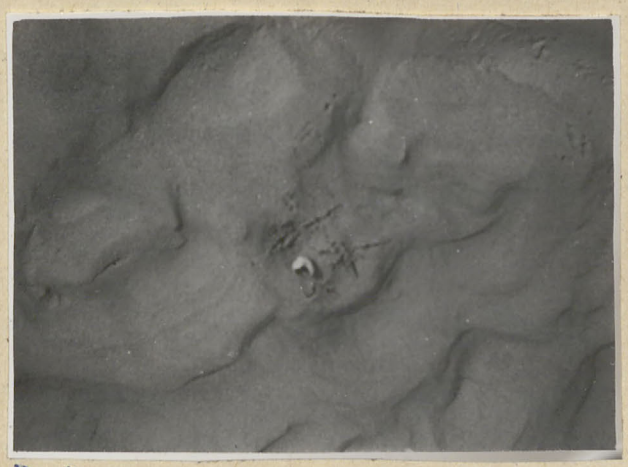

I.TEK. 5 IX.23. 1
EGY DIÓ HALÁLA MADÁRGYILKOSA LÁBNYOMAIVAL A SZÉLBARÁZDÁS PARTI HOMOKON. (189. old.).

Reggeli után kedvem kerekedett a Túrtői palaj köszöntésére. Ugy 9 óra felé, mikor a harmat sátorom körül felszáradt és a szeptemberi Nap melegét a tarkómon megéreztem; fürdéshez öltöztem és a Kis Túr torkolatában kikötött halászcsolnakkal átevezetem a palajra, a gulácsi oldalra.

Rendesen itt van az én sátortanyám az örökösen topsikáló nyárfabokrok között, de itt most nedves a talaj. Az áradt víz csak pár nappal előbb húzódott le róla, aminek bizonysága az iszaptól szürkére festett bokorzat. Ezt majd csak a legközelebbi záporeső fogja tisztára mosdatni!

Még alig 4 napja, hogy a palaj szárazra került. Valóban érdekes, hogy a víz finom iszapja hogy betakar minden egyes fűszálat, levelet, mintha ezüsttel volnának befuttatva! Az is szépen látszik, milyen magas volt a folyó árja?

Kingorva csolnakomból, ezt jól kihúztam a palaj szélére, magam pedig – egy úszónadrágban lévén – átengedtem testemet a Tűzisten forró nyilainak, köszöntve a tájat, melyben már annyi boldog napot töltöttem! (186. old. 1.).

Alig tettem pár lépést, megtaláltam Dr. Darugém Ágoston névjegyét a nedves iszapon, mit az éjjel helyezett ott el. Az én régi barátom és ismerősöm így a maga módján adta tudtul éjjeli látogatását.... Igaz, hogy néhányat kiáltott is által, de akkor a sátorban voltam, nem viszonozhattam üdvözletét (186. oldal 2)

Lábanyomát lemértem, egy rendes arast is megütött a hossza 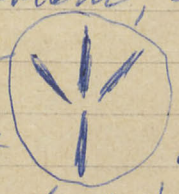 . A gémnévjegy fehér lapjára volt valami írva is mely jobban hasonlitott a kinai íráshoz mint a mi betűinkhez, de azért félig-meddig ezt is megértettem....

Aztán mentem tovább a bokrok közé. Egy sáros, csúszós ösvényen átbújtam a füz- és nyárfa-fiataloson, felkapaszkodtam a partra és üdvözöltem a gyönyörű ligetet a maga elevenzöld levegőjével! Mennyi boldog óra emléke van itt az öreg füzfák kérgére vésve, gallyaira akasztva?!?

Visszatérve a palajra, megtaláltam Darugém Ákos névjegyét is. Bizonyára az Ágoston fia ő, aki szintén itt járt az éjjel. A víz széléről jött kifele vagy 10 lépést. Akkor helyezte el mészszínű kártyáját s utána nekifutott és elszállott, nyakát hátára hajtva vissza. Mindezt nyomai árulták el.

Pár lépéssel odább egy szörnyű tragédia színhelyét fedeztem fel. Valami iszapban élő féreg (lárva) pompás vitézkötést írt az iszapba. Aztán haladt tovább, egyenesen vagy négy araszt. Ott ismét kezdte mintázni a vitézkötést, de balvégzete csak egy hurkot engedélyezett. Ugyanis a nyárjas felől jött drvetési Fekete Károly gyors léptekkel és a szerencsétlen férget egy happra eltüntette sötét torkában.... Ilyen az Élet! Egy élőlény lehet akármilyen ártatlan, akármilyen szépleikű, sorsát nem kerülheti el ősem!

Pár lépéssel odább egy szegény dió pusztulása, meggyilkolása éppen úgy meghatott! Madárlábnyomok ákom-bákomja közül félig kivájt testének ürege sötétlett fel! Ez is szomorú sors! Felnőni gondtalanul egy domború Diófa sötétzöldárnyú tetején, zöldkabátban, magasan, tiszta levegőben, abban a reményben, hogy majd fajának egyik fenntartója lesz! És

egyszercsak ott terem egy szárnyas fekete kísértet, hegyes szaruallójával letöri és átrepül vele a Tiszán, leszáll a palajra, belevág hegyes allójával, kivájja belőle az élet csiráját: meghal! S ott marad összetörve, vakon, árván, letepickélt karmos lábnyomok között.... szép hófehér bele helyett mocskos, homokos iszappal telve... A Nap kiszív belőle minden nedvességet... szine elfakúl... porrá omlik szét ahelyett, hogy a faj javára egy kis lombos fácskát csirázott volna....! Hát nem szomorú sors ez?! (186. old. 5.)

Talán emiatt olyan hallgatagok, szótalanok a parti Nyárfák is?! Szembenéztem velök feddő szavaimmal:

– Micsoda dolog ez, hogy régi hű barátotokat, aki átjön ide titeket köszönteni, ilyen közönyösen fogadjátok!? Nincs egyetlen taps, egyetlen felsóhajtás az egész társaságban!?

Úgy látszik, szemrehányásomat kicsinyek és nagyok egyaránt megértették! Előbb meglóbáltak egy pár öreg levelet, aztán kezdtek tanakodni, összesugni, örvendezni, tapsolni... Mégis csak nekem örültek, a régi hű, ismerős barátnak annyira, hogy még a fűzlombok is jobbra-balra bólogattak.....

Megbékélve lesétáltam a vízszélre. A palaj itt-ott szivárgott, mint a forrás. Azt a túl bő nedvet, mit pár nappal előbb áradáskor kapott, visszaadja az anyatestnek, kicsiben ismételve a földtörténet egyik fázisát: a visszavonult tenger után folynak a folyamok széleshálózatú vízrendszerükkel, végig az alföldi síkakon.....

Egy helyen térdig süppedtem az iszapba: ingovány! Begázoltam a vízbe. A parányi hal-

ivadékok egész serege menekült elölem, miközben a fenékről kis iszapfelhőcskék gomolyogtak fel.... Bizonyára azt hitték, hogy minden kétlábú a Darugémek csoportjához tartozik.

Nagy élvezettel nézegettem a sekély víz alatt a miniatür homokbuckás sivatagok hullámos vonulatait! A hullámbarázdák éppen olyan élesen kirajzolódnak, mint a szélbarázdák. Ha a vízfelszint egy kis szellő sodorja, a napfény is hullámvonalakat vibráltat a miniatür homok sivatag felett..... (186. old. 2,3 és 196. 9.)

Sokáig néztem őket s mindenütt a vízszélen visszatértem a csolnakhoz.

A Hervadás Istene pompás citromsárga nyárfaleveleket hullatott elémbe: a túrtói Nyárfák üdvözletét! Szétnéztem!

A nagy palaj mentén az egész erdőfal még egyenletesen zöld; keresve se lehetne találni benne egy sárgult levelet, pedig a Cinegék élénken sürgetik már az őszi színeket!

Ki küldte hát elém ezeket a citromra színezett nyárfaleveleket?!?

Bizonyár az Ősz szállás csináló Hirnökei és ügyvivői, kik túl az erdőn, a messeségben leselkednek, ott, honnan éppen most evezett nagy magasságban, ékformájú alakulatban 16 Darumadár! (+) Amint a Tisza felé értek a vezér Darukakas búsan elkrugatta magát s aztán némán húztak pontosan Dél felé. Távcsövemmel kísértem légi úszásukat, míg egy nagy diófa teteje el nem fedte őket.

A Nyárfák sárga névjegyeit felszedtem,

(+) Szőke Sándor szerint szept. 19-én is vonult Dél felé egy 12 darabból álló Darucsapat.

mert ezek is bizonyságai, hogy az Ősz a küszöbön van már, mint a vonuló darvak, a gyönyörű évszak rézkürtös hírnökei!!

—.—

A Túrtói palaj köszöntése után megfürödtem. A víz hideg volt, de mégis kellemes, mert szépen hozzászoktattam magamat. Fürdés után annál jobban estek a nyárba is beillő napsugarak. Boldogan sétáltam le s fel a palajon. Olyan könnyűnek éreztem magamat, mint egy Özike!

Délben szalonnát sütöttem. Ez a világ legízletesebb eledele, ha van utána egy pohár borocska!

Iuhanc fiúk egy dereglyét húztakvontottak Kisar felé kötélen.

Tutaj kettő is úszott le előttünk. Egyet a palajról fényképeztem. Mikor tisztességesen köszöntek, oda kiáltottam nekik:

— Most jó a víz!

Olyan jól eső érzés volt, hogy most már ezek is újra hazánkfiai és a szálfák is most már mind-mind magyar fenyők! (186. old. 4.).

Az egész nap igen kellemes volt, ritka szép szeptember! Inkább még nyár, mint ősz! A parti fákon még semmi jele az ősznek! Az egész környéken nem lehetne összeszedni egy kosár sárga falevelet!

Este felé a Tiszában olyan erős a parti fák olajzöld tükrözése, hogy szinte keménynek plasztikusnak tűnik. Ellenben a felhőzet hosszan elnyúló, fátyolszerű, szállengette foszlánynak látszik.....

Hátam megett a Leveli békák kérik az esőt. Némelyiknek olyan erős a szólása, akár

egy hortobágypusztai vén vadgunárnak, mikor a ködből lekiáltoz.....

Túl a Tiszán, a legmagasabb Fűzfa leghegyén egy magános Varjú ül. Alatta egy Fagyöngy sötétzöld foltja szinte feketének hat. A Varjú úgy negyedóránként elkárogja magát, aztán meg se mukkan, meg se moccan. Vajjon kinek, mit és miért kiáltoz ilyen furcsa beoktással?!?

Hátul féljobbra, tőlem elég távol egy nagy Fakopáncs kacagott fel. Ha valaki nagy csendben valami jó izű tréfát beszél el, arra szoktak így felkacagni az emberek!

A lemyesési, letisztitási és lépcsővájó munkát 17 órakor fejeztük be. Munkásaim a kiadott rendelkezést pontosan végrehajtották. A Nap is aláhanyatlott s igen „veresün" ült le az ég aljára.

Szőke bácsival hagymás szalonnazsírban tarhonyát főztünk vacsorára. Ennek elköltése után a tűz köré heveredtünk és diskuráltunk a domború csillagos Ég alatt.

Szóba került a sarjukaszálás. Kíváncsi voltam, itt a Felsőtiszamentén a nép milyen kifejezésekkel él? Szőke bácsi elmondta, hogy aki nyár elején először kaszálja le a füvet, az „anyaszénát" kaszál. Ha utána kinő a széna az a „sarjú". Ennek levágása a „sarjúkaszálás" A levágott sarjú harmadszorra is megnő de ezt már nem kaszálják le, mert ez már nem tud megszáradni. A Bodrogközön is így van!

Aztán gyapjú takarómon hanyatt feküdtem és úgy bámultam a csillagseregbe! Van abban valami egészen különös, földöntúli érzés,

mikor az ember ilyen helyzetben az anyaföldből semmit se lát, csak fenn az égen a csillagok seregét! Ilyenkor érzi az ember, hogy lénye a világegyetem parányi porszemének milliárdnyi részecskéje! Az ilyenkor felébredt gondolatokba valóban bele lehet szédülni, akár a megzavarodásig - - - !!

Félre is forditattam fejemet egy szilva fa koronája felé. Erre aztán a csillagok olyan közel látszottak, mintha a gallyakra lettek volna aggatva! Kelet felé a Fiastyúk halványan pislákolt csapatjával.

Nézegetve a pazar ragyogást, egyik dalt a másik után kezdtem dudolgatni:

„Csillagos ég, merre van a magyar hazám,
Merre sirat engem az Édes anyám?"

Szept. 21-én volt 7 éve, hogy eltemettem a cigándi temetőbe. Ha az égből csakugyan lát, akkor biztosan nem sír, hanem örül, hiszen láthatja, hogy boldog vagyok!

Aztán daloltam az én új nótámat, melyben a párnélküli darumadárt közös bujdosásra invitálom! A már előbb közölt dal megirására kis családom odahagyása inspirált. Annyira szeretem őket, hogy egy hétre is nehezemre esik eltávozni. Úgy éreztem magam, mint a pár nélküli madár!

Tüzelőnk van bőven! Állandóan lángol a tűzhely, szépen világitva környezetét. Meg se néztem, hány óra lehetett, mikor nyugalomra tértünk.

A X. ÁSATÁS MÁSODIK NAPJA. 1940 IX. 24.
—KEDD.—

A TÁVOLSÁGI MÉRETEK ÚJ FELVÉTELE. — 100-150 CM. SZÉLES FÖLDSÁV LENYESÉSE. — AZ ÉSZAKI PALÁNK ÚJ KARÓI. — DOHÁNYZACSKÓ MACSKABŐRBŐL. —

Az éjjel a sátor nyilásán többször kikukucskáltam. A táj Holdfényben, csillagderengéssel átitatott párás levegőben aludt. Egy szántó traktor zakatolása zavarta a csendet.

A Tisza felett járkáló szél suhogtatta a túlparti fákat. Az imbolygó fakoronák felett lebegett széles csillagással az Esthajnal-csillag. Jobbra, de magasabban a Félhold hintette világát!

Sátorom oldalán kirajzolódott a lombjával ráboruló Szilfa árnyéka. Hulló levelei a feszes sátorlapon nagyot koppannak.

Szőke félereszében moszatol, zörög az Egér, de bejött már az én sátoromba is. Megirtóztam, mikor a takaró alatt végig szaladt rajtam!

A Szilfákon 6-8 darab Őszapó ugrált.

A határon mindenfelé szekerek zörögnek. Az emberek már éjfél után jönnek-mennek. Szőke szerint ilyenkor dézsmálja egyik ember a másikét.....

Mikor munkásaim ½ 7 körül megérkeztek Szarka Bódítól hoztak egy levelet és egy tábla lépesmézet. Ebből falatoztunk reggelire.

A levelet Bódi bátyánk tegnap, IX. 23-án három izben is írta. A Gatterer mérnök makacs akoskodásán csak mosolyogtam! Ceruzával rájegyeztem a levélre, amit gondoltam. „Ugy

látszik, betegember! Ha valamit beképzel, attól ön fejüen tágitani nem akar a derék svábember! Vevetséges! Egy malomárok vízfolyásának mi szüksége lenne ilyen hatalmas nagy talapzatra ?? Hát az északi palánkot, mely átrekenti a malomárok folyását, miért nem akarja figyelembe venni ??

Elhatároztám, hogy nem reagálok rá, nincs értelme a falra borsát hányni ?!"

A levelet eredetiben mellékelem:

PANYOLA, [illegible]

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeumigazgató urnak.

Helyben, Panyolán,

a Zsarókert-Tisza partján.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE 1940 IX. 23.

A munkát 7 órakor kezdtem meg 7 munkásommal. Mindjárt reggel ujra felvettem a távolsági méreteket a lelőhely feletti partél és a tiszaigát vagy töltés Tisza felőli felső éle, továbbá a kubikgödör belső élvonala között. Előbbi 97, utóbbi 80 méter, a kőv. oldalon látható vázlat szerint. Ezeket az adatokat majd egybevetem a korábbi méretadatokkal.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PUSZTAMOLA, Szabolcs-vm.

Kelt Panyolán.1940 szept.23-án,Hétfőn.

Kedves János !

Magam szerettem volna beállitani hozzád.Elmaradt és marad,mert csökkentett teljesitőképességgel birok,ugy fogat dolgában,mint hü nőm távolléte miatt.Vilma a készség és igyekezet arra,hogy hozzád kimenjen s vigyen neked,ama Keresztelő módjára,táplálásodra,ha nem is sáskát,és erdei mézet,de egy kis becsületes panyolai szüz mézet,melyet ma délelőtt sikerült lopnom kedves méheimtől.Fogyasztsd egészséggel,jó étvágygyal.

Fehérgyarmati vásár,Miska vásáráról lemaradtam.Megbizotttaim Pista kocsisom,Bakai Guszti és Károly s főként Gál koma az eleget tevők.+) Ha ugy jő,hogy idejekorán előjönnek,lehet kiruccanok hozzád estvére,ha nem ugy elmarad s a mézet kiviszi holnap reggel Szaniszló Pista.

Szeretettel ölel

Panyola,I940 szept.23.

készséges hived:

Bóli

×) Egy másfélévvel ezelőtt valami volna el, de nem volt nevője.

Kedves Jánoskám !

Kimenetelem hozzád elmaradt.Későn jöttek elő.Lovaknak meg még élelemért ki kellett menni,s Pista kocsisom a setétség és rossz utra tekintettel s a tanyázásra is gondolva,nem javasolta a kimenetelt. Szavát megfogadtam,maradtam,mert estére a házat sem lehet csak ugy elhagyni.

Gatterer mérnök urral beszéltem.A látottak és tapasztaltak után ő még szilárdabban áll az ásatásokról elgondolt meggyőződése mellett. Ezt vasárnap esti s mai beszélgetésünk rendén is kifejtette.

Vasárnap d.után Gál komával is beszélgettem.Ő ekkor elmondta régi véleményét,illetve felujitotta határozottabb formában.× Majd vallatsd meg.Nem regisztrálom,mert ez hosszas és csak gyarló visszaadása lenne elgondolásának.Tulajdon füleidnek és gyorsitó ceruzádnak essék elgondolása, terhére.Csak annyit jelzek,más,mint a Gatterer mérnöké s ez csak egyéni s nem müszaki,mérnökileg alátámasztott. De ismerése az ügy szempont jából kivánatos.

Látod,csak én megyek veled egy lineán. Nem hiába,hogy én láttam legtöbbet ásatási munkáidból s én foglalkoztam vele legtöbbet,bár illetéktelen dilettáns módjára,s én ismerem egyedül e tárgyban kelt irásaidat,megemésztetten,az utólsó betüig. De ugy gondolom,minden vélemény meghallgatandó,akár jó,akár nem,ha a probléma megoldásához közelebb se git kutató munkádban, s e dologban látóköröd szélesiti.

Holnap valószinüleg megyek Gyarmatra,mint szintén holnapután, szerdán is. Igy ne várj egyelőre.De mikor az ásatás szintjéig le érsz, látni s veled elbeszélgetni,okvetlen kimegyek.

Szaniszló Pista esti raportra volt nálam. Megbizásod elintéz tem.Reggelre ide rendeltem a batyu kivitelére.

Szeretettel ölellek

Panyola,I940 szept.23.esti fél IO óra.

Bóli

NB ! Annyit szerényen megjegyzek,hogy embertelen ember vagy,hogy a kis párnákat és a tollas paplant vissaküldted. Nemcsak a közjót,de a magad érdekét is kell szolgálnod.Szerencséd:jó az idő,mert ha megmordul,a paplan rád fordul.Igy is kikapok Anyutól,ha előjön.

Bóli

Felesígednek a levél ma reggel elment.

Vrfalvi Istvánné
beteg volt
attól aggódom
de az ének

XXI.

A X. ÁSATÁS. 1940.

I.TEK 8. IX.23

RÉSZLET A TÚRTŐI PALAJ-BÓL.

I.TEK. 10. IX.23.

SÁTORTANYÁM A ZSARÓKERT-BEN.

I.TEK. 11. IX.24

I.TEK. 12. IX.24.

KILÁTÁS A KISTÚR TORKOLATÁBÓL A GULÁCSI PART FELÉ.

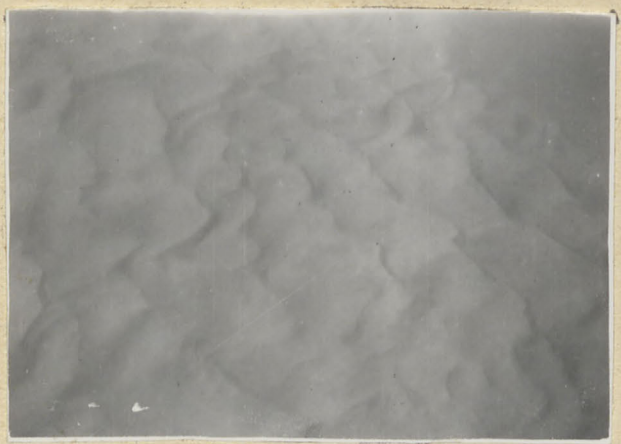

I.TEK. 9. IX.23.

APRÓ HULLÁMBARÁZDÁK A SEKÉLY PARTI VÍZ ALATT.

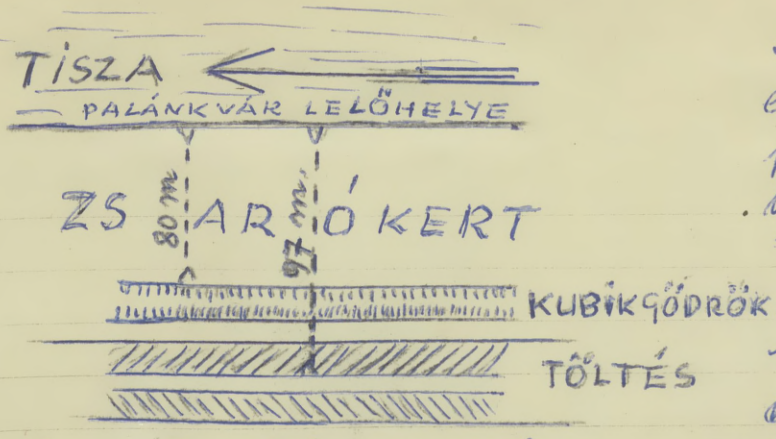

Ma előkerült az északi egyszeres palánknak négy új karója. Hogy itt a palánkból hány karó pusztult el, egyelőre nem tudom. De bizonyos, hogy az elmúlt télen és tavaszon a Tisza néhányat elkordott. Ezért kellett a töltéstől és a kubikgödörtől új méreteket felvenni.

A most lenyesett partrész sávszélessége 100 – 150 cm. A palánk uj karóiról 3 felvételt készitettem. (204. old. 1–3.).

Az elmúlt éjjel a Kis Túr torkolatában egy nagy agyagrögön Vidra pihent és ott is hagyta fehete színű ürülékét. Emellett sok lábanyoma látszik. A Kis Túr csorgójában lesett, de be is sétált a Kis Túrba halászni. Mindezt a friss lábnyomok beszélték el nekem.

D.e. 10 – ½ 12-ig ismét fürdést rendestem. Többet napoztam, mint fürödtem. Inkább csak lemosakodtam 1-2 vízbemerüléssel. Ma már szeles volt az idő, de nem kellemetlen.

A Tisza csak akkor csillag, ha egy kis szellőmozgás pörsöli a színét.

A Nyárfák zúgnak, a fiatalok túl kövér levelei lomhán püfölgetik egymást. Most még inkább koppannak, mint zizegnek avagy suttognak! Ha majd kiszikkadva színesek lesznek, akkor megváltozik hangjuk is! Zörögve verődnek majd össze a haldoklás közös énekében.....!

Egy dohányzacskó élettörténete két részben.

I. rész. Küzdelem a végzet ellen.

1940 szeptember 24-én javában folyt a X. panyolai régészeti ásatás. Ezen a napon igen érdekes adatokat jegyeztem fel. Ugyanis tiszaparti sátortanyám (1. kép) esti tüze mellett idős Szőke Sándor gulácsi kishalász elejétől végig elbeszélte annak a macskabőrdohányzacskónak a történetét, melyet féligkész állapotban a nadrágzsebből húzott elő. Láttam, amint a gyenge vajsárga bőrt ujjaival dörzsölgette, puhította, szárította. Megvallattam az öreget.

1. kép.
Sátortanyám a panyolai Zsaró-kertben, a Tisza partján.

Az elmondandókhoz előzetesen tudnunk kell, hogy Szőke Sándor süllőhalász legújabban hivatalosan felhagyott a sok ácsorgással járó, de kevés hasznot hozó halászmesterséggel és 1940 január havától a gulácsi „Ecsegszeg" nevű Tiszakertben csőszséget vállalt. Ez a hivatal a 60. életévhez közeledő afféle szegényembernek igen megfelelő foglalkozás. Hiszen az élet sok mindenre megtanítja az embert, amit bölcsen és zökkenő nélkül lehet haszonra váltani, aztán meg kevesebb itt a fáradozás is, kivált, ha olyan hűséges kutya van kéznél, mint amilyen a Gabi, a Szőke nélkülözhetetlen munkatársa. Külseje után ítélve, bizony nem sokra becsülhető, de annál élelmesebb, igyekvő, szemfüles és okos állat. Színre, formára igen közel áll a sakálhoz.

Még nyár derekán történt, hogy ez a Gabi az Ecsegszegben egy elvadultan élő sárga macskát felzavart az akácfára, mely alatt néhány tő tengeri sínylett. Szőke, pipáját eltéve, szemügyre vette. Ismerte már. Messziről nem egyszer látta. Ha járt a mezőben, olyan szépen hullámzott a háta, mint a víz. Nagy kerek feje elárulta, hogy kandúr. Ecsegszeg becsületes őrzője addig-addig szemlélgette a legfelső águegyre kapaszkodó macskát, hogy egyszer csak vágyak ébredtek benne egy takaros dohányzacskó irányában.

Ugyanis ismeretes, hogy dohányzacskót sok mindenből lehet csinálni, így bikatökből, kostökből — a bikaborjú és a bárány is megfelel —, aztán őz- és szarvastökből, disznó-

2. kép.

Csőszkunyhó a beregi Tiszaháton. Elől napraforgószárral kerített virágos- és veteményes kert.

hólyagból, macskabőrből. A régi vizes világban még a gődénynek alsó csőrkáva alatti bőrzacskóját is felhasználták erre a célra. Egyes vidékeken a vakondok, ürge és szárcsa bőréből továbbá gólyanyakból is zacskót készítettek. A harisnyaszárat rendes ember csak átmenetileg használja — mikor a régi elvész, az új még nincs kész —, de leginkább csak a szegénység fanyalodik reá vagy a leghitványabb kapcadarabra, mint dohánytartóra. De valamennyi között a legértékesebb a jól kidolgozott, kellően megmunkált macskabőrzacskó.

Szőke mindezzel tisztában volt, de azt is jól tudta, hogy a

kandúrt onnan a fatetőről nem szedi le se a Gabi buzgó csahol-lása, se a várható erős szél, melyet egy zöld küllő — a közelben nagyokat rikkantva — éppen jelzett is. Azért hát az öreg Sándor neki fohászkodott és úgy, ahogy volt, bocskorban, felmászott a fára.

Gabi erre szörnyű izgalomra gerjedt. Két szemét villámgyors váltakozással hol a halálraítélt ősellenségre, hol gazdájára szegezte, ki egyenesen a macska alá tartott. Mivel az elvékonyult ágon nem érhette el, különben sem volt szándékában, a macska alatt jól megrázta az ágat. Természetes, hogy a kandúr a nagy lóbálástól alább csúszott. Szőke újra mégjobban megrázta s akkor a megszorult állat leesett a földre. Rendes körülmények között csakugyan a földre esett volna éspedig a macskafélék közismert szokása szerint talpra, ha a Gabi nem lett volna a világon, méghozzá a fa alatt. De mivel a Gabi egy pillanatra se vette le róla a szemét, a kandur jóformán a szörnyű haragot hörgő Gabira esett. Nosza egymásba ragadtak, vadul hánykódó, köpködő, morgó, visító gomolyaggá váltak... életre-halálra!

Fogd meg te! biztatta bajtársát a fáról lefelé igyekvő Szőke, aki abban a reményben, hogy a fa alatt hagyott csőszbaltával Gabit mihamar győzelemre segíti, még ugyan magasról engedte el magát. Szerencséje, hogy senki se látta, milyet vágódott a fa tövénél. Mire felugrott, hogy segítsen kutyájának, a ravasz kandúr észrevette a veszedelmet és magát kiszabadítva, egy villanó ugrással gyorsan felszökött ugyanarra a fára, melyről leüldözték. Ezt bizony most másodszor és utoljára igen rosszul cselekedte, mert ez jelentette végóráját, vesztét, melynek közmondásos haszna az öreg Szőke új dohányzacskóját jelentette.

Ugyanis a harctéri helyzet könnyen áttekinthető volt: az élet-halál küzdelmet elülről kell kezdeni! Szőke és Gabi túlságos előnyben is voltak, mert ők a fa alatt nyugodtan kifújhatták magukat, de a szegény leendő dohányzacskó elfáradt izmai odafenn a vesztőhelyen tovább dolgoztak, egészen a fa hegyéig. Megpihenni azonban nem engedték őkelmét.

Szőke ugyanis némi bosszankodások és itt nem közölhető kijelentések után újra felmászott a fára és a kandúrt másodszor is lerázta. A vérzőorrú Gabi most óvatosabb volt és okosabb. A tűzkarmú tigrisivadékot nem magára, hanem maga elé engedte esni és szemközti marakodással lefogta azt, miközben a kandúr lassan a fa tövéig hátrált. Ereje fogytán volt. Hátatfordítani egy pillanatra sem lehetett, mert akkor bősz ellenfele elkapja gerincét s egyetlen harapással végezhet vele. Mit tehetett egyebet: köpködött, görbült, borzolt, kapkodott és oda-oda mart tűhegyes karmaival. De Gabi szörnyű dühe és gyűlölete elfojtotta minden fájdalmát. Beleragadni nem mert ugyan ősellenségébe, de hogy erejét megmutassa, dühiben kettéharapott egy

tengeriszárat s azt rázta veszettül az üldözött vérbenforgo szemei előtt.

Azonban nem ebben rejlett a sárga kandúr végzete, hanem abban, hogy Szőke egy-kettőre a földön termett, sebtiben felkapta hosszúnyelű baltáját és annak nyelével végigvágott a macska derekán. Az ütés a lapos baltanyél élivel fene veszedelmes! A kandúr gerince kettétört úgy, hogy ereje nyomban elhagyta, elnyúlt a földön szegény.

3. kép.
Id. Szőke Sándor, az ecsegszegi csősz vasárnapi viseletben.

Erre Gabinak is megnagyobbodott a bátorsága, de Szőke rákiáltott:

Takarodj!

Aztán óvatosan megfogta a zsákmány két hátulsó lábát, felemelte s a vonagló árvának még néhány kegyelemütést mért a nyakára. Ezzel véget is ért kalandos mezei élete! Ezért bizony — ha utólagosan meggondoljuk — nem volt érdemes elhagyni a csendes gulácsi házat?! De ha más szemmel nézzük, megérdemelte sorsát, mert igen sok kárt tett a határon! Veszedelme volt minden fészeknek, fűben, bokron, fán és jóformán minden szárnyas és négylábú állatnak! Feneketlen bendője nem ismert kegyelmet, valóságos vérengző bestia volt, míg végül is igen jámbor és békés elhivatás várt reá: egy sallangos dohányzacskó földi szerepe...

II. rész. A végzet rendelése szerint.

Szőke a kandúrt megelégedve vitte kunyhójához, mely előtt Gabi már sebeit nyalogatta. Egyik hátsó lábára nyüstöt kötött, felakasztotta egy faágra és megnyúzta a kandúrt, ugyanúgy, mint a nyulat szokás. A farkán és a két hátsó lábán a bőrt hosszában felhasította. Ezeket meg kell hagyni, mert ezekből lesz a sallang. Az első lábak bőrét nem kell felmetszeni. A bőrt a fejen a két füle alatt körülvágta s az egészet lerántotta.

A nyúzást nyomban követte a kikészítés. Ezt a mesterséget Szőke ezelőtt 25 esztendővel Czip János gulácsi juhásztól tanulta, aki már akkor igen öreg ember volt s a Dessewffy Marcell uradalmában szolgált.

Szőke a macskabőrt tűzhelyének hamujával belülről vastagon behintette, hogy az a bőrön maradt húst, cafrangot levigye, lepállassza. Akkor a bőr két végét lefogva, levitte a Holttisza partjára s ott többször bemerítette a vízbe.

A beáztatott bőrt visszavitte kunyhója tűzhelyéhez, melynek hamujában jól megforgatta. A hamu a nedves szőrre vastagon rátapadt.

Ezután kerített egy rossz fazekat. Kb. háromujjnyi vastagon hamut tett a fenekére. Erre helyezte a kandúrbőrt s arra ismét háromujjnyi hamut hintett és a fazekat teletöltötte víz-

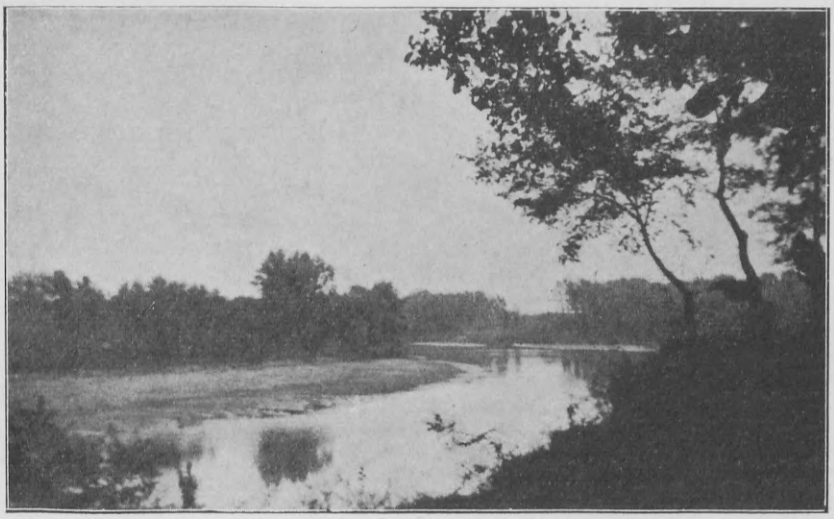

4. kép.

A tiszaparti csőszök világa. Itt a Felsőtisza mentén vannak a magyar Alföld legköltőibb tájai.

zel. Szóval a bőr letisztításához hamulúgot csinált. Ebben a bőr három napig ázott. Felülre tett egy darab követ is, hogy a bőr ne szálljon fel a lúgban.

Negyednapra csinált egy fakést és a hamutól, lúgtól megmosott bőrt rátette egy deszkára. A fakéssel a pállott szőrt levakarta. A bőr belső felületének letisztításához fakést nem szabad használni. Ezt a műveletet ujjaival végezte el. A bőrt, mint a kesztyűt, ráhúzta a kezére és a belső felület lúgozott, könnyen leváló húscafrangjait az öt körmével kaparta le.

A letisztítást követi a nedves bőr szárítása, puhítása. Ez igen fontos művelet, mert ettől függ a zacskó finomsága, tartóssága.

Ugyanis a bőrnek nem szabad gyorsan megszáradni. Azért nedvesen, fonákára fordítva, összegöngyölve, néhány hétig a nadrágzsebben vagy a tarisznyában hordják. Ez alatt az idő alatt, amikor csak lehetséges, előveszik és a kéz ujjaival, melyek egy csősz embernél felérnek egy gyenge fareszelővel, örökösen gyúrják, dörzsölgetik, morzsolgatják, de mindig a fonákáról, hogy a bőr színe megmaradjon. Így a zacskó lassan szárad, puha-, fínom tapintású lesz. Az ilyen nagy türelemmel és sok babrával gondosan megmunkált macskabőrzacskó vetekszik az őz- vagy szarvastökzacskóval, amelyhez különben az alföldi ember nem igen jut.

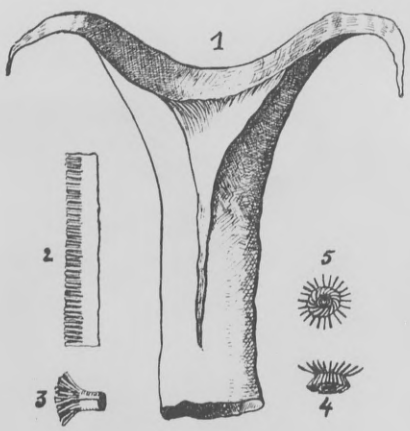

5. kép.

Macskabőr-dohányzacskó készítése. 1. A lenyúzott macskabőr zacskónak elkészítve. Előrehajlik a farkának, oldalra hátsó lábainak bőre. 2. Csipkézett bőrszalag. 3. U. a. rózsába tekerve. 4. A kifordított zacskó aljának bekötése oldalról. 5. U. a. felülről nézve.

Utoljára marad a zacskó bekötése. Szőke ezt is maga végezte el úgy, ahogy az öregektől látta.

Elsősorban is az egész bőrt az első lábakon belül keresztbe levágta. A nyakabőréből kihasított egy, kb. 8 cm. hosszú, 1½ cm. széles szalagot s annak felét hosszában behasogatta úgy, ahogy a papírrózsához a szalagot szokták. Ahhoz hasonlóan tekerte ezt is össze. Most fonákára fordította a bőrt és a vágott szélét a kis bőrrózsa keményre csavart szára köré sűrű ráncba szedte éppenúgy, mint a zsák száját szokták és fonállal erősen lekötötte. A bőrtekercs rózsája ilyenkor befelé áll.

A körülkötés azonban nem elegendő. Szükséges még, hogy közben egy hegyes árral a kötött csomót több helyen keresztbe átszúrjuk s azt az átfűzött fonallal keresztül-kasul varrjuk.

A bekötés elkészülte után a zacskót színére fordítják. Így a kiálló bőrgomb belülre, a síma rózsa pedig kívülre esik. Most már csak a sallangozás van hátra. Rendszerint a farkabőrére kerül a pipaszúrkáló, a két hátsó láb bőrét pedig vékonyra hasogatják. Szőke ez utóbbit nem helyesli, mert a sok vékony sallang a zacskó „tángyérjáról" (tányérjáról) leszakadozik, gally, tüske, gaz jobban beleakad. Célszerűbb hát a sallangot három szálban hagyni.

Van olyan pipás ember, aki a tángyért zsebbetevés előtt nem csavarja nyakon, hanem csak símán göngyöli rá a zacskóra,

no meg a sallangját is és úgy teszi az ujjas zsebbe. Egyszóval kifelé nem dicsekszik másnak, holmi jövő-menő embernek... Szőke szerint a csavart zacskó jobban szorul a zsebben, mint a göngyölt, mert nem lapul el s így nem vész olyan könnyen el.

Nagy nyárban azonban nincs a csősznek zsebe. Ilyenkor a zacskót a kötő madzagja alá dugja. Gatyakorcban nem jó, mert az izzadság árt neki. Éjszaka mindig kéz ügyébe teszik a pipával, gyujtóval együtt.

6. Kép.
Id. Szőke Sándor ecsegszegi csősz kunyhója előtt, melynek sövényfala sárral tapasztott, fedele szalma.

Egy jó macskabőrzacskó eltart 10—15 évig, ki hogy vigyáz reá. Fontos, hogy ha megázik vagy netalán tán halászgatás közben vízbeesik, dörzsölgetve szárítsuk ki. Viszont ha száraz nyár van, a dohányt földbe kell helyezni, hol megvonul és úgy tegyük a zacskóba. Rendes ember rendben tartja pipáját, zacskóját és a dohányát. Beosztással él, nehogy némely napokon a hideg szárat kelljen szopogatni. A rendes csőszember felette vigyáz pipájára, egyetlen és kizárólagos élvezeti és szórakoztato készségére, mely nélkül el se tudná képzelni örökös szunyogdongásban telő magános életét!? Különösképpen vigyázni kell egy olyan nem közönséges sallangos zacskóra, mint amilyen a Szőkéé, melynek megszerzése — az elmondottak alapján — embernek, kutyának egyaránt emlékezetes és fáradságos vala.

Városi nyomda. Debrecen. 1942—709.

Délben szalonnát sütöttünk, délután új csalnak kikötőt csináltunk. A palánk és környezete kiásását gondosan végeztettem.

Meglátogattak a mezőcsőszök is. Ilyenkor egy kis dohányt kapnak tőlem.

A munka befejezése után csendes lett a táj, sehol semmi mozgás. Csak a Leveli békák késeregtek eső után úgy 17 óra felé. Ennyi Leveli béka talán sehol sincs, mint itt.

Egy Nagyfakopáncs vagy Tarkaharkály felszállott a legmagasabb Szilfa leghegyére és ott tollászkodik már jó régen. Azt hittem, hogy a Harkály nem száll vékonyágra. Lehet, hogy ott is aludt volna, de egy alatta elhaladó villás embertől megijedt és rikkantva tovább repült.

Este szalonnás hagymás zsírban burist kezitettünk. Utána sokáig beszélgettünk.

Szőke bácsi többek közt elmondta, hogy csinálta az éppen nála levő macskabőr dohányzacskóját. (+) A macskabőr kidörzsöléséhez analogiát találtam Zboray: 15 év Jáva szigetén Bp. 1936 c. müve 114. oldalán. E szerint a jávai bennszülöttek az őszibarackmaghoz hasonló müntjangmagot alajba mártják,

(+) A Napló lejegyzését pontosan feldolgoztam 6 ábra kiséretében a Déri Múz. 1939-1940-es Évkönyvében a 141-147. ll.-on. Ebből 1942-ben különlenyomatot is kézitettem egy „Apró tanulmányok" c. tervbevett könyv részére. Ezt a különlenyomatot ide mellékelem. — Évkönyvbeli dolgozatom megnyerte Móricz Zsigmond tetszését is, aki azt „Kelet Népe" c. félhavi folyóiratának 1942 ápr. 1. sz.-ban „A macskabőr" c. alatt képeivel együtt leközölte. Hozzá járulásom nélkül a közlés legvégéhez 5 sort csatolt, mely a tanulmány javára nyugodtan elmaradhatott volna.

olajba itatják többször és hónapokig dörzsölik fényesítik ruhán, bőrön; minden szabad idéjöket azzal töltik, mint az öreg Szőke Sándor mikor a macskabőrt puhitotta. A mintjangmagot a versenyzők két gerenda közé egymásfelé helyezik. Ráütés után a keményebb összetöri a másikat és győz.

Ide mellékelem Szarka Boldizsárnak 1940 szept. 24-én este nekem irt levelét melyben jelzi, hogy sok elfoglaltsága miátt nem tud a Zsarókertbe kijönni. Az emlitett Kovács Lajos dr. mátészalkai szolgabirához azonban nem volt szerencsénk.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Nagyságos

Dr. Sőregi János urnak.

Helyben,

a panyolai Zsarókertben.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE
1940 SZEPT. 24.

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Kedves János !

Ma d.u.fél 3-kor indultam Gyarmatra s este fél hétkor jöttem elő. Egyh,megyei előkészitő biz.üléseken volta. Holnap ismét megyek egyh.megyei közgyülésre s valószinü csak estve térek haza.

Ugy számitom,hogy holnap Anyu is jön haza a déli vonatok valamelyikével,vagy Zajta,vagy Csenger-Mszalka felől s helyreáll a normális élet rend. Igy egyelőre nem nézhetek ki hozzád. Ha Anyu holnap nem jönhaza, még csütörtökön se,mert itthon kell lenni táviratot várni s fuvarról gondoskodni. Beláthatod,semmiképp nem veheted ezt elhanyagolásodnak,csak kényszerü,nem általunk előidézett állapotnak,melnek miatta hiányt szenved rólad való szeretetteljes gondoskodásunk.Ennyit önigazolásul.Te tudom,megértesz minket s nem rovod terhünkre. Minket bánt és restelljük, de nem tehetünk róla,igazán.

A kért szöv.dolgokat és a kenyeret küldöm.A cigaretta dohányt a boltos Hercegovina drága dohányba szolgálta ki,de én visszacseréltem a legolcsóbb 32 fill.paklira.Ugy gondoltam,hogy nem neked kell,nem dohányozván,s ha valakinek adod,okvetlen megfelel,még uri magamnak is, ha kimenvén,esetleg meg akarsz kínálni.

Holnap este vendégem lesz.Dr.Kovács Lajos mszalkai szolgabiró,ki ma estére Gyarmatra,a holnapi egyh.megyei közgyülésre jövén,jelezte, hogy szállásra és hálásra kijön hozzám,hogy aztán holnapután reggel tovább menjen naményi és ilki szőllőjébe. Mondtam neki itt vagy s ásatsz . Örült neki s kilátásba helyezte,hogy megnézi munkádat,ha csak szerét ejtheti.

Szervusz ! A viszontlátásig !

Panyola,1940 szept 24-én esti 10 órakor.

szeretettel ölel:

Bódi

ad 200 old.!

SZARKA BOLDIZSÁR
református lelkész
PANYOLA, Szatmár-m.

Kedves János !

Épen zártam tuli levelem,mikor zörgetnek ajtómon. Az éjjeli őr hozta Csengerből a telefonüzenetet a postamestertől,hogy anyuék Csengerből átmentek Óváriba s ha az éjjel vissza tudnak jönni akkor reggel,holnap 9.I9 órakor Gyármaton várja a kocsi,mert jönnek a lányokkal,Zsazsa és hugaival,de okvetlen várja,mert ha ezzel nem,akkor a d.u.2.20as vonattal jönnek.

Lessz hát ribiló !

Panyola,I940 szept.24-én esti fél II órakor

szervusz !

Bódi

A X. ÁSATÁS HARMADIK NAPJA 1940 IX. 25. SZERDA.

CSODÁLATOS SZINJELENSÉGEK A TISZA PARTJÁN. — ÚSZADÉKFÁK ÉS ÚJ CÖLÖPÖK AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖZELÉBEN. — MIT JELENT EZ A SZÓ: KONGATNAK!?

Éjjel többször felébredtünk, egy kicsit diskuráltunk, fekvőhelyünkről váltva szót s aztán ujra elaludtunk. Meleg éjszaka volt, de mégis csillagos.

1/25 órakor felkeltünk, hogy 7 óráig, a munka kezdetéig elvégezzük a szokásos dolgainkat, mosakodás, borotválkozás stb.

Rendben érkezett 7 munkásomat a lelőhelyen felállitottam. Az északi egyszeres palánktól le és felfelé vettük vallatóra a terepet.

Reggelire sonkolyos mézet ettem.

9 óra után a palajon szórakoztam. A viz apadt. A sima palajszélen igen kellemes volt le s fel sétálni! A vizzel telitett barnahomok az ember lába nyoma körül elsápad. Szinte érdekes, amint minden lépésünknek halvány udvara támad. Ugyanis az ember sulyától, a láb nyomása alatt a viz a talajból kinyomódik s ez okozza a szinváltózást. Amint lábunkat felemeljük, a viz vissza nyomul, sőt talpunk helyén egy kis latyak támad.

Most a parti Nyárfás állandóan zúg. Néha csendesebbé válik, de aztán ujra neki buzdul. A nyárfák közti füzek csak lomhán bólogatnak de a nyárfáknak ez a gyenge szél is elegendő ahhoz, hogy csupa rezkető csillagóssá váljanak!

Megfigyeltem, hogy a távoli Rezgőnyárfák a szélben megderesednek. Ez a fényjelenség némileg a füzeknek is sajátja, de halványabb

szinjelenséggel.

A panyolai tiszai révházzal szemben, a balparton egy Rezgőnyárfa a lombját borzoló déli széltől olyan deres, mintha havas volna! Ugyanis a szél a levelek ezüstös alját a napsugár felé emelgeti. Innen a deres szín!

A széltől borzolgatott, hajtogatott fürlombok kissé tompább fényűek, de a deres szín világosan kivehető ezeknél is.

Fürdés közben a Nap olyan erősen sütött, hogy a bőrömet megégette. Csolnakomat feltoltam és leereszkedtem a zsarókerti kikötőhöz.

Itt ülve asztalomnál, elnézek a panyolai rév felé. A gyümölcsösön túl hat nagy Rezgőnyárfa koronája dombordik az égnek és ez a domborulat olyan, mint a havas téli hegység!

Valóban nagyon szép látvány! Ha állandóan szemmel tartjuk, egyszer csak az ezüst deresség átvedlik zöldre és kis idő múlva az előbbinél is erősebb ezüstdérszint csillagtat felénk....

Most már tudom a tiszaparti tájak e gyönyörű szinjelenségének a magyarázatát: a neki-neki buzduló kóborló szelek játéka ez az ezüsthasú nyárfalevelek millióival! Még a nyárfák zúgását is hallani vélem, mikor a lombok deresre változnak!

Elnézegetem a panyolai tiszai rév ide s oda úszkaló hidasát is. Mivel a csigakötél nem látszik ilyen messire, ugy hat, mint valami élőlény! A panyolaiak setét hajnaltól kezdve hordják haza a szénát a Nagyszegből. Olyan kedves látvány a lassan úszó hidas a két szénás szekérrel! Vagy mikor a csolnak

magánosan halad át a vizen: egy szürke vonás, vajta két fehér pont, a két ember!

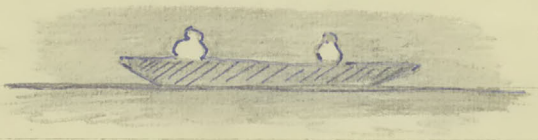

× × ×

Ismeretes, hogy az élelmes szegény ember hurkolással szerzi meg családjának a jó nyúlpecsenyét. Azért érdemes feljegyezni, hogy az öreg Szökének, Ecsegszeg kerülőjének egyszer egy Róka fogott nyúlat, ami nem éppen közönséges, mindennapi eseménye volt a gulácsi határnak!

Az történt ugyanis, hogy egy Róka Gulács felől csahalás nélkül üldözött egy nyúlat. Ha a róka kopómódra csahalt volna, akkor sohase érte volna el a nyulat, de mert nem csahalt a ravasz, így éppen a Szöke bácsi ecsegszegi kunyhója mellett ütötte el zsákmányát. Egy roppantás a gerincen és a szegény pára kiadta félénk lelkét.

Igén ám, de ebben a pillanatban a szemfüles Gabi is ott termett a kunyhó melletti vackából, mire a Róka megszaladt előle, bizonyára arra számítva, hogy ahol a kutya, ott az ember is!

Jól számitott, mert a nagy zajra előjött Szöke csősz is és a nyulat felvéve, haza vitte az asszonynak.

Gabi csak másnap reggel került elő. Hogy merre és meddig hajszolta a Rókát, ez Ecsegszeg titka marad! Csak az bizonyos, hogy másnap Gulácson, egy nádfedeles öreg házban nyúlpecsenyét evett Szöke Sándor ecsegszegi csősz egész családja!

(XXII).

AX. ÁSATÁS 1940.

II. TEK. 1. IX. 25
AZ ÉSZAKI EGYSZERES PALÁNK 4 ÚJ CÖLÖPKARÓJA.

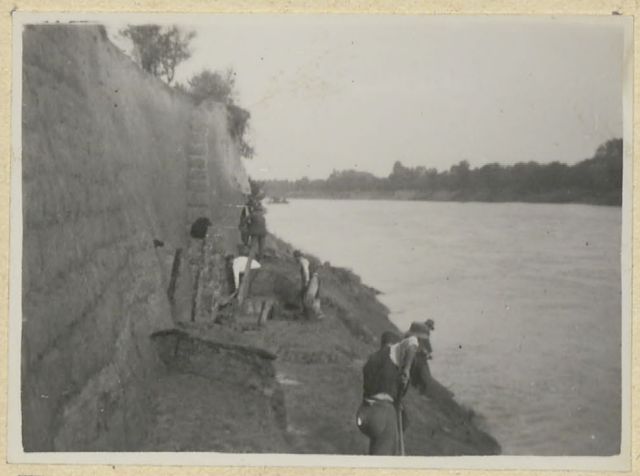

II. TEK. 2. IX. 25
AZ ÉSZAKI PALÁNK KÖRNYEZETE VALLATÁS ALATT, HÁTUL A FÖLDBŐL KIFORMÁLT LÉPCSŐZET.

II. TEK 3, IX. 25.
AZ ÉSZAKI PALÁNK MEGETT LÁTSZANAK AZ ÁRVÍZEK ÁLTAL LERAKOTT RÉTEGZŐDÉSEK.

II. TEK. 4. IX. 25
A PALÁNKTÓL LEFELÉ EGY CSAPOS FEJŰ CÖLÖP 5 ÚJ CÖLÖPPEL KERÜLT KI.

II. TEK. 5. IX. 25.

Ma délután meglátagatott Szőke bácsi kis leánya, Juliska és Jánosfia, a suszter. Juliska hozott konyhatörlőket. Lefényképeztem őket, Juliskát kétszer is.

(XXIII).

X. ÁSATÁS

I. TEK. 15. IX. 25

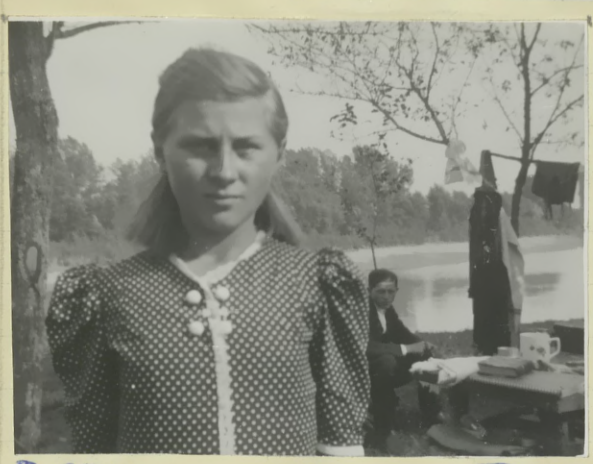

I. TEK. 14. IX. 25.

I. TEK. 16. IX. 25

ID. SZŐKE SÁNDOR GULÁCSI KISHALÁSZMESTER ÉS KÉT GYERMEKE: JULISKA ÉS JÁNOS.
ZSARÓKERT 1940. IX. 25.

Munkásaim az északi egyszeres palánk négy új karóját teljesen kibontatták. Ezekről két felvételt készítettem. Ezektől felfelé, vízfolyással szemben, két úszadékfát találtak, a palánktól lefelé, a rév irányában pedig egy csaposfejű cölöp és mellette öt cölöp tetejé került ki, melyek derékszöget zárnak be, vázlat szerint. (204. old. 1. 2, 3-5.)

KONGATNAK! Üldögélek délután a füstölgő tűz mellett, mikor az öreg Szőke hozzám jön s azt mondja: Igazgató úr, Pányolán kongatnak! Biztosan tűz van!

Hátrább mentem a szénaboglya felé s én is hallottam valamit. De annyira kiabáltak a levelei bikák és valahol egy kolomp is szólott, hogy nem voltam biztos abban, amit hallottam.

De jön a Kistúr felől Szabó Lajos gazda, aki sarjút kaszált a Túr parton. Ő is azt mondja:

– Kongatnak a faluba?! és már indult is a töltés felé.

Vettem én is a távcsövet és Szabó után szaladtam a szekérnyomon, keresztül a szilváson.

A töltés alatt Piros Lajos a feleségével sarjúrendet forgatott. Amikor látták, hogy sietünk a töltésre, ők is utánunk jöttek, mert már Szabó jelerte nekik, hogy:

– Kongatnak! Nem hallották?!

– Kongatnának ---? – álmélkodtak. Ők semmit se hallottak

Akkor felállottunk sorban a töltés tetején és feltűnt, hogy sincs füst sehová! Hogy a határban mindenki nyugodtan dolgozik.

Távcsövemmel megkerestem a fák közé rejtőzött pányolai tornyot. Semmi füst! semmi zaj! Szamoskeszi irányában sincs semmi füst!

– Hát akkor miért kongattak?!

Jobb felől a gordából kolomp hangját hozta a szél. Nem-e ezzel tévesztették össze?!

– Nem kérem alássan, tisztán hallottam, hogy kongattak! Nem egyszer, többször rákezdték!

– Biztosan Bernát bácsi, a harangozó, berúgyinkázott, ott' ő kongatott! – tréfáltam.

– A' nem! Mert nem Bernát kongat, hanem aki leghamarább felmén a toronyba. A papnál a kicsi, no meg egy ajtó mindég nyitva van! – magyarázta Szabó Lajos, a kis fekete ember.

Ugyan hát miért kongattak?

Ezen tanakodtunk valamennyien, akik ott állottunk sorban a töltés tetején, balról én, mellettem Piros Lajos, utána Szabó Lajos és legvégül Pirosné, a menyecske, egy vékony arcu, nagyari származásu hölgy, akit ha kiöltöztetnének, akármilyen úri társaságban elvegyülhetne! Végül is megállapitottuk, hogy ha kongattak is, nagy veszély nem lehet! Megnyugodva visszatértünk a Zsaró-Kertbe.

De mikor sátram mellett leültem kis asztalkámhoz, csak akkor vettem észre, hogy idegeim a megnyugvástól még messze vannak! Mert ez a komor szó, ez a „kongat"-ige annyire betöltötte hangulatával a lelkemet, a fejemet, az egész tájat, hogy teljes mértékben a hatása alá kerültem! Régi, szülő-falumban átélt tűzvészek emlékei elevenedtek meg bennem: felgomolygó füst oszlopok, riadtan siró asszonyok, báméskodó embertömegek, recsegő-csattogó lángok.....!! Még a világháború is rámborult minden tűzes borzalmával....! Galicia éjisikjain láttam ujra azokat a messze távolban égre pirosló fényfoltokat, melyek egy-egy falu pusztulását jelezték.....! És most megtanultam, hogy mindez, amit itt lelkemben átéltem egyetlen egy komor, bús magyar szóba van belé sűritve: kongatnak!! Milyen nagyszerü a mi magyar nyelvünk! Mennyivel jobb kifejezőbb szó ez, mint a „harang félreverése"! Drága magyar falvak! Minél kevesebbet kongassák harangjaitokat!

* * *

Este szalonnazsirban torhonyát piritottunk vacsorára. Aztán kedvem kerekedett tüzelgetni. Ezzel mintegy pihentettem idegeimet, fejemet, szivemet! Az öreg szőke elaludt a jó tűz mellett, mert észre vette, hogy most magammal beszélgetek... Aztán

régi nótákat dudolgattam és néztem az alacsonyan járó fekete felhőket, melyek Kelet felé húztak keresztül a Túrtői palajon.

Szőke bácsi azért is aludt el mellettem, mert az elmúlt éjjel gyomorterhelése volt, az nem hagyta pihenni. Most hamar elnyomta a buzgóság.

Én azonban – ugy látnik – jó volnék akár csőrznek, akár betyárnak, akár bujdosó kurucnak, mert magánosan is eltudnék egész éjszaka tüzelgetni.....!

A X. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA 1940 IX. 26.

– CSÖTÖRTÖK –

ÚJ CÖLÖPCSOPORT AZ ÉSZAKI PALÁNK MELLETT. –
HOGY TEREM A NÉPDAL? – ÚRI ÉS EGYSZERŰ VENDÉGEK. –

A sarlótestű Fogyóhold már későn kelt. Mikor a Reggelicsillag feljött, két panyolai magyar érkezett tehénfogattal és a sátortanyám megetti egyik szénaboglyát felrakták, elvitték. Szöke fellobbantotta a tüzet, úgy beszélgetett velök.

A Túrtői palajon suhogott az erdő, az ég borult volt, a levegő szokatlanul meleg. Az idő esőre fordul.

Mind a hét munkásom rendben megérkezett és 7 órakor folytattuk a feltárást az Északi egyszeres palánktól ÉNy felé. Itt egy cölöpcsoport mutatkozott fekvő gerendáhkal. Ennek a feltárása lesz a mai nap feladata.

A munkások az alábbi levelet hozták Szarka Bóditól, melyből kitünik, hogy Gál tanitó is hordoz a begyében valamelyes véleményt a tölgyfaepitményt illetőleg. Eddig még nem hallottam róla.

Nagyságos

Dr. Sőregi János urnak.

SZARKA BOLDIZSÁR LEVELE H. 1940 SZEPT. 26.

SZARKA BOLDIZSÁR
PANYOLA

Kedves Jánoskám !

Leveled köszönettel nyugtatom. Válaszoltam volna rá az este, de késve megjött Dr. Kovács Lajos mszalkai szolgabiró s megvacsorázván elbeszélgettünk s majd ő elment, én fáradt valék s igy nem jutott idő az irásra. Ma reggel pedig elaludtam kisé s igy a levélirásba későn keztem, innen van, hogy Szaniszló Pista késve érkezik. Tekintsd őt igazoltnak.

Anyu és Zsazsával tegnap estére fél 6-ra szerencsésen hazaértünk. A két kis lány nem jött. Késésünk oka: 5 negyedórát késett a vonat. Köszönöm részletes leveled, melyben vázlatosan érinteg a Gatterer mérnök ur véleményének kritikáját. A Gál koma véleményét csak élőszóban fogod meghallani, irásba alig fogja foglalni, legerősebb noszálgatásom ellenére is, ezt előre tudom.

Küldök szives készséggel 7 fő veres hagymát s egy kosárka krumplit. Fogyasztd egészséggel. Ha kell, csak irj s mindkettőből ismét készséggel szolgálok.

Anyu szeretne ma dudkimenni. Hogy sül el, nem tudom mert mind a ló, a fogat előtermtése e kora reggeli órában még problematikus, mind az én időm, mert ma belhivatalnoki tüzifa beszállitás leszen. Holnap pedig Gatterer mérnök urral Kisarba szeretnék menni.

De a kimenetelre mindenkép fel vagyunk aljzva mindnyájan.

Te János, mintha az idő megváltozna !? Isten őrizzen tőle. Nemcsak neked, de főkép mi nekünk is szükség lenne a jó időre, mert a szénahordás gondja, mely a jövő héten lenne, megemészt.

Szeretettel köszöntelek,

Panyola, 1940 szept. 26., reggeli 1/4 7 órakor.

Bodi

A X. ÁSATÁS NEGYEDIK NAPJA.

1940 IX. 26.

A munkások ásáskörben, a partoldalban 11 gyiktojást találtak. A markomban felhoztam őket. Szőke azt állitotta, hogy egy tojásban sok kis gyik van, ezért egyet felhasitott, de természetesen csak egy volt benne. Elég fejlett volt már, egy kettőt tátogott is. A sárgája a nyaka alá volt tapadva. A 10 tojást elástam a földbe.

Hűvös szélben, borult ég alatt délelőtt nem lehetett fürödni.

Bódi bátyánk küldött ki egy kosár sütni való burgonyát, mert Baranyi Károly szerint csak úgy ér a tűz valamit, ha „krompé sül benne".

A tegnapesti tüzelgetésnek, a csendesen folyó viznek és a csillagos égnek, az egész hangulatnak és helyzetemnek annyira nagy hatása volt reám, hogy ma d.e. a tanyám mellett és a Kis Túr partján sétálgatva egy népies dalt költöttem, mélyen és könnyes szemmel átérezve azt. Ad notam „Addig megyek, míg a szemommel látok" közismert népdal. A szöveg a következő:

Tisza partján halászlegény tüzelget,
Kalapjára sárga falevél cselleng.
Tördeli a szárar gallyát rakásra,
Fáj a szive, elhagyta a babája.

Ne búslakodj halászlegény, mert megárt,
Inkább tekintsd a csillagok járását!
Csak a párost ne sokáig nézegesd,
Mert a szived bánatában megrepéd.

Panyola, Zsarókert, 1940 szept. 26.

Ma délben ebédet kaptam. Emmi hozta ki nagy sietve, hogy a szalonnasütést megelőzze. Bizony már a nyárson volt a szalonna, mikor megérkezett. Emmi jelezte, hogy este felé kijönnek a Tinteletes úrék.

A Holt Túr partján 4 panyolai leány szénát gyüjtött. Egy körülök eljött megnézni a munkát. A fiúk tréfálkoztak vele.

16 óra tájon Bódi bátyánk, a felesége, Nagy Zsazsa és Gál Bandi, a káplán egy egylovas szekéren érkeztek ki. Szalonnasütést rendeztünk vidám beszélgetés és borozgatás közben. ½ 18 órakor mentek haza.

Meglátogatott Baranyi Károly is, aki tegnap előtt jött haza Erdélyből, a katonáéktól.

Este felkeresett Piros Sándor révész is. Minden vendégemet pipadohánnyal, cigarettával és borral kinálok meg.

Este sokáig tüzelgettünk. Az éjszaka a borult ég alatt koromsötét volt. Szőke a maga egyszerü világszemléletével elmesélte, hogy ifjúkorában miképpen hóditatta meg asszonyát és hogy inditották el egyszerü, szegény, nagyon szegény életüket.

Szőke különben vacsorára ma nem evett semmit. Ugyanis én a délben kapott ebédet most is megosztottam az öreggel. Igen finom karalábélevest, tejfeles szószban paprikás csirkét galuskával és sült tésztát kaptunk. És mi történt?! Az a Szőke bácsi, aki máskor 15-20 deka sült szalonnát szokott minden ártalom nélkül megenni, ettől a finom ebédtől megcsömörlött! Igy estére böjtölnie kellett!

Ma beszélgetés közben az öreg Szőke egy általam ismeretlen magyar szót használt: azsag-nak nevezte a botot. — Aztán mikor a tej főzésekor a tetején kezd a pille összeverődni, erre azt mondja: a tej géródzik. Ez már nem annyira ismeretlennek tünik fel, de feljegyeztem. Nem egyszer hallottám már a szólásmódot: van benne erő, csak ~~[illegible]~~ nehezen jön elő! A lustákra értik.

A X. ÁSATÁS ÖTÖDIK NAPJA. 1940. IX. 27. – PÉNTEK.

TUTAJOSOK. – HAJNALHASADÁS. – CSŐSZESZMECSERE. – KIGYÓMESÉK. – HALÁSZOK ÉS A „HALKAPÁS". – GRAFIKONKÉSZÍTÉS A FELTÁRT ALKATRÉSZEKRŐL. – MAGÁNOS DALOLÓK. – FAGYOTT MEZEI VADAK. –

Az éjjel arra ébredtem fel, hogy az éjszakában valaki éktelenül kiáltoz. Azonnal felismertem, hogy az egy tutajos oláh vagy ruthén lehet, aki a maga egyhangú melódiáit tele tüdővel énekelte, mikörben kivehetők a nagy kormánylapát csobbantásai is.

Szőke bátyánk is felébredt és elmorogta a maga megjegyzéseit az éhes tutajosra. Kiállott a partszélre és leste, hogy nem-e kötik el a csolnakát? Mert lopnak ezek a tutajosok mindent! A lopott szálfát a lábbó alá kötik. Számozáskor nem látszik ki a vízből. Lent az alsó Tisán aztán eladják. Aztán lopnak csolnakot is. Szóval vigyázni kell rájuk.

Ezek a tutajosok nagy setétben haladtak. Még akkor a Hold se kelt fel.

Gulács felől kenderdörzsölők nátázása hallatszott.

Hajnalra igen hideg lett. Szőke fázott a félerez alatt, tüzet élesztett, magam jól betakaróztam és a sátor nyílását is bekötöttem. A szél erősen és állandóan zúgott. Fel is keltem, mihelyt pitymallott s végignéztem a tűz mellől egy gyönyörű hajnalhasadást.

A szinek előbb a füzeken át ragyogtak, felfelé ibolyás rózsaszineket lövelve. Majd a rózsaszín veressé vált s feltolult a fák felé a Napisten! E szemkápráztató, felséges, gőgösen izzó a Világ Urához méltó fellépésre a csendes Folyó hódolón, szikrázva, csillagva reszketni kezdett....! Üdvöz légy általam is Nagy Természet!!

Kora reggel Varga Józsi mezőcsősz látogatott meg. Megkináltam egy kis pálinkával és dohányra 1 P-t adtam neki. (Archép 146. old. 14.).

Szőke bácsi és Varga, a két kolléga hosszasan elbeszélgettek. Mindegyik eldicsekszik, hogy miképpen kapja rajta a tolvajokat? Aztán kevesellték a fizetséget, mert ez a hivatal „sok szemtelenséggel" jár. Mindenki azt szeretné, ha a csősz őt kisérgetné, de mindenkinek nem lehet eleget tenni. — Előhozták a halászatot, a faszerzést, a vesszőszedést. Szőke a vesszőt tőkindával és muharral is kévébe tudja kötni. A csősznek hagyni kell a szegény embert, ha száraz gallyat szed, mert csak nem fogyhat meg!

A lepihenéssel és felkeléssel kapcsolatban még a csillagokrul is szó esett. Szőke szerint van olyan csillag, amelyik „selyem keszkenőn át nézve kilenc csillagbul áll." De csak az az egy! Ezt neki egy juhászné mutatta.

Szőke kollegájának azt is elpanaszolta, hogy tegnap a sok finom úri étellel elrontatta a gyomrát, azért ma nagyon óvatos lesz, csak bort meg egy kis pálinkát iszik, mert én azt mondtam neki, hogy biztosan rézkigyó van a hasában, amit másképp nem lehet legyőzni, csak szeszes itállal, borral vagy pálinkával! Varga jóizűen nevetett, a Szőke kék szemei csillagtak hozzá, mire magam is kacagásba törtem ki.....!

Fél 7 órára munkásaim mind a heten megérkeztek. Észrevettem, hogy egy döglött kigyót hoztak magukkal. A feje volt összetörve, a dülőnton találták. A kigyót felakasztották egy fiatal szilfára, mert a bőre jó lesz ostornyélre, csak nem akadt köztük senki, aki lehúzza, pedig — Szőke szerint — pálcára vagy ostornyélre igen szép! Aztán azt is elbeszélte az embereknek,

XXIV.

A X. ÁSATÁS
1940

II. TEK. 6.

II. TEK. 7.

RÉSZLET FELVÉTELEK

II. TEK. 8.

AZ ÉSZAKI PALÁNKTÓL ÉNY-RA FELTÁRT CÖLÖPCSOPORT.

II. TEK. 9.

II. TEK. 10.

SZEPTEMBER 27-KI
FELVÉTELEK.

XXV.

A X. ÁSATÁS
1940.

II. TEK., 9. IX. 27.

II. TEK. 11 IX. 27.

FELVÉTELEK A MAGASPARTÉLRŐL. — A TEREP LEGALSÓ SARKA, — FELSZEDÉS ELŐTT. —

II. TEK. 12. IX. 27.
SÁTORTANYÁM A ZSARÓ-KERTBEN.

II. TEK. 13. IX. 27.
A ZSARÓKERT ÖREG ALMAFÁJA TÖRZSÉN MÉLY ODÚVAL.
LÁSD A 32. OLDALT IS!

II. TEK. 14. IX. 27.
SÁTORTANYÁM A TISZA SZÉLÉN.

II. TEK. 15. IX. 27.
RÉSZLET A ZSARÓKERTBŐL.

hogy az ilyen kiggyó, ha valakit megharap, akkor kicsúszik a szekérutra, a nyakát a kerékvágásra fekteti, hogy magát elpusztítsa. Ezzel a kiggyóval is ez történhetett, amit azonban bajos elhinni az embernek! Aminthogy a rézkiggyó-meséjét is csak az iszákosak találták ki a saját biztatásukra! 7 órakor a feltárást folytattuk.

Délelőtt fényképeztem az északi palánktól ÉNyra feltárt cölöpcsoportot a magaspartról és lenn a terepen is, mert szép napfényes idő volt, de elég hűvös. Aztán sétálgattam a Zsarókertben. Felettünk egy repülőgép vonult Észak felé. Szőke elmondta, hogy a nyáron, juniusban egy román repülő gép a mezőn rájuk lőtt. Egy gulácsi fiú bokában megsebesült. (214.old. 6–10.)(215.old. 9–15)

Amint a szilvafák között álldogáltam, a Tisza-töltés rámpájáról két ember jött lefelé. Az elsőnél valami zsák volt, utána egy fiatal suhanz tapogatót cipelt a hátán. Egy kis kutya is volt velök.

Mikor a Holt Túr mentén kiértek a Tisza szakadt partjához, a kutya leszaladt a vízszélre, a két halász pedig haladt felfelé. Munkásaim szerint ezek a „Hott Tiszába" tapogattak.

Az öreg Szőke is nagyon szemmel tartotta őket, mert ő az egyik közeli kubikgödör vizében egy nagy Patykát figyelt meg, amely áradás után a Tiszából visszamaradt. Annak egy külön tapogatót fog készíteni, mert 10 kilónál biztosan nehezebb. A sás közt könnyű lesz megfogni! Szerencse, hogy ezek a tapogatósok nem tudnak róla! Elmentek!

– Hej! az a szép, azt tetszene látni, mikor a Patyka játszik a vizen! – mondta felsóhajtva az öreg Szőke.

Azt már nem egyszer megmagyarázta nekem, mikor esténként a „halkapásokat" hallottuk, hogy miképpen lehet megismerni a „kapás"-rál a halat. Ugyanis a Harcsa a lapos farkával csap, a Süllő meg a fárka élivel. Ezért más-más a hangja is. A Patyka azonban másképp cselekszik. Ez egyenesen felugrik, felveti magát a víz szine felé és a farkával, úszonyaival verdesi a vizet. Azért ez megint másképp hallatszik, mint akár a Harcsa, akár a Süllő kapása. Ilyenkor mondják a halászok, hogy a potyka „játszik", hogy a potyka „repül".

A Patyka ezt a szokását Szentmihály-nap után elhagyja.

Ma Szőke bácsi a Kis Tur torkolatából egy cső gyengetengerivel jött fel. Elmondta, hogy a meredek partban tíz csőtengeri haját találta. Ez az egy cső a suska közt maradt. Az egész el volt ásva a partba. Ugyanis a horgászok a lopott tengerit így rejtik el a csőszök szeme elől, miután a gyengetengerivel azt a vizet, ahol horgászni akarnak, behintik. A tengeri szemek leszállnak a vízfenékre, a halaknak finom csemege.

Felkeresett Piros Frigyes, aki csempészettel is foglalkozott, de most már nincs kereset! Valamikor főleg tojást csempészett Szlovákiába. Érdeklődésemre elmondta, hogy mik voltak a fő kereseti cikkek: cigeretta papír (100 tucat 60 fill., ott 15), „édes" (= zacharin) 1 fill., kova, bors (1 kilo 1·40 – 3-4 P.) rizskása (30 fill. – 60-70), fahéj, ruhaféle, cérna, selyem. – A Felvidék visszakerülésével ez a kereseti lehelőség megszűnt. Még szerencse, hogy nem a csempészek irányítják a haza sorsát!!

Meglátogatott Kovács Lajos is, aki a nyáron egy filmtekercsat betöltő felvételt készített a panyolai lelőhelyről (176. oldal). Ebéd után grafikont készítettem pontos felméréseskkel. (219. old.).

Este felé vacsorára tarhonyát főztünk, aztán tüzelgettünk, beszélgettünk a csillagokról, a halászéletről.

Ma is korom sötétség borult ránk.

A tiszaigáton egy cigányleány nagy dalolással igyekezett Kisar felé .... Ugy elgondolkoztam ....! Ha egy jótorkü parasztlegény este, falujának néptelen utcáján haladva rázendít arra a nótára, ami a szivén feküdt, ezt meg tudom érteni! Biztosan igyekszik a szeretőjéhez .... hadˇ hallja már messziről közeledését, avagy valami más öztön csalja ki belőle a dalbeli megnyilatkozást ?! Talán az, hogy a falu fehér népe vegyen róla tudomást ?! Hogy mindenkiben pattanjon fel a szerelem szikrája és mozduljon meg a vágy parányi rügye .... ha ő kedve szerint dalol ?!

De kinek dalol ez a töltés tetején magánosan gyalogoló cigányleány ilyen koromsötét este, 4-5 klm távol minden falutól ?! Talán valami váratlan szerelmi kalandra számit itt a csillagos szabad ég alatt .... ?! Hirtelen eszembe ötlött: miért dalol szüntelenül a Délről visszatérő Mezei pacsirta február legvégén, fenn a magos égen, hogy semmi se látszik belőle, csak közeledő, majd elhaló dalát halljuk ?! Talán tisztán az Élet öröme és boldogsága dalol belőle ?!

Én azt hiszem, hogy mindezeket nem is szabad magyarázni, az ilyesmit csak meg kell érezni kiki a saját kedve és tetszése szerint !!

Egy izben Darumadár krugatott felettünk! Ugy hallatszott, mint valami öblös rézkürt szava!

A X. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA 1940.

DEBRECEN, DÉRI MUZEUM.

PANYOLA, SZATMÁR MEGYE.

A X. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA

1940 SZEPT. 21-29.

MÉRTÉK: 2 CM = 1 MÉTER

AZ ÁSATÁST VEZETŐ DR. SŐREGI EREDETI GRAFIKONJA UTÁN KÉSZÜLT MÁSOLAT.

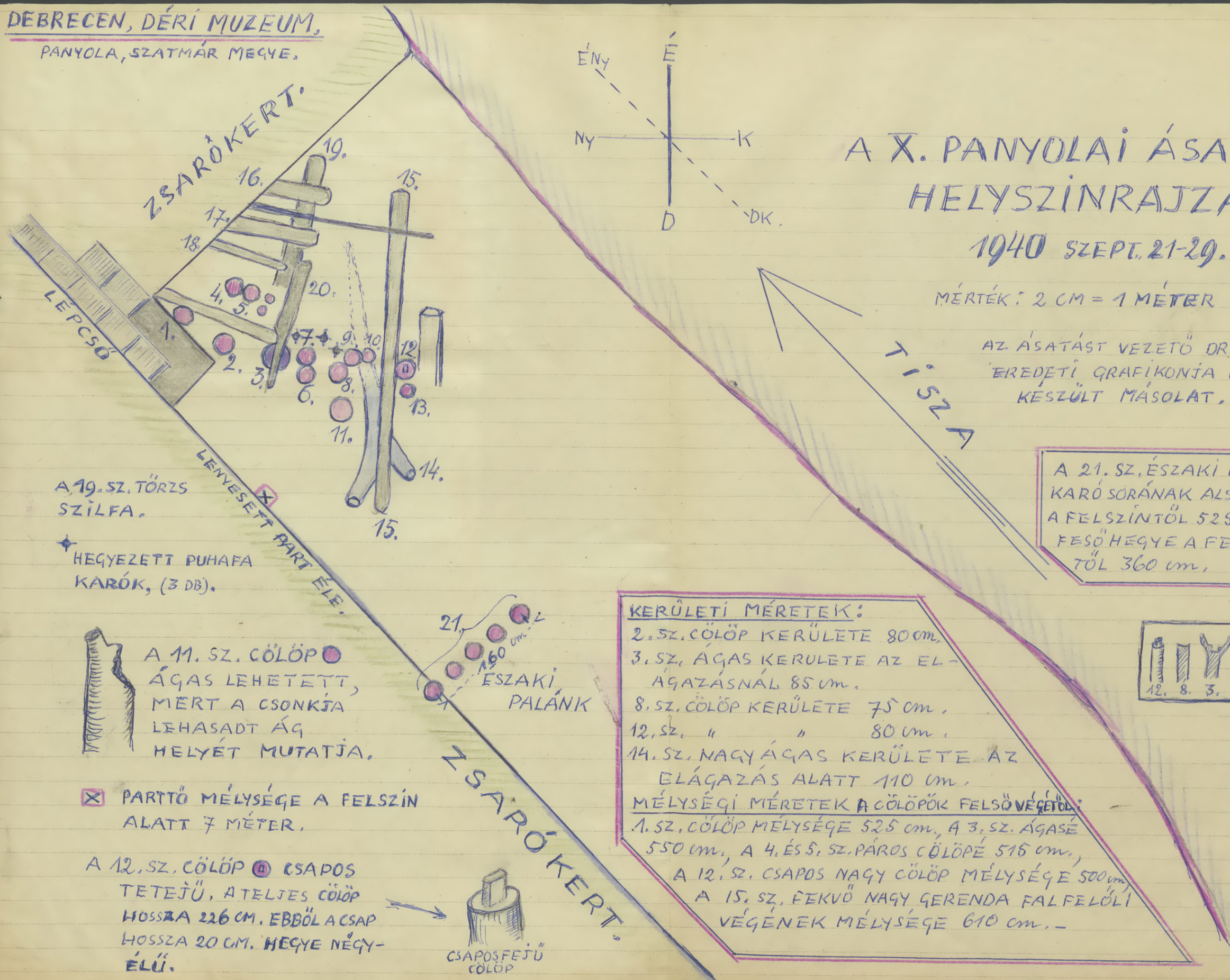

A 19. SZ. TÖRZS SZILFA.

HEGYEZETT PUHAFA KARÓK, (3 DB).

A 11. SZ. CÖLÖP ÁGAS LEHETETT, MERT A CSONKJA LEHASADT ÁG HELYÉT MUTATJA.

PARTTÓ MÉLYSÉGE A FELSZÍN ALATT 7 MÉTER.

A 12. SZ. CÖLÖP CSAPOS TETEJŰ, A TELJES CÖLÖP HOSSZA 226 CM. EBBŐL A CSAP HOSSZA 20 CM. HEGYE NÉGYÉLŰ.

CSAPOSFEJŰ CÖLÖP

A 21. SZ. ÉSZAKI PALÁNK KARÓ SORÁNAK ALSÓ HEGYE A FELSZÍNTŐL 525 cm, FESŐ HEGYE A FELSZÍNTŐL 360 cm.

KERÜLETI MÉRETEK:

2. SZ. CÖLÖP KERÜLETE 80 cm.
3. SZ. ÁGAS KERÜLETE AZ ELÁGAZÁSNÁL 85 cm.
8. SZ. CÖLÖP KERÜLETE 75 cm.
12. SZ. " " 80 cm.
14. SZ. NAGY ÁGAS KERÜLETE AZ ELÁGAZÁS ALATT 110 cm.

MÉLYSÉGI MÉRETEK A CÖLÖPÖK FELSŐ VÉGÉTŐL:

1. SZ. CÖLÖP MÉLYSÉGE 525 cm, A 3. SZ. ÁGASÉ 550 cm, A 4. ÉS 5. SZ. PÁROS CÖLÖPÉ 515 cm, A 12. SZ. CSAPOS NAGY CÖLÖP MÉLYSÉGE 500 cm, A 15. SZ. FEKVŐ NAGY GERENDA FALFELŐLI VÉGÉNEK MÉLYSÉGE 610 cm.—

A X. PANYOLAI ÁSATÁS HELYSZÍNRAJZA 1940.

Ezt értem, ez a Vezér kiáltása a hátul szárnyalóknak: itt vagyok előttetek! Ne féljetek! Kitartás! Csak utánam!

Ebbe az egyetlen, kurta kurjantásba is annyi minden van belesűrvítve, mint abba a „Kongatnak!" — szóba!

Én el tudom képzelni, hogy egy olyan ember, aki nem ismeri és nem imádja a Természetet, itt az én helyemben „hóttra unná" magát! Mi azonban a nap minden órájában tudjuk magunkat, még hozzá igen kellemesen, foglalkoztatni! Mi ismerjük az égitestek járását, a szintűneményeket, a növény- és állatvilágot, a szelek és vizek járását, a halak szokásait, a madarakat még a hangjukról is.....

Így pl. mikor az idejét elérkezettnek láttuk, kiültünk Szőke bácsival a meredek partra, lelógattuk a lábunkat, és vártuk, mikor tűnik fel a túloldalon, a Túrtói palaj fűzese felett az Esthajnal csillag? Az öreg Szőke folyvást füstölgő pipája éberen vigyázott mind a kettőnkre, nehogy elszunditva beleszédüljünk a 6 m-es mélységbe, a Tisza medrébe!

Én nem használok szemüveget (+), a távollátásommal pedig különösen meg vagyok elégedve, de az öreg halászmester csősz-szemének az éleslátásától messze jártam! Én még semmit se észleltem, lehet, hogy nem is arra a pontra néztem, a hová kellett volna, mikor ő már, karomat érintve, a fűzlombon át észre vette a csillagfényt.....!

— Gyün mán! — suttogta, mintha a hangos beszédet bárki is megtiltotta volna, avagy templomban ültünk volna, aminthogy igaz is!!

(+) Szemüveget csak 1942 óta használok.

Pár perc múlva a ragyogó Hajnalcsillag, a Vénusz, mint egy szép menyasszony az Úrasztala elé, úgy emelkedett ki a likacsos sötétzöld falból..... nyilazva, dalolva, de nem egyedül, mint az imént az a kóborló cigányleány, hanem kisérő csillagával ki alatta, utána rózsaszín fátyol-úszályát tartotta.....

Amint így párosan emelkedtek felfelé, fényességük, ragyogásuk egyre gyarapadott, hasonló képpen a mi bánatunk is!

Aztán hallgattuk a messzeséget! Csodálkoztunk, hogy se a közelben, se a távolban bogolyszólást nem vagy alig hallottunk! Mi lehet ennek az oka? Megállapitottuk, hogy a kegyetlen nagy Tél azokat is elpusztitotta, mint a vadállományt!

Szőke mester errefel elbeszélte, hogy neki a télen a Gabit nem kellett etetni. Mi van evvel a kutyával, mér' nem eszik? – csodálkozott – oszt' mégis erős, kövér, duzzadt!?

Végre utána járt, megleste. Kiderült, hogy egy jándi ember csutkarakásába járt, amiben három öz volt megfagyva!

De a kutyák ezenfelül is örökösen találtak a mezőn, az ártérben fagyott madarakat, nyulakat.

A X. ÁSATÁS HATODIK NAPJA. 1940 IX. 28. SZOMBAT.

AZ ALKATRÉSZEK MÉRETADATAINAK BEFEJEZÉSE. — CÖLÖPÖK, KARÓK, GERENDÁK FELSZEDÉSE. — AZ ÁSATÁS BEFEJEZÉSE. — TANYABONTÁS. — BEKÖLTÖZÉS PANYOLÁRA ÁZVA-FÁZVA. —

Az éjszaka meleg volt, az ég teljésen beborult. Egy-kétszer kitekintettem. A szürke, egyhangú világ semmi jóval nem biztatott, No de az ember akkor tudja igazán élvezni a jó időt, ha a rosszat is átéli, átszenvedi!

Szőke bácsi már tüzelgetett, mikor Szegedi Gergely gulácsi halászbérlő, aki Tivadartól a panyolai révig bérli a vizet, átkiáltott a Túrtőről:

— Hë!

Szőke válaszolt: hë!

— Te vagy a' Szőke?

— Én!

— Gyere át egy kicsit!

Szőke átevezett, keveset beszélgettek és két halászlegénnyel jött vissza. Ezekkel Szegedi elvitette a csolnakát, mert az övé volt, nekünk pedig már úgy se kell! Szőke bácsi a réven át megy majd haza.

Hét munkásom közül Király Berti ma nem jött ki, csak hatan voltak. Láncot, fürészt, csapófát és kötelet hoztak. 7 órakor megkezdtük a cölöpök, karók felszedését. A láncot elszakitották, Balog Sándor bevitte a faluba a kovácshoz. A nagyobb darabokat kettéfürészeltettem és az összes darabok méreteit lejegyeztem,

Hideg, szeles időben dolgoztunk, ebéd után az őszi eső kezdett verni bennünket. Az agyagos sárban munkásaim nagyon megszenvedtek. A felszedést azonban rendben elvégeztük. Adtam is a munkásoknak áldomás címén 2 liter bor árát. Mert nem a bor, az ára kellett nekik. 16 órakor haza is engedtem őket. A cölöp méreteket külön oldalakon mellékelem (224.-225.l.)

Míg ezek történtek, Szőke bácsi takarosan összecsomagolt. Az eső elől a félerez alá húzódtunk és ott vártuk a 3/4 17 órára megrendelt szekeret.

Közben a szalmazsák tartalmát elégettük. Füstje az esőben lecsapott a Tisza locsogó vizére! A lobogó szalmalángok mintha az életünknek egy gyönyörű hetét és elhamvasztottákvolna, ha én ezt a Naplót nap mint nap meg nem írom!

De bedöcögött szekeränk, melyre mindent felpakoltunk. Behunyt szemmel vettem búcsút hűséges munkatársamtól, hogy ne lássam se át, se a fákat, se a Tiszát, kiket itt kell hagyni egy ujabb extendőre.....

Az erdei dülőn át, felázott uton csak lassan haladt fogatunk.... Áztam és fáztam, rideg volt mind a határ, mind az Ég! A Napra-forgók kalapjaci a föld felé fordulva csüngtek alá, a tengeri táblák lucskosan fáztak éretlen csövéikkel, melyek még a meleg után vágyakoznak.

A Túr hidján áthaladva láttam a Varga Jóssi kerülő kunyhóját. A Kiss Gedusé valamikor érdekesebb volt, le is fényképeztem (A panyolai Tiszáról végig a magyar Szamoson Debr. 1938. VII. tábla, 1.).

Az este a panyolai pap igen barátsagos otthonában kedélyesen telt el.

CÖLÖPÖK, ÁGASOK MÉRETEI.

A 12. sz. csapos nagy cölöp hossza 226 cm. Ebből a csap 20 cm. A cölöp hegye négy élre faragott - Teljes épségében megmaradt.

A 10. sz. cölöp 180 cm. hosszú. Hegye négyélűre faragva. Csonka.

A 8. sz. cölöp 232 cm hosszú. Hegye négyélű. Teteje kissé homorú. Teljes. A fej keresztmetszete →

A 13. sz. kis cölöp 213 cm hosszú. Hegye négyélűre faragott. Csonka.

A 9. sz. nagy cölöp 365 cm. hosszú. Hegye négyélűre faragva 160 cm. hosszú. Felső vége csonka.

A 7. sz. közép nagyságú cölöp 235 cm. hosszú. Hegye négyélűre faragott. Csonka.

A 6. sz. középnagyságu cölöp 224 cm hosszú, Hegye négyélűre faragott. Felül csonka

A 11. sz. nagy cölöp ágas nyomaival 390 cm. hosszú. Hegye négyélű, felül csonka, de csak kevés hiányzik.

Az 5. sz. közép nagyságú cölöp 310 cm. hosszú, Hegye négyélű; csonka.

A 2. sz. cölöp 250 cm hosszú. Hegye 8 élű. Teljes.

A 4. sz. cölöp 260 cm. hosszú, Hegye 4 élű. Csonka.

A 3. sz. ágas cölöp 340 cm hosszú. Hegye 4 élűre faragva. Ágasa belül kivágva gerenda tartására.

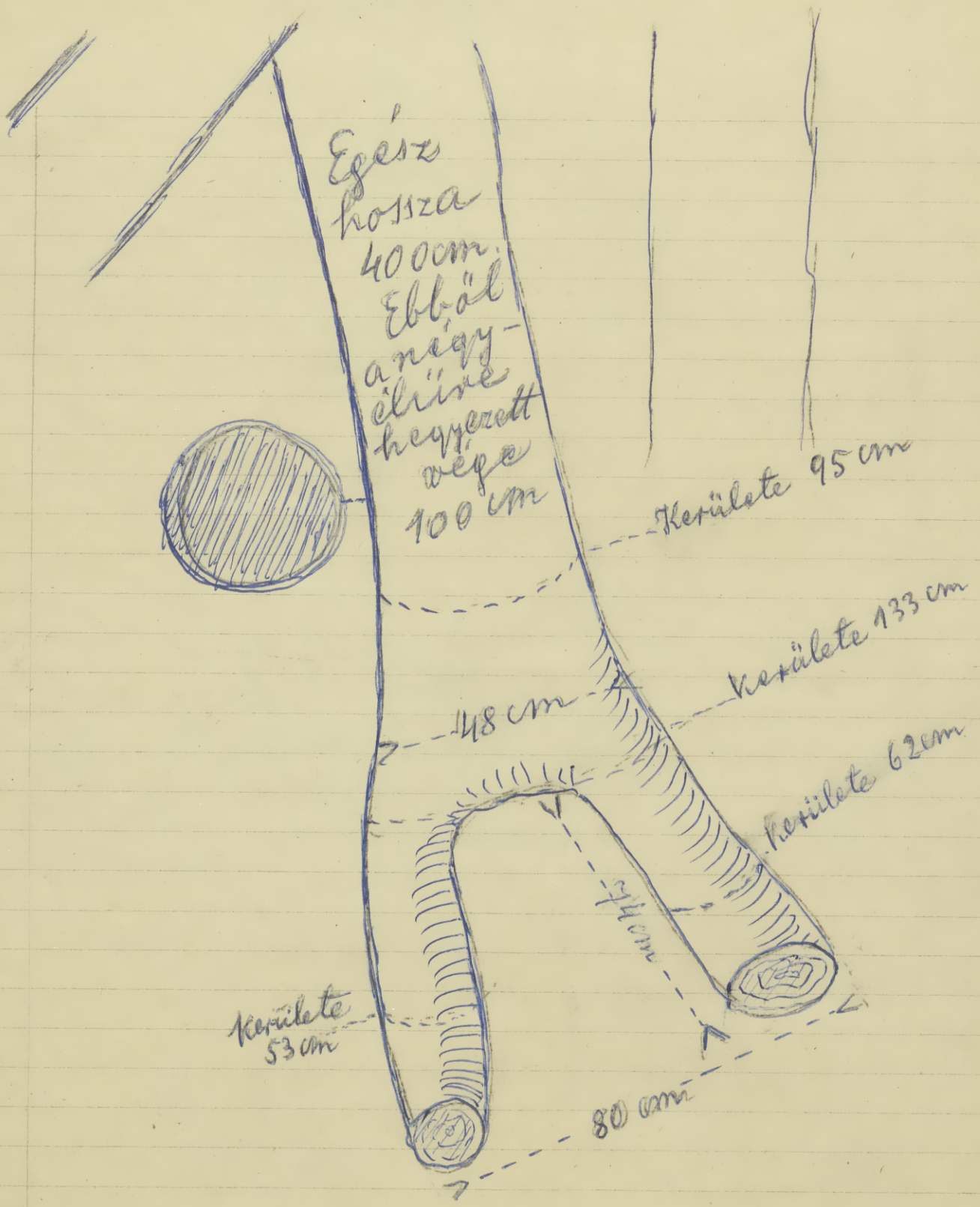

A 14. SZ. NAGY ÁGAS MÉRETEI.

HAZAUTAZÁSOM A X. PANYOLAI ÁSATÁSRÓL.
1940 SZEPT. 29. VASÁRNAP.

A NAPSZÁM JEGYZÉK ÉS EGYÉB KIADÁSOK KIMUTATÁSA. — KOCSIN NAGYDOBOSON ÁT MÁTÉSZALKÁRA. —

Éjjel Bódi bátyámék vendég-hálószobájában nagyon jól aludtam, 7 órakor keltem fel. A panyolai Hangya Szövetkezetben kifizettem a számlámat és megcsináltam a pontos kimutatást a napszámbérekről, az összes fuvarokról s egyéb szolgáltatások után is a mellékelt másolat szerint.

A napszámot maga a községi bíró 2·30 P-ben állapította meg a csatolt írás szerint.

Nagy Fiszteletű úr.

Ezt a Sö jegyző úrtól ugy kaptam a meg bízást, hogy két pengő harminczhárom napszámot igerjek is ím meg is montam mindegyiknek tehát többet nem követelhetnek

Mivel mindegyik tudta milyen a napszám

Kérem a Nagy csúgos doktor úrat.

Mivel tudja hány napszámlakat igyterik fizetni

maradtam tisztelettel

Máté Lajos

A vármegye által adott 200 P-ből maradt 33 Pengő.

A Szatka Bódi kocsiján 1/2 11 órakor indultam Nagy Dobosra. Mivel a déli 12^{20} as vonat most

HAZA UTAZÁSOM A X. PANYOLAI ÁSATÁSRÓL.
1940 SZEPT. 29. VASÁRNAP.

T.c. Panyola, 1940 szept.29.-én.

Máté Lajos
biró urnak.
Helyben.

Biró Ur !

Dr.Sőregi János muzeumigazgató ur azt kérdezi, hogy mily összegü napszámot számitson az ásatást végző munkásoknak ?

Tessék szives lenni azért az összeget ideirni, aláirásával ellátni, hogy ennek alapján még ma délelőtt a napszámjegyzéket ki tudja állitani s az Alispán Urhoz, Főjegyző Ur utján beterjeszteni, hogy a fizetés, a munkásoknak mielőbb kezéhez jusson.

Tisztelettel,

nem jár, kénytelen voltam tovább menni Mátészalkára hol elértem a 13^{35}-ös vonatot Nyíregyháza felé! Így legalább megismertem ezt az utat is és a két falut: Nagydobost és Ópályit.

Mátészalkáról Debrecenig ki se kellett szállanom a vonatból. 1/2 18 órakor már kis családom körében voltam.

Idecsatolom még a Kimutatás másolatát a Szatmár vármegye által adományozott 200 P. segély terhére teljesített földmunkálat, személyfuvar, élelem, szerszám használat költségeiről:

Szaniszló István, Varga Imre, Balog Sándor, Varga József, Piros József, Fekete Bertalan napszámbére 6 nap után á 2·30 P.-t számítva egyenként 13·80 P. összesen	82·80 P.
Király Berti napszámbére 5 nap után	11·50 "
Id. Szőke Sándor dupla napszámbére 8 nap után	32·20 "
Szarka Boldizsár személyfuvara Nagydobos-Panyola és vissza Panyola Mátészalka 5+5+6 P	16·00 "
Hangya szövetkezetnek élelmiszerekért	11·22 "
Csolnak használati díja 7 napra	3·00 "
Fűrész használat, csomaghordás díja Szaniszlónak	2·00 "
Láncz, kötél, csapórud használati díja Balognak	1·50 "
Kötél használat Varga Józsefnek	0·50 "
összesen	166·72 P.

Alól a felsorolt munkálatok és egyéb szolgálatok és szolgáltatások teljesítését igazolom és az összeg kifizetését a vármegyei 200 P. adomány terhére aláírásommal 1940 IX. 29-én javasolom.

Ezt a kimutatást küldtem el Somogyi Zsigmond főjegyzőnek Nábrádra. (ad 374/1940 DUsz.)

Az öreg szőkét saját zsebemből is meg szoktam jutalmazni, aminek itt nincs nyoma.

1940 okt. s-én Szarka Bódi bátyámnak köszönő levelet írtam a sok vendégszeretetért, támogatásért, és szíves figyelemért. „A Tisza partja is ugy igazán szép, ha vannak a környékén jólelkű emberek!" Aztán elmondtam, miért kellett Nagydobosról Szalkára mennünk. Ezért küldtem neki egy 6 P-ös pótkimutatást. Aztán leírtam, hogy mikor haza érkezésemkor kis fiam meghallotta a hangomat az előszobából, elkezdte kiabálni: papa, papa! „Mikor hozzá mentem, öröme sirásra változott. Bögött erősen és azután ujra kacagott." Ilyen a régész ember élete: Szeretet öleli mindenütt!

Hivatalomban ásatási személyi költségeimet a 41344/1940. eln. sz. határozat alapján az államsegély terhére számoltam el (ad 374/1940 DUsz.)

Az 1940-ik esztendőben Bódi bátyámtól még két lev. lapot kaptam. Nem szakíthatom el őket a Panyolai Naplótól, bár a X. ásatásra csak kis részben vonatkoznak, de azt világosan bizonyítják, hogy a régész ember mennyire beleolvad annak a vidéknek életkörülményeibe, lelki világába, ahol éveken át végzi nemes, kulturalis munkáját!

A lev. lapok kelte 1940 XI. 1 és 1940 XII. 22. Panyola. Mind a kettőt a következő oldalon mellékelem.

Id. Szőke Sándort falujában figyelmeztették, hogy én Szatmár vm. monografiájába Panyoláról tanulmányt írtam. Kívánságára küldtem neki egy különlenyomatot, melynek három képén is látható. (A panyolai tölgyfa épitmény az eddigi régészeti ásatások megvilágításában. Cegléd 1939).

Kedves Jánoskám ! Okt. I. leveled vettem, vele a pótkimutatást. Előbbi tarifát már megkaptuk, Gál komának dividáltam a köteles részt, a pót, ha megjön hasonló elbánásban részesül. Ez is megjött, csak a sorok maradtak a gépbe. Folytatását egy hónap multva az váltotta ki, hogy kajla estem okt. 23-án a sétremmel, borzasztó kint szenvedve. Nyomban autón Anyuval mentünk Szalkára a prm. Kórházba műtétre ½12-re műtétem után voltam. Sikerült s utána is elég normális állapotom volt s 30-án este jöttünk haza, 8 napot idő szerén ott. Hál' Istennek elég jól vagyok, de 2 hétig nagyon vigázni kell az embernek. A nap legnagyobb részét ágyban töltöm, kelek-fekszem. Bevezetőlevelem az ét nem írtam neked, mert nem akartam, hogy rád jöjjenek s előre elszaladt. Mert én biztam az istenit egyelőre, hogy emlő én irhatok neked. Tudtad, megtettem. Sebem érzem nincs, de egyébként elég jól vagyok s hiszem elgyuttal a jó Isten a tetejes gégevalra.

Hálla hogy vagy Jánoskám ? Tudom, Zoltai Lajos bácsival jól találkoztál, de kérdem, hát az Evkönyv és a Debreceni Kép es Kalendárium készül-e ? s mikor látnak napvilágot ? Sok jó munkádhoz jó

SZARKA BOLDIZSÁR REF. LELKÉSZ LAPJAI PANYOLÁRÓL 1940 XI. 1 ÉS 1940 XII. 22.-ÉN.

Panyola 1940. XII 22.

Kedves Jánoskám ! Tegnap este hozta Jánoskád a nekem oly kedves karácsonyi ajándékot, a Debreceni Kép es Kalendárium 1941 évi folyamát. Ugyan még nagyából tekintettem át, de látom derekas munkát végeztél, te a nyüketlen munkáiról és munkatársaid is. Nem áradozok ! Egyszerű hálás köszönetet mondok érette s ha végigmegyek rajta, megemlítve közleményeit, egy referátumban mindenről beszámolok neked, ha el nem marad. Most pedig hétköznapi eseményekre térek át. Hagytad a gyászjelentést. Zoltai bátyját eltemettük, utána másnap a Szarka Lakodalmát tartottuk Apaba. Utána itthon influenzával, ágyban zártuk Anyuval együtt a hetes turnét. Nem való téli hidegben ilyen a vén embernek, még kutya kötelessége sem. Egyébként kívánok és kívánunk Neked és családodnak boldog karácsonyi ünnedeket és egyúttal áldott

boldog új esztendőt, jó erőt és egészséget, munkabírást, sikereket.
Szeretettel ölellek,
Kedves János! Bódi

Ma este vettem leveled. Csak érintem. „Erdély" kötet nyárára sem kérik. Szorzáck címe: Dr. Sárközy Béla. Szatmár. M. kir. Államrendőrség. Falutapasztalatokról később írok, most idő nincs. Ölel szeretettel
P. 940. XII/23.
Bódi

Feladó: SZANKA BOLDIZSÁR

XII/22

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

10 f MAGYARORSZÁG

M. kir. állami nyomda. Budapest. 1940.

Nagyságos

Dr. Sőregi János urnak,
múzeum igazgató!

Debreczen

Déri Múzeum

[redacted]

erőt és egészséget kívánva, feleségem üdvözletét tolmácsolva, téged igaz szeretettel ölel

Panyola, 1940. nov. 1-én,
invalidus barátod:
Szarka Bódi

Feladó:

1940 XI. 1.

Ára 10 fillér.

LEVELEZŐLAP

PANYOLA 1940 NOV 2 POSTA

10 f MAGYARORSZÁG

M. kir. állami nyomda. Budapest. 1940.

Nagyságos

Dr. Sőregi János

muzeum igazgató urnak.

Debrecen.

Déri Muzeum.

[redacted]

1940 okt. 5. írtam meg a debreceni helyi lapok szamára a X. pannyolai ásatás eredményének rövid ösmefoglalását, mely okt. 6-án jelent meg a lapokban. Többek közt ezeket írom:

„A most lefolytatott X-ik pannyolai ásatásnak érdekességet az adott, hogy most a település északi védő palánkján kívül is találtak hatalmas, párosával levert, négyélűre hegyezett cölöpöket, melyek között kettő felül kétágu volt, kettő pedig csapos kiképzésű. Hosszúk átlag 4-6 méter. Ezek a cölöpök hosszú gerendákat tartottak. Valami hatalmas súly alatt ki-be döltek, a part alatt tovább folytatódnak, úgyhogy csak a későbbi kutatások fogják majd rendeltetésüket akkor megállapítani, ha a cölöpök rendszerét nagyobb területen lehet áttekinteni." (Debr. Ujság 1940 X. 6.)

Feltételezhetjük és valoszinünek látszik, hogy a palánkerőditmény északi palánkja és a Túr medre között a terep, mint védhető terület, településre szintén alkalmas lehetett ugyanúgy, mint a palánkvár belseje.

Vajjon Gatterer mérnök a X. ásatás faalkatrészeiben is valami malomárkat vélne felfedezni? Alföldi magyar észjárással kell itt töprengeni, nem a pesti svábszagú irodák tudákosságával! Olyan ember észjárása kell ide, aki, mint Jakab Zsiga nyug. szamosszegi főjegyző, darutalut tűz a kalapjához, mikor zsinóros, fekete ruhájában belátogat Debrecenbe! Éppen most, 1940 nov. 16-án látogatott meg a Déri Múzeumban. Mikor eltávozott, sokáig néztem utána a téren, mert darutollas úri ember nem sok van már a világon!

Alig 3 hét mulva Gatterer Ferenc mérnöktől

levelet kaptam Budapestről (II., Lánchid-u. 1-3), 1940 XII. 4 dátummal. Gatterer a Kereskedelem és Közlekedésügyi miniszterium XIII. szakosztályának mérnöke. Ezt írja:

„A panyolai ásatmány mibenlétével találkozásunk óta több alkalommal foglalkoztam a történelmi földrajz, műszaki és műtörténelem szemszögéből nézve is és mindenképpen alaposnak látom már nyilvánitott véleményemet.

Szivesen felajánlom Igazgató urnak – ha vele az ügy szolgálatára lehetek – hogy a kérdéssel irásban foglalkozzak, ha szives volna közleni velem, milyen alakban volna az kivánatos."

Gatterernek azonnal válaszoltam, megköszönve szives érdeklődését. Kértem, hozzászólását fektesse irásba s annak áttanulmányozása után válaszolok. „Mivel a kutatás még távolról sincs befejezve, kivánatosnak tartom a kérdés feletti közvetlen eszmecserét. Most is sajnálom hogy a legutóbbi eredmény megtekintéséré nem fáradt ki." (Déri Múz. életéről Napló 1940 dec. 5-nél).

Panyolai jó embereink, pártfogóink, mint Szarka Boldizsár és leveldi Kozma György, hozzám irott hosszabb leveleik (Déri Múz. Napló 1940 XII. 13 és 1941. I. 21) alapján betegeskedtek, utóbbi azért komoly tudományos munkássagot fejt ki. (Lásd még múz. i Napló 1941 II. 12.)

Szarka Bódi barátunk 1941 II. 26-án számolt be a téli árviz zsarókerti pusztitásáról Varga József túrparti mezőkerülő elbeszélése alapján. A viz a meredek partból, az épitmény felett sokat leszaggatott. A parttulajdonosok igyeker-

tek kivágni a veszélyeztetett fákat; egyedül a tunya Baranyi Károly hagyta két nagy gyümölcsfáját a Tiszába dőlni! Az ásatási helytől a Holt-Tür felé a part egészen beöblösödött. Mivel a víz állása még magas, a meredek partból csak 2 – 2½ m látszik, azért a parttő vízzel fedett, gerendák, cölöpök helyét megfigyelni nem lehet.

Ugyanebben a levélben írja, hogy milyen élvezettel olvassa minden nap a Maksai Ferenc könyvét (A középkori Szatmár megye), melyet én kölcsönöztem neki. Maksaival fel is vette levélben a kapcsolatot; meghívta őt falujába és szeretné, ha velem is megismerkedhetne. (Múz. Napló 1941. III. 10.).

A Déri Múzeum 1939-1940-es Évkönyve egybevonva 1941-ben jelent meg. Ebben van a X. pannyolai ásatás szakszerű ismertetése is a 88-90 oldalakon 1 helyszín rajzzal és a VII-VIII. képes tábla 4 képével. Ebben is megemlitem a Gatterer mérnökkel felvett eszmecserét, megjegyezve azonban, hogy ő a nagy döngöltagyagfal-talapzatot csak fényképről ismeri, a valóságban nem látta. Különben „az ásatások befejezése előtt – irom – nem volna célszerű döntő érvényű megállapitásokat erőszakolni, mert hiszen senki sem tudhatja, mi rejlik még a föld alatt?! Eddigi feltevéseinket máris erősen befolyásolják a IX. és X. ásatás eredményei. Bizonyos, hogy a probléma egyre érdekesebbé válik."

Az új terepfelmérési adatokat összevetve az első 1932. évi felmérésekkel, megállapitottam hogy a Tisza 8 év alatt a Zsarókertből 70 méter széles földsávot omlasztott le, 70 m-rel jutott közelébb a balparti védgáthoz.

Ez a lényege az 1939-1940-es Évkönyvben közreadott beszámolómnak. Ebből is kiviláglik, hogy

SZARKA BOLDIZSÁR
okleveles földmérő és
RANYOLA, Szalmár-m

Tanyola 1941. jan. 14.
esti 7 óra.

Kedves Jánosom!

Tegnap este vettem s nagy örömmel a Debreceni Hét-es Kalendáriom 1940-ik folyamát, mely a te "nagy szeretö" jóságos figyelmed áldozatra is költtetett számomra. De nemcsak ezért, hanem mellette nekem oly kedves levelet is. Hát illessen Jánoskám köszönetem a számomra nyújtott anyagi áldozatról nem is szólva belső önömért s azért az elmegyetést, mi minden elképzelhetőt felülmúl, mikor lapjait elvarázsolom. Tegnap este a késő" éji órákig barátkoztam vele. Ma ismét tor kerül rá, ha a levélírásba belefáradok, a sok nagy Tollal kínlódva. Már arra gondolok, hogy jövő nyáron lábéktollra veszek kedvem be, ha kéziratos levelet írok, mert szokás ez extra Tollamat „Ajustó" nem tűrheti be egyenesen a hadi időben s nitka városba bonyolultabb kiújában. Így beszéltek meg a mezőkaszaiak. Jóg-jóm jó, de az esti gyér világítás miatt s az ablakomat lévő kiadag miatt ünnepi ünnepi ünnepi

mint ott zakatolnom. Holnap már lehet, úgy rendez-
kedem be, hogy a cserépkáfhánál tudjak irni estén-
ként, mivel nálam a magán levelek írása nagy
belkiismereti dolog. Most is, daczára, hogy egyéb
dolgaim mellett mindennap 1-2-öt levágok,
restánciában vagyok vagy 10-15-el, magam sem
tudom a számát. De ez nem volna baj, csak
azt baj, hogy kan betükkel, két-három soros
levelet nem tudok irni.–

Hát igen! A Kabondáriom mellett kö-
szönöm s annak felette is, kedves sorai dat.
Hát bizony, legközelebb én is szeretnék elmenni
veled a hortobágyi csárdába s magyar módra
eldalolni azt a nótát of szépen. Mert hát
hiába voltam 8 kerek esztendig debreczeni la-
kos, állandó igába hajszoltatásom miatt
sohse tudtam időt szakítani rá, sem télben,
sem nyárban, sem kirándulási alkalmakkor
arra, hogy megnézzem azt a speciális nagy da-
rab magyar földet. No de hiszem, hogy ve-
led egyszer, míg még élek, megejtjük azt az
alkalmatosságot is.–

Bizony a pangolai hires hidnak is-
mét alaposan fuecses! Jan. 10-én jött Szat-
márról a 26. henv. gyal. ezred árkász századá-
nak egy szakasza, 50 ember egy zászlós vezetése-
vel, hogy romladékból megmenthető darab-

jait újabb jégmenés, magas tavaszi árvíz esetére
megmentse az elsodrástól. – A katona konyha
málom van a nyári, alsó konyhában és
a sütőben. Így most mozgalmas az udvar s én is
valamiben részben „ingyenélő" lettem. Anyu u-
gyanis jan. 9-én esti vonattal, e nagy megszállás
előtt épen, elment Szatmárra, Zsazsát beren-
dezni s újra Apa, Vetés, Óváriba szétnézni,
no meg Szatmáron is egy kissé telelni. Egy
heti szabadság birtokosa. Hiszem be is tart-
ja. Csak a lehetetlen, hajnali és esti vasu-
ti közlekedés miatt nem tudom, hogy hogy
jő haza e kemény téli időben. – Igazad van,
hogy szép telünk van. Sokszor sajnálom, hogy
szépségét és eseményeit meg nem örökíthetem
egy-egy filmen. De hiszem, megérem még ezt az
időt is, csak jobb esztendőt hozzon ránk az
áldást adó Atya! VII-ik gymnazista ko-
romban amatőr voltam, életem végén ismét
az akarok lenni. –

A református napilappá lett Debrecz-
ni, most már Tiszántuli Független Ujság,
régi jó ismerős előttem. Drága jó, uch. Mó-
vicz Pali Bácsi inditotta utjára s még D-ben
éltem járattam is s szintén érték és Naptá-
raiból pár kötettel, e réven bírok is. Ata-

lakúlása rendén mutatványszámot kaptam is belőle, de előnem fizettem, lévén kozmás a „Függetlenség"-be. Mo de most megpróbálom függetleniteni magam tőle s rövidesen megrendelni a Tiszántúli Független Újséget, melyről hőn szeretném, ha Debreczen központtal is, országos református napilappá lenne s túl tudna vergődni provinciálismusán. Hogy te is ~~[illegible]~~ írsz bele jó tudnom. Támogatod is a nemes, magyratörő célt. Nyomodon én is megkísérlem.

Köszönöm, hogy emellett Maksai F.-t középkori szatmármegye e. munkájára felhívtad figyelmemet s emellett kikülesönzésével is kész vagy szolgálni ismeret-szomjam. – Köszönöm azt is, hogy pár sorban vázoltad tárgykörét. Vele kapcsolatban azt kérem, adandó alkalommal azt írd meg, ki és mi ez az úr s szűkebb hazája-é Szatmár? Most jut ugyanbe! Azt is írd meg, hogy a D.K. Kalendáriom munkatársai közt ki az a Dr. Szabó István és mi? Hogy meg hát petroleum van-é? Ha szükösen is, de van s bőven kell lenni, ha egy ilyen munkán át akarja rágni magát az ember! Egyelőre azért ne indítsd útnak. Sok dolgom van. Hadd nyúljanak a napok is. Majd én előterjesztem küldése iránt kérésem. Ellenben továbbra is légy

SZARKA BOLDIZSÁR
szórmajus alkész
ANYOLA Szalm

jó az ifen s hasonló tárgyu történelmi munkákra figyelmeztetni, mert nekem a magyar könyvészetet figyelemmel kisérni nincs módomban.

Sok kedvességid után legkedvesebb az a kis fénykép, melyet két pufádról, Sárikáról és a kis Jánoskáról küldtél. Én is elgyönyörködtem bennök. Istenem! Milyen szép és nagy kislány lett Sárikából! A kis Jánoska!? Apja fia! Boldog ember vagy Jánoskám, hogy fiad s örökösed van! Tartsa meg öt az Isten s tégedet is, hogy felnevelhetsd s ne csak elindíthatsd, de célhoz is juttathasd azon az úton, mefre örök időknek előtte elválasztatott, hogy majdan örökébe léphessen apjának s ne csakadjon meg a fomal a magyarság és a magyar tudományosságszámára. Felsóhajtok! Istenem, milyen nagy áldás volna, ha egy immár néh. Zoltai Gajos nyomán támadt nagy üst betöltevi nyekvő Zoltai Gajos volna. Felettébb nagy reménységgel és szeretettel gondolok mindig drága kis fiadra s minden jót kivánok benne tenéked és tinéktek! Ha Anyu elő jő rögtön megmutatom neki. Tudom, ő is elgyönyör-

kädik bennük. Mert szeretjük mi a prefát ha nekünk – sajnos – nincs is.

Kedves feleségednek kezeit csókolva, Sárikát, Jánoskát csókolva, téged hűséges szeretettel ölel

Pannyola, ig 41. jan. 14-én esti 11 óra

igaz barátod:

Bódi

a Tisza gyakori partomlautásai miatt a palánkerőditmény belső és az északi palánkon kívül eső települt térszínének nem egy részlege dőlt be a Tiszába megfigyelés és felmérés nélkül! Azért egy ilyen lelőhelynek a feltórását nagyanyagi áldozattal és nagy munkacrővel egyszerre, egyfolytában kellene elvégezni, nem várva be az árvizek partromboló beavatkozását! Hiába kisérte ásatásunkat országos érdeklődés, ilyen irányban senki részéről nem merült fel semmi véleménynyilvánitás vagy elgondolás!

Ezzel a X.-ik panyolai ásatás ismertetését befejezem.

Végül, mint egy ezüst lakatot, ideakasztom a panyolai pap 1941 jan. 14-én irott hat oldalas levelét! Nincs benne semmi szó a panyolai palánkerőditményről, annak X-ik ásatásáról, de mégis a levél minden sora abban gyökerezik, azért itt maradjon meg késő utódaink számára, mint hűséges tükre akkori életünknek!

Befejeztem 1966 márc. 21.én
Debrecenben, Thalykálmán-u. 1. sz.

Szőregi János
nyug. min. ig.